

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

EMİRÎ DİVANI
(METİN İNCELEME)

Serpil KOÇ KONUKSEVER
2501091033

Tezi Yöneten
Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ

İSTANBUL, 2012

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

Adı ve Soyadı :Serpil Koç Konuksever Numarası :2501091033
Anabilim/Bilim Dalı :Fars Dili ve Edb. Danışman Öğretim Üyesi :Prof. Dr. Ali Güzelyüz
Tez Savunma Tarihi : 04/06/2012 Tez Savunma Saati :15.00
Tez Başlığı : Emiri Divanı (Metin İnceleme)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. HÜSEYİN YAZICI		Kabul
2-PROF. DR. ALİ GÜZELYÜZ		Kabul
3-PROF. DR. MEHMET ATALAY		Kabul
4-PROF. DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER		Kabul
5-YRD. DOÇ. DR. GÜLLER NUHOĞLU		Kabul

ÖZ

Tezimizin konusunu, XVI. yüzyıl Osmanlı şairlerinden Emirî'nin Farsça Divanı teşkil etmektedir. Osmanlı Edebiyatı'nda Fars dili ve edebiyatının revaçta olduğu bu dönemde öteki birçok şair gibi Emirî de kendi divanını vücuda getiren şiirlerini Sultan Süleyman (Kânûnî) adına Farsça yazmıştır.

Çalışma, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasî ve edebî durumuyla ilgili bir giriş kısmı ile Emirî'nin hayatı, divanın tahlili ve muhtevası, incelenen divan metni olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, hayatı hakkında yeteri kadar malûmat bulamadığımız şairin günümüze kadar ulaşmış tek eseri olan Farsça divanını inceleyerek daha sonra bu konuda araştırma yapacaklara az da olsa katkıda bulunmaktır.

ABSTRACT

This thesis deals with Emirî's dîvân who is a poet of the Ottoman Literature in the XVI. Century. During this period which Persian language and literature was in demand in Ottoman Literature. Emirî wrote his poems that consist of his dîvân on behalf of Sultan Süleyman the Magnificent, as well as other poets.

This study consists of four chapters: An introduction about the political and literary history of Ottoman Empire during XVI. Century, Emirî's life-story, and an analysis, the content and the text of his dîvân.

There is not enough information about his life and poetry in the current literature. The purpose of the study, by investigating his dîvân which is unique to be available today, is modestly to help researchers who will study with Emirî's poems in the future.

ÖN SÖZ

Bu tezimizin ana konusunu, XVI. yüzyıl Osmanlı şairleri içersinde pek fazla tanınmayan bir şair olan Emirî mahlâslı şairimizin Farsça divanı teşkil etmektedir. Günümüze kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu divan metnini hazırlayıp incelemiş olmakla, Farsça yazan Osmanlı şairlerine ait şiirlerin daha iyi değerlendirilmesi adına katkıda bulunacağımız inancındayız.

Yükselme dönemi olan XVI. yüzyıl, Osmanlı Devleti için siyasî alanda olduğu kadar edebiyat sahasında da parlak bir dönem olmuştur. Bu dönemde; sanata ve edebiyata düşkün oldukları kadar kendileri de sanat ve edebiyatla meşgul olan devletin önde gelen adamları sayesinde edebiyat, verimli bir evre içersine girmiştir. Özellikle, Sultan Süleyman (Kanunî) saltanatı döneminde yetişen şairler, şiir ve edebiyatla daha fazla meşgul olmuşlar ve değerli eserler vücuda getirmişlerdir. Zira özel bir şiir zevkine sahip olan Sultan Süleyman'ın kendisinin de şiire alakalı olması ve Muhibbî mahlâsıyla şiirler kaleme alması, dönemin şairlerini daha çok şiir yazmaya adeta teşvik etmiştir. Bu dönem şairlerinden birisi de üzerinde çalıştığımız divanın sahibi ve şiirlerini Sultan Süleyman adına Farsça kaleme almış olan Emirî mahlâslı şairimizdir. Emirî'nin Bâkî, Zâtî, Fuzûlî, Hâyalî, gibi divan şiirinin büyük üstadlarının olduğu Sultan Süleyman döneminde yaşamış olması, kendisini şairlik bakımından gölgelediğini söylemek mümkündür. Öyle ki bu döneme ait tezkirelerde ve diğer kaynaklarda şaire dair aydınlatıcı billgilere ne yazık ki ulaşamıştır.

Emirî'nin şiirlerinin inceleme konusu seçtiğimiz çalışmamız; bir giriş kısmı ile dört bölümden oluşmaktadır. Yaşadıkları devrin şairler üzerinde olumlu ve olumsuz tesirini göz önünde bulundurarak giriş kısmında; XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasî ve edebî durumuna kısaca değindik.

Birinci bölümde; kaynaklarda ve tezkirelerde kendisi hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız şairin kendi şiirlerinden istifade ederek hayatı, edebi kişiliği ve üslûbu hakkında bilgi vermeye çalıştık.

İkinci bölümde; tezimizin de asıl konusunu oluşturan divanın yazma nüshasının tavsifini yaptık. Yazma eserin dil ve imlâ özellikleriyle neşre hazırlanan metnin imlâ özelliklerini inceledik. Ayrıca, divanda tespit ettiğimiz edebî sanatlardan örnekler vermeye çalıştık.

Üçüncü bölümde; gazeller, kıt'alar ve rubaî'lerden oluşan divanın muhtevasına, şiir numarasına göre sırasıyla değinmeye çalıştık.

Metinden oluşan dördüncü bölümde; vezinlerini tespit ettiğimiz divandaki şiirlerin ve metnin fihristini hazırladık.

Hazırladığımız bu çalışmada; gösterdiğimiz ihtimama rağmen kusur ve eksikliklerimizin hoşgörü ile karşılanması, daha sonraki çalışmalarda bizi teşvik etmesi açısından son derece önemlidir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada, en başta tezimi yöneten değerli hocam Prof. Dr. Ali Güzelyüz'e çalışmanın her aşamasında bana gösterdiği ilgi ve verdiği destekten ötürü en içten duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca, gösterdikleri yakın ilgi için bölüm hocalarım Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e, Prof. Dr. Mehmet Atalay'a, sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Güler Nuhoğlu'na ve metnin oluşmasında değerli katkısını esirgemeyen Prof. Dr. Rahman Mosthtagh Mehr'e tüm samimiyetimle teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmada benden manevî desteğini esirgemeyen sevgili eşim Arkeoloğ Bilal Konuksever'e de gösterdiği sabır ve anlayış için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii

GİRİŞ

EMİRÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASÎ VE EDEBÎ DURUMU

1. SİYASÎ DURUM	1
2. EDEBÎ DURUM	6

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİRÎ

1.1. Hayatı	11
1.2. Kişiliği.....	14
1.3. Felsefî Yaklaşımı	17
1.4. Edebî Yönü	18
1.4.1. Üslûbu	18
1.4.2. Sebk-i Irâkî (Irak Üslûbu).....	19
1.4.3. Edebi Kişiliği	19
1.5. Etkilendiği Şairler	21
1.5.1. Hâfız (Öl. 791/ 1388).....	21
1.5.2. Emir Hüsrev (Öl. 725/ 1325)	22
1.5.3. Câmî (817/ 1414 - 898/ 1492).....	23

İKİNCİ BÖLÜM

EMİRÎ'NİN DİVANININ İNCELENMESİ

2.1. Emirî'nin Şiirlerinin Bulunduğu Yazma Eserin Tavsîfi	24
2.2. Yazma Nüshanın Dil ve İmlâ Özellikleri.....	24
2.3. Tenkidli Metin Oluşturulurken İzlenen Yöntemler.....	27
2.4. Divanda Kullanılan Söz Sanatlarından Örnekler	29
2.4.1. Mecaza Dayalı Sanatlar	29
2.4.2. Mana'ya Dayalı Sanatlar.....	33
2.4.3. Lafıza Dayalı Sanatlar	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN MUHTEVASI

3.1. Gazellerin İçeriği.....	41
3.2. İşlendiği Konulara Göre Rubaîler	103
3.3. İşlendiği Konulara Göre Kıt'alar	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	109

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TENKİDLİ METİN: EMİRÎ DİVANI (METİN)

Emirî'nin Farsça Şiirleri (Metin).....	1
Vezin Fihristi.....	62
Yer ve Ad İsimleri Fihristi	66
EK: YAZMA NÜSHADAN RESİMLER	68

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.y	: adı geçen yazar
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
c.	: cilt
ev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: editör
G.	: gazel
haz.	: hazırlayan
K.	: kıt'a
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
öl.	: ölüm yılı
R.	: rubaî
s.	: sayıfa
say.	: sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: tercüme eden
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	:ve diğerleri
yay.	: yayın
Yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

EMİRÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASÎ VE EDEBÎ DURUMU

1. SİYASÎ DURUM

1.1. Sultan Süleyman Dönemi Öncesine Kısa Bir Bakış

Emirî'nin yaşadığı yüzyılda, Osmanlı Devleti¹'nin siyasî ve edebî durumunu anlayabilmek için XVI. yüzyıl Osmanlı padişahlarının saltanat dönemlerine kısaca değinmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti'nin siyasî açıdan en geniş sınırlara ulaştığı XVI. yüzyıl, devletin yükselme döneminde olduğu en parlak yüzyıl olmuştur. Yayılımcı bir devlet politikasıyla sınırlar; Kuzeyde Rusya'ya, batıda Hasburg'a, doğuda Sâfevîler'e kadar genişlemiştir. II. Bayezit², (1481- 1512) yükselme döneminde olan Osmanlı Devleti'nin ilk hükümdarı olmuştur. Öncelikli olarak devlet içi meselelerle ilgilenmiş dış politikadan uzak kalmıştır. Öyle ki, kardeşi Cem Sultan³ ile olan taht mücadelesi kendi dönemine damgasını vurmuştur. Bu mücadele sonunda, II. Bayezit'e yenik düşen Cem Sultan, Rodos Şövalyeleri⁴ne sığınmıştır. II. Bayezit, kendi tahtının tehdidi olarak gördüğü kardeşi Cem Sultan'ı serbest bırakmamaları için Rodos Şövalyeleri'ne ve Papa'ya yıllık kırk beş bin dükâ ödemeyi kabul ederek⁵ tahtını yeniden güven altına almıştır. Devlet yönetiminde seleflerinden farklı barışçıl bir politika izlemiş olması, Anadolu'da bazı isyanların

¹ Osmanlı Devleti hakkında bilgi için bkz., Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600**, çev., Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.61-108; Bernard Lewis, **İstanbul ve Osmanlı İmparatorluğu Medeniyeti**, çev., Ömer Faruk Birpınar, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2006; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **Osmanlı Devletinin 700. Yılı: Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul, Osmanlı Araştırma Vakfı, 1999, s.133-155.

² Hakkında bilgi için bkz., Şerafettin Turan, "Bayezid II", **DİA**, c.V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992, s.234-238; Kenan İnan, "II.Bayezid Dönemi", **Türkler**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c.IX, s.383-392; Selahattin Tansel, **Sultan II.Bayezit'in Siyasi Hayatı**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1966, s.245; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.120-132; Halil İnalcık, **a.g.e.**, s.35.

³ Hakkında bilgi için bkz., H.Mahmut Şakiroğlu, "Cem Sultan", **DİA**, c.XII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s.283-284; Muammer Yılmaz, **Cem Sultan**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996. Ayrıca hayatına ek olarak edebi yönü ve eserleri için bkz., Münevver Okur, **Cem Sultan: Hayatı ve Şiir Dünyası**, Ankara, 1992, s.1-30.

⁴ Nicolas Vatin, **Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar: Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplamasi ve Korsanlık 1480-1522**, çev., Tülin Altınova, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004, s.23-33

⁵ Halil İnalcık, **a.g.e.**, s.36.

çıkmasına sebep olmuştur. Öyle ki, bu isyanlardan Türkmen Aşiretleri'nin başlattığı isyan, İsmail Sâfevî⁶ ve taraftarlarının da desteğini alarak hızla büyümüştür. Türkmen Aşiretleri'nin karşısında güçsüz kalan II. Bayezit, tahtı bırakmak zorunda kalmıştır. II. Bayezit'in oğlu olan I. Selim⁷,(Yavuz Sultan Selim) babasının yerine tahta geçmek için taht mücadelesinde kardeşlerini ortadan kaldırmış ve 24 yıl süren Trabzon Sancak Beyliği görevinden sonra (1487-1511) yeniçerilerin de desteğiyle 1512'de tahtı ele geçirmiştir⁸. I. Selim, Şah İsmail'in Osmanlı Devleti'ne yönelik başlatmış olduğu ayaklanmalar karşısında tepkisiz kalmayarak Çaldıran Savaşı⁹ (1514) ile mutlak bir galibiyet kazanmıştır. Bu galibiyetin ardından Mısır'a yönelip Mısır ve Arap Yarımadası'nın kuzeyini ele geçirerek devletin sınırlarını, doğu yönünde genişletmiştir. Böylece Osmanlı Devleti, doğu-batı ticaret yollarına hakim olmuştur. I. Selim, fetih politikasını daha geniş bir alana yayarak önemli siyasî başarılar kazanmıştır. İran Seferi, (1514- 1515); Mısır Seferi, (1516- 1518); Çaldıran Zaferi, (1514); Şam'ın Fethi, (1514); Tebriz'in Fethi, (1514); Mercidabık Zaferi, (1516); Ridaniye Zaferi, (1517); Kâhire'nin Fethi, (1517); Cezayir'in İltihakı, (1519). I. Selim'in saltanatının sonlarına doğru, Anadolu'da Celal adlı bir Sâfevî'nin çıkardığı isyan, bu döneme âdetâ damgasını vurmuştur¹⁰. I. Selim'in 1520'de vefatının ardından yerine tahtın tek vârisi olan I. Süleyman¹¹ geçmiştir.

⁶ Hakkında bilgi için bkz., “Şah İsmail”, **İslam Ansiklopedisi**, c.XI, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986, s.275-279.

⁷ Feriddun Emecen, “Selim I”, **DİA**, c.XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, s.407-414; Ahmet Uğur, **Yavuz Sultan Selim'in Siyasi ve Askeri Hayatı**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.133-148. Ayrıca hayatına ek olarak edebi yönü ve eserleri için bkz., **Yavuz Sultan Selim'in Farsça Dîvânı**, çev., Ali Nihat Tarlan, İstanbul, S. Sertoğlu Kitapevi, 1944.

⁸ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Klasik Dönemin Üç Hükümdarı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.107-111.

⁹ Çaldıran Savaşı hakkında bilgi için bkz., Reha Bilge, **1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail; Türkler, Türkmenler ve Farslar**, İstanbul, Giza Yayınları, 2010; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949, c.II, s.265-270.

¹⁰ Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, çev., Mehmet Harmancı, c. II, 2.bs., İstanbul, E. Yayınları, 1994, s.130-131.

¹¹ Hakkında bilgi için bkz., M.Tayyip Gökbilgin, “Süleyman I”, **İslam Ansiklopedisi**, c.XI, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1979, s.99-155; Christine Woodhead, Metin Kunt, **Kanuni ve Çağı Yeni Çağda Osmanlı Dünyası**, çev., Sermet Yalçın, yay., haz., Ayşe Ozil, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002; Albert Howe Lybyer, **Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğunun Yönetimi**, çev., Seçkin Cılızoğlu, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 2000; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.148-160; Andre Clot, **Muhteşem Süleyman: Osmanlı'nın Altın Çağı**, çev., Turhan Ilgaz, 5.bs., İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2005. Ayrıca bkz. “Kânûnî Sultan

1.2. Sultan Süleyman Dönemine Kısa Bir Bakış

I. Selim'in vefatının ardından tahta çıkan I. Süleyman, yeniçerilere cülûs bahşişi¹² dağıtarak onların desteğini almıştır. Babası I. Selim zamanında Mısır'ın fethiyle önem kazanan doğu ticaretinin gelişmesine kendisi de önem vermiştir. Böylece doğu ticareti gelişmeye devam etmiştir. Tacirlerin zararları, devlet hazinesinden karşılanmış¹³ ve ticarete devlet desteği sağlanmıştır. I. Selim döneminde başlayan Osmanlı Devleti'nin doğu sınırlarının genişlemesi, I. Süleyman ile de devam etmiştir. Batıda Macaristan'ı; Doğuda Bağdat ve Irak'ın; Güneydoğuda Afrika'nın Akdeniz kıyılarını, devletin sınırlarına katmıştır. Dedesi Fatih Sultan Mehmet zamanında fethi gerçekleştirilmeyen Belgrad'ı Sultan Süleyman, 1521'de Osmanlı topraklarına katmıştır. Belgrad, Osmanlı Devleti için daha sonraki seferlere üst olmuş ve adı, "Dârûl- Cihad¹⁴" olarak değişmiştir. Belgrad'ın fethinden sonra da Macaristan kuşatılmıştır. I. Süleyman, Aziz Yahya Şövalyelerinden Rodos Adası¹⁵'ni (1522) almış ve gelişen denizcilik faaliyetleri, Rodos Adası'nın da alınmasıyla doruğa ulaşmıştır. Öyle ki artık Akdeniz'de Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti başlamıştır. I. Süleyman, kendisine Batı'da verilen lakabıyla "Muhteşem Süleyman", Osmanlı Tarihi içinde en önemli hükümdarlardan biri olmuştur. I. Süleyman'ın Mısır'a vali olarak tayin ettiği Ahmet Paşa, sultanın iradesini yok sayarak Mısır'da isyan çıkarmış ve kendi hükümdarlığını ilân etmiştir. Sultan Süleyman, çıkan bu isyanı bastırması için görevlendirdiği dönemin vezir-i azam'ı olan İbrahim Paşa,¹⁶ Mısır'daki huzur ortamını yeniden sağlamıştır. Sultan Süleyman, 1526'da Budin'i almak için Macaristan'a sefer düzenlemiş ve Mohaç'da yapılan savaş Osmanlı galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Macar Kralı II. Lajos, savaş meydanında öldürülmüş ve yerine Sultan Süleyman tarafından Yanoş Zolpolya Macar Kralı ilan edilmiştir. Yanoş Zolpolya'nın Macar Kralı olmasından rahatsızlık duyan Alman İmparatorluğu V. Şarl'in kardeşi Ferdinand, Macaristan'a saldırmıştır.

Süleyman'ın Farsça Dîvânı", haz., Kasım Gelen, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, 1989.

¹² Cülûs hakkında bilgi için bkz., Halil İnalçık, **a.g.e.**, s.65-70.

¹³ Robert Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII.Yüzyılın Sonuna**, çev., Server Tanili, c.I, İstanbul, Adam Yayınları, 2001, s.179.

¹⁴ . İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, c.II, 1998, s.307.

¹⁵ . Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s.133-134; Halil İnalçık, **a.g.e.**, s.40.

¹⁶ . Hakkında bilgi için bkz., Yaşar Yücel, Ali Sevim, **a.g.e.**, s.159-161.

Bu saldırıda Macar Kralı Zalpolya'ya destek vermek için harekete geçen Osmanlı Ordusu, Macaristan'da Alman İmparatorluğu'nun tehdidine son verip yeniden Budin'i ele geçirerek yıllık vergisini almak koşuluyla Macar Krallığı'na bırakmıştır. Böylece Macaristan'da Osmanlı hakimiyeti yeniden sağlanmıştır. Ancak, bu durum Osmanlı Devleti ile Avusturya'nın arasını da iyice açmıştır. Ferdinand, yeniden Macaristan'ın iç işlerine karışmaya başlamış ve Macar Kralı Zalpolya, Osmanlı Devleti'nden tekrar yardım istemek zorunda kalmıştır. Âdetâ Osmanlı Devleti'nin gücünü Alman Krallığı'na göstermek isteyen Sultan Süleyman, Alman Seferi¹⁷ düzenlemiş ve bu seferin sonunda her iki devlet arasında barış antlaşması, (İstanbul Antlaşması) yapılmıştır. Bu antlaşmayla Alman Krallığı, Osmanlı Devleti'nin siyasi gücünü kabul etmiş ve elinde bulunan Macar topraklarına karşılık vergi ödemek zorunda kalmıştır. Ancak, Alman Kralı Ferdinand yapılan bu antlaşmaya sadık kalmayarak Osmanlı- Venedik Savaşı sırasında, Macaristan'a yeni bir saldırı için harekete geçmiştir(1537). Budin'i Alman kuşatmasından kurtarmak için Osmanlı Ordusu, 1541-1543 yıllarında Macaristan'a iki yeni sefer daha düzenlemiştir. Bu seferlerin ardından Alman Krallığı ve Osmanlı Devleti arasında 5 yıl geçerli olacak bir antlaşma yapılmıştır. Ne var ki Osmanlı Ordusu İran'a seferdeyken Ferdinand, yapılan bu antlaşmayı yok sayarak bu kez de Erdel'e saldırmıştır. Osmanlı Ordusu, bu saldırının ardından Ferdinand'ın üzerine yürümüş ve Temeşvar'ı ele geçirmiştir. I. Süleyman, Anadolu'da çıkan ayaklanmalarla da bir süre mücadele etmek zorunda kalmıştır. Türkmen ayaklanmalarının çıkmasına destek veren İran'a sefer düzenlemiştir. İran Şahı Tahmasb, Osmanlı Ordusu ile mücadele edemeyince Bağdat'ı, Osmanlı Devleti'ne bırakmak zorunda kalmıştır. Bağdat'ın Osmanlı Devleti'nin sınırlarına katılmasıyla Şîi tehditi son bulmuş ve devletin sınırları, İran Körfezi'ne kadar genişlemiştir¹⁸. 1548- 1553 yılları arasında yapılan İran Seferi'nin ardından Sultan Süleyman ve İran Şah'ı Amasya vilayetinde yaptıkları görüşmeler neticesinde 29 Mayıs 1555 yılında Sâfevî Savaşları son bulmuştur. I. Süleyman Dönemi'nde Osmanlı Ordusu, karada olduğu kadar denizde de başarılı olmuştur. Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki ordu, Venedikler karşısında

¹⁷ . Hakkında bilgi için bkz., Özlem Kumrular, “**Kanuni'nin Alman Seferi**”; **Türk Geliyor**, İstanbul, Tarih-Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi, c.36, say., 216, Aralık, 2001, s.27.

¹⁸ . Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s.143-144.

Preveze’de zafer kazanmıştır. Bu zaferle Osmanlı Devleti, Akdeniz’e hakim olmuştur¹⁹. Cerbe Adası’nın Kaptan-ı Derya Piyale Paşa tarafından 1560 yılında İspanyollar’dan alınması da denizlerde kazanılmış diğer bir başarı olmuştur. Sultan Süleyman, Macaristan’a 1566 yılında düzenlediği seferle, Zigetvar Kalesi’ni kuşatmıştır. Ancak, Macaristan’a düzenlediği bu son seferde Sultan Süleyman, hayatını kaybetmiştir. Vefatından iki gün sonra ele geçirilmiş olan Zigetvar Kalesi’nin alınması, Osmanlı Devleti için parlak bir zafer sayılmış olsa da yükselme döneminin de sonu olmuştur. Sultan Süleyman, 46 yıl süren saltanatıyla Osmanlı Hanedanı’nın en önemli sultanı olmuştur. Hürrem Sultan’a duyduğu derin aşkı, devlet yönetiminde bazı aksaklıkların çıkmasına sebep olmuştur. Hürrem Sultan’ın tesirinde kalan Sultan Süleyman, kendisinden sonra tahta çıkması gereken oğlu Şehzade Mustafa’yı boğdurtmuş ve vefatının ardından da yerine Hürrem Sultan’dan olan oğlu II. Selim²⁰, tahta çıkmıştır.

1.3. Sultan Süleyman Dönemi Sonrasına Kısa Bir Bakış

II. Selim, 42 yaşında babası Sultan Süleyman’dan sonra tek vâris olarak tahta çıkmıştır. Devlet yönetimini, Vezir-i Azam Mehmet Paşa’ya bırakarak kendisi de eğlence hayatına dalmıştır²¹. II. Selim, devlet işleriyle ilgilenmekten ziyade, zevk düşkünlüğüyle tanınmış bir sultan olmuştur. Öyle ki Osmanlı Devleti’nde zayıf yönetim şeklinin II. Selim zamanında ortaya çıktığını söylemek mümkündür. II. Selim döneminde Kıbrıs’ın fethiyle(1570) başarı elde edilmişken; İnebahtı Savaşı(1572) ile Osmanlı Donanması, Akdeniz’de Donjvan komutasındaki Venedikler’e yenilmiştir. I. Süleyman döneminde Rodos’un fethiyle Osmanlı Donanması, güçlenmişken; İnebahtı Savaşı’nın ardından bu gücünü kaybetmiştir. Bu yenilginin ardından Osmanlı Devleti, 1573’de Venedikler ile barış antlaşması imzalamış ve bu antlaşmaya göre de savaş tazminatı almıştır. II. Selim, 1574 yılında vefat edince yerine büyük oğlu III. Murad²², tahta geçmiştir. III. Murad zamanında devlet teşkilatında bozulmalar, hükümdarın yönetime kayıtsız kalması, yeniçeri

¹⁹ . Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s.147-148.

²⁰ . Hakkında bilgi için bkz., Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.161-163; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, c.II, 3.bs., 2005, s.170-174.

²¹ . Ahmet Refik Sevgil, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s.18.

²² . Hakkında bilgi için bkz., Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, s.170-174.

isyanları, âdeta Osmanlı Devleti'ni duraklama sürecine iten nedenlerin başında gelmiştir. III. Murad, 1578-1590 yıllarında İran ile mücadele etmiştir. Bu mücadele sonucunda, Nihavend'e kadar olan İran'ın batı eyaletleri Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. İki devlet arasında 1590'da barış antlaşması yapılmış ancak, 1593 yılında yeniden başlayan Osmanlı-İran Savaşları 1606 yılına kadar sürmüştür. Vezir-i Azam Sokullu Mehmet Paşa²³, III. Murad'ı âdeta devlet yönetiminden uzak tutmaya çalışmıştır²⁴. Osmanlı-İran savaşları sırasında, Sokullu Mehmet Paşa ölmüş ve artık, devlet yönetiminde haseki sultanların, valide sultanın, saray ağalarının etkinliği artmıştır. III. Murad, validesi Nurbanu Sultan ve hasekisi Safiye Sultan'ın tesirinde saltanatını sürdürmüştür²⁵. III. Murad'ın vefatının ardından yerine 24 yaşında tahta çıkan oğlu III. Mehmed²⁶, Almanlar karşısında Haçova,(1596) ve Kanije,(1602) zaferlerini kazanmıştır. 38 yaşında vefat eden III. Mehmed, yükselme döneminin son hükümdarı olmuştur.

2. EDEBÎ DURUM

2.1. Dönemin Edebî Durumu

Osmanlı edebiyatında Emirî'nin yaşadığı bu dönem yani XVI. yüzyıl, birçok açıdan öteki dönemlerden farklılık gösterebilmektedir. Zira bu dönemde padişahların, şehzadelerin ve devlet adamlarının verdikleri destek sayesinde edebiyat, verimli bir döngü içersindedir. Bilindiği gibi XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti, siyasî üstünlük elde etmiş ve sınırlarını oldukça geniş bir coğrafyaya yaymıştır. Sınırların genişlemesiyle farklı etnik gruplar devletin hakimiyetine alınmış ve bu durumun olumlu tesiri; edebiyat, sanat ve ilim alanlarında tezahür etmiştir. Hatta; Şam, Bağdat, Tebriz, Herat, Kahire, Macaristan, Gürcistan, Çerkezistan, Bosna, Sırbistan, Avusturya ve İtalya'dan gelen farklı kültürlerle mensup sanatçılar korunmuş ve yerli sanatçılarla ortak çalışmalar yapmaya teşvik

²³ . Hakkında bilgi için bkz., Radovan Samarcic, **Sokullu Mehmet Paşa**, çev., Meral Gaspıralı, İstanbul, Nokta Yayınları, 2004.

²⁴ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s.248-249.

²⁵ . İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi: II.Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Antlaşmasına Kadar**, c.III, 2.bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1973, s.42-43; Ahmet Refik Altınay, **Kadınlar Saltanatı**, c.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2000.

²⁶ . Hakkında bilgi için bkz., Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, s.180-183; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.172-177.

edilmiştir. Sultanların himayesinde, Topkapı Sarayı bünyesindeki atolyelerde çalışan sanatçılar topluluğuna “Ehl-i Hiref”, yani “meslek sahipleri” deniliyordu²⁷. İstanbul’da saray ve medrese çevreleri sanat merkezi haline gelmişti. Elbette, sadece İstanbul değil; Bağdat, Edirne, Bursa, Konya, Budin, Üsküp, Harput, Diyarbakir, vs. gibi İmparatorluğun büyük şehirleri de ilim ve sanat muhitleri arasındaydı²⁸. Anadolu’da; ilim, sanat, kültür ve edebiyatın gelişmesiyle tekkelerde, zaviyelerde, camilerde ve medreselerde âlimler, edibler ve mutasavvıflar yetişmiştir.

2.2. Dönemin Önde Gelen Divan Şairleri

Divan edebiyatının ve şiirin zirvede olduğu bu dönemde; Fuzûlî²⁹(1480-?/1556), Bâkî³⁰(1526-1600), Hâyâlî Bey³¹(?- 1557), Taşlıcalı Yahya Bey³²(?-1582), Bağdatlı Rûhî³³(?- 1605), Nev’î³⁴(1533-4/ 1599), Emirî³⁵(? – 1575), Zâtî³⁶(1471-1546), Figanî³⁷ (1505- 1632), gibi isimler yetişmiş ve eserler vermişlerdir. İmparatorluğun sınırlarının üç kıtaya yayıldığı ve güçlü hükümdarların hüküm sürdüğü bu dönemde divan şiiri, gelişimine devam etmiştir. Öyle ki bu gelişim içersinde olan Osmanlı Şiiri, klâsik edebiyat halini almıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun batıya yönelik fetihleriyle Türkçe, İmparatorluğun yayıldığı sahaların kültürleriyle karşılaşmış ve böylece dil bakımından aralarında etkileşim olmuştur. Divan edebiyatının dili temelde Türkçe olsa da içinde İmparatorluğu

²⁷ . M.Uğur Derman, vd., **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, ed., Ekmeleddin İhsanoğlu, c.II, İstanbul, İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları, 1998, s.447.

²⁸ . Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, c.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978, s.569-570.

²⁹ . Hakkında bilgi için bkz., Abdülkadir Karahan, “Fuzûlî”, **DİA**, c.XIII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996, s.241-246; M.Fuat Köprülü, “Fuzûlî”, **İslam Ansiklopedisi**, c.IV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s.686-699. Ayrıca bkz., Fuzûlî’nin Farsça Dîvânı’nın Tercümesi, çev. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1950.

³⁰ . Hakkında bilgi için bkz., M. Fuat Köprülü “Bâkî”, **İslam Ansiklopedisi**, c.II, İstanbul, TDV. Yayınları, 1989, s.243-253.

³¹ . Hakkında bilgi için bkz., Ahmet Kabaklı, “Hayâlî”, **a.g.e.**, s.600-607.

³² . Hakkında bilgi için bkz., a.g.y., “Taşlıcalı Yahya Bey”, **a.g.e.**, s.615-619.

³³ . Hakkında bilgi için bkz., a.g.y., “Bağdatlı Rûhî”, **a.g.e.**, s.624-628.

³⁴ . Hakkında bilgi için bkz., Abdülkadir Karahan, “Nev’î”, **İA**, c.IX, İstanbul, TDV. Yayınları, 1994, s.224-226.

³⁵ . Hakkında bilgi için bkz., M.A Yekta Saraç, “Emirî”, **İA**, c.XI, İstanbul, TDV. Yayınları, 2006, s.164.

³⁶ . Hakkında bilgi için bkz., Mehmet Çavuşoğlu, “Zâtî”, **İA**, c.XIII, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1986, s.464-467.

³⁷ . Hakkında bilgi için bkz., Abdülkadir Karahan, Kanuni **Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figanî ve Divançesi**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1996.

oluşturan kavimlerin dillerindeki öğeleri de barındırmıştır. Örneğin, Bâkî kendi divanında, Rumca kelimelere yer vermiştir³⁸. Bâkî'nin en önemli eseri olan divanındaki şiirler, âdetâ Kanunî Sultan Süleyman döneminin zenginliğini ve güzelliğini yansıtmıştır. XVI. yüzyılda Osmanlı şiir dili âdetâ, Bâkî ile doruğa ulaşmıştır. Öyle ki Bâkî, gazel söylemedeki başarısıyla da “Sultânü’ş-şu’ârâ” ünvanına sahip olmuştur³⁹. Divan edenilince, akla ilk gazel gelmektedir. Şairler de gazel söylemede gösterdikleri hüner ile değer kazanmışlardır. Aynı durum, kaside için de geçerlidir. Mehmet Çavuşoğlu, Osmanlı toplumunda şairliği, şöyle ifade etmektedir: “Osmanlı cemiyetinde şairlik; doktorluk, nakkaşlık, mimarlık, askerlik gibi bir meslekti, Fatih’in babası II. Murad zamanından, Kanunî Sultan Süleyman, Vezir-i Azam İbrahim Paşa’nın ölümüne kadar şairlerin her yıl hazineden ödenen muntazam gelirleri vardır. Şairlerin bu muntazam maaşları dışında, devrin ileri gelenlerine verdikleri kasideler, gazeller ve ithaf ettikleri eserler dolayısıyla ayrıca gelirleri vardır.” XVI. yüzyılda kasidenin en güzel örneklerini; Bâkî, Zâtî, Fûzûlî, Hâyâlî Bey gibi ünlü kasideciler vermişlerdir. Osmanlı edebiyatı, özellikle Kanunî Sultan Süleyman zamanında konuşma diline daha yakınken; XVI. yüzyılın sonlarından tanzimata kadar konuşma dilinden uzaklaşma görülmüştür. Şiir ve nesirde; Farsça, Arapça kelime ve kavramlar dile hakimdir. Örneğin, Zâtî’nin divanındaki şiirlerde Arapça ve Farsça kelime ve deyimler mevcuttur. Bunun sebebi, Arapça ve Farsça kelimelerin yapısı aruza uygunluk gösterirken; Türkçenin kendi aruzunu oluşturamamasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, Türkçeyi bu vezne uydurmak için çok fazla Farsça ve Arapça kelime ve terkipler kullanılmıştır. XVI. yüzyılda Osmanlı siyasî alanda olduğu gibi edebiyatta da İran’dan daha üstün konuma gelmiş böylece; Acem taklitçiliği son bulmuştur. Şairler, Türkçenin ifade gücüne ve unsurlarına dayalı kendi tarzını edebiyata yansıtabilmişlerdir. Bu yüzyılda, tezkirecilik, tarihçilik, mesnevi, mensur hikâye gibi nesir ve şiir alanlarında da güzel eserler verilmiştir.

³⁸ . Mahmut Abdülbaki, **Baki Divanı**, haz., Sabahattin Küçük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, s.444.

³⁹ . Olgun Tahir, **Baki’ye Dair**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1938.

2. 3. Dönemin Şair Sultanları

Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminde olduğu XVI. yüzyılda, Osmanlı hükümdarları ve şehzadelerinin edebiyata ve sanata olan katkılarının yanı sıra, kendileri de birer şâir⁴⁰ ve sanatkar idiler. Örneğin, Yavuz Sultan Selim,(1470-1520) Selimî mahlâsıyla şiir söylerdi; Farsça divanı ve Arapça, Türkçe yazdığı şiirleri vardır. Yavuz Sultan Selim'in oğlu, Kanunî Sultan Süleyman da(1495-1566) sanata ve edebiyata ilgili bir sanatkâr, kuyumcu ve hattattı. Muhibbî, Meftunî ve Acizî mahlâslarıyla şiir söylerdi. Onun sarayı, şehzadelerin âlim hocalar tarafından yetiştirildiği kültür ve sanat merkeziydi. Biri, Farsça diğeri de Türkçe olmak üzere iki divanı vardır. Muhibbî Divanı⁴¹, 2799 gazelden oluşmaktadır. II. Selim de (1534-1574) edebiyata karşı ilgili, şair bir sultandı. Kanunî Sultan Süleyman'ın torunlarından olan III. Murad,(1546-1595) iyi bir hattat olmasının yanında Muradî mahlâsıyla şiirler kaleme almıştır. Öyle ki III.Murad Osmanlı edebiyatında en fazla gazel söyleyen şair olarak bilinmektedir.

2.4. Divan Edebiyatı'nın Gelişimi

XVI. yüzyılda Divan edebiyatı, kuruluş dönemini bitirip kendi üstadlarına bağlı, yaratıcı klâsik edebiyat kıvamına ulaşmıştır. Daha sonraki şairler, Acem klâsiklerini değil, Ahmet Paşa ve Necâti ile başlayan Fuzûlî, Bâkî ile daha da üstünleşen kendi öz ustalarını örnek tutar olmuşlardır. Ne var ki önceki dönemlerde yadırganan ve daha çok Türkçeleri kullanılan yabancı kelimeler, bu asırda dilimize çok sayıda yerleşerek bilhassa, nesirlerimizi anlaşılmaz hâle getirmiştir. Bu dil ile her türlü duygu ve fikir inceliğini ifade edebilen şairler artık Türkçeleşme kaygısına uzak kalmışlardır. Aruz vezninin(sonradan Osmanlıca denilen) bu dile kolay ve güzel uygulanması da buna sebep olmuştur⁴².

⁴⁰ . Mustafa İsen, A. Fuat Bilkan, **Sultan Şairler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.

⁴¹ . I.Süleyman, **Muhibbî Dîvânı: İzahlı Metin**, haz., Coşkun Ak, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

⁴² . Ahmet Kabaklı, "XVI.Yy.'da Dîvân Şiiri", **a.g.e.**, s.570.

Hülasa; Osmanlı Devleti'nin siyasî olduğu kadar edebî alanda da en parlak dönemi olan XVI. yüzyılda Divan edebiyatının, Arap ve İran Edebiyatı ile boy ölçüşecek düzeye ulaştığını söylemek mümkündür.

BİRİNCİ BÖLÜM

EMİRÎ

1.1. Hayatı

Tezimizin konusunu oluşturan Divan'ın sahibi Emirî mahlâslı şairimizin; adı, ailesi, doğum tarihi ve yeri ile hayatının diğer safhaları hakkında tezkirelerde ve diğer kaynaklarda aydınlatıcı bilgiler olmamakla beraber, şiirlerinden anladığımız kadarıyla XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin önde gelen padişahlarından Sultan Süleyman'ın saltanatının sürdüğü 1520-1566 yılları arasında yaşadığını, söylemek mümkündür. Şairin gerçek ismi hakkında, ne kaynaklarda ne de şairin kendi divanında kesin bir bilgiye rastlayamadık. Şairlik ismi olarak kullandığı mahlâsı, âdeta onun kimliği gibidir. Bu da onun, o dönemde gerçek isminden ziyade, mahlâsıyla tanınmış olabileceğini düşündürmektedir. Şairimiz şiirlerinde “Emirî” mahlâsını kullanmaktadır. Ancak, onun bu mahlâsı kullanmasına çeşitli gerekçeler göstermek mümkündür. Bu gerekçelerden biri de kendisinin Sultan Süleyman'ın hizmetinde bulunan bir köle olduğu, fikridir. Bu anlamda şairimizin, kendisi için münasip bir mahlâs seçtiğini söyleyebiliriz. Hayatına ilişkin takvime dayalı bir zaman tespiti olmaksızın şairin hem biyolojik hem de şairlik olarak ait olduğu zamanı belirli bir döneme indirgememiz gerekirse bu dönem, XVI. yüzyıla rastlamaktadır. Öyle ki Emirî'nin de Sultan Süleyman'ın saltanatına tanıklık ettiği bilgisi kesinlik kazanmaktadır:

همه جاوید بماناد در ایام نشاط¹

عیش و دوران تو ای شاه سلیمان زمان

Ey zamanın Süleyman Şah'ı! Senin devrin ve sefan “saltanatın”

Bahtiyar günlerde, hep ebedî kalsın

Şairin doğduğu zamana dayalı kesin bir takvim söyleyemediğimiz gibi maalesef doğduğu yer hakkında da kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak, o dönemde Osmanlı Devleti'nin de başkenti olan İstanbul'da yaşamış olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Zira İstanbul, XVI.Yy.'da şairlerin kültür ve

¹ bkz. Metin, G.91/3

sanat şehri olarak bilinmektedir. Şairin, ailesi ve yakın çevresi hakkında aydınlatıcı bilgilere ulaşamadığımızdan, onun sosyal ve kültürel kimliğini de o döneme göre değerlendirmemiz gerekmektedir. Şair, gazellerinde kendisi için sıkça “bende” ve “esir” sıfatlarını kullanmaktadır. Belki de Emirî, kendisi için kullanmış olduğu bu sıfatlarla, Sultan Süleyman’a olan vefa duygusuna dikkat çekmektedir. Zira kendisinin Sultan Süleyman’ın kölelerinden biri olduğunu ve bundan duyduğu memnuniyeti şöyle ifade etmektedir:

ای که داری ز غلامانِ خود آزاد بسی از غلامیِ خود ای مه مکن آزاد مرا²

Ey kölelerinden çoğunu azad eden sen!
Beni azad etme ey ay, sana kölelik etmekten

Şair, bilgi bakımından kendisini nadan olarak nitelendirerek sevgili sultana tevazuda bulunmaktadır:

یار داناست به حالِ دلِ بیچارهء من من بیچاره چه گویم به همه نادانی³

Sevgili biliyor benim çaresiz gönlümün hâlini
Zavallı ben, bu cehaletimle ne diyebilirim ki

Emirî’yi koruyan, himaye eden aynı zamanda yetişmesine destek olan kişinin Sultan Süleyman olduğunu söylemek mümkündür:

بر آستانِ دوست امیری مکان گرفت شاید چو از علو مکان سر بر آفتاب⁴

Güneşin başına düştüğü en yüce makamdan gölge gibi olan sevgilinin eşiğini, mekân tuttu Emirî.

دل ز دست داد امیری و دران کوی فتاد دست افتادهء خود گیر برای دلِ ما⁵

Düşmüş olduğu o sokakta kaptırmış gönlünü Emirî
Bizim hatrımız için tut o düşkünün elini

² bkz. Metin, G.12/3

³ bkz. Metin, G.161/4

⁴ bkz. Metin, G.29/5

⁵ bkz. Metin, G.3/5

O dönem için sarayın, şairleri koruyup yetişmesine ve gelişmesine destek verdiği bilinmektedir. Ancak, gerçekte bu desteğin kaynağı için sultanın bizatihi kendisi olduğunu söylemek mümkündür. Zira Emirî, Sultan Süleyman'ı kendisi için lütfun sığınağı olarak görmektedir:

مکن شکایتِ جورِ زمانِ تو ای همدم که لطفِ شاه سلیمانِ دین پناهم بس⁶

Ey arkadaş! Zamanın zulmüne etme şikâyetini
Bana yeter din Şah'ı Süleyman'ın lütfunun sığınağı

Emirî, âdeta Sultan Süleyman ile özel bir yakınlık ilişkisi kurmak için çabalamaktadır. Bu ilişkinin değerinin de Sultan Süleyman'ın şaire sunacağı maddî ya da manevî destekle ölçüldüğünü söylemek mümkündür. Emirî, sultanın hizmetinde olan bunun karşılığında sultandan kendisi için bağış ve ihsanlar bekleyen bir köledir. Öyle ki Sultan Süleyman ve Emirî arasındaki bağın bu tür bir ilişkiden meydana gelmiş olabilir. Ancak, bir zaman sevgili sultandan yeteri kadar ilgi göremeyen Emirî'nin sultanın lütfundan mahrum kalıp sıkıntı çektiği de muhtemel görülmektedir:

بهرِ تسکینِ دردِ مهجوران نظری می کنی ز روی وفا⁷

Ayrı düşenlerin derdinin teskini için
Vefalı bir şekilde bak

Emirî'nin rindane hâline Divan'da çok sık rastlamak mümkündür. Ancak Emirî'nin bu rindane hâli, gerçekte kendi mizacının esere yansımaları mıdır yoksa; bu hâl onun şairliğinde mi ortaya çıkar sorusuna cevap vermek oldukça güçtür:

در دیرِ مغان اگرچه مستم هستم ور عاشقِ رندِ می پرستم هستم⁸

Sarhoşsam mecusilerin meyhanesinde, varım
Meye tapan âşık rint isem, varım

⁶ bkz. Metin, G.79/3

⁷ bkz. Metin, G.5/4

⁸ bkz. Metin, R.8/1

مى خواره ايم و عاشق و بد نام خلق شهر رنديم و لا يبالى و رسواى خاص و عام⁹

Mey içmişim, aşığım, şehrin kötü namlısıyım
Umursamaz biriyim, cümle âlemin rüsvası ve rindiyim

Emirî'nin şiirlerinde, zaman zaman ruhî coşkunkluklar göze çarpmaktadır. Onun bu hâlini de rindi mizacıyla ilişkilendirmek belki de yanlış olmaz. Gazellerinde Sultan Süleyman'ın cömertliğine atıfta bulunan şair, cömertlik tabirini alelâde kullanmaktan ziyade, sanki sultanın sanat zevkine de işaret etmektedir. Zira Sultan Süleyman, sanatı ve sanatçıyı koruyan, kendisi de şair olan bir hükümdar olarak bilinmektedir. Şairin tasavvufî felsefesi hakkında kesin bir şey söyleyemesek de dini yaşantısını belli bir düzlemde sürdürmüş olduğunu söyleyebiliriz. Emirî'nin divanı kaleme aldığı zamanki yaşı hakkında kesin bir bilgiye sahip olmasak da ileri bir yaşta olduğunu tahmin etmekteyiz. Zira aşağıdaki beyitte âdeta yaşlılığından şöyle söz etmektedir:

دل در جهان مبنده امیری که مرغ روح نزدیک شد که بر پرد از شاخسار عمر¹⁰

Ey Emirî! Gönlünü dünyaya bağlama
Ruh denen kuş, ömrünün dalından uçmak üzere

Kendini ölüme yakın hissettiğinden olacak ki Emirî, öldüğü vakit bile sevgilinin eşiğinde olmayı âdeta vasiyet etmektedir:

ز جور یار چو میرد امیری ای همدم بیفکنید بر آن خاک آستانه مرا¹¹

Ey arkadaş! Ölünce Emirî sevgilinin zulmünden
Saçsınlar o eşiğin toprağına beni

1. 2. Kişiliği

⁹ bkz. Metin, G.120/2

¹⁰ bkz. Metin, G.68/5

¹¹ bkz. Metin, G.10/5

Dönemin hükümdarı olan Sultan Süleyman’a yakın olma gayreti içerisinde olan şair âdetâ her fırsatta, ona duyduğu sadakat duygusunu göstermeye çalışmaktadır:

آن والی صاحب قران سلطان سلیمان زمان گویم دعایش هر زمان او را دم این است بارها¹²

Zamanın valisi ve sahip kiranı olan Sultan Süleyman’a

Her zaman dua ederim sözümün tamamı budur.

Kendi varlığını, Sultan Süleyman’ın yoluna adayarak Emirî, vefa duygusunu ifade etmektedir:

حاصل جان به ره شاه سلیمان ماندم و چه باشد که قبولش شود این حاصل ما¹³

Bıraktım Süleyman Şah’ın yoluna can varlığını

Ah ne olur kabul etse bizim varlığımızı

که توان ترک تمنای تو کز روز ازل کشته شد تخم وفای تو در آب و گل ما¹⁴

Kim vazgeçebilir senin minnetinden

Toprağımızda senin vefa tohumun ekildi ezel gününden

Zaman zaman kendisini âciz göstererek de sanki sultanın cömertliğine atıfta bulunmaktadır:

بیچارهء عشقم نبرم چاره به هر کس تا از کرم و لطف شدی چاره رس ما¹⁵

Ben aşkın yüzünden çaresizim

Sen kerem ve lütfunla çare olduğundan beri derdimi kimseye söylemiyorum.

Emirî, gazellerinde kendisini zayıf, güçsüz ve hasta olarak tasvir etmektedir. Bu durum, onun ruh hâliyle ilişkili olabileceği gibi, gerçeği yansıtıyor da olabilir:

¹² bkz. Metin, G.1/3

¹³ bkz. Metin, G.2/4

¹⁴ bkz. Metin, G.3/2

¹⁵ bkz. Metin, G.4/3

مُردم از ضعف به کویت نکشیدم آهی از سرِ کویِ تو ترسم ببرد باد مرا¹⁶

Bir ah çekemedim sokağında, öldüm zayıflıktan
Korkarım götürür diye rüzgâr beni, senin sokağının başından

با جسمِ ضعیف و تنِ بیمار کشم آه پیشت مگر این باد برد خار و خسِ ما¹⁷

Ah çekerim hasta ve zayıf bedenimle
Çalı çırpımızı götürür bu rüzgâr sanki senin önünden

Duygularını içinde gizlemeye çalışdığını söylesek de bazen de Emirî, sanki aşk ızdırabını dışa vurmak istemektedir:

ز بس کز سوزِ عشقت می کشم آه و فغان اِ مشبب بخوام کرد ظاهر بر کسان رازِ نهان امشب¹⁸

Senin aşkının acısından ah çekip inlediğim yeter bu gece
Gizli sır herkese aşikâr olsun isterim bu gece

Ancak, sabrın ve tevekküllün önemine inanan Emirî, bu sayede sevgili sultanın adaletine kavuşacağını söyleyerek aynı zamanda sanki, Sultan Süleyman'ın adaletli bir hükümdar oluşuna atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür:

ز جورِ چرخ اگر داری امیری غُصّه صابر باش که دادت می دهد آخر ترا سلطانِ بیدادت¹⁹

Zamanın kederinden hüznülensen de Emirî sabret
Zulmeden sultan verecektir sonunda sana adalet

Emirî, kendisinin sevgili sultanın eşiğinden başka birinin eşiğine boyun eğmeyeceğini söyleyerek sanki gururlu ve güçlü bir karaktere sahip olduğunu, ancak, söz konusu sultan olunca âdeta bu özelliğinden ödün verebileceğini ifade etmektedir:

بر آستانِ کسی سر فرو نمی آرم جز آستانِ وصال که آن پناه منست²⁰

¹⁶ bkz. Metin, G.12/4

¹⁷ bkz. Metin, G.4/4

¹⁸ bkz. Metin, G.20/1

¹⁹ bkz. Metin, G.32/5

Boyun eğmem hiç kimsenin eşiğine
Benim sığınağım, senin hâsıl eşiğinden başka bir eşiğe

Ne yapacağını bilmeyen Emirî'nin zaman zaman kendini yolunu kaybetmiş,
çaresiz ve umarsız hissetmesi de muhtemeldir:

روم به می‌کده گاهی و گه به بُتخانه
رہی نمای مرا پیرِ راهِ راهِ صواب²¹

Giderim bazen meyhaneye, bazen de puthaneye
Sevap yolunu göster yolun pîri bana

Buraya kadar, Emirî'nin hayatını ve kişiliğini kendi divanı ekseninde belirlemeye çalışsak da hayatının geri kalan safhaları hakkında(ölümü, ölüm nedeni, mezarı,vb.) maalesef aydınlatıcı bilgilere ulaşamadığımızdan bu konulardan söz edemedik. Belki de yaşadığı dönemde, dünyevî hayattan uzak yaşaması, yani köşe-i ihtiyarî seçmiş olması nedeniyle Emirî, tanınmamış ve şöhret elde edememiştir.

1. 3. Felsefî Yaklaşımı

Rint bir şair olan Emirî'nin rindane yaşama isteğine bağlı olarak şiirlerine zevk ve eğlence düşkünlüğü hâllerin yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Her şair gibi Emirî de yaşadığı devirden yakınsa da âdeta hayatla sıkı bir bağ kurma çabası içersindedir. Ömer Hayyam²²'in rubaîlerinin merkezinde konumlanan hayat algısına benzer bir felsefî yaklaşımın varlığından söz etmek mümkündür. Öyle ki insan kısa ve geçici olan fânî dünyanın heveslerine ömrünü heder etmeden zevk ve neşe içinde yaşaması gerekir. Emirî'nin şiirleri tasavvufî öğeler barındırsada, bu şiirlerde tasavvufî derinlik görülmemektedir. Şiirlerde rindane mizac, coşku, heyecan ve beşerî aşk teması hakimdir. Şiirlerinde beşerî aşkı ön planda tutan Emirî de karşılaşılan tasavvufî yaklaşımların ise daha çok tedbirler düzeyinde olması muhtemeldir.

²⁰ bkz. Metin, G.36/4

²¹ bkz. Metin, G.75/4

²² Hakkında bilgi için bkz., Muhammed Ali-yi Furugi,vd., **Hayam Hayatı, Felsefesi, ve Gerçek Rubailer**, çev., Hasan Çiftçi, Orhan Başaran, Erzurum, Babil Yayınları, 2003.

دل در جهان مبنده امیری که مرغ روح نزدیک شد که بر پرد از شاخسار عمر²³

(Ey Emirî! Gönlünü dünyaya bağlama; ruh denen kuş ömür dalından uçmak üzere)

در دیرِ مغان اگرچه مستم هستم ور عاشقِ رندِ می پرستم هستم²⁴

(Ola ki sarhoşsam mecusilerin meyhanesinde; meye tapan rint âşık olmaz mıyım?)

Emirî'ye ait aşağıdaki her iki rubaî örneğinde, Hayyam etkisinin görüldüğünü söylemek mümkündür:

در میکرده گر تو بت پرست خواهی شد ور زاهد خشکِ حق پرست خواهی شد
مگذار ز کف ساغرِ می کآخرِ کار چون ساغرِ باده دست به دست خواهی شد

5. Rubaî

در دیرِ مغان اگرچه مستم هستم ور عاشقِ رندِ می پرستم هستم
از هرچه گمان برند و گویند مرا من خود آنم و چنان که هستم هستم

8. Rubaî

1.4. Edebî Yönü

1.4.1. Üslubu

Bir edebî eser, kendine ait özellikleriyle meydana gelmektedir. Bu özelliklerden edebî metnin ifade vasıtası olan edebî dil, üslubu meydana getirir. Elbette ki üslûp da edebî dilin ifade çeşitliliğiyle vücut bulmaktadır. Üslûp, âdeti kişinin kendisidir. Tıpkı, ruhunun yansımasıdır. Öyle ki bir edebî eserde, şaire ya da yazara ait birden fazla üslûp izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin; sanatçının yaşadığı kültürün ve döneminin etkisi, kelime seçimi, bu kelimelerin karşıladıkları anlamlar, kendisini üslûb bakımından etkileyen öteki sanatçılar, vb. çok şey

²³ bkz. Metin, G.68/5

²⁴ bkz. Metin, G.82/4

sanatçının üslubunun belirlenmesinde ipucu sayılacak unsurlardır. Böylece, sanatçının üslûbu kendisinin ve eserinin değerlendirilmesi neticesinde belirginlik kazanmaktadır. Bu bağlamda, tezimizin müellifi olan Emirî'nin üslubu için Sebk-i Irâkî özelliklerini barındırdığını söylesek de; bu üslûbtan farklı olarak bazı özellikler de göze çarpmaktadır.

1.4. 2. Sebk-i Irâkî (Irak Üslûbu)

Irak üslûbu²⁵, Hicri altıncı yüzyıldan başlayıp, dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Bu üslûbun en önde gelen nazım şekli gazeldir. Şiirler hem âşıkane hem de arifanedir. Öğüt veren, ahlâkî nitelikli ve ibret verici şiirlerden meydana gelmektedir. Irak üslûbunun merkezi, Herat olması itibarıyla, dilde Arapça lâfızlar çokça kullanılmıştır. Bu dönem şairleri de Arap edebiyatından etkilenmişlerdir. Şiirlerinde Arap şairlerin kullandığı mazmunlara yer vermişlerdir. Böylece şiire yeni lâfızlar, terkipler ve mazmunlar girmiştir. Şiirde genellikle, toplumsal konulara değinilmiştir. Şairler, şiirlerinde; ümitsizlik, mutsuzluk, riyakârlık, düşmanlık, kötümserlik, vb. konuları işlemişlerdir. Medih, hiciv, tasavvufî meseleler, aşk ve felsefe konu edilmiştir. Nizâmî (öl.604/1207), Hâkânî (öl. 595/1198), Cemâluddîn-i Isfahânî (öl.588/1192), Sa'di-yi Şîrâzî (öl.691-4/ 1291-4), Hâfız-ı Şîrâzî (öl.727-792/1326-1389), Abdurrahmân-ı Câmî (öl.898/ 1492), Kemâluddîn-i Isfahânî (öl.635/ 1237), Mektebi-yi Şîrâzî (öl. 895/1489) Sebk-i Irâkî'nin önde gelen şairleri arasındadırlar.

1.4.3. Edebî Kişiliği

Osmanlı Devleti'nin yükselme devri hükümdarlarından Sultan Süleyman Dönemi şairlerinden biri kabul ettiğimiz Emirî; kendi divanında o dönemin revaçta olan şiir türlerinden gazel, kıt'a ve rubâî örneklerine yer vermiştir. Ancak, en çok kullandığı nazım şekli, gazel olmuştur. Tasavvufî konuların yanı sıra gazellerinde, hem âşıkane hem de arifane duyguları işlemiştir. Genellikle bu gazeller, uzun beyitlerden oluşmaktadır. Divanında sade ve akıcı ifadeler kullanan şairimizin zaman zaman farklı dil özellikleri kullandığı göze çarpmaktadır. Divanında, edebî sanatların

²⁵ Irak üslubu hakkında bkz. Şemsia Sirus, **Sebk Şinasî Ş'ir: Virayiş-i Dovvom**, 3.bs., Tahran, Neşr-i Mitra, 1383, 2004, s.185-257

bir çok örneğine raslamak mümkündür. Şair, çok az Arapça kelime ve terkipler kullanarak, âdeta daha sade bir ifade tarzını tercih etmiştir. Öyle ki divanda çok fazla atasözü ve deyimlere de rastlanmaz. Ancak, yine de Emirî'nin şiiri için lâfız olarak değilse de mana bakımından anlaşılmasının güç olduğunu söyleyebiliriz.

گفتی که چاره صبر بود زخم تیغ را دیگر چه چاره تیغ چو بر استخوان رسید²⁶
تیغ به استخوان رسید - کارد به استخوان رسید- به جان آمد

(Bıçak kemiğe dayanmak)

از تو هر چند رسد بر تن من خارِ جفا نتوانم که کنم روی به گلزارِ دگر²⁷
کسی که گل می خواهد باید منت خار بکشد

(Gülü seven dikenine katlanır)

زلفِ خم گشته بر رُخت ای مه کج نشینیست راست می گویم²⁸
کج نشیستن و راست گفتن

(Eğri oturup doğru konuşmak)

Emirî'nin bazen anlamı, sözün üstünde tutup geniş ve derin bir anlam yakalamaya çalıştığını söylemek mümkündür:

از بس که زدی تیرِ جفا بر تنِ زارم نخلی شده اکنون برو رُسته ثمرها²⁹

Cefâ okunu inleyen bedenime vurduğun yeter
Bir hurma ağacı olmuştur, olgunlaşan meyveler

İstirap duygusunu şiirlerinde çokça işlemiştir. Bu duygu, sanki şairin kişiliğiyle özdeşleşmiş olarak ortaya çıkmaktadır:

محنتِ هستی مرا از جانِ خود بیزار کرد هیچکس یا رب مباد از هستی خود در عذاب³⁰

Varlığın acısı usandırdı beni, kendi canımdan

Yarabbim hiç kimse mutlu olmaz kendi varlığının azapta olmasından

²⁶ bkz. Metin, G.50/4

²⁷ bkz. Metin, G.69/3

²⁸ bkz. Metin, G.116/2

²⁹ bkz. Metin, G.6/2

³⁰ bkz. Metin, G.25/3

Âşık ile sevgili arasında, genellikle hayale dayalı bir ilişki söz konusudur. Sanki sevgili, aşığına acı çekmesi için sürekli zulüm etmektedir:

هزار تیغِ بلا بر من از تو گر آید دلم خوشست که آن بهرِ امتحانِ منست³¹

Senden gelir bana bin belâ oku
Beni denediği için o, hoşnuttur gönlüm

Emirî, aşırı mübalâğa ile âdeta sözün etkisini güçlendirerek, sevgiliye övgüde bulunmaktadır:

خاکِ پای تو کحلِ دیدهء ما دیده را روشنی ز پای شما³²

Bizim gözümüzün sürmesi(dir) sizin ayağınızın toprağı
Sizin ayağınızdan (gelir) aydınlık göze

1.5. Etkilendiği Şairler

Emirî, şiirlerinde kendisinden çok önce yaşamış büyük şairlerden üslûp ve mana bakımından etkilendiğine dikkat çekmektedir.

1.5.1 . Hâfız (Öl. 791/ 1388)

İran edebiyatının en büyük gazel şairi kabul edilen Hâce Şemseddîn Muhammed Hâfız'ın³³ hayatına dair çoğu bilgiye kendi şiirlerinde rastlamak mümkündür. Kaside, rubaî ve kıtalar da yazmış olan Hâfız'a asıl ün kazandıran gazelleri olmuştur. Emirî de âdeta kendi gazellerinde bu büyük İran şairini, kendine örnek almıştır. Zira kendisinden yaklaşık 200-250 yıl önce yaşamış bu şairin mana zenginliğinden istifade ettiğini açıkça ifade etmektedir. Özellikle tasavvufî gazellerde Emirî için Hâfız'ın mana zenginliğinden yararlandığını söylemek mümkündür. Emirî de tıpkı Hâfız gibi vahdet aşkıyla riyakâr zahit ve sûfilere serzenişte bulunmakta

³¹ bkz. Metin, G.35/3

³² bkz. Metin, G.116/3

³³ Hakkında bilgi için bkz. Tahsin Yazıcı, "Hâfız-i Şîrâzî", **DiA**, c.XV, İstanbul, İSAM : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, s.103-106; Hâfız Şirazi, **Divan**, Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992; Muhammed Şemsüddîn Hâfız: **Dîvân-ı Hâfız**, Haz. Rıza Kâkâî Dehkerdî, 3.bs., Tahran, İntişârât-i Koknûs, 1377 hş., 1998

Îlâhî Hakk'ın tecellisini ariflerin gönüllerinde aramaktadır. Zira kötü nefisten arınıp Îlâhî Hakk'ın sırrına ermek için Hâfız gibi pirin rehberliğini kabul etmektedir.

زاهدا بهر خدا جانب میخانه مرو	ور نه چون من شودت خرقه و سجاده گرو
به می هنه ده و ساقی نورا را در یاب	زر و سیمی که به دستت فتد از کهنه و نو
با تو ای مه سخنی هست مرا پنهانی	گر ز وصلت طلبم ماه من او را بشنو
تا شود حاصل عمر تو به هنگام درو	چون تو خواهی بر نیکی مَفشان تخم بدی
مددش معنی حافظ شد و روح خسرو	در ره نظم امیری روش جامی یافت

146. Gazel

1.5.2 . Emir Hüsrev (Öl. 725/ 1325)

Farsça şiir söyleyen Husrev b.Emîr Seyfuddîn Mahmûd-ı Dihlevî³⁴, daha çok kasideleriyle meşhurdur. Öyle ki Dehli sultanlarını öven şiirler söylemesi onu daha çok kaside sahasında öne çıkarmış olabilir. Ancak Emirî'nin etkilendiği bir diğer şair olan Emir Hüsrev, gazel türünde de başarılı örnekler vermiştir. Zira Emirî'nin divanında Emir Hüsrev'in gazellerinde kullanılan âşıkane mazmunlara rastlanmaktadır. “Hicran ateşi, mest nergis, pervane gibi âşık, ay yüzlü sevgili, vuslat arzusu, gam yükü vb. Aşağıdaki gazel örneğinde Emirî, nazım tarzında kendine Emir Hüsrev'i örnek aldığını açıkça ifade etmektedir.

هوش ز من در ربود آن مه گل پیرهی	دوش به من رخ نمود آن بت سیمین بدن
بهر شکست دلم کرده شکن بر شکن	هر شکن زلف او دام دل بیدلانست

³⁴ Hakkında bilgi için bkz. elbistan-eymir, “Emir Hüsrev-i Dihlevî”, *DİA*, c.II, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, s.135-137

بر تن او پیره‌ی گر بود از برگ گل

پاره کنم من ز رشک بر تن خود پیره‌ی

بر دل من کوه غم هست ز شیرین لبی

بار دلم بی ستون من به تهش کوه کن

برده امیری به شعر گوی ز میدان نظم

پیرو خسرو شده لیک به وجه حسن

139.Gazel

1.5. 3. Câmi (817/ 1414 - 898/ 1492)

Timurlular döneminde yetişen ve asıl adı Nûruddîn‘Abdurrahmân Câmi³⁵ olan şair, Emirî’nin de kendisinin şiir tarzını izlediği büyük mutasavvıf şairlerinden biri kabul edilmektedir. Kendi gazellerinde Hafız’ın üslûbunu takip ettiği düşünülen Câmi, onun gibi âşıkane ve arifane şiirler söylemiştir. Özellikle Emirî’nin tasavvufî gazellerde bu iki büyük ismi kendine örnek aldığını divanındaki şiirlerde gözlemlemek mümkündür. Zira kullandığı mazmunların onların kullandığı mazmunlarla çok benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

³⁵ Hakkında bilgi için bkz. Ömer Okumuş, “Abdurrahman Câmi”, DİA , c.XII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s.94-96; Edward Granville Browne, **Ez Sa’di tâ Câmi**, çev. Ali Asgar-i Hikmet, Tahran, 1351 hş.

İKİNCİ BÖLÜM

EMİRÎ'NİN DİVANI'NIN İNCELENMESİ

2. 1. Emirî'nin Şiirlerinin Bulunduğu Yazma Eserin Tavsîfi

Emirî'nin divanının tespit edebildiğimiz yegâne nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Farsça Yazmalar 1222 numara ile kayıtlıdır. Kağıt kaplı yarı meşin bir cilt içinde 54 varaktan oluşmaktadır. Nesih yazı ile yazılmıştır. Söz başlıkları kırmızıdır. 34b ve 36b varaklarında haşiyelere ters yazılmış beyitler de vardır. Gazellerin başladığı varak 5b de bir serlevha vardır. 5b -52a varaklar arasında 170 gazel, 52b -53a varaklar arasında 8 rubaî, 53b- 54b varaklar arasında da 8 kıt'a bulunmaktadır.

Baş (Varak 5b):

ای از گلِ رخسارِ تو در سینه دارم خاراها زان خاراها بر چهره ام پیدا شده گلزارها¹

Sonu (Varak 54b):

امیری را شد از آیات دیوان به نام شاه دین سلطان سلیمان²

2. 2. Yazma Nüshanın Dil ve İmlâ Özellikleri

Emirî'nin Farsça şiirlerinin dili genelde anlaşılır ve sadedir. Aşağıdaki dil ve imlâ özellikleri dikkat çekmektedir.

1. Hâ-yı gayr-i malfûz (های غیر ملفوظ) ile biten kelime, çoğul eki olan (ها) ile birleştiği zaman, kelimenin sonundaki (ه) atılmıştır. Biz bunları günümüz imlâsına uygun olarak yazdık:

Örnek : من که هستم به غم مغچه ها باده پرست nüşhada; **مغچهها** şeklinde yazılmıştır.

2. (گ) harfi serkecsiz olarak (ک) şeklinde yazılmıştır:

¹ bkz. Metin, G.1/1

² bkz. Metin, K.1/1

Örnek : **کل** , nüshada; ای از گل رخسار تو در سینه دارم خاها : Örnek

3. (پ) ve (چ) harfleri tek noktalı olarak yazılmıştır:

Örnek : **جو لاله** , nüshada; جو لاله دارم از عشقت درون پر آتش : Örnek

بیشم , nüshada; تو می روی به دو صد نازِ حُسن از بیشم

4. (به) edatı isme bitişik olarak yazılmıştır:

Örnek : **بره شاه سلیمان** , nüshada; حاصلِ جان به ره شاه سلیمان ماندم : Örnek

5. Bazen (را) edatı isme bitişik yazılmıştır:

Örnek : **مرغانرا** , nüshada; او ز دستم گرفت مرغان را : Örnek

6. (چه) soru zarfı bazen önüne geldiği kelimeyle bitişik yazılmıştır:

Örnek : **چکنم** , nüshada; من که خو کرده به دردم چه کنم درمان را : Örnek
yazılmıştır.

7. Bazen di-li geçmiş zaman fiillerinin başına (ب) harfi getirilmiştir:

Örnek : **بدیدم** , nüshada; به دورِ حُسن از هر گوشه ای چندین بلا بدیدم : Örnek
değişiklik yapmadık.

بگریخت بر فلک ز تو تابنده آفتاب

8. Fiil çekimlerinde (می) bitişik yazılmıştır:

Örnek : **میگفتم** , nüshada; می گفت به من وصفِ رُخ دلجویت : Örnek

9. (است) ek fiili çoğunlukla elifsiz ve sonuna geldiği kelime ile bitişik yazılmıştır:

Örnek : **اینست** , nüshada; گویم دعایش هر زمان او را دم این است بارها : Örnek
yazılmıştır.

10. Ta-yı marbut ile yazılmış Arapça kelime vardır:

بهرِ سگان تو بَرَد این تُخَفَّةُ الحَقیر: Örnek:

11. (از) izafet harfi zarfı bazen önce bazen de sonra gelen ibare ile bitişik yazılmıştır:

پیش ازین بود به وصلش دلِ غمگین شادا : Örnek :

nüşhada; واز , تیغت بلایِ جانِ من است دست ازو مدار
değiştirmedik.

12. “Elif ”(ا) ile başlayan kelimelerin önünde (که) bağlacı geldiği zaman bazen vezin gereği bağlaç ile kelime birleştirilerek yazılmıştır. (که) bağlacından sonra gelen (این) işaret sıfatı geldiği zaman (کین) şeklinde yazılmıştır:

کین جانِ زار ماندهء من دردناک به : Örnek :

13. (آن) sesli harfle başlayan işaret zamirleri önüne (به) edatı geldiği zaman, bazen kelimenin önündeki (ا) hazfedilerek (بدان) şeklinde yazılmıştır:

کارِ من از جفای تو اکنون بدان رسید : Örnek :

14. Muzâri fiilin başına gelen (به) ayrı olarak yazılmıştır:

نüşhada; به بین , جانا بین ز هجرِ تو سوز و گدازِ من : Örnek :

15. Bazen (ص) harfi yazılması gereken kelime (س) harfiyle yazılmıştır:

نüşhada; صاغر , تو ای گل غنچه ام از ساغرِ نرگس ایام ده : Örnek :

16. Bazen (ز) harfiyle yazılması gereken kelime (ذ) harfiyle yazılmıştır:

نüşhada; مذار , ز خونِ دیده رنگین می کنم لوحِ مزارِ خود : Örnek :

17. (نه) olumsuzluk eki yardımcı fiilin başına getirilerek yazılmıştır:

شهی که می نتوان کردنش دعا گستاخ : Örnek :

18. Müzâri fiil çekiminde (دارم) yerine, nüshada; (داردم) şeklinde yazılmıştır:

19. Bazen gelecek zaman yardımcı fiilinin başına (به) getirilmiştir:

Örnek : بخوادم کرد ظاهر بر کسان رازِ نهان امشب:

20. Bazen birleşik isimler ayrı yazılmıştır:

Örnek : نه رویمان, nüshada; که کس خالی ندید از داغِ مهرویان دلِ ما را : yazılmıştır:

21. Bazen gelecek zamanın yardımcı fiili esas fiilden önce ve esas fiil de mastar şeklinde yazılmıştır:

Örnek : اگر ز ظلمتِ خَطَّتِ برون شدن خواهم :

22. Bazen uzun sesliler kısa okunacak şekilde yazılmıştır. (بود) yerine (بُد) şeklinde yazılmıştır:

Örnek : بی خود افتاده بُدم چون به خود آمد دلِ م :

23. (به) edatı (با) anlamına da gelecek şekilde kullanılmıştır:

Örnek : گاهی به ناز می کُشد گه به کین مرا :

24. (به) edatı (را) anlamına da gelecek şekilde kullanılmıştır:

Örnek : گویم دعایش هر زمان او را دم این است بارها :

25. Bazen fiilin sonuna bitişik şahıs zamirleri kullanılmıştır:

Örnek: گفتمش پخته کن برای دو مرد

2. 3. Tenkidli Metin Oluşturulurken İzlenen Yöntemler

İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tek nüshalı divanın metninin hazırlanmasında, izlenen yöntemler şunlardır:

1- Nüshada okunmayan yerler köşeli parantez [] içine alındı.

- 2- Arapça ibareler, kolay okunabilmesi için harekelendirildi.
- 3- Nüshada, noktasız ya da tek noktalı yazılan(پ) ve (چ) gibi harfler üç noktalı olarak yazıldı.
- 4- Sonu hâ-yi gayr-i malfûz ile biten kelimelerde,(و)'nin üzerine yâ-yı muhâtab, yâ-yı vahdet ve yâ-yı nekireleri belirtmek için konulmuş olan hemzeler(ى) şeklinde yazıldı.
- 5- Bazı yerlerde, serkecsiz yazılan (گ) harfi serkecli yazıldı.
- 6- Bütün tamlamalar; hemze(ء), (ى) ve izafet kesresiyle belirtilip, yazıldı.
- 7- Yazımı aynı olan kelimelerin ayırt edilebilmesi için az bilinen kelimeler(درد - دُرد) örneğinde olduğu gibi harekelendirildi.
- 8- Zamir, bağlaç ve soru sıfatı olan (که) ve (چه) ayrı yazıldı ancak; bitişik yazılan چرا ve کسان gibi soru edatları aynen kaldı.
- 9- İsmi önüne gelen sayı sıfatları, (یک ره) örneğinde olduğu gibi ayrı yazıldı.
- 10- İsmi -e hâlini gösteren (به) hârfi izafesi, isim ve zamirden ayrı olarak yazıldı.
- 11- İsmi -i hâlini gösteren (را) ayrı yazıldı.
- 12- Çekimli fiillere gelen (می) ve (همی) ekleri, fiilden ayrı yazıldı.
- 13- Olması gerektiği gibi telaffuz edilmeyen kelimeler, veznin gerektirdiği okunuşu gösterecek şekilde, بُگُرد örneğinde olduğu gibi, harekelendirildi.
- 14- Fiillerin başına gelen (م، ن، ب) gibi çekim ve olumsuzluk ekleri, fiile bitişik yazıldı.
- 15- Çoğul eki olan (ها) hâ-yı malfûz ile biten sözcüklerin dışında ayrı yazılmadı.

16- ای دل örneğinde olduğu gibi isme bitişik yazılan nida edatı ای دل şeklinde ayrı yazıldı.

17- بیهوشی örneğinde olduğu gibi harf-i izafe olan (بی) olumsuzluk eki bitişik yazılsa da kolay okunması bakımından bazen de ayrı yazılmıştır.

18- همین -همنشین örneğinde olduğu gibi هم ön eki bitişik yazıldı.

2.4. Divanda Kullanılan Söz Sanatlarından Örnekler

2.4.1. Mecaza Dayalı Sanatlar

1 – Mecâz-ı Mürsel (مجاز مرسل): Benzetme amacı güdülmeksizin kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılmasıyla oluşan sanata, mecâz-ı mürsel³ denir.

مگو که سجده کنان کیست بر سرِ کویم امیرِ یست که ز عشقت نهاده رو بر خاک⁴

Sokağımda secde eden kimdir diye sorma
Senin aşkından toprağa yüzünü koyan Emirî'dir

سجده, kelimesiyle genel anlamda namaz kastedilmektedir. Böylece mecâz-ı mürsel, özel anlama sahip bir kelimenin genel anlamı düşündürme ilgisine bağlı olarak yapılmıştır.

2- Teşbîh (تشبیه): Aralarında bir ya da birden fazla vasıfta benzerlik bulunan iki şeyin birini diğere benzetme sanatına, teşbîh⁵ denir. Teşbîh dört temel unsurun bir araya gelişiyle, yani; müşebbeh(benzeyen), müşebbehün/bih(benzetilen), vech-i şebbeh(benzetme yönü), teşbîh edatı(benzetme edatı) oluşturuluyorsa buna teşbîh-i mufassal denir.

چرا از سوزِ دل هر دم نسوزم همچو پروانه

³ Hakkında bilgi için bkz. M.A.Yekta Saraç, 4. bs., **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, İstanbul, Bilimevi Yayınları, 2001, s. 102-108

⁴ bkz. Metin, G.102/5

⁵ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, İstanbul, Bilimevi Yayınları, 2001, s.119-130

چنان کز سرکشی گشتی بر غم شمع محفلها⁶

Niçin gönül ıstırabından yanmıyayım daima kelebek gibi
Asice yansır kederime meclislerin mumu sanki

Beytin birinci mısrasında; پروانه- müşebbeh, عاشق- müşebbehün bih, همجو- teşbîh edatıdır. Gönül derdiyle yanan âşık, bu yönüyle kendini bir kelebeğe benzetmektedir.

چو لاله دارم از عشقت درون پر آتش
ز چاک سینه ببین این دل کباب مرا⁷

Aşkından, lâle gibi kor ateşler var içimde
Bak gönül yaramdan benim kebab olan gönlüme

Beytin birinci mısrasında; لاله- müşebbeh, عاشق- müşebbehün bih, چو- teşbîh edatıdır. Kor ateşler içersinde yanan âşık, bu yönüyle kendini kırmızı bir lâleye benzetmektedir.

چو پرگارم به دور نقطهء خال تو سرگردان
که دوران می کند گاهی جدا گه مُتصل ما را⁸

Dolaşırım senin beninin etrafında pergel gibi
Devran kâh ayırır, kâh birleştirir bizi

Beytin birinci mısrasında; پرگار- müşebbeh, عاشق- müşebbehün/bih, چو- teşbîh edatıdır. Sevgilinin beninin etrafında dolaşan âşık, bu yönüyle kendini bir pergele benzetmektedir.

چو بلبلم که به وصف رخت کنم شادی
فغان و ناله کنان گلشنِ عذارِ ترا⁹

Bahtiyarım senin yüzünün vasfıyla

⁶ bkz. Metin, G.7/5

⁷ bkz. Metin, G.9/2

⁸ bkz. Metin, G.17/4

⁹ bkz. Metin, G.19/2

Yanağının gül bahçesinde ağlayıp inleyen bülbül gibi

بلبل- müşebbeh, عاشق- müşebbehün bih, چو- teşbîh edatıdır. Sevgilinin yanağını gül bahçesine benzeten ve bu bahçede inleyen âşık, bu yönüyle kendini bir bülbüle benzetmektedir.

Divanda teşbîh sanatına örnek olabilecek çok sayıda beyitte rastlamak mümkündür.

3 – İsti'âre(استعاره): Bir şey gerçek anlamı dışında bir ya da birden fazla yönüyle benzediği başka bir şeyin adıyla adlandırılıyorsa buna isti'are¹⁰ denir. Zira gerçek anlamın anlaşılmasına bir engel, yani bir karîne-i mâni'a bulunmaktadır.

ای که داری ز غلامان خود آزاد بسی
از غلامی خود ای مه مکن آزاد مرا¹¹

Kendi kölelerinden çoğunu azad eden sen!
Beni azad etme ey ay! Sana kölelikten

Beytin ikinci mısrasında; kendisine benzetilen söylenmişken ancak, benzetilen söylenmemiştir. Yapılan bu isti'are musarraḥ, yani açık isti'are çeşidine örnek teşkil etmektedir. مه tabirini kullanan âşık; yücelik, itibar, parlaklık, aydınlık, ihtişam yönleriyle sevgiliyi aya benzetmektedir.

زلفش دلم اسیر جفا کرده آنچنان
هر چند که خواستم برهانم رها نکرد¹²

Sevgilinin zülfü, cefa esiri etmiş gönlümü
Kurtulamadım ne kadar istesem de kurtulmayı

Benzetilen, yani زلف söylenmişken, kendisine benzetilen söylenmemiştir. Bu çeşit isti'are de meknî, yani kapalı isti'areye örnek teşkil etmektedir. Beytin birinci

¹⁰ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.109-111

¹¹ bkz. Metin, G.12/3

¹² bkz. Metin, G.56/2

mısrasında; sevgilinin zülfü “zindan”a benzetilmektedir. Bununla ilgili özellik “اسیر” yani, “esir” tabiridir.

4 – Kinâye (کنایه): Sözün hakikî anlamının yanında mecazî anlamıda düşündürecek şekilde kullanılması olan kinâye¹³, hakikati mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatma sanatıdır. Ancak, hakikî manayı da düşünmeye engel bir karine yoktur.

بر سرِ کویت مرا بُودی دمی جا کاشکی
سودمی رخسارِ زردم را بران پا کاشکی¹⁴

Senin sokağının başında olsa keşke yerim bir an
Sararmış yüzümü sürsem keşke o ayağa

Beytin ikinci mısrasında “رُخسارِ زرد” yani, sarı yüz tabiriyle şair, mecazen sanki kederli oldğuna işaret etmektedir. Ayrıca, hakikî manada şairin benzinin sarı olması da düşünülebilir. Divanda kinâye sanatıyla ilgili çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür.

5 – Ta’riz(تعريض): Genellikle sitem, tahkîr, serzeniş duygularını etkili ve dokunaklı bir şekilde ifade etme sanatı olan ta’riz¹⁵, ifadenin tersini düşündürecek şekilde oluşturulur. Meselâ aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi âşık sevgiliye sitemde bulunmaktadır.

دل به درد و غمت ای دوست بسی خوشحالت
همچو مُفلس که به اسبابِ تنعم افتد¹⁶

Gönül, senin gam ve kederinle çok mutludur ey sevgili!
Bolluk içine düşmüş yoksul gibi

¹³ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.131

¹⁴ bkz. Metin, G.168/1

¹⁵ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.132

¹⁶ bkz. Metin, G.59/4

2.4.2. Mana'ya Dayalı Sanatlar

1 – Tenasup(تناسب): Aralarında anlam bakımından tezâdın dışında bir ilişki bulunan iki ya da daha fazla kelimeyi bir ibarede toplama sanatına tenasup¹⁷ denir.

ای از گلِ رخسارِ تو در سینه دارم خاراها زان خاراها بر چهره ام پیدا شده گلزارها¹⁸

Ey senin yanağının gülüdür gönlümde dikenler
Yüzüme peyda olur gül bahçeleri o dikenlerden

Bu beyitte; “گلزارها -خاراها -گل” kelimeleri, kendi aralarında tenasup gurubunu oluşturmaktadırlar.

برو ای باغبان وصفِ گلِ سُوری مکن پیشم که در دل خارِ غم دارم ز هجرِ گلزارِ خود¹⁹

Git ey bağban; vasfetme servi gülü önümde
Gül bahçemin hicranından, gönlümde gam dikenini var

“گلزار-گلِ سُوری -خار -باغبان” kelimeleri, tenasup gurubunu meydana getirmektedir.

غیرِ اندوه و غم و درد ندارد دلِ ما گویی از محنت و غم گشته مخمور²⁰

Yok gönlümüzde gam, keder ve derten başka bir şey
Gam ve mihnetten dönmüşüz sanki sarhoşa

Bu beyit örneğinde de “درد - محنت - غم -اندوه” kelimeleri arasında bir anlam ilişkisi vardır.

2 – Tekrîr(تکریر): Bir ibarede, kelimelerin aynı manada tekrarı olan tekrîr²¹ ya da tekrar, sözün ahenkli ve anlamın güçlü olmasını sağlamaktadır. Aşağıdaki beyitler de bu sanata örnek teşkil etmektedir.

¹⁷ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.148-150

¹⁸ bkz. Metin, G.1/1

¹⁹ bkz. Metin, G.49/4

²⁰ bkz. Metin, G.2/1

²¹ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.178-185

در کلبهء غم بر سرم آیی نیایی پیکرم بس خاکِ خواری بر سرم که افتاده زان دیوارها²²

Gelir başıma görmezsin varlığımı gam hücremde
O duvarlardan düşüp başıma gelen hakirlik toprağı çoktur

Beytin birinci ve ikinci mısrasında geçen “بر سرم” tabiri, tekrîr ibaresidir.

خود را دمی ز جورِ تو خالی ندیده ام گویا جفا و جورِ تو شد توامان مرا²³

Görmemişim rahat senin zulmünden bir an kendimi
Benimle bütün oldu, senin zulmün sanki

Her iki mısrada geçen “جورِ تو” ibaresi, tekrîr’dir.

امیری ار شده محتاج و تو به حُسن غنی تو ملکِ حسنی و خلقی به حسنِ تو مُحْتَاج²⁴

Emirî muhtaç olmuşsa senin ziyadî güzelliğine
Sen güzellik sahibi ve halk muhtaç senin güzelliğine

Birinci ve ikinci mısrada geçen “حُسن” ve “مُحتاج” tekrîr sanatını meydana getiren ibarelerdir. Divanda bu sanatla ilgili pek çok beyit örneğine rastlamak mümkündür.

3- Mübalâğa(مبالغه): Bir şeyi olduğundan daha abartılı göstermek olan mübalâğa²⁵, mana ile ilgili bir sanattır. Aşağıdaki her iki beyit örneğinde de akla uzak ancak, hayale yakın abartılı ifadeler göze çarpmaktadır.

بس که شد دودِ دل از سوزِ غمت حاصلِ ما خواهد آتش به جهانی زدن آه از دلِ ما²⁶

Senin gam ateşinden gönlümüzün yandığı yeter
Gönlümüzden çıkan ah yakacak kainatı

²² bkz. Metin, G1/4

²³ bkz. Metin, G.8/4

²⁴ bkz. Metin, G.44/6

²⁵ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.198-202

²⁶ bkz. Metin, G.3/1

Âşık, yaşadığı aşk ısrabının ne denli dayanılmaz olduğuna dikkat çekmektedir. Zira beytin ikinci mısrasında, mübalâğalı bir ifade kullanarak gönüllerini saran bu aşk ateşinin, çok kuvvetli olduğuna işaret etmektedir.

هرگز نکند میل امیری سوی مسجد تا کرده ز ابروی تو محراب دعا را²⁷

Asla meyletmez Emirî, mescide doğru
Senin kaşından olmuştur ona dua mihrabı

4 – Tazmîn²⁸ (تضمین): Şair, kendi şiirinde başka bir şaire ait beyit ya da mısraya yer vermişse tazmîn yapmış olur. Emirî, aşağıdaki her iki beyti de Hâfız'ın divanından tazmîn etmiştir.

منم بی هوشِ مخموری و محتاجم به یک جرعه الا یا ایها السَّاقی ادر کأسا و ناولها²⁹

(Divan-ı Hâfız)

حضورِ جاودانی ای امیری گر همی خواهی متی ما تلقی من تهوی دع الدنیا و ا هملها³⁰

(Divan-ı Hâfız)

5- Tezâd : Tezâd³¹, bir ibarede geçen lafızların, aralarındaki zıtlık ilişkisine dayanmaktadır. Anlam bakımından zıt olan kelime türü, farklı ya da aynı olsa da bu ilişki hep vardır. Aşağıdaki ilk beyit örneğinde kelime türü aynı olan (fiil-fiil) bir zıtlık ilişkisi vardır. Yine ikinci beyitte, aynı kelime türünden (isim-isim) örneğe rastlanır.

مرا دلیست خراب از بلای هجرانت به وصلِ خویشتن آباد کن خراب مرا³²

Senin ayrılığının belasından harap olmuş bir gönlüm var
Benim haraplığım abad olur zatiâlinize kavuşunca

²⁷ bkz. Metin, G.16/5

²⁸ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.251-252

²⁹ bkz. Metin, G.7/3

³⁰ bkz. Metin, G.7/7

³¹ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.150-158

³² bkz. Metin, G.9/3

Birinci mısradaki geçen “خراب” ibaresi ve ikinci mısradaki geçen “آباد” ibaresi tezâd sanatını oluşturmaktadır. Emirî’nin divanında bu mana sanatı ile ilgili çok fazla örneğe rastlamak mümkündür.

پیری و نوجوانی هر دو به وقتِ خود خوشند رو تو غنیمتی شمر عشق و می و شباب را³³

Zamanında hoştur; yaşlılık da gençlik de
Git sen ganimet say aşkı, şarabı ve gençliği

Birinci mısradaki geçen پیری ve نوجوانی tezâd’ı oluşturan ibarelerdir.

6- Telmih : (تلمیه) Telmih³⁴, söz içerisinde herkesçe bilinen bir kişiye ya da olaya işaret ederek yapılan sanattır. Aşağıda bu sanata örnek olarak verilen ilk beytin birinci mısrasında, Ferhat ile Şirin, ikinci mısrasında, Leyla ile Mecnun kıssalarına bilinen kişiler üzerinden telmih yapılmaktadır. İkinci beyitte ise her iki mısradaki şahıslar belirtilmeden onlarla ilgili bir olaya işaret edilmektedir. Üçüncü beyitte de Hz. İsa’nın mucizesine telmihte bulunmaktadır.

می کنم جان همچو فرهاد از غم شیرین لبی حال من با حالِ مجنون کی توان کردن قیاس³⁵

Can veririm bir Şirin dudaklının gamından Ferhad gibi
Kim mukayese eder Mecnun’un haliyle benim halimi

(Mecnun ile Leyla, Ferhad ile Şirin kıssaları)

چنان کرده خیالِ آن پری پیکر امیری را که سر در کوه و صحرا می نهد دیوانه وار امشب³⁶

O peri yüzün hayali deli etmiş Emirî’yi
Deli gibi gezinir bu gece dağda ve çölde

لبت که رشکِ دم عیسیست به جان دادن ولی چه سود که او دُور از دهانِ منست³⁷

³³ bkz. Metin, G.15/4

³⁴ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.253

³⁵ bkz. Metin, G.78/3

³⁶ bkz. Metin, G.21/5

Can veren İsan'nın nefesinin hasetidir dudağın
Ancak uzaktır benim dudaklarımdan o dudak ne fayda

(Hz. İsa kıssasına telmih)

7- Tecâhül-i Arif (تجاهل عارف) : Tecâhül-i Arif sanatı³⁸, bilineni bilmezlikten gelme sanatıdır. Aşağıdaki her iki beyit de bu sanata örnek gösterilebilir.

غنچه سان در پرده ای وز تست دلها غرقِ خون وه چه باشد گر چو گُل چهره بر داری نقاب

³⁹Senin yüzünden kana bulanmış gönüller bir perdede gonca gibi
Ah ne olur kaldırsan yüzünden nikabı gül gibi

ای امیری عیب پنهان کردنت از کس چه سود زانکه شد صد عیبِ پنهان آشکارم از شراب⁴⁰

Ey Emir! Ne fayda senin ayıbı gizlemen herkesten
Göründü yüz ayıbım şarap yüzünden

8- Hüsn-i Ta'lil (حسن تعلیل) : Hüsn-i ta'lil⁴¹, bir hâdiseye ya da duruma ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. Olup bitenin akla ve bilgiye dayanan makul bir açıklamasının yapılması yerine, içinde bulunan ruh halinin tesiri altında hayal ile izahıdır. Aşağıda bu sanata örnek olabilecek her iki beyitte de şair, gerçekte mümkün olmayacak bir duruma hayali bir sebep gösterme çabası içersindedir.

ای از فروغ روی تو فرخنده آفتاب وز بندگان حُسن تو یک بنده آفتاب⁴²

Ey! senin yüzünün ışığındandır güneşin uğuru
Senin güzelliğinin kölelerinden bir köledir güneş

ای از صفای روی تو روشن تر آفتاب وز مهر عارضت به فلک انور آفتاب⁴³

³⁷ bkz. Metin, G.34/2

³⁸ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.205-208

³⁹ bkz. Metin, G.25/2

⁴⁰ bkz. Metin, G.27/5

⁴¹ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.209-212

⁴² bkz. Metin, G.28/1

Ey! senin yüzünün saflığından daha aydınlıktır güneş

Yüzünün mihrinden nurdur feleğe güneş

9- Leff ü Neşir (لف و نشر) : İki ya da daha fazla lafzın, zikredilip ve daha sonra bu lafızlar arasında ilişkilendirilen lafızların sıralandırılmasına leff u neşir⁴⁴ denir. Aşağıdaki beyitte geçen lafızlar arasında leff u neşir ilişkisi olduğu söylenebilir.

مرا زان چشم و ابرو این عجب آمد که او هر دم نهاده در کمان تیر و فتاده در پی دلها⁴⁵

(تیر - ابرو , کمان-چشم)

Şaşkına çevirir o kaş ve göz beni daima

Koyup oku yaya düşer gönüllerin ardı sıra

10. İdmâc (ادماج) : Lügat anlamı “bir şeyi, bir şeyin içine koyma, sıkıştırma” demek olan idmâc, edebi sanat olarak; “övgü içinde övgü, yergi içinde yergi biçiminde tanımlanabilir⁴⁶.

آن والی صاحب قران سلطان سلیمان زمان گویم دعایش هر زمان او را دم این است بارها⁴⁷

Zamanın valisi ve sahip kıranı olan Sultan Süleyman’a

Her zaman dua ederim sözümün tamamı budur.

Bu beyitte şair, birinci mısrada Sultan Süleyman’ın zamanın hükümdarı olduğunu söyleyerek onu medhetmekte; ikinci mısrada ise memdûhu Sultan Süleyman için duâlar ettiğini ifade etmektedir. Böylece şair, sultana övgü içinde övgüde bulunmaktadır. Övgü ile ilgi olan bu idmâc türü de “istitbâ” olarak adlandırılmaktadır.

2.4.3.Lafza Dayalı Sanatlar

⁴³ bkz. Metin, G.29/1

⁴⁴ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.102

⁴⁵ bkz. Metin, G.7/2

⁴⁶ Hakkında bilgi için bkz. a.g.e., a.g.e., s.203

⁴⁷ bkz. Metin, G.1/3

1- Reddu's- sadr'ala'l-' acuz: Bir ibarenin başında yer alan kelimeyi sonunda tekrarlamaktır. Sözcük anlamı, başı sona getirmek olan bu sanatı aşağıdaki beyitler örneklemektedir.

مشکلم نیست به جز دردِ خمار ای ساقی جرعه ای بخش که تا حل شود این مشکل⁴⁸ ما

Sıkıntımız yok sarhoşluk derdinden başka ey saki!

Bir yudum sun da bitsin bu sıkıntımız

رفیق من می نایست که غم برد ز دلم درین زمانه دریغا که نیست همچو رفیق⁴⁹

Benim dostum saf şaraptır, gönlümden gam götüren

Ne yazık ki yok bu zamanda dost gibisi

2- Cinâs-ı Tam: Cinâs⁵⁰, mana bakımından farklı ancak lafızları benzer olan kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Cinâsın oluşması için lafızlar arasında harflerin; cinsi, sayısı, harekesi ve sırası arasında benzerlik koşulu aranmaktadır. Eğer bu benzerlikler arasında tam bir uyum varsa buna tam cinâs⁵¹; yoksa, tam olmayan cinâs denir. Tam cinâs, kendi içinde basit ve mürekkep olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aşağıdaki her iki beyit de basit cinâs'a birer örnektir.

ز آب دیده گل کردم به راه عشق منزلها که تا گُلهای حسرت بشکفد ما را ازان گِلها⁵²

(گِلها - گُلها)

Aşkın yolunda çamura bulandım gözyaşından

O çamurlardan bize hasret çiçekleri açsın diye

مکش بر دیگران تیغ و مده آزار جانم را بکش تیغ و بکش ما را که باشد اجرِ بسیار⁵³

(بکش - مکش)

⁴⁸ bkz. Metin, G.2/3

⁴⁹ bkz. Metin, G.99/3

⁵⁰ Hakkında bilgi için bkz. Tahir Olgun, **Edebiyat Luğatı**, haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul, Enderun Kitapevi, 1994, s.313

⁵¹ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., **a.g.e.**, s.221-223

⁵² bkz. Metin, G.7/1

⁵³ bkz. Metin, G.30/4

Başkalarına kılıc çekme incitme canımı
Sevabın çok olur, kılıc çekip öldürürsen bizi

3- İştikâk(اشتقاق): İştikâk, bir kök ile o kökten türemiş bir veya birden fazla kelimeyi aynı ibarede zikretmektir⁵⁴. Aşağıdaki beyitler bu sanatı örneklemektedir.

درونِ کعبهء وصلِ تو ره چه سان یابم چو نیست بادِ صبا محرمِ حریمِ درت⁵⁵

(حریم -محرم)

رفت از برم آن یار و نکرد هیچ اقامت باشد شبِ هجرانِ ویمِ روزِ قیامت⁵⁶

(اقامت -قیامت)

ز درسِ عشقِ امیری دمی مشو خالی چو نیست فتحِ ز مفتاح و کشفِ از کشف⁵⁷

(فتح- مفتاح-کشف - کشف)

4- İade “Reddü’l- acz ale’s- sadr⁵⁸” : Bir mısranın sonunda yer alan ibareyi, kendisinden sonraki mısranın başında tekrarlamak olan bu lafız sanatını, aşağıdaki beyit örneklemektedir.

قتلِ ما را نتوان گفت که حیف است ولیک حیف باشد چو تویی را که شود قاتلِ ما⁵⁹

Ölümümüze “yazık oldu” denmez ancak;
Senin gibi birisinin bizi öldürmesi yazık olur

Söz sanatları bakımından incelediğimiz Emirî’nin şiirlerinde; mecaz, lafız ve mana sanatlarının bazı örneklerinin olmasına rağmen, harf ve yazıya bağlı hünerler yok denecek kadar azdır.Bu değerlendirmeye göre; şairin İranlı olmadığı ve şiirlerini Farsça yazan bir Osmanlı Şairi olduğu sonucuna varmak mümkündür.

⁵⁴ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.229

⁵⁵ bkz. Metin, G.31/3

⁵⁶ bkz. Metin, G.40/1

⁵⁷ bkz. Metin, G.98/5

⁵⁸ Hakkında bilgi için bkz. a.g.y., a.g.e., s.237

⁵⁹ bkz. Metin, G.3/4

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVANIN MUHTEVASI

Emirî'nin kaleme aldığı ve üzerinde çalıştığımız bu divan, 896 beyitten oluşmaktadır. Divanda toplam 170 adet gazel, 8 adet rubaî ve 8 adet kıt'a bulunmaktadır. Çok hacimli olmayan divan, 54 varaktır. Emirî bu divanı, 5^b ile başlayan ilk gazelin matlasında XVI. yüzyıl Osmanlı hükümdarlarından Sultan Süleyman adına yazmış olduğunu dile getirmektedir:

آغاز دیوان به نام شاه زمان سلطان سلیمان خلد ایام دولته

3.1. Gazellerin İçeriği

1. Gazel: Emirî, dönemin kudretli hükümdarı ve din şahı olan Sultan Süleyman karşısında kendini değersiz görmektedir. Ona dualar ederek kendisine duyduğu sadakati göstermeye çalışmaktadır. Ancak, Sultan Süleyman ayrılık acısı yaşayan Emirî'nin hâline ilgisiz kalmakta ve onu görmezlikten gelmektedir. Öyle ki yaşadığı hicran acısıyla çılgına dönen Emirî ile artık çocuklar bile alay etmektedir.

2. Gazel: Emirî, gam ve keder içersinde âdeta sarhoş gibidir. İki yüzlü zahidin yolundan ayrılıp muğanların meyhanesine yönelmek niyetindedir. Böylece dünyaya sırtını dönecek ve dünyevî nefsinin öldürecek. “Muğ” kelimesi; ateşperest, Zerdüşt lideri anlamındadır. İslami kaynaklarda; “Zerdüşt inanır, ateşe tapan” anlamına gelen “gayr-ı müslim, kâfir, putperest” anlamlarında kullanılmışken İran tasavvufunda simgesel bir anlam ifade ettiği için olumsuz anlamını kaybetmiştir.¹ “Harabat” kelimesi, meyhane kelimesiyle eş anlamlı bir kullanıma sahiptir. Emirî, tek derdinin sarhoşluk olduğunu ve bunun içinde sakinin kendisine bir yudum şarap sunmasını beklemektedir. “Cur’a” tabiriyle şair, seyir makamına ulaşmayı arzulamaktadır. Mürşid-i kâmil anlamında kullanılan saki de sanki onun bu arzuya ulaşması için kendisine rehberlik edecek kişiye kinayedir. Emirî, naçizane canını Sultan Süleyman'ın yolunda vermeye hazır olsa da sultanın da buna razı olması gerektiğini ifade etmektedir.

¹ Nimet Yıldırım, **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2008, s.533

3. Gazel: Emirî, gönlündeki gam ateşinin artık dünyayı yakacak kadar büyüdüğünü söyleyerek bu ateşin ne denli dayanılmaz bir acıya dönüştüğünü, ifade etmeye çalışmaktadır. Ama ne olursa olsun sevgiliye, yani sultana duyduğu vefa duygusunu her şeyin üstünde görmektedir. Ona göre, Sultan Süleyman'ın vefa tohumu çok önceden kullarının toprağına ekilmiştir. Öyle ki ezelden ekilen bu tohum, ebediyen baki kalacaktır. Emirî, can varlığını adadığı sultandan medet dilemektedir.

4. Gazel: Sevgilinin yani sultanın sokağının hastası olmayı ve yine sultanın köpeklerinin ayaklarının tabanını öpmeyi arzulayan Emirî, âdeta kendini değersiz ve âciz görmektedir. Gam köşesinde gönül derdiyle tek başınadır. Ancak, sultanın bahşedeceği lütuf ve kerem, onun çaresiz derdinin dermanı olacaktır. Emirî'nin zayıf ve hasta bedeni, artık ayakta duramayacak kadar güçsüzdür. Öyle ki kendini rüzgârın ardına takılan bir çalı çırpıya benzetmektedir.

5. Gazel: Emirî, Sultan Süleyman'ın ayağının altındaki toprağı, göze sürülen sürmeye benzetmektedir. Sürme; bugün genelde bayanların kozmetik amaçlı kullandıkları bir ürün olmakla beraber çok eskiden beri bilinen göze pek çok faydası vardır. Gözün görme gücünü artırması, bu faydaların başında gelmektedir. Peygamber Efendimiz'in de yatmadan önce gözü kuvvetlendirmesi için "ismid" adı verilen sürmenin göze sürülmesini tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. (Tirmizi, Libâs) Emirî, gönlünde gam yarasının olduğunu ve ömrü boyunca bu yaraya deva bulamayacağını söylemektedir. Sultan Süleyman'a olan vefasıyla tanındığını ancak, bu vefaya karşılık Sultan Süleyman'dan cefa gördüğünü ifade etmektedir.

6. Gazel: Emirî'nin gönlünde gam ateşinin kıvılcımları vardır. Bazen isyan edip ağlayarak inlemektedir. Bu gam ateşinde pişmiştir. Yani bu çektiği acılar artık onu olgunlaştırmıştır. Bu yönüyle kendini, olgunlaşan bir hurma ağacına benzetmektedir. Sultan Süleyman'ın yolu tehlikelerle doludur. Bu tehlikeler karşısında kendisini de bir muğbece gibi görmektedir. Zira bu yolda kendisini nelerin beklediğini bilemeyen bir gafildir. İhtiyacı olan şey de sadece bir yudum şaraptır.

7. Gazel: Emirî'nin gözyaşından çamura dönen aşk menzillerinin yolunda hasret gülleri açmıştır. Sevgiliden uzak ve ona hasret kaldığını, ifade etmektedir. Sevgilinin kirpiğini oka, kaşını da yaya benzetmektedir. Böylece sevgili, oku yaya koyan ve gönüllere nişan alan bir avcıdır. Emirî, aklını yitirmiş bir sarhoşa dönmüştür. Onun en büyük gönül derdi, sevgiliye duyduğu hasrettir. Tıpkı kelebeğin muma yakın olmayı arzulaması gibi o da sevgiliye yakın olmayı arzulamakta ve bir kelebek gibi yanmayı bile göze almış olduğunu ima etmektedir.

8. Gazel: Emirî, sevgilinin gam ateşiyle güçsüzleştiğini, artık inleyecek gücünün bile kalmadığını söylemektedir. Ama yine de sevgilinin cefasına meyillidir. Sevgiliden gelecek ok, Emirî'nin canının belâsıdır. O da ansızın bu oka hedef olmayı beklemektedir. Gönünde sürekli sevgilinin ıstırabını taşımaktadır. Öyle ki artık Emirî bu ıstırapla bütünleşmiştir.

9. Gazel: Sümbül² (sunbul), zambakgillerden ilaç yapımında da kullanılan hoş kokulu bir bitkidir. Emirî de sevgilinin saçını bu güzel kokulu çiçeğe benzetmektedir. Dalgalı, dağınık, siyah renkte olması sümbülün bilinen en önemli özellikleri arasındadır. Nergis çiçeğiyle sevgilinin gözü arasında bir ilişkilendirme yapan Emirî, kendini de lâle³ ile özdeşirmeye çalışmaktadır. Yapraklarının kırmızı ve ortasının siyaha yakın bir renkte olmasıyla lâle, gamı ve yanıp tutuşmayı ifade eden bir motif gibidir. Emirî de aşk ıstırapıyla yanıp kebab olan gönlünü, bir lâleye benzetmektedir. Ancak, sevgilinin vuslatıyla huzuru bulabilecektir. Sevgilinin yüzü âdeta aydınlığın ve mutluluğun simgesi olan “Mihr”⁴dir. Ancak, Emirî, bu mihrin gönlünü yaktığını ve kendisini perişan ettiğini ifade etmektedir.

10. Gazel: Mey⁵, sarhoş edip içeni kendinden geçiren ve hammaddesi üzüm olan bir içkidir. Tasavvufî açıdan değerlendirildiğinde mey, gönlü her şeyden arındıran ve ilâhî saadete ulaştıran neşe kaynağıdır. Bu bağlamda meyin(bade-şarap), ilâhî aşkı temsil ettiği, söylenebilir. Böylece mey içilen mekânın adı olan meyhanenin de kâmil kişinin gönlünü temsil ettiğini, söylemek mümkündür. Emirî,

² Nimet Yıldırım, **a.g.e.** ,s.642

³ Nimet Yıldırım, **a.g.e.** ,s.483-484

⁴ Nimet Yıldırım,**a.g.e.** ,s.520-522

⁵Nimet Yıldırım , **a.g.e.** ,s. 514-518

gönlüne muğan meyinin(saf şarap) kokusu ulaşınca, kendisinin de meyhaneyi mesken tuttuğunu ifade etmektedir. Mey, artık onun nişanesi gibidir. Onu sarhoş ve rüsva eden şeydir. Ancak, mey onu gam ve kederden uzaklaştırıp neşelendireceği için sürekli mey içmeyi arzulamaktadır. Emirî, bir gün artık gönül cefasına dayanamayıp ölünce de âdeta kendisine bu aşk meyini sunan sevgilinin eşiğinin toprağında olmayı vasiyet etmektedir.

11. Gazel: Sevgilinin ayağına yüz sürecektir itibara sahip olmadığını düşünen Emirî, onun sokağında yaşlı gözlerle dolaşmaktadır. Muhtesiblerin onu arasalar da asla bulamayacaklarını zira kendisinin meyın bereketinde boğulduğunu söylemektedir. Kendisine bu kutlu meyi sunan kişi sanki meyhanenin pirine kinaye olan sevgilidir. Sevgilinin saçı da Emirî’yi baştan çıkaracak kadar hoş kokuludur. Bu sebeple, Emirî zaman zaman kendinden geçmektedir. O, artık sevgilinin aşkının gam ve kederinden ancak, fâni olduğunda yani öldüğünde kurtulabilecektir.

12. Gazel: “Çeşm-i mest” Farsça, sevgilinin mahmur olan gözü anlamındadır. Emirî bu tabiri kullanarak sanki sultanın bağışlayıcılığına atıfta bulunmaktadır. Tasavvuf da kusurları bağışlayan ve affedici olan Hakk’ dır. Sultan Süleyman da kendi döneminde adaletli bir hükümdar olarak tanınmıştır. Ancak, Emirî Sultan Süleyman’ı işaret ederek adaletsizlik gördüğünü ve sultanın kendisine adil davranmadığını ifade etmektedir. O, sevgiliye duyduğu aşkın acısıyla perişan olan ağlayan ve feryat eden bir kişidir ve nitekim bu vasıflarla da tanınmıştır. Emirî, Sultan Süleyman’ın kölelerinden birisinin de kendisi olduğunu ve asla özgür kalmak istemediğini ifade ederek âdeta sultana olan vefa duygusunu dile getirmektedir. Farsça rüzgâr anlamına gelen “bâd” tabiri için beşeriyetin sonu olan ölümü temsil ettiğini söylemek mümkündür. Emirî de artık bu naçizane zayıf ve güçsüz bedeninin sevgilinin sitemine katlanacak kudretinin kalmadığını söyleyerek sanki yavaş yavaş ölüme yaklaştığını vurgulamaktadır. Aklında ve yüreğinde de ezelî ve ebedî olan sevgiliden başka hiçbir şey olmadığını, ifade etmektedir.

13. Gazel: Emirî, sevgiliden bazen naz bazen de kin görmektedir. Sevgilinin nazı da kini de onu öldürecek tesire sahiptir. “Asitan” Farsça, eşik anlamına gelen bir kelimedir. Tassavufî manada, himmet aranan şeyh kapısıdır. Emirî de sanki sultanın

eşiğini tasavvufî manada bu himmet kapısına benzetmektedir. Sultanın eşiği, onun yüz sürdüğü ve ona lütufların bahşedildiği yerdir. “Âlem”, Dünya ve Cihan anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Emirî’ye göre sevgiliye ulaşmanın tek şartı, bu âleme sırt dönmektir. Öyle ki sevgilinin hasretinin dağı (nişanı) Emirî’nin alınıdadır. Emirî, sevgilinin saçının kıvrımına meylettiğini ve onun kederiyle de kendi dinini, yani yolunu ve gönlünü yitirdiğini ifade etmektedir. Zira artık Emirî sevgilinin gam ve kederiyle dost olmuştur.

14. Gazel: Emirî, sultanın kendisine merhamet etmesini dilemektedir. Zira tabip gönül derdine derman olamayacaktır. Mecusî çocuğu olan “muğbeçe”, aynı zamanda meyhane çırağı ve şarap anlamında da kullanılmaktadır. Kendisini muğ çocuklarına benzeten Emirî de âdeta şaraba olan düşkünlüğüne dikkat çekmek istemektedir. Ancak, bir yudum şarabın düzeni bozmaya yettiğini de açıkca belirtmektedir. Ay kadar yüce, aydınlık, güzel ve ihtişamlı sevgiliye “mâh” diye hitap eden Emirî, Sultan Süleyman’ın kapısından ayrılmak istemez, zira o kapıyı güzelliklere açılan aydınlık kapısı olarak görmektedir. Sevgili, perivârî güzelliğe sahip olan bir muğbeçeyi andırmaktadır. Emirî de bu muğbeçeye bakmış olmakla artık kendisinin de imanını yitirmiş bir kâfir olduğunu ifade etmektedir.

15. Gazel: Farsça, şarap kadehi olan “Câm-ı şarab”, tasavvufî manada marifet kadehi anlamındadır. Emirî, Sultan Süleyman’ın kendisine sunduğu saf şarabı, lütuf şarabı olarak görmektedir. Öyle ki bu kadeh güneşin altın sarısı rengindedir. Emirî, muğbeçenin cömert elinden sarhoş edici şarabı içtiğini, kendinden geçerek puthaneye gittiğini ve orada da “Pîr-i Mugan”ı aradığını ifade etmektedir. Pîr-i Mugan, Farsça, baş keşiş anlamındadır. Meyhaneci anlamında da kullanılan bu tabirin, aynı zamanda tasavvufî manada ilâhî aşkın yol göstericisi olan “Mürşit” kişiye kinaye olduğunu söylemek de mümkündür. Azap çeken Emirî de bu kişinin kendisine yol göstermesini dilemektedir. Ona göre, aşk ve şarap hem yaşlılığın hem de gençliğin ganimetidir. Hakk’ın yolunda giden sâlih kişi de elinden ilâhî aşkın şarabını ve gül mevsimini bırakmamalıdır. Genellikle, Nisan ayının yağmurlarıyla güllerin açmaya başladığı ilkbahar olarak bilinen “Mevsim-i Gul”, mecazen de sanki gönüllerin

muhabbetine kinaye olmaktadır. Ayrıca Gül, Peygamber Efendimiz'in de sembolü olması itibarıyla ona olan muhabbetin ve imanın ifade motifi olarak da görülmektedir.

16. Gazel: Emirî'ye göre mâh kadar yüce ve parlak olan sevgili, ilâhî yaratıcının tecellisidir. Kendisinin de sultanın cefasına meyleden fakirlerden biri olduğunu söyleyen Emirî, âdeta onun lütfuna mazhar olmak için sevgili sultanın ayağının altını öpmeyi arzulamaktadır. “Fakr” tabiriyle, kendi maddî ya da manevî yoksunluğuna işaret eden Emirî, Sultan Süleyman'ın kendisine lütufta bulunmasını beklemektedir. Onun gönül derdine ancak, sevgilinin kendisine sunacağı şarap deva olacaktır. Ancak, sevgili Emirî'nin gönlünü âdeta kana bulamıştır. Sevgilinin kaşlarını dua mihrabına benzeten Emirî, artık mescide meyletmemektedir.

17. Gazel: “Gil”kelimesi, gerçek anlamıyla Farsça; çamur, toprak, balçık anlamlarına gelmektedir. Mecazen da gil sanki beden ve ten anlamlarını karşılamaktadır. Emirî de bedenlerinde, lâle dağının olduğunu ifade etmektedir. Genellikle lâle, kadehe benzeyen kırmızı bir çiçek olarak bilinmektedir. Bu vafına binaen Arapça yazılan lâle kelimesindeki harflerin yerleri değiştiğinde Allah kelimesi ortaya çıkmaktadır. Emirî de sanki buna işaret ederek kendilerinde Hakk'dan bir iz olduğunu belirtmektedir. Öyle ki sanki halkta Hakk peyda olmuştur. Emirî, kendi şarap kadehi dolunca saki ile aralarındaki muhabbet ahdînin yeniden sağlanacağını ve böylece gam ve kederden müsterih olacağını söylemektedir. Ancak, sevgili onun bu derdine derman olmak yerine, canına kastetmektedir. “Hal” yani ben sevgilinin yüzünün süsüdür. Sevgilinin yüzünün merkezinde olduğu için genelde noktaya benzetilmektedir.⁶ Emirî de sevgilinin beninin etrafında dolanan bazen ona kavuşan bazen de ondan ayrılan bir pergel gibidir. Sevgilinin köpekleriyle gönül derdini konuşmak yani dertleşmek isteyen Emirî, sevgilinin kendisini halkın önünde utandırmasından çekinmektedir. Sevgili Sultan Süleyman olduğuna göre, sevgilinin köpeklerinin de Sultanın vefalı kullarına kinaye olduğunu söylemek mümkündür.

18. Gazel: Emirî'nin sevgiliye kavuşma arzusu mümkün değil, yani muhaldir. Ancak, öten seher kuşu gam gecesinde ayrılık acısı çeken Emirî'ye âdeta yarın

⁶ “ Ben”hakkında bilgi için bkz. , Şerafettin Rami, **Enisü'l-Uşşak** , “Klasik Doğu Edebiyatlarında Sevgiliyle İlgili Mazmunlar”,çev. Turgut Karabey, Numan Külekçi, vd. ,Ankara, y.e.y. ,1994, s.41-46.

sevgiliye kavuşacağını müjdesini vermektedir. Tasavvufî açıdan bakıldığında Morğ'un, Allah ile Hz. Muhammet arasında haberci melek olarak da bilinen Cebrail Alyhisselâm'ı simgelediğini söylemek mümkündür. Emirî ile sevgili sultan arasında morğ'un da haberci olduğu söylenebilir. Emirî, sevgilinin yüzünü ayın parlaklığına benzetmekte ve saçının halkasını da onun güzeliğinin sebebi olarak görmektedir. Sultan Süleyman'ın rızasını kazanmaktan başka bir gayesinin olmadığını söyleyen Emirî, sultanı mutsuz eden şeyin kendilerini de mutsuz edeceğini ifade etmektedir. Sevgilinin yanağı lâleye benzemektedir. Zira lâle gibi onun da yanağı kırmızıdır. Öyle ki Emirî sevgilinin lâle yanağının gamıyla aklını yitirmiş gibidir. Arapça bir kelime olan “Şâhid”; gören, şehâdet eden manasına gelmektedir. Biri, bir başkasını zihninde canlandırıp onu kalben severse o sevdiği kişi âdeti onun şâhidi gibidir. Emirî'nin de şâhidi Sultan Süleyman'dır.

19. Gazel: Emirî, sonsuz güzellik kaynağı Sultan Süleyman'ın çok yaşamasını dilemektedir. Kendisi gibi binlerce kişinin de onun güzel yüzünün esiri olduklarını ve onun için gözyaşı döktüklerini, ifade etmektedir. Emirî de kendisini, sevgilinin yüzünün karşısında ağlayıp inleyerek mutlu olan bir bülbüle benzetmektedir. Öyle ki sevgilinin yüzü de âdeti bu bülbüle gül bahçesi olmuştur. Emirî, Sultan Süleyman'ın kendisinin yolunda ölmeye hazır olan vefakâr kullarından eteğini çekmeyeceğini, yani yüz çevirmeyeceğini düşünmektedir. Böylece Emirî, onun da ne kadar adil bir hükümdar olduğunu ifade etmektedir. Kendisini zamanının sıkıntı ve kederinden selâmete kavuşturacak ve aşk meyini sunacak kişi de pîr-i meyhane'dir. Hafız'ın şiirlerinde “pîr”, sevgiliye bağlılığı ve olgunluğu temsil etmesi bakımından “pîr-i muğan eşiği” de vefa sığınağı gibidir.⁷

20. Gazel: Emirî, sevgiliye duyduğu aşkı yüreğinde gizlemektedir. Ancak, bu aşk acısından ah çekip inleyerek herkesi haberdar etmek istemektedir. Emirî, ecelin kendisine cefa çektirip korku verdiğini söylerek sanki artık ölüme yaklaştığını ifade etmektedir. Bu, onun ileri bir yaşta olduğunun da işareti sayılabilir. Öyle ki ömrü vefa ederse yani ecel kendisine aman verirse bu aşkın menkıbesini herkese anlatacaktır. Emirî, yarına çıkmaya hiç kimsenin garantisinin olmadığını söyleyerek

⁷ Pîr hak. Bkz. , Nimet Yıldırım , a.g.e. ,s.568

de sevgilinin hasta düşen, gönlü gamlı kendisine yüzünü bir an önce dönmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

21. Gazel: Emirî, yüreğine sevgilinin yüzünün hayali düştüğü bir gece, gayri ihtiyarî ağlamakta ve aşk ateşinde yanıp inlemektedir. Öyle ki bu inleyiş sabaha kadar sürecektir. Sakinin sunacağı bir yudum şarap ancak, onu sakinleştirmeye yetecektir. Öğüt verenin öğüt vermekten vazgeçmesi gerektiğini zira kendi gönlünde peri yüzlü sevgininin hayalinin olduğunu söylemektedir. Kendisini, çölde Leylası'nı arayan Mecnun'a benzeterek sürekli sevgiliyi düşündüğünü, ifade etmektedir.

22. Gazel: Muğbecelerin ve muğların sundukları şarap bazen “Durd-ı muğâne” olarak da adlandırılan; sert, katıksız, tortusu kadehin dibine çöken bir şarap olarak bilinmektedir.⁸ Emirî, sevgiliye duyduğu aşkı, mecazen de olsa bu şarabın özellikleriyle ilişkilendirir gibidir. Zira sevgilinin sarhoş eden aşkı da âşığının gönlüne şarap kadehindeki tortu gibi çökmüştür. Artık Emirî de bu sarhoşluğun esaretindedir. Öyle ki sevgilinin zülfü onun gönlünü esir aldığı için kurtulması da mümkün değildir. Emirî, kendisini bir kelebeğe; sevgiliyi de ılık saçan bir muma benzetmektedir. Dünya'nın güneşin etrafında döndüğü gibi kelebek de mumun etrafında öyle dönmektedir. Bir zaman sonra çemberin de daralmasıyla kelebek kendisini, ateşe verecek ve böylece vuslata erecektir. Emirî de sevgiliye kavuşma arzusundadır. Bu arzusunun gerçekleşmesi için o da kelebek gibi yanmaktadır. Emirî, muğbecenin elinden içtiği meyin kendisini yücelttiğini ifade ederek sanki gerçekte sevgilinin büyüklüğüne ve kudretine dikkat çekmektedir.

23. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisini öldürmek için çektiği kılıcın önünde ölmeyi, kendi nasibi olarak görmekte ve buna razı olduğunu ifade etmektedir. Hasta gönlünü tedavi edecek bir tabibe de ihtiyacı yoktur. Zira zaten onun gönlü sevgilinin cefasından hoşnuttur. Sevgilinin yüzünü ziynetlendiren siyah ben, âşıkların gönlünü çalma niyetindedir. Emirî, sevgilinin siyah beni ile kendi gönlü arasında bir ilişki kuruyor gibidir. Öyle ki sevgilinin beni de Emirî'nin gönlü gibi yanmışçasına siyahtır. O, sevgiliden uzak bir başına cefa çekerken öteki âşıklar, sevgilin sokağında

⁸ Durd-ı Muğane hak. Bkz. , Nimet Yıldırım , a.g.e. , s.534

ona yakındırlar. Emirî, ay kadar parlak ve yüce olan sevgiliden kendisini öldürmek için acele etmemesini istemektedir. Zira pek yakında sevgilinin aşkının kederinden zaten kendisinin de çok yaşamayacağını ifade etmektedir.

24. Gazel: Emirî, sevgilinin parıltılı yüzünü ervene ışık saçan güneşe benzetmektedir. Öyle ki bu güneşin karşısında ay değersiz kalmaktadır. Bilindiği üzere gerçekte ay, ışık kaynağı olmadığı için güneşten aldığı ışığı yansıtmaktadır. Ayın güneşe olan konumundaki değişikliğe göre, ayın evrelerinin değiştiğini söylemek mümkündür. Yeni ay, ilk dördün, dolunay, son dördün dünyadan da gözlemlenebilen ayın bazı evreleridir. Emirî de kendisini, sevgilinin güneş yüzünün ışığına muhtaç olan aya benzetmektedir. Sevgilinin olduğu yerin kendisine cennet olduğunu ancak, cennete benzeyen bu yerde soysuz kişilerin de kendisine sıkıntı verdiklerini söyleyen Emirî sanki cennette cehennem azabı yaşadığını ifade etmektedir. Sevgilinin güzel yüzünü, rüyada bir defa bile olsa görürse aşk sarhoşluğunun yıllarca süreceğini söylemektedir. Ne yazı ki sevgilinin hayaliyle ıztıraplar içersinde boğazlanan bir kuş gibi acı çekmektedir. Zira bedenine navek saplanmış ve ona acı vermektedir. Emirî'nin ok temreni anlamına gelen “navek” ile sevgilinin kirpiği arasında bir ilişki kurmuş olması muhtemeldir. Bu durumda ok temreninin, bedeni; kirpik okunun da gönlü hedef aldığını söylemek mümkündür. Emirî, sevgilinin kendisinden yüz çevirmesini istemez zira sevgilinin oku zaten onun gönlündedir.

25. Gazel: “Leb” Farsça, dudak anlamına gelmektedir. Sevgilinin dudağı da; Leb-i şirindir, yani tatlıdır. Suya yansıyan şey de sevgilinin tatlı dudağıdır. Ancak, Emirî sanki âb tabiriyle sevgilinin iç güzelliğine işaret etmektedir. Öyle ki sevgilinin gönlünün güzelliği, âdeta onun tatlı dudağına yansımış gibidir. Âb-ı Hayat⁹, ölümsüzlük suyu olarak bilinmektedir. Efsanevî inanışa göre de bu su, Karanlık ülkesinde bulunmaktadır. Emirî de sevgilinin yüz güzelliği ile âb-ı hayat arasındaki benzerliğe sanki dikkat çekmek istemektedir. Sevgilinin âb-ı hayat gibi arzulanan güzelliğini de karanlıkta bırakan şeyin yine onun siyah saçı olduğunu, ifade etmektedir. Sevgili, gül yüzünü nikap ile gizlemeye çalışmaktadır. Emirî de onun gül

⁹ Âb-ı Hayat hak. bkz. Nimet Yıldırım , a.g.e. , s.34-40

yüzünü görmeye engel olan nikabı, sevgiliden kaldırmasını istemektedir. Zira ona kavuşma arzusundadır. Nikap tabiriyle Emirî, sevgili ile aralarındaki engeli kastetmiş olabilir. Aşk derdinin artık onu canından usandırdığını söyleyen Emirî, hiç kimsenin de bu aşk azabını yaşamasını istememektedir. Âdeta o, aşk ile sarhoş hâldedir. Bu yüzden de kendisinden şarap yerine aşk ile kebab olan gönül kokusunun geldiğini, ifade etmektedir. Onun gamlı gözüne artık uyku da girmez zira bir an bile olsa sevgiliyi görme hayaliyle uyanık kalmak istemektedir.

26. Gazel: Saki, Emirî'nin gönül derdinden anlayan ve onun ihtiyacı olan şeyi bilen kişidir. Mey de onun gönlünü ferahlatan, yatıştıran şeydir. Sarhoşluk anlamına gelen “Humar” mecazî olarak Emirî'nin sevgiliye ulaşmak için çektiği eziyet hâlini karşılayan bir tabirdir. Sakinin kendisine sunacağı şarap, onun kapkara olan gönlüne ışık yayacak ve onu bu humar hâlden kurtaracaktır. Emirî sanki “meyhane” tabiriyle kendi manevî âlemini, yani gönlünü; “puthane” tabiriyle de maddî âlemini yani nefsini ifade etmektedir. Öyle ki bu iki âlem arasında sıkışıp kalmış gibidir. Ancak, kendisine bir pirin kılavuzluk edip doğru yolu göstermesi gerekmektedir. Emirî, şarap içmenin kendisine ezel gününden nasip olduğunu ve nasibi olan bu şeye yüz çevirmemesi gerektiğini ifade ederek sanki, Farsça “sobh-i nohostîn”olarak da bilinen yaradılışın ilk günü olan ezel gününe işaret etmektedir. Kuran-ı Kerim’in A’raf suesi 172.ayet-i kerimesi, bu güne işaret etmektedir. Allah insanlar yaratılmadan önce ruhlara, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim” diye sormuştur. Onlar da “Evet sen bizim Rabbimizsin” cevabını vermişlerdir. Rabbine “rûz-i elest”¹⁰de söz veren ruhlar, ilâhî aşk şarabının sarhoşluğuyla kendilerinden geçmişlerdir. Belki de bu sarhoşluğun tesiriyle çoğu, verdikleri sözü dünyaya geldikleri vakit unutmuş olabilirler. Ancak, Emirî rûz-i elest’de Rabbine verdiği sözü anımsamaya başlamış gibidir.

27. Gazel: Arapça, dünyanın sonu anlamına gelen “Kıyamet” mecazî anlamda ebediyete kavuşma zamanıdır. Yani ezel günü olan elest’de Rabbine söz veren ruhlar ona geri dönerler. Öyle ki bu maddî âlem eleste verilen sözün imtihan yeridir. Emirî de ömrünün şarap yüzünden haraplık, yokluk, fânîlik içinde geçecek olsa da asla

¹⁰ Elest hak. bkz. Nimet Yıldırım , a.g.e. , s.281-284

şarap içmekten vezgeçmeyeceğini, ifade etmektedir. Emirî, ilâhî şarabın peşinde ona ulaşma arzusuyla eziyet çektiğini ancak, sakinin vereceği bir yudumla bu humarlığın nihayete ereceğini söylemektedir. Emirî'nin gönlündeki gizli yaralar, şarabın da tesiriyle âdetâ keder hırkasında zahir olmaktadır. Emirî'nin keder hırkası sanki onun kederli gönlüdür. Belki bu keder, onun gönlünü sevinç ve mutluluktan uzaklaştırdığı için maddî dünyadan uzaklaştırıp manevî dünyaya daha da yakınlaştıracaktır. Onun gönlündeki gizli yaralar da onun tefekkür hâlini yansıtıyor gibidir. Yani ilâhî aşkın muhatabını, kalben sürekli zikretmesidir. Aynı zamanda Emirî, kendi keder hırkasından hareketle Hz. Muhammed'in Hırkai-i Şerif'ine de işaret ediyor olabilir. "Hırka-i Sa'adet," Hz. Muhammed'in hırkasının adıdır. Rivayete göre; Hz. Muhammed, ashabından olan Ka'b İbn Züheyr'in kendisi için okuduğu kasideyi çok beğenince üstündeki hırkayı ona hediye etmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethiyle de bu mübarek hırka, Osmanlı Devleti'ne emanet edilmiş Topkapı Sarayı'nda korunmuştur. Emirî, ayıbı gizlemenin beyhude olduğunu öyle ki şarabın ayıpları aşikâr edeceğini ifade ederek sanki gizlemeye çalıştığı günahlarının bağışlanmak için tövbe ettiğinde ortaya çıkaracağını ima etmektedir.

28. Gazel: Emirî, sevgilinin yüzünün parlaklığının güneşe uğur verdiğini ve güneşin de sevgilinin hüsnünün kölelerinden bir köle olduğunu ifade etmektedir. Emirî, "Hüsn" tabiriyle; Hakk'da bulunan ilâhî güzelliği kastediyor da olabilir. Allah, varlığın tümünü güneşte remz hâlinde yaratmıştır. Öyle ki bu nurun tecelli kaynağı da bizzat kendisidir. Emirî, aynı zamanda "ferhunde afitab" tabiriyle, Güneş ve Jüpiter yıldızlarına da dikkat çekiyor olabilir. Zira bu ikisi, kutlu yıldız olarak bilinmektedir. Rivayete göre; Bir padişahın tahta çıkışı bu iki kutlu yıldızın bir araya geldiği zamana tesadüf ederse o padişahın bu iki kutlu yıldızın uğurunu taşıdığı düşünülmektedir. Belki de bu rivayete göre Emirî, Sultan Süleyman'ın da bu uğuru taşıdığına inanmaktadır. Emirî, sevgilinin cemalinin şem'i, mey meclisine vurduğunda o cemalin parlaklığıyla güneşin utancından parlaklığını yitirdiğini ifade etmektedir. Cemal, hem bedenî hem de ruhî güzelliği karşılayabilecek bir tabirdir. Hem ilâhî güzelliği hem de beşerî güzelliğin cemali olsa da güneşi utandıracak kadar parlak bir cemalin Hakk'a ait olması muhtemeldir. Ancak, Emirî beşerî güzelliğe mübalâğa yapıyor da olabilir. Öyle ki Emirî Sultan Süleyman'ın güneşi kendisine

köle edecek güzelliğiyle; sultanın yüceliğine, kutluluğuna ve saflığına işaret ederek lütfun kapısı olarak gördüğü Sultan Süleyman'ın kapısında köle olmaktan duyduğu mutluluğu ifade etmektedir.

29. Gazel: Emirî, sevgilinin yüzündeki saflığın güneşten daha çok feleğe nur saçtığını ifade etmektedir. Öyle ki onun yüzünün parlaklığı gecenin karanlığını aydınlatacak kadar ışıktır. Emirî, başka bir güneş istemediğini söyleyerek sanki Sultan Süleyman'ı hanedanın kutlu ve yüce hükümdarı olarak gördüğünü ima etmektedir. Felek tabiri de âdeta, devlet manasını düşündürecek şekilde kullanılmış gibidir. Öyle ki felek Osmanlı Devleti ise bu devletin yegâne güneşinin de Sultan Süleyman olması muhtemeldir. Emirî, kendisini bu güneşin karşısında onun ışığına muhtaç olan aya benzetmektedir. Gerçekte de güneş ayın ışık kaynağıdır. Emirî'nin de ay kadar karanlık gönlü, aydınlığa kavuşmak istemektedir. Sultan Süleyman'ın kendisine sunacağı güneş gibi sarı renkteki kadeh sanki Emirî'nin beklediği lütufa kinayedir. O da sevgilinin lütfuna ermek arzusuyla onun olduğu eşiği, mekân tutmakta ve bu eşiği, kendisi için en yüce makam olarak gördüğünü ifade etmektedir.

30. Gazel: Emirî, sevgilinin okunun kendi gönlüne verdiği kederi dile getirerek sanki yaşadığı hicran acısına dikkat çekmek istemekte ve sevgiliye duyduğu didar arzusunun da bazen onu öldürdüğünü bazen de canlandırdığını ifade etmektedir. Tasavvufda “Zahit” kişi, kendisini dünya nimetlerinden soyutlayan ve dünyaya sırtını dönen sadece din ile meşgul olandır. Emirî de sanki bu zahitden aşkın rüsvası olan kendisi için onun yoluna yüzünü çevirecek nimeti beklemektedir. Öyle ki kendisi de tıpkı zahit gibi dünyayı bir tarafa bırakıp sadece sevgilinin aşkına meyletmek istiyor gibidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde aralarındaki ilişki bakımından her ikisinininde tuttukları yolun aşkın yolu olduğunu, söylemek mümkündür. Sevgilinin zuhur eden gün gibi saf ve aydınlık güzelliği karşısında onun gam ateşiyle yananların duramayacağını ima ederek Emirî, bu pak güzelliğin Allah'dan korunmasını dileyerek sanki sevgilinin göze gelmesinden yani ona nazar değmesinden duyduğu rahatsızlığı da dışa vuruyor gibidir. Sevgilinin kendilerini öldürmek için çektiği kılıcı mükâfat olarak gören Emirî, sevgilinin cefasını da kendisi için lütuf kabul etmektedir. Meyhanenin piri manasına gelen “pîr-i deyr”;

tasavvufta dervişe yol gösteren mürşit kişiyi işaret etmektedir. Emirî de meyhanenin pirini, kendisinin boynuna bağladığı takva ve tövbe kuşaklarıyla ona doğru yolu gösteren bir rehber kabul etmektedir.

31. Gazel: Emirî, sevgilinin gam okunun kendi inleyen bedenine değdiğini ve bu okun gönlünde gam ve keder yaraları açtığını ifade etmektedir. Sevgilinin kâbesine ulaşma arzusunda olan Emirî, bu vuslatın yolunu bilemez. Öyle ki sevgilinin kapısından geçmeye sadece saba yelinin mahrem olmadığını dile getirmektedir. “Kâbe”, vuslat makamı olarak da bilinen Allah’a ibadet etmek için Hz İbrahim tarafından yapılan ilk mabettir. Sevgilinin kâbesi tabiriyle Emirî, sanki mecazî anlamda sevgilinin gönlünü kastetmektedir. O da sevgilinin gönlüne ulaşmanın yolunu bulma arzusundadır. Emirî, belki de sevgilinin olduğu yeri kutsal saydığından olacak ki onun kapısının saba rüzgârına mahrem olmadığını söylemektedir. Doğudan esen bir rüzgâr olarak bilinen saba rüzgârı da gönlü ferahlatan rahmanî havaya işaret etmektedir.

32. Gazel: Emirî, kendisinin sevgilinin azad olan servi kölesi olduğunu ve sevgiliyi andığı vakit horâmân, yani salınarak yürüdüğünü söylemektedir. Servinin azad olması, dalsız ve budaksız kalmasını düşündürmektedir. Öyle ki servinin bu hâli, genellikle Allah’ın motifi sayılan elife benzetilmektedir. Emirî’nin de ilâhî sevgiliye atıfta bulunuyor olması muhtemeldir. Belki de onun bu horâmân hâli, ilâhî aşk sarhoşu olmasındandır. Ya da bu ilişki paralellinde Emirî kendisini, Sultan Süleyman’ın gözünden düşen bir köle gibi görmekte ve yine kendisini, tüm nimetlerini yitiren kuru, budaksız bir serviye benzetmektedir. O zaman da onun bu horâmân hâli için kendi bedbahtlığının avareliği olduğu söylenebilir. Emirî, sevgilinin canına mihnet verdiğini ve bir gece bile olsun o mamur olan göğün perverinin, yani sevgilinin kendisine mutluluk vermediğini ifade etmektedir. Sevgilinin aşkı, öylesine yer edinmiştir ki Emirî’nin gönlünde, sevgilinin azabından çekindiği için ona isyan etmekten âdeta korkmaktadır. Artık sevgilinin kendi gönül gamından haberdar olmasını istemektedir. Ve böylece gönlü kederden arınıp şad olacak, sonunda adaletsiz Sultan Süleyman’ın adaletine kavuşacaktır. Ancak, bunun gerçekleşmesi için de “feleğin” zulmüne sabretmelidir.

33. Gazel: Emirî kendisini, fenâ sokağında görmekte gamın bedenini öldürdüğünü ve artık meşgulyetinin sadece gönül olduğunu, ifade etmektedir. “Fenâ”; yokluk, hiçlik manasına gelmektedir. Ancak, Emirî’nin kendisini gördüğü bu fenâ sokağı sanki nefisini maddî lezzet ve tatlardan arındırıp, bedeni hiçe saydığı ve manevî menzile yönelişte gönlünün yüceldiği yerdir. Bu yerin de sevgilin yakınına kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Emirî kendisinin kâmil olan bir meyhane pirinin müridi olduğunu, söylemektedir. Bu kâmil kişi de onu gaflet uykusundan uyandıran bir mürşit kişiye kinaye olabilir. Emirî, yorgun bedeninin çektiği cefanın kurtuluşunu sevgilinin kılıcında görmektedir. Ayrılık acısına bedeninin dayanacak gücünün kalmadığını söyleyerek sevgilinin gelip bu acıya son vermesini istemektedir. Ancak, sevgili bir katil gibi cana kıymak niyetindedir. Oysa ki sevgili sultana can ve gönülden köle olan Emirî, arzusunun da sultanın teveccühüne mazhar olmak olduğunu ifade etmektedir.

34. Gazel: Emirî, kendisinin sevgilinin sokağında tüm gece ağlayıp inleyen kişi olduğunu ve sevgilinin gamının gönlüne zulüm verdiğini ve gönlünün de artık ruhunun illeti olduğunu, söylemektedir. Emirî, sevgilinin Hz. İsa¹¹,’nın canveren nefesini kısılandığını, ancak, o nefesin kendi dudaklarından uzak olduğunu ifade ederek sanki sevgilinin kendisini ölüme terkettiğine imada bulunmaktadır. Bir rivayete göre Hz. İsa, annesi Meryem’in de kardeşi olan Âzer’in ölümünden dört gün sonra onu, nefesiyle diriltmiştir. Bu hâdisenin ardından “Dem-i İsa” ya da “Dem-i Mesih” tabiri kullanılmıştır. Emirî, kendi ruhunun belâsı olarak gördüğü servi boylu sevgilinin yolunda can vermek arzusundadır. Sevgilinin boyunu servi ağacına benzetmektedir. Sevgilinin boyunun serviye benzemesinin gerçeklik payı olabileceği gibi sevgilinin bulunduğu makamın yücelliğine de işaret ettiğini söylemek mümkündür. Emirî, kendi bedeninin sevgilinin yolunda toprak olduğu vakit sevgili sultanın kendisinden; “benim eşiğimin toprağı” diye bahsetmesini lütuf olarak görmektedir. Farsça toprak anlamına “Hâk”, âdeta saflığın, arınmanın, canlılığın mekânı ve bekası gibidir. Emirî de sanki, toprağın bu vasıflarına nail olup olgunlaşmak peşindedir.

¹¹ İsa Peygamber hak. bkz. Nimet Yıldırım , a.g.e. , s.420-424

35. Gazel: Emirî'nin ruhunda, yani benliğinde bir muğbeçenin hedengi bulunmakta ağlayarak inleyerek pîr-i muğânın sokağında gezinmektedir. Meyhane çırağı anlamına gelen “muğbeçe” sanki mecazî olarak şarap anlamında kullanılmıştır. Yapralarının renginin beyaz olmasıyla akçakavak ağacının, yani hedengin saf ve katıksız olan aşk şarabını nitelemesi mümkündür. Bu aşk şarabıyla adete sarhoşa dönen Emirî'de pîr-i muğanın kendisine kılavuzluk etmesi için onun sokağında âcizce dolaşmaktadır. Emirî, sevgilinin saf kadeh içerisindeki kendi kanlı gözünden bir nişane olan kırmızı şaraba bakmasını istemektedir. İçki kadehi anlamına gelen “sâger” âşığın gönlünü temsil etmekte öyle ki bu kadehin saflığı da onun temiz kalpli olduğunu göstermektedir. Ancak, onun kanlı gözleri sanki kalbindeki aşkın kederini yansıtmaktadır. Ama o her şeye rağmen, sevgiliden gelen her türlü cefaya razı olduğunu söylemektedir. Böylece Emirî, sevgiliye duyduğu aşkla kendisinin tanındığını ifade etmektedir.

36. Gazel: Emirî kiblesini, sevgilinin kâbesine, yani mecazen gönlüne çevirmiştir. Gerçekte de kible, kâbe yönündedir. Öyle ki bu iki tabir âşığın ve sevgilinin gönlünü temsil etmektedir. Manevî huzura ulaşmak isteyen Emirî de sevgilinin kâbesini tavaf etmektedir. Ancak, ayrılık acısından, bedeni ve manevî gücünü de yitirmiştir. Emirî, kendisinin vuslat eşiğinden başka bir eşiğe boyun eğmediğini söyleyerek sevgili sultana olan sadakât duygusunu göstermekte ve aynı zaman da bu eşiği kendisi için saadet duvarı gibi görmektedir. Ancak, burada kendisi, cefadan başka bir şey görmemektedir.

37. Gazel: “Durd”, şarap kadehinin dibinde kalan tortu anlamına gelmektedir. Durd - ı mey, Emirî'nin ayrılık gününde sevgiliyi anarak içtiği etkileyici ve katıksız olan aşk şarabıdır. Emirî, sevgilinin de içmesini istediği saf şarabı hayat suyu olarak da bilinen ab-ı hayat suyuna benzetmektedir. Öyle ki bu saf şarap, onu fânilikten kurtaracak ve ona ebedî huzur kaynağı olacaktır. Kendisi için selâmet yolu kapanmış olan Emirî, Allah'dan aşk mutluluğunun ayrılık acısıyla kedere dönüşmemesini dilemektedir. Mey aşka; cam da âşığın gönlüne kinaye gibidir. Emirî de gönlünün sevgilinin aşkıyla hep dolmasının istemektedir. Takva, korunma ve sakınma anlamına gelen bir tabirdir. Tasavvufî zeminde ise; kendini dine adamaktır. Emirî de

bir zahit gibi takva ile sevgilinin temiz ve iman dolu olan gönlüne ulaşmak arzusundadır.

38. Gazel: Emirî, sevgilinin mişkinin, yani siyah zülfünün lebine, yani dudağına hat çektiğini ve bu hattın da güneşi karanlılıkla örten geceye benzediğini söylemektedir. Sevgilinin lebi tıpkı abı-ı hayat gibi karanlıklarda gizlenmektedir. Ona ulaşmak da çok zordur. Gonca gül, sevgiliyle konuşmaya cesaret edemez. Emirî, kendi gönlünü açmamış bir goncaya benzetmektedir. O da sevgiliye gönül derdini anlatmaya çekinmektedir. Ama yine de o, bir gün bu ıstırapın nihayete ereceğinden de umutludur. Ancak, vuslat için acele etmemeli ve sabırlı olmalıdır. Sevgili bazen onu azarlamakta ve onun gönlünü yaralamaktadır. Ama Emirî, kendisinin sevgilinin köpeği olduğunu söylemektedir. Sevgilinin aşkıyla öylesine sarhoş olup kendinden geçmiştir ki Emirî, artık onun gönlü meyhaneye dönmüştür.

39. Gazel: Emirî, sevgilinin aşkıyla yüzlerce âşığın deli divaneye döndüğünü söylemekte ancak, sevgilinin de yüzünü mişkiyle kapatarak kendini âşıklarından gizlediğini ifade etmektedir. Bu âşıklardan biri olan Emirî, sevgilinin kendisini öldürmek için acele etmesini istemez. Zira aşk ıstırapının zaten onu öldüreceğini ima etmektedir. Emirî, sevgilinin dudağı ile lâl arasında ilişki kurarak sevgilinin de yakut kadar değerli olduğuna işaret etmektedir. Bu değerden istifade etmek maksadıyla kendisi de sevgilinin yakut dudağından öpmeyi arzulamaktadır. “Deyr”, tabiriyle de Emirî, sanki ömrünün takvasız, rindane geçtiğini ve artık kendisi için inâbet zamanının geldiğine dikkat çekmektedir.

40. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisinden uzak kaldığını ve artık ayrılık acısının da kendisini kıyamete sürüklediğini söylemektedir. “Kıyamet”, tabiriyle Emirî sanki mecazî anlamda dünyevî hayatın sonu olan ölümü ifade etmekte ve ayrılık acısını da kendi kıyameti olarak görmektedir. “Din” tasavvufta tefrika, yani ayrılık menzilinde peyda olan ilâhî aşk olarak bilinmektedir. Öyle ki Emirî’nin gönlündeki tefrikanın da beşerî aşka ait olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, sevgilinin siyah saçını, yüzünü ve endamını kısacası sevgiliyi görüp ona kavuştuğu zaman bu ayrılık acısı nihayete erecektir. Fakat Emirî, sevgilinin aşk ateşinde kıyamete kadar yanacağını söyleyerek ona duyduğu aşkın ebedî ancak, hicran dolu

olduğuna imada bulunmaktadır. Emirî'nin âşık gönlü vuslata hiç eremediği için vuslatın ne olduğunu da bilemez. Sevgiliyi görmenin müjdesi olan yağmur da yağmamaktadır. Yağmurun yağmaması sanki sevgilinin kendisine merhamet etmediğinin işaretidir. Emirî'ye göre; meyhanenin yolu doğruluktan olursa bade içmekte gönlü yüceltecektir. Meyhane tabiri, âdeta onun gönlünü nitelemektedir. Onu yücelten şeyin de sevgilinin aşkının yüceliği olduğunu söylemek mümkündür.

41. Gazel: Emirî, sevgilinin cefa ve zulmünü gönlüne sunulan inayet pınarı, yani lütuf olarak görmekte ve bu lütfu da şikayet etmek yerine ancak, şükür edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sevgili sultanın kapısı keder kapısıdır. Ağlayan ve inleyen Emirî'i bu keder, helâk etmektedir. Zamanın sakisi olan sevgili sultan, sevginin ve aşkın kaynağıdır. Onun sunduğu içki de Emirî'nin gönlüne gam veren aşkın şarabıdır. Artık Emirî de bu şarabın kendisine dost olduğunu ve onu koruduğnu söylemektedir. Ay gibi yüce ve kutlu olan sevgilinin cefasından âdeta küçülüp bir zerreye dönüşen Emirî, sevgilinin artık bu cefaya son vermesini istemektedir. Aşk şarabını dolduracak olan sevgilinin kadehindeki bir damla meye bile razı olduğunu söyleyen Emirî, âdeta mütevazı davranmaktadır.

42. Gazel: Emirî, şarap içmeye sevgilinin şirin lebinin sebep olduğunu söyleyerek onun tatlı sözlü bir sevgili olduğuna işaret etmektedir. Ancak, kendisinin aşk dolu şarap kadehine benzettiği gönlünün, sevgilinin taş gibi fırlatacağı kötü bir sözülle kırılmasından da korkmaktadır. Emirî, güneşin ve ayın aşk ve sevgi padişahının etrafında oldukları için onun güzel yüzünün de onlar kadar parlak ve aydınlık olduğunu ifade etmektedir. O, sevgilinin yüzünde ki hâl-ı siyah'ı, yani siyah beni ortaya çıkaran şeyin de aşk ateşiyile yanan kendi gönlü olduğunu, söylemektedir. Öyle ki onun gönlü tıpkı sevgilinin beni gibi simsiyah olmuştur. Emirî, mah-ı nev'in sevgilinin ebrusunun kıvrımıyla konuşursa sevgilinin gözlerinin onunla münakaşa edeceğini söylemektedir. "Mah-ı nev" tabiri sanki tasavvufî terbiyeyi yeni almaya başlayan kişiyi nitelemektedir. Böyle birinin sevgilinin kusurunu bulmaya çalışması kendisini gaflete düşürebilir. Sevgilinin de arif gönlüne kinaye olan gözleri, onun kâmil biri olduğuna işaret etmektedir. Emirî, şehir lâfzını

mecazî manada dünya lâfzı yerine kullanarak kendisini sevgilinin siyah saçlarına tutsak dünyanın delisi olarak tarif etmekte ve böyle de tanındığını ifade etmektedir.

43. Gazel: Emirî, kendisinin muğlara yaraşan bir şarapla sarhoş olduğunu söylemekte ve bu sebepten sabûh'ın peşine düştüğünü ifade etmektedir. Sabah vakti içilen şarap olan “sabûh” sanki onun gönül sarhoşluğuyla peşine düştüğü muhabbete kinayedir. Sevgiliyi güle; kendisini de gülün derdiyle feryat figan eden bülbüle benzettir. Öyle ki güle duyduğu muhabbetle bülbül gibi şakırmaktadır. Gönü, sevgilinin aşkına tutsak olmuş âşık, yemeden ve içmeden kesilmiştir. Emirî, sarhoş ve âşık olan kendisinden bir şey sorulmasını istememekte ve artık zamanın çektiği cefa yüzünden meyhaneye yönelmektedir.

44. Gazel: Emirî, güneş gibi karanlıkları aydınlatan sevgiliden kendi gönlünün de ışığa kavuşması için kendisine bakmasını dilemektedir. Ancak, sevgilinin sunacağı aşk badesi, Emirî'nin gönlüne derman olacaktır. Emirî, sevgilinin methini yaparak gönlünün binlerce nükteye hâsıl olduğunu söylemektedir. Meczâî olarak lütuf manasına gelen nükte, bahrın bâd ile meydana getirdiği emvâc gibi peyda olmaktadır. Arapça deniz manasına gelen “bahr” âdetâ, sultanın cömert olmasına; dalga manasına gelen “emvâc” da sanki onun cömert davranışlarına işaret etmektedir. Emirî, sevgilinin aşkı ile rüsva olduğunu ve onun kendisine vereceği muhabbet şarabına muhtaç olduğunu söyleyerek sevgili sultanın kendisine sunacağı lütfu beklemektedir. Sevgilinin lâl gibi dudağının badesi onu hayata döndürecek belki de en değerli lütuf olacaktır. Meczâî olarak lâl için sevgilinin gönlünü; bade için de sevgilinin aşkını simgelediğini söylemek mümkündür. Emirî, gönlünü dünya nimetlerine kapatıp sadece muhabbete açan zahit sevgiliden kendisini aşk şarabıyla dolu olan meyhanesinde yine aşkın şarabıyla zayıf meneviyatını, tedavi etmesini istemektedir. O, sevgiliyi tüm güzelliklerin zenginlik kaynağı olarak görmekte öyle ki tüm varlık âleminin de bu kaynağa muhtaç olduğunu ifade etmektedir.

45. Gazel: Emirî, güzel sevgili için Mesih İsa Peygamber'in onun şifalı nefesiyle hayat bulduğu, kâmillerin ibadethanesinin bir muğbeçesi olduğunu söylemektedir. Muğbeçe tabiri sanki, meczâî anlamda şarap yerine kullanılmıştır. O hâlde, bu şarabın ilâhî aşk olduğunu ve sevgilinin de Hakk'ın kendisi olduğunu

söylemek mümkündür. Kıyamete yakın bir zaman da İsa Peygamber yeniden yeryüzüne inecek olmasının rivayeti, onun yine Allah'ın indinde hayat bulmasına işaret etmektedir. Gül yetiştiricisi olan “bağban” tabiri sanki mecazî manada müridi yetiştiren ve ona doğru yolu gösteren mürşit kişidir. Bu durum da gül yüzlü sevgilinin de âşığın mürşidi olduğunu söylemek mümkündür. Sevgilinin boyu servi ağacına benzemektedir. Bu benzetme gerçek manada onun uzun boylu olmasına delalet etse de mecazen servinin; sevgilinin yüceliğini sebolize ettiği söylenebilir. Dallarının düzgün olmasıyla biline servi ağacı, sevgilinin düzgün bir endama sahip olmasına kinaye olabileceği gibi sevgilin dürüstlüğü de sembolü olduğu söylenebilir. Emirî de açıkça söylenmiş yalanın doğru gibi olduğunu söyleyerek dürüstlüğüne önemine dikkat çekmektedir. O, Sultan Süleyman'ın talı sözlü dudağının cefayla açıldığı vakit, ölüyü bile dirilteceğini söylemektedir. Mecazen Sultan Süleyman'ın diriltiği maddî bir ölüm hâlindeki bir ölüden ziyade belki de gaflet uykusuna dalan kalptir. Öyle ki bu kalbin arınması tıpkı ölünün dünyayı terketmesi gibi kötülüklerin de kalpten çıkmasıyla yani nefisten kurtulmayla mümkündür. Ancak, bunun için sevgilinin cefasına katlanıp aşk şarabını elden bırakmamak gerekmektedir.

46. Gazel: Emirî, kadehin peşine düştüğünü söyleyerek aşka yöneldiğini ve bu uğurda canını bile verebileceğini ifade etmektedir. Tıpkı kadehdeki şarap gibi kendi gözlerinin de lâl gibi kırmızı dudaklı sevgilinin yokluğunda kan ile dolduğunu söyleyerek gönlündeki aşk ıstıabına dikkat çekmektedir. Mutluluğun kaynağı olan sevgilinin sözü, yani mecazen kadehi aşkın duası gibi âşığın dudaklarındadır. Âşık, can-ı gönülden aşkın sesinin peşinden gitmektedir. Artık onun kadehini, yani mecazen gönlünü dolduran şey aşk şarabıdır. Aşk sarhoşu olan Emirî de sevgilinin gönlünden aşk dilemektedir.

47. Gazel: Emirî, sevgilinin kâbesine, yani gönlüne girmeye cesaretinin olmadığını zira o kâbeden içeri sabâ rüzgârının bile girmeye çekindiğini söylemektedir. Sabah esen rüzgâr anlamına gelen “saba” Arapça, âşık olmak ve özlemek anlamlarına da gelmektedir. Emirî, sevgilinin hicranında yaşadığı ıstıabtan şikayetçi değildir. Kendisini yeni aşka tutulmuş bir muğbece gibi görmekte ve aşk

ehlî zahidin, onun aşk yolundaki tecrübesizliğini kınamamasını istemektedir. Fenâ makamına ulaşmak için fenâ makamının ehlîlerinin yolunda toprak olmak gerektiğini düşünmektedir. Böylece gönül arınıp nefsin ihtirasından kurtulacaktır. Emirî de kendisinin yokluk makamının ehlî olarak gördüğü sevgilinin aşığı ve sokağının dilencisi olduğunu ifade etmektedir.

48. Gazel: Emirî, zayıf bedenini hedef alan servi ağacının dalından okun, sevgilinin gönlünden geldiğini dile getirmekte ve böylece mecazen yücelik motifi olarak görülen servi dalının kendi gönlünü de yüceltiğine imada bulunmaktadır. Sevgilinin belâ ve eziyet veren aşkıdan haber gelmesini ümitsizce beklemektedir. Ancak, sevgilinin âşığına olan nazı, artarak devam etmektedir. Sevgili naz edendir. Böyle yaparak âşığının gönlünü incitmeye çalışmaktadır. Emirî, sevgilinin aşkına esir olan kendisine vaizin nasihat etmesini istemez zira aşkın esiri olmayan kişinin yani aşk acısı çekmeyen kişinin gönlü yumuşatacak etkili sözünün de olamayacağını ifade etmektedir.

49. Gazel: Emirî, şehsüvar olan sevgilinin cefasından ağlayıp inlediğine ve yaşadığı aşk acısının kendisini perişan ettiğine dikkat çekerek sevgiliye olan hayranlık duygusunu ifade etmektedir. Emirî'nin sevgiliye duyduğu hayranlığın sevgiliden çekinme ve yine onun rızasını kazanma arzusuyla gönlünde vuku bulan bir hâl olduğunu söylemek mümkündür. Herkesin kendi işinin peşine düştüğünü, ancak, kendisinin sevgilinin ayağını öpmekten başka bir derdinin olmadığını söyleyerek bundan duyduğu haza da imada bulunmaktadır. Sanki Emirî, varlığın devamlılığını ayakta tutan kişinin sevgili omasına kinaye yapmaktadır. Öyle ki onun bereketinden nasiplenmek için ayağını öpmek istemektedir. Sevgiliye kavuşmanın kendisini mutlu edeceğini, ancak, bu arzusunun henüz gerçekleşmediğini söylemektedir. Sevgilinin dağı ile kendi lâle bahçesinden uzaktadır. Sanki, kendi gönlündeki dağı lâlenin ortasındaki siyah nişana; lâle bahçesini de sevgilinin gönlüne benzeterek aşk ıstırabının tasvirini yapmaktadır. Gülleri yetiştiren bağbanı, sevgilinin hicranıyla kendi gönlündeki gam dikenlerinden haberdar etmektedir. Bu gam dikenleri, onu aşk şehidi eden sevgilinin oku gibidir. Öyle ki aşk şehidi olan

Emirî'nin gözlerinden akan kanlı gözyaşları, kendi mezar taşını âdeta kızıl renge boyamaktadır.

50. Gazel: Sevgili merhamet eden lütfuyla mükâfatlandırandır. Emirî, ay gibi yüce olan sevgilinin merhametsizliğini ecelin yaklaşmış olduğunun delâleti olarak görmektedir. O, kendi gönlünün sevgilinin toprağında bir toz hâline gelse bile yine de gökyüzündeki aya ulaşamayacağını söyleyerek sanki sevgilinin yüceliğine ve büyüklüğüne işaret etmektedir. Emirî, sevgilinin yanağındaki benin gönlünü çaldığını; dudağının da canına kıymaya niyetlendiğini söylemektedir. Böylece onun sevgilinin aşkıyla yanan gönlü, tıpkı o siyah ben gibidir. Sevgilinin dudağı da Emirî'ye cefa eden incitici sözlere kinayedir. Çaresizlik içersinde ne yapacağını bilemeyen Emirî'nin sevgilinin kılıç yarasına sabretmekten başka çaresi yoktur. Ancak, bıçağın kemiğe dayandığını söyleyerek muradına ermek yani vuslata kavuşmak için artık sabrının kalmadığına imada bulunmaktadır. Herkes, gördükleri zulüm yüzünden sevgiliye olan aşklarından vazgeçseler bile kendisinin sevgilinin cefasıyla meşgul olduğunu dile getirmektedir. Artık Emirî, âşık ve incinmiş gönlünün neşesini yitirdiğini, ilkbahar gibi tazelik ve coşku yerine gönlüne sonbahar hüznü dolduğunu dile getirmektedir.

51. Gazel: Emirî, dostların sevgilinin müjdesiyle sürahiye kavuştuklarını ve sevgilinin kaşının hilâlinin de onları sevgiliye ulaştıran pusula olduğunu söylemektedir. Sürahilerin, aşk şarabıyla dolduğunu söylemek mümkündür. Belki de sevgiliyle kavuşma zamanında sürahiler, âşıkların gönlündeki coşkuyla aşk şarabıyla dolup taşacaktır. Parlak aya benzeyen sevgili, kendini âşıklarından âdeta gizler gibi sadece hilâl hâliyle görünerek onlara yerini belli etmektedir. Sevgiliden başka birini gözü görmeyen ve sevgilinin sesinden başka bir ses duymayan Emirî, sevgilinin cefa okunun lezzetini tatmayan kişinin âşıkların arasına giremeyeceğini söyleyerek gerçek bir âşğın sevgilinin cefasına meyletmesi gerektiğine imada bulunmaktadır. Sevgili bir taraftan onun gönlüne aşkın kederini veren diğer taraftan da onu azabıyla korkutan ve gözetliyendir. Emirî de kendisini miskin görmektedir. Zavallı manasına gelen miskin tabiriyle Emirî, sanki gönlünü varlığa, yani maddî âleme kapatması; yokluğa, yani manevî âleme açmasını ifade etmektedir. Öyle ki bu âlemde kendisinde

hiçbir varlık alâmetine rastlanmaz. Belki de bu sebepten ne kimsenin kendisini gördüğünü ne de işittiğini ifade etmektedir.

52. Gazel: Emirî, sevgilinin boyunun servi gibi gönlü hoş tuttuğunu; sözünün de ruha huzur verdiğini söylemektedir. Ancak, sevgilinin zülfü de âşığının gönlüne eziyet etmektedir. Öyle ki sevgilinin güneş gibi parlak olan yüzüne düşerek onun ruhsarını âşığından gizlemektedir. Emirî, sevgilinin okunun kendisini hasta ettiğini söyleyerek şiddetli bir belâya maruz kaldığına imada bulunmaktadır. Bu ok, sanki gönlü imtihan eden şeydir. Artık âşık, kaderine boyun eğmeli, irade varlığını ona teslim etmelidir. Zira kader yazgısı, onun alnına sevgilinin suretini çizmiştir. Ancak, kadere inanırsa gönlü kederden kurtulabilecektir. Âşığın gönlü, sevgilinin navek okunun hedefindedir. Kirpiğe kinaye olan navek oku, âşığın sevgilinin nazarında olmasına delâlet etmektedir. Emirî, sevgilinin vuslatına hâsıl olana kadar başka bir kapıya yönelmeyip sadakatle onun kapısının köpeklerine sığınarak umutla ona kavuşma zamanını bekleyeceğini ifade etmektedir.

53. Gazel: Emirî, her gece sevgilinin dert ve cefasıyla dolaşıp seher vaktine kadar aşk için kanlı gözyaşları dökmekte, yani bir seherî gibi geceyi uykusuz ve gözyaşları içersinde geçirmektedir. Onun gözünde , bağbanın hoş kokulu gülünün bile bir kıymeti yoktur. Öyle ki sevgilinin gül yüzünün hasretiyle her şeyin mükemmelliğini yitirdiğini, güllerin bile diken gibi görüldüğünü ifade etmektedir. Sevgilinin ayak bastığı yer onun menzilidir. Emirî de varlığını selâmete çıkaran ve ruhunu teskin eden sevgilinin ayağının altını öpmek arzusundadır. Ancak, sevgili onun bu arzusunun gerçekleşmesine engel olmakta ve âşığına ıstırap çekirmektedir. Âşık, sevgilinin bu ıstırabından ancak, onun yolunun toprağı olduğu zaman kurtulacak ve gönlü de aşka kavuşacaktır. Tüm geceler sevgilinin sokağında onun köpekleriyle dolaşan Emirî, sevgiliden onun bu hâline bakıp kendisine merhamet etmesini istemektedir.

54. Gazel: Emirî, sevgilinin gözünden yayılan aşkın ve şevkin peşinden giden binlerce gönlün, aşk yolunun toprağına karıştığını söylemektedir. Sanki sevgili, aşkın feyz kaynağıdır. Âşığın ruhuna acı veren şey de sevgilinin belâ okudur. Bu okunun tesirinde kalan âşık, öylesine kendinden geçmiştir ki hiçbir şey hissetmemektedir.

Sanki aşk ile cezbeye düşmüştür. Sevgilinin lâl dudağı, âşığının ruhunu olgunlaştıran aşk şarabını sunmaktadır. Öyle ki âşık da hakikat şarabını içince ruhî zevke ulaşacaktır. İsa Peygamber'in ölüleri diriltiğine ve hastaları iyileştirdiğine dair bir çok rivayet vardır. Ancak, Mesih İsa'nın dudaklarındaki nefes sadece maddî varlığa tesir etmişken; sevgilinin dudaklarındaki şarap ise manevî varlığa tesir etmektedir. Emirî de İsa'nın bu şaraptan çekinmesinin haklılığına imada bulunmaktadır. Kendisinin de aşk derdiyle meşgul olduğunu ve bu aşkın gamını her nereye gitse beraberinde götüreceğini söyleyen Emirî, sanki bu aşkın sarhoşluğunun ebediyen süreceğine dikkat çekmektedir.

55. Gazel: Emirî, elinde aşk şarabının kadehini tuttuğu zamanın hoş olduğunu ve gönlündeki aşk sarhoşluğuyla muğbeçeye döndüğünü ifade etmektedir. Kendini bir muğbeçeye benzetmesi, sanki mecazî manada eğitimsiz ve tecrübesiz olmasındandır. Meyhane çırağı olan muğbeçe gibi o da aşk meyhanesinde çıraklığa yeni başlamıştır. Sevgilinin şarabı, içeni kendinden geçiren bir şaraptır. Bu şarapla sarhoş olan âşık Emirî de artık sevgilinin aşkına teslim olmuştur. O, sevgilinin kendisine vefa etmeyip cefa çektiğini, ancak, yine de onun çok fazla ihsanını da gördüğünü söylemektedir. Pîr-i muğdan kendisini, aşk şarabına ulaştıracak yolu göstermesini istemektedir. Öyle ki pîr-i muğ, sanki onu olgunlaştıracak kâmil bir kişidir. Emirî de bu aşkın iradesine ulaşmayı, ömrünün kazancı olarak görmektedir. Fânî bir anneden dünyaya gelen Emirî, kendisindeki bu canlılığın da geçici olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak, anne rahminde insana verilen ruh ezeli ve ebedî olanır. Âşık da ruhunu, ilâhî aşkın şarabına feda etmelidir.

56. Gazel: Emirî, sevgilinin vefa vaatlerine rağmen kendilerine vefasızlık ettiğini söyleyerek sanki Allah'ın kullarıyla anlaşma yaptığı elest gününe işaret etmektedir. Ancak, sevgili âşığından kendini gizlemeye çalışmaktadır. Âşığın gönlü, sevgilinin siyah zülfünün esiridir ve bu esaret aşığa cefa vermektedir. Onun için bu cefadan kurtulmak artık mümkün değildir. Zira sevgilinin nazı, Emirî'nin gönlüne ıztırap vermektedir. O da aşkın şevk menzili olan sevgilinin gözünde ölmeyi arzulamaktadır. Emirî'ye göre; aşk cefasından kurtulmak için kâmil kişilerin eşiğine

sığınmak gerekir. Ancak, böyle gönül yüceliğine erişilebilir. Aşk derdiyle ağlayan zavallı Emirî, sevgiliden artık kendisine merhamet etmesini dilemektedir.

57. Gazel: Emirî, felekte çıkan yeni ayın; ya sevgilinin kaşının nûn'u ya da bayramın ahidi olduğunu söylemekte ve yeni ayın ortaya çıktığı zamanda da erguvan şarabı içmek gerektiğine dikkat çekmektedir. Şairin, eflatun ile kırmızı renkte olan bu çiçeğin rengiyle kırmızı şarap arasında bir ilişki kurmuş olması muhtemeldir. İslami edep gereği mübarek zamanlar da özellikle Ramazan aylarında içki içmek hoş karşılanmayabilir. İçkiye meyilli olan kişiler de sosyal hayatta tepki çekmemek için bu zamanlar da içkiden uzak kalırlar. Ancak, bu zamanın sonunda tekrardan içmeye başlarlar. Emirî de sanki bu duruma dikkat çekercesine yeni ayın görünüp bayramın gelmesiyle erguvan şarabı içmenin zamanının da geldiğini ifade etmektedir. Tasavvufî açıdan değerlendirildiğin de erguvan şarabının ilâhî aşkın şarabı olduğu da söylenebilir. Belki de Emirî “mah-ı nev” tabirini kendisi için kullanmaktadır. Öyle ki mah-ı nev tabiri, onun aşkın yolunda yeni yürümeye başladığına kinaye olabilir. Böylece aşk derdiyle hastalanan kendisine şaraptan başka bir şeyin şifa olmayacağını dile getirmektedir. Zamanın kahrını çeken Emirî, bu kahırdan kurtulmak için mey satan pirin kendisine mey sunmasını beklemektedir. Emirî'nin yaşadığı beşerî sıkıntılardan ötürü şarap içmeye meyletmesi muhtemeldir. Mey içmek ona sıkıntılarını unutturabilir. Ancak, mecazî manada değerlendirildiğinde onun kahr çektiği zamanın, nefsî mücadele verdiği dünyevî zaman olduğu ve aşk şarabının da onu teselli edeceği söylenebilir. Öyle ki bu şarabın sarhoşluğuyla aşkın sırrına ulaşacağına, yani ilâhî sevgiliyi tanıyıp öğreneceğine de dikkat çekmektedir. Böylece Emirî, gönlünün bade içtiği zamanlar da bayram ettiğini ve neşe içinde olduğunu ifade etmektedir.

58. Gazel: Emirî, bir kimsenin sevgilinin eteğini tuttuğu vakit humar, yani sarhoş oluncaya kadar mey kadehini elinden bırakmaması gerektiğini ifade etmektedir. Gerçekte o kişinin sadakat duygusuyla sevgiliye âşık olması muhtemeldir. Ancak, mecazî anlam da onun eteğini tuttuğu kişi gerçek bir sevgiliden ziyade, ilâhî aşkın yolunu gösterecek güvenilir bir mürşit de olabilir. Emirî, gönlünde ki aşk kederinden deliye döndüğünü ve gönlü huzura kavuşuncaya kadar bu hâlinin

süreceğini söylemektedir. O, dünya lezzetine yönelen kişinin her şeyden vazgeçip sevgilinin eteğini tutması gerektiğini ifade etmektedir. Gerçekte de dünyaya yönelen kişinin fâni zevklerin peşinden gitmesi muhtemeldir. Aslında bu bir bakıma nefsin peşinde gitmek gibidir. Ancak, gönlün huzuru için nefsin arınması gerekir. Meczâî manada bu nefsin, kişiyi ilâhî sevgiliden uzaklaştırdığı da söylenebilir. Ancak, kişi dünyaya sırt çevirip nefsini öldürünce kalbinde Rabbin nurunu görebilir. Bu da şükür ve ibadetle gerçekleşebilir. Bu bağlam da sevgilinin sokağında onun köpekleriyle tüm gece ağlayan ve inleyen Emirî de sevgiliye kavuşmak arzusuyla her şeyinden vazgeçmiş gibidir.

59. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisine merhamet etmesi için ağlamaktadır. Artık sevgilinin de aşkın zulmünden rüsva olan âşığın hâlini görmesini istemekte ve böylece yaşadığı ıstıraba dikkat çekmektedir. Ancak, bu ıstıraftan yine de gönlünün mutlu olduğunu ifade ederek sevgilinin dert ve gamını yoksul gönlünün lütfu olarak görmektedir. Öyle ki bundan şikayetçi olmanın ve ağlamanın gereksiz olduğunu dile getirmektedir.

60. Gazel: Emirî, kendi gönlünün sevgili ve meyden başka bir şeyle meşgul olamayacağını ifade etmektedir. Sevgili hem letafetiyle hem de huylarıyla öylesine güzeldir ki onun bu güzelliğinin başka bir şeye ihtiyacı yoktur. Onu bilmek ve anlamak için ders ve ilimlere de ihtiyaç yoktur. Öyle ki Emirî içtiği şarabın kendisine ezel gününden nasip olduğunu zahidin kendisine sunacağı şaraba da ihtiyacı olmadığını ifade etmektedir. Emirî, zahidin muğbeçelerin bezminden uzak durmasını zira onların şarabının kendisinin eteğine bulaşabileceğini ifade etmektedir. Böylece zahidin iki yüzlü mürşide; muğbeçelerin müridlere; bezmin de bu müridlerin meclisine kinaye olması muhtemeldir. Ancak, Emirî, kendisine kible olan sevginin dergâhından başka bir yerde gönlünün huzur bulamayacağını ifade etmektedir.

61. Gazel: Emirî, dini ve ilmi yitirdiği vakit meyhanenin kapısına yanaşacağını, burada ona pirin yol gösterip muğbeçelerin de kendisine vereceği mey ile huzur bulacağını, ifade etmektedir. Dolayısıyla meyhane tabirinin meczâî manada dergâhı karşıladığını ve pirin de ilâhî yolu gösren mürşide kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Dünyanın pusulasının şaşırtıcı olduğunu ima ederek ay yüzlülerle şarap

içip iştret etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Dünya, nefsin türlü mücadele verdiği sanki beşerî aldatan ve tutsak eden bir mekândır. Nefsin kurtuluşu da Hakk’a yöneliştir. Bu açıdan ay yüzlülerle iştret, zikir ve ibadete; onlarla içilen şarap, ilâhî aşka; ay yüzlülerin de derviş kişilere kinaye olduğu söylenebilir. Bu dünyanın aslında görüldüğü gibi mamur olmadığını ancak, bir kadeh şarap ile beden sarayının abad olacağını ifade etmektedir. Sanki kalbe kinaye olan Emirî’nin beden sarayı, ilâhî aşk şarabıyla sarhoştur.

62. Gazel: Ay kadar yüce olan sevgilisinin elindeki saf şarap, bir muğbece olan âşığını sarhoş etmektedir. Sevgili de elindeki bu aşk şarabıyla durmadan âşığına ıztırap vermektedir. Emirî, sevgilinin güzelliğini ab- ı hayat gibi sonsuzluk kaynağı olarak görmektedir. Ancak, onun zülfü, ab- ı hayatı karanlıklara hapsedmektedir. Sevgiliye ulaşma arzusuyla âşığın gamlı gönlü, âdeta azap çekmektedir. Ancak, onun gönlü, ab-ı hayat’a, yani sevgiliye kavuşunca mutlu olacaktır. Emirî, sanki kendisini bir bülbüle; sevgiliyi de güle benzetmektedir. Öyle ki sevgili, gül yapraklarından bir kitaptır. Âşık da bu kitabı bir bülbül gibi feyz alarak okumaktadır. Sevgili onun bu bedbaht hâlinde bi haberken âşık da hicran gamıyla harap olmaktadır.

63. Gazel: Sevgili, adete âşığının gönlünü yağmalarcasına cefa çektirendir. Ancak, âşığın gönül derdinin dermanı, yine sevgilidir. Emirî, bu diyarda sevgilinin vefa ve lütfunu görememekten şikayetçidir. Öyle ki onun cefasıyla kanlı gözyaşları döktüğünü ve kana bulandığını ifade etmektedir. Sanki bu kan, çıplak bedenini örten bir elbisedir. Emirî, kendisinin kanını dökecek kişinin bir kâfir olamdığını, mey için canına kıymaya niyetlenen bir savaşı olduğunu, söylemektedir. Aşk şarabının peşinde başka âşıkların da olması muhtemeldir. Kendisinin gam köşesine çekildiğinde, yani tasavvufî manada halvete girip her şeyden uzaklaştığında bile zamanın ehlînin, yani öteki âşıkların kendisine zulüm ettiklerini dile getirmektedir.

64. Gazel: Emirî, gönül derdini eğer ki kaleme dökerse kağıdın buna dayanamayıp feryat edeceğini, ifade etmektedir. Sevgilinin hayaliyle gül yaprağına onun yüzünü çizmiştir. Gül yaprağının Emirî’nin gönlüne kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Sultan Süleyman’a yazdığı mektubta gönül hicranını ve yaşadığı ızırabı

dile getirmektedir. Öyle ki mektup kuşunun sevgiliye götürdüğü şey de sanki zavallı Emirî'nin gönlüdür. Böylece âdeta yaşadığı dayanılmaz kederi aşikâr etmektedir.

65. Gazel: Emirî, kendi gönlünün de gençlerin gönülleri gibi aşk ateşine esir olduğunu söyleyerek pirin, aşk derdiyle ağlayan kendisine de yardım etmesini istemektedir. Böylece, aşk yolunda kendisine yol gösterecek bir rehber işaret etmektedir. İpekler üzerine güzellerin resmini çizen yetenekli resamların hiçbiri, sevgilinin güzel suretini çizecek kadar başarılı değildir. Öyle ki sevgilinin güzelliği güneş ile mukayyese edilemeyecek kadar göz kamaştırıcıdır. Emirî, sevgilinin öteki âşıklarının ölüp cefa çekmekten kurtulduklarını söyleyerek kendisinin şansızlığına dikkat çekmektedir. Zira o, hâlen cefa çekmektedir. Sevgiliye feda edecek kadar değerli olmayan canını, sevgilinin köpeklerine değersiz bir armağan olarak görmektedir.

66. Gazel: Emirî, sevgilinin cefasının artık gönüllerine gam verdiğini söylemektedir. Mecazen ıztırap anlamına gelen “tab”, sanki aşk meyinin sarhoşluğuyla ıztırap duyan gönüllere kinaye olmaktadır. Sevgilinin cemalinin nuruyla bu gönüller âdeta başka bir âlem içersindedirler. Sevgilinin hasret ateşiyle mihnet çeken âşık da artık kendi gönlünü tutsak eden gam ile dost olduğunu, ifade etmektedir. Sevgilinin kalbine kinaye olan kâbeden uzak olan âşık Emirî, cefa okunun gönlünde olduğunu ve bu ok acısının kederiyle mutlu olamadığını, dile getirmektedir. Sevgilinin kölesi olan âşık, sanki bu cefa okunu bile kendisine verilen bir lütuf olarak görmektedir. Tasavvufî manada huzur kapısı olarak görülen “dergâh” tabiriyle Emirî'nin Sultan Süleyman'ın sarayına kinaye yapması muhtemeldir. Ancak, bu saraydan sürüldüğü için de gönül hicranıyla matemli olduğuna dikkat çekmektedir.

67. Gazel: Sevgilinin lâl dudağının şevkiyle kadeh, kırmızı renkte şarapla dolsa bile ancak, bu şarabı içmek için feleğin kadeh olması gerektiğini ifade eden Emirî, sevgilinin lâl dudağı ile kırmızı şarap; şarap kadehi ile felek arasında ilişki kurmaktadır. Zamanın hüznünü defetmek için zahidin kendilerine işret kadehini göstermesi gerekmektedir. Sultan Süleyman'ın meclisinde sadakatli bir dilenci olan Emirî, kendi kadehinin sürekli onun işret şarabıyla dolu olduğunu söyleyerek sevgili

sultanın muhabetine olan kendi muhtaçlığına imada bulunmaktadır. Onun içmeyi arzuladığı şarap, sakinin sunduğu aşk kadehindedir. Böylece onun baki olana yönelme arzusunun olması mümkündür. Ancak, onun kalbine kinaye olan Emirî'nin kadehi ise sevgilinin nar çiçeği renginde lâl dudağının şarabıyla doludur. Bu şarap da âdeta onu fânileştirmektedir.

68. Gazel: Emirî, sevgilinin yüzünün gülşeninde ömrünün ilkbahara döndüğünü ancak, onun yokluğunda ise ömrünün medar olduğunu, ifade etmektedir. Gönlündeki hicran okunun acısıyla gündüzü gece gibi kararmıştır. Öyle ki ömrünün kalan günleri de böyle geçecektir. Ancak, sevgiliden onun bu hâline merhamet etmesini beklemektedir. Emirî'nin ömrünü geçirdiği viran kulübe, onun kederli gönlünü andırır gibidir. Âşığının bu viran hâline bakarak sevgili, sanki onun ömrüne lütufda bulunmaktadır. Ne var ki Emirî, ruhunun ölüme yaklaştığını söyleyerek artık dünyaya bağlanmanın gereksiz olduğunu düşünmektedir.

69. Gazel: Dünyada sevgilisinin uğruna katlandığı sıkıntılardan başka kederi olmayan Emirî, tek meşguliyetinin de bu olduğunu ifade etmektedir. Bir muğbeçeye benzettiği sevgili, onları kâfirlik yoluna çekmektedir. Bu yolun nefsî yönelişi sebolize ettiği söylenebilir. Sevgilinin zülfü de âdeta bu yolda yüreyen âşıkları kendisine tutsak eden bir kuşak gibidir. Cefa dikenlerinin inleyen bedenine batmasına alışan Emirî, artık gül bahçesine yönelmekten de vazgeçtiğini söyleyerek sevgilinin cefasının bile her şeyden daha güzel olduğuna imada bulunmaktadır. Sinesine çok defa cefa taşını basan gönlü yaralı âşık, böylece hicran acısına gösterdiği tahammüle dikkat çekmektedir. Bu acıyı yaşamayan kişinin de kendisi anlayamayacağını ima edercesine sanki vaizin kendisisine vaaz vermesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir.

70. Gazel: Sevgilinin gümüş gibi parlak yüzünden gelen ve âşığının gönlünü hedef alan ok, sanki gül bahçesindeki dikenleri andırmaktadır. Sevgilinin sîm'e benzeyen yüzünün onun arınmış gönlüne kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, o gönül sahibi, aynı zamanda âşığına cefa da çektirendir. İztırap içersinde olan Emirî, bu cefadan kurtulmak için sakiden mey dilemektedir. Öyle ki onu ölüme götüren aşkın dermanı, meyledir. Emirî, bir gün sevgilinin kendisini öldürmeye

gelinceye kadar gam okunun gönlünde olacağını söyleyerek tahammül etmesi gereken acıyla çaresizliğini dile getirmektedir. Sevgilinin ayaklarının altında kendi canının değersiz olduğunu düşündüğü için de onun yolunun toprağı olmaktan utanmaktadır. Âdeta sevgilinin kapısını lütuf kapısı olarak gören Emirî, bu kapının kendisine de bir gün açılacağından ümitlidir.

71. Gazel: Emirî, bir pervane gibi sevgilinin mum alevinde yanıp tutuşan gönlünün, gündüzü aydınlattığını söyleyerek yaşadığı aşk ızdırabının dayanılmaz olduğuna dikkat çekmektedir. Gamze okunun hedefinde olan Emirî, sevgilinin yüzüne bakmayarak âdeta bu okdan kendisini korumaktadır. Ancak, sevgili, âşığının gönlünü hicran ateşiyle yakmaya devam ederse aşığı buna daha fazla dayanamayacak ve ruhunu ölüme kinaye olan yokluk rüzgârına teslim edecektir. Sevgilinin yüzü, gülü kıskandıracak kadar güzeldir. Öyle ki onun yüzünün güzelliği, gül bahçesindeki güllere de yansımaktadır. Kendini bu güllerden biri gibi gören Emirî de bu güzellik kaynağı sevgiliye muhtaç olduğuna imada bulunmaktadır. Gecenin karanlığı ve sesizliği içersinde âşık uyanık kalarak sevgiliyi düşünmekte ağlayıp inleyip sevgilinin vuslatına mazhar olmak için dualar etmektedir. Onun bu perişan hâlini, tasavvuf ehlî kimselerin hâlleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Zira gecenin onlar için de Hakk'ı zikredip ona yakarışda bulundukları mahrem bir zaman olduğu söylenebilir.

72. Gazel: Emirî, sevgiliye vefa duygusuyla teveccüh ettiğini ve onun cefa yolunda yürümeye razı olduğunu ifade etmektedir. Ancak, sevgili kendi yolunun toprağı olan âşığın bedeninin üsttünden sitem ederek geçmekte ve onun gönlünü incitmektedir. Öyle ki onun gönül derdine tabip de derman olamaz. Zira ayrılık acısının devası yoktur. Sevgili, gönlü kendisinin muhabbetine muhtaç olan ve âdeta bir dilenci gibi kapı kapı ağlayarak dilenen Emirî'ye lütfunu esirgemektedir. Ancak, yine de sevgilinin sokağında ona içten dualar eden Emirî, sevgilinin cefasına sabrını; verdiği lütuflara şükrünü göstermektedir.

73. Gazel: Fermanlar, padişahların tuğralarını taşıyan yazılı emirler olarak bilinmektedir. Aynı zaman da padişahların fermanları, sanki onların iradelerinin de bir nişanesidir. Halk da bu iradeye bağlanmıştır. Emirî de gönlünün hâlen aşkının

peşinden gittiğini ve aşkının da kendisine ait hükümlere itaat etmediğini ima etmektedir. Emirî, zamanın şahı olan Sultan Süleyman'ın ayakların altına başını koyduğu zaman, ayakdan baş, başdan da ayak olur endişesiyle ona saygısızlık etmekten çekinmektedir. Böylece sanki sultana duyduğu derin hürmete dikkat çekmektedir. Sevgili sultanın dudağı, parlak bir taş olan lâl gibidir. Belki de bu benzetme onun bol lütfuna bir işarettir. Öyle ki Emirî de onun lütfunun peşine düşmüştür. Ve artık herkes de bu durumdan haberdardır. Ancak, sarhoşluk ve aşktan perişan olan kendisine kimsenin itibar etmeyeceğinin de farkındadır. Zira aşk sarhoşluğuyla kendinden geçmiş ve aklını yitirmiştir. Gönlünün esaretinde ve hicran acısıyla sevgiliden uzak ama yine de onun sokağında ve onun köpekleriyle figan etmektedir.

74. Gazel: Sevgilinin ıztırap ateşinin çok önceden gönlünü sardığını söyleyen Emirî, artık gönlünde aşk kıvılcımlarının olmasını ve ıztırabın da son bulmasını istemektedir. Böylece aşk kıvılcımları, âşığını bir anda yakıp kül edecektir. Ciğerinde sevgilinin aşk dikenleri bulunan Emirî, onu anarak kanlı gözyaşları dökmektedir. Ayrıca sevgilinin kendisini öldürmek için vermiş olduğu sözün, gönlünü kırmasından korkmaktadır. Zira cefa taşını âşığının hasta bedenine vuran sevgili, âdeta onun gönlünü hedef almış gibidir. Öyle ki âşığın gönlünde bu taşlardan izler vardır. Böylece Emirî, gönlünü yaralayan cefa taşıyla sanki sevgilinin cefa veren kötü sözlerine işaret etmektedir. O da ıslak gözlerle sevgilinin sokağında hicran acısıyla durmadan figan edip ağlamaktadır.

75. Gazel: Hicran acısıyla kederlenen âşığın gönlünün aşk yanığı sanki sevgilinin yanağındaki siyah bene benzetmektedir. O da aşkın şevkiyle kendinden geçtiği için sevgilinin yüzüne bakmaya utanmaktadır. Emirî, meyhanede şarap satan pîr-i mefurûş'un verdiği kadehin kendisini memnun ettiğini öyleyerek bu kadehin aşk şarabıyla dolu olduğuna imada bulunmaktadır. Bu şarap, âdeta onun gönlünün ilacıdır. Öyle ki artık onun için meyhane, gönlünün huzur mekânı ve burada şarap dağıtan saki de feyzin kaynağıdır. Ancak, muğbecenin kendisine uzattığı kadehi almak için tereddüt etmenin de cahillik olacağını söyleyen Emirî, sanki gurur ve kibirden arınmak gerektiğine dikkat çekmektedir.

76. Gazel: Emirî, sevgilinin yoluna hâksâr olduğunu söyleyerek sanki tevazu göstermektedir. Ancak, zalim sevgili onun âşık gönlüne zulüm etmektedir. Dünyadan el etek çeken zahit gibi halvete girmek ve mey içmeye tövbe etmek istediğini lâkin gönlünün bu tövbeden hemen pişman olacağını söyleyerek de dünyaya meylettiğine imada bulunmaktadır. Hristiyanların bellerine bağladığı kuşak olan zunnârı beline bağlayan Emirî, sevgiliye itaat eden bir putperest gibidir. Ve artık sevgilinin aşkıyla dünyaya meyledip dinden uzaklaşmıştır. Öyle ki gönlü aşk şarabına rehin olan Emirî, üstündeki takva hırkasını da çıkarıp üryan kalmak ve çıplak bedenini de peri yüzlü sevgiliye feda etmek niyetindedir.

77. Gazel: Farsça arkadaş anlamına gelen “hem nîşîn”, sanki Emirî’nin gönül derdini hasbîhâl etmek niyetindedir. Ancak, âşık onunla kırık gönlü hakkında konuşmak istemez. Zira devası olmayan arkadaş, Emirî’nin gönül derdine derman da olamayacaktır. Sevgilinin aşk yollarındaki tehlikelerine aşına olan âşık, bu yolda bilmediği tehlikelerin de olduğuna dikkat çekmektedir. Sevgilinin aşkı gönlünün muradı olan Emirî, bu tehlikeli aşk yolunda türlü cefa gördüğünü ima ederek yaşadığı zamanda sevgiliden hiç vefa görmediğini ifade etmektedir.

78. Gazel: Pirin yolunda secde ve hırkaya münhasır olan Emirî, böylece sanki aşk yolunda kâmil bir insan olur. Meyhanenin piri ve muğbeçenin güneş gibi parlak yüzlerinden gelen ışık, âdeta onun gönül bahçesinden içeri girmekte ve gönlünü aydınlatmaktadır. Kendisini Ferhad¹²’a benzeten Emirî, şirin dudaklı sevgilinin gamıyla gönlünün çektiği azabı dile getirmektedir. Leb-i şirin, yani tatlı dudak tabiri, âşığın gönlünü hoş eden sevgilinin sözleri için kullanılmış olabilir. Ancak, Emirî sanki bu tabirle sevgiliyi de Ferhad’ın aşığı olan Şirin’e benzetmektedir. Aşk derdiyle perişan olan gönlünün Mecnun¹³’un gönlüyle mukayese bile edilemeyeceğini söyleyerek sıkıntı ve dertler yüzünden yaşadığı çaresizliğine dikkat çekmektedir. Mesih İsa’nın mabedin bahçesinde ölülerini diriltiği için bu mekânın kutsal olduğunu söyleyen Emirî, sevgilinin dudağının da ruhu tazelediğine imada bulunmaktadır. Öyle ki sevgili de izzet makamındadır. Kendinden geçen Emirî,

¹². Ferhad hak. bkz. Nimet Yıldırım , **a.g.e.** ,s .305 -307 .

¹³ .Mecnun hak. bkz. Nimet Yıldırım , **a.g.e.** , s.487-488

ancak, meyhanenin pirinin kendisine sunacağı şarabla kendine geldikten sonra bu izzet makamına vusul olabilecektir.

79. Gazel: Emirî, itibarın ve mevkinin yeri olarak gördüğü meyhanenin kapısında dilenmektedir . Sanki bu meyhane, onun aşkıyla perişan olduğu sevgilinin izzet makamıdır. Sevgilinin yüzünün hattı, yani ayva tüylerinin siyahlığı âşığını âdeta karanlığa mahkum etmektedir. Ancak, gül yüzlü sevgilinin hayali mum olup âşığın karanlık yolunu aydınlatacaktır. Bu durum, âşığın sevgilinin yokluğunda bile tefekkür hâlinde olduğunu göstermektedir. Sultan Süleyman'ın lütfuna sığınan Emirî, sultanın cefasından da şikayetçi değildir. Öyle ki onun âşık gönlü sevgilinin gamıyla da mücadele eden bir ordu gibidir. Âşık, sevgilinin kendisini öldürecekse insanların fitne gözlerinin önünde öldürmesini istemez. Aksi hâlde, sevgilinin cefasına nasıl dayanacağına herkes tanık olacaktır.

80. Gazel: Emirî, sevgilinin yüzünün güzelliğini gül bahçesindeki güle benzetmektedir. Onun güzelliği, âdeta aşk şarabının kaynağı gibidir. Ancak, tasavvufî manada, bir muğbeçenin kendini olgunlaştırırken karşılaştığı belâlar gibi âşıkları mest eden sevgilinin gamzesi de onların canına belâ olmaktadır. Sevgiliden gelecek dert ve cefa yüzünden onun vuslatından uzak kalan Emirî, bu kez gönlünü hicran acısına teslim etmiştir. Gönlü sevgilinin aşk ateşiyle yanan Emirî, bu ateşin muhabbet erbabının aradığı vefa nişanesi olduğunu söyleyerek sanki sevgiliye duyduğu aşırı sevgiden kaynaklanan bağlılık duygusuna dikkat çekmektedir. Dünyanın nefsi temsil ettiğini söylemek mümkündür. Buna göre Emirî, dünyadan vazgeçince kendi nefsinin de kurtulacağını düşünmektedir. Badenin, yani şarabın kalitesini belirleyen şey âdeta onun eski, yani yılanmış olmasıdır. Böylesi bir şarabın etkisinin de güçlü olması muhtemeldir. Kederli âşıklar da bu yılanmış şarap ile gönüllerini tazelemek niyetindedirler.

81. Gazel: Sevgilinin zulüm hançerinin kendisini şerefliendirdiğini söyleyen Emirî, gam okunun kendisini hedef almasından da âdeta memnundur. Sevgilinin gam ateşinin içersinde yanan âşık, acılar içersinde inler ve nihayet ciğerini yakan bu gam ateşiyle birleşerek bir süre sonra kendisi de alev alev yanan bir ateşe dönüşür. Emirî, sevgilinin güzelliğinin sonsuz ve hiç kimsenin de bunun nihayetine varamamış

olmasına dikkat çekerek Hz. Yusuf'un güzelliğinin bile bu güzelliğin yanınada az kalacağını ifade etmektedir. Öyle ki o, tüm güzelliklerin kaynağı gibidir. Tasavvufî manada ilâhî Hakk'ın da âlemdeki bütün güzelliklerin kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Âşık, aşk ateşiyle yanan gönlünü gizlemiş olduğunu ancak, artık iç çekerek, yani inleyerek aşk ateşinin acısını dışa vurduğunu söylemektedir. Farsça, gölge anlamına gelen "saye" mecazî manada, sanki sevgilinin lütfuna işaret etmektedir. Emirî de sevgili sultanın lütfuna kavuşmak gayretindedir. Sanki sevgilinin zulüm oku da onun için bir lütuftur. Öyle ki sevginin zulüm okuyla ölmeyi ab-ı hayat ile sonsuz olmaya tercih ettiğine imada bulunmaktadır.

82. Gazel: Sevgilinin siyah gözünün nazarında olan âşık, sevgilinin kendisine bakışıyla ölmektedir. Siyah göz tabiriyle Emirî, sanki âşığın zulümkâr olmasına kinaye yapmaktadır. Böylece âşığı öldüren şey de bu zulümkâr sevgilinin gamıdır. Emirî, eğer ki Sultan Süleyman'ın kendisine vereceği bir yudum muhabbet şarabını içip ölürse bunun günah olmayacağını ifade etmektedir. Öyle ki bu bir yudum şarap onu kendisine getirecek şeydir. Bazen devranın kederinden meyhaneye giden Emirî, sultanın bundan haberdar olacağını söyleyerek hiçbir şeyin ondan gizli kalamadığına imada bulunmaktadır. Gam kederinden gözü kararan âşık, sabah rüzgârının sevgilinin yolundan kendisine getireceği bir toz zerresini bile umutla beklemektedir.

83. Gazel: Emirî, kendisinin sevgilinin cefasına meyleden servi boylu bir delikanlı olduğunu ima etmektedir. Sevgilinin temiz lütfuna mazhar olmak için de onun ayağının altını öpmek arzusundadır. Böylece ona olan sadakatini de göstermiş olacaktır. Öğüt veren kişi, muradına ermesi için âşığa sabretmesi gerektiğini öğütlemektedir. Ancak, âşık Emirî'nin sevgilinin gamına tahammül gösterecek gücü yoktur. Zira sevgilinin kirpik oku onun gönlünde yaralar açmıştır ve artık gamlı gönlünün bu oklardan kurtulması mümkün değildir. Âşığın gönlüne sevgilinin gözü, cefa; yakut renkli şeker dudağı ise şifa vermektedir. Ancak, bu ikisine de uzak kalan âşık, sevgilinin vuslatına erme arzusuyla sanki muhafızlara kinaye olan sevgilinin sokağındaki köpeklerle kavgaya etmektedir.

84 . Gazel: Sevgilinin azameti, âdeta onun kudretini göstermektedir. Âşık da bu kudretli sevgilinin gölgesinde yücelmek yerine cefa görmektedir. Kendisini

bülbüle, sevgiliyi de güle benzeten  şık, sevgilinin yokluğunda bülbül gibi hicran ateşinde yanmaktadır. Sevgilinin inşa ettiği meyhane, âdetâ âşığın g nl d r. Zira bu gönül, mevcudiyetini sevgilinin aşkına borçludur. Öyle ki Emirî meyhane inşa eden aziz sevgiliden bu hayır için Allah'ın kendisinden razı olamsını dilemektedir. Gam ateşinde bir pervane gibi yanan vücudu, artık bu aşk acısına dayanamaz. Ancak, kendisini sevgilinin cefasından ziyade başka bir şeyin mutlu edemeyeceğini de ifade etmektedir.

85. Gazel: Osmanlı Devleti'nde; dini, ilmi, siyasi, sosyal, vb. faaliyetlerin icra edildiği yer olan ve Arapça ibadethane anlamına gelen ‐savma'a‐, genellikle zaviye ya da küçük tekke olarak da bilinmektedir. Emirî, mecazen sanki dünya manasına gelen savma'adan çıkıp meyhaneye gitmek için hazırlık içersindedir. Öyle ki orada mey içmek kendisini mutlu edecektir. Böylece Emirî'nin dünyadan el çekip kendisini mutlu edecek il    aşk şarabının peşinden gittiğini s ymek mümkündür. Artık o, bu meyhane ehl nin toprağının dilencisi olmak arzusundadır. Onun dilencisi olmak istediği toprak sanki gönlünü tazeleyip olgunlaştıran bir menzildir. Bu menzilde devlete dair ne bir sultan ne de ona ait bir taht vardır. Yine de Emirî, mecazen sanki dünya manasına gelen puthaneye yöneldiğinde ise bahtını, yani kendi varlığını meyhane teslim ettiğini de ifade etmektedir. Emirî, cennet ağacı olarak bilinen Tuba ağacının sevgilinin boyunu ve kevser dudağını görünce utanmış olduğunu dile getirmektedir. Sevgilinin dudağı ile cennette bir ırmak olan kevser arasında kurulan ilişki her ikisinin de tatlı olmasından kaynaklanmaktadır. Zira sevgili, tatlı dillidir. Aşık ateşinde yanan âşığın gönül yangınına ancak, tatlı dilli sevgilinin rahmet yağmuru s nd recektir.

86. Gazel: Seher vakti muğbe eler, Emirî'yi şarap içmeye davet etmektedirler. Ancak, bu şarap sab  h değildir. Zira zaten sab  h, sabah uyanınca içilen bir şaraptır. Böylece Emirî'nin uykusuz bir gece geçirdiğini söylemek mümkündür. Emirî, kendisinin sarhoş bir rint olduğunu söylemektedir. Far a kayıtsız kişı manasına da gelen rint tabiri, genellikle i  temizliğine önem verip dış görünüşü önemseyen kişı için kullanılmaktadır. Deyr-i muğ  n da bir rint olan Emirî için âdetâ vazgeçilmez bir mekândır. Burada muğbeçelerin elinden içtiği durd şarabı ile ağlayıp

inleyerek kendinden geçmektedir. Ancak, zahidin bu perişan hâlde olan kendisinden yüz çevirmesini de istemez. Zahit, niyaz yolunda ona rehber olacak pirin eteğini tutması, yani bir pire sıkı sıkıya bağlanması ve Hakkı anarak ağzına kadar dolu olan ilâhî aşk şarabını içmesi hususunda Emirî'ye öğüt vermektedir. Ancak, güzellerin gamıyla fânî olan Emirî, sadakatle fenâ elbisesini giydiğini söyleyerek yani; kalbi, ruhu ve akli ile daima Hakk'ı yaşadığını ima etmektedir. Gerçek manada haraplık, yokluk anlamına gelen fânîlik tabiri; sanki mecazî manada Emirî'nin benliğinin Hakk'ın benliğinde kaybolmasıdır.

87. Gazel: Sevgilinin yanağının rengi, gülbahçesindeki güllerin ateş kırmızısı rengindedir. Yüzünün hattı, yani ayva tüyleri de ateş renkli yanağının dumanı olan menekşedir. Belki de menekşe çiçeğinin siyaha yakın koyu mor renginde olması itibarıyla sevgilinin ayva tüyleri menekşeye benzetilmiştir. Emirî, kendi gönlünün sevgilinin hicran ateşinde yandığını ve bu ateşin kıvılcımlarının da gökyüzüne kadar çıktığını, ifade etmektedir. Farsça gökyüzü anlamına gelen asuman, yüceliğin simgesi gibidir. Bu tabir ile Emirî, yüce olan sevgiliye işaret etmesi mümkündür. Böylece âşkın gönlünü saran hicran ateşinden sevgili de haberdar olacaktır. Ancak, o, gönlündeki keder nişanını gizli tutup açığa vurmayı uygun görmez. Öyle ki âşık Emirî, gam ateşinde cayır cayır yanarken sevgili onun bu hâlden habersizdir.

88. Gazel: Sevgilinin kendisine düşmanlık beslediğini ima eden Emirî, gönlünün de sevgilinin kin okuna hedef olduğunu söylemektedir. Ancak, o, bundan memnun gibidir. Öyle ki sevgilinin şevkiyle raks eder. Emirî, dinin serveri Sultan Süleyman'ın yoluna gönlünü ve canını koyduğunu söyleyerek ona itaatkâr olduğunu ifade etmektedir. Muğbeçenin kendisine vereceği mey, ab-ı hayat gibidir. Nasıl ki ab-ı hayat ölümsüzlük kaynağı ise mey de onu humarlıktan kurtaracaktır. Belki de sevgilinin hicranı, Emirî'nin bu humar hâline sebep olan şeydir. Ne yazık ki o, vuslat şarabı içmeyi arzularken kadehi, hicran zehiri ile doludur.

89. Gazel: Emirî, bağlandığı zahidin yani sevgilinin kapısını kendisi için bolluğa ve berekete açılan bir himmet kapısı olarak görmektedir. Öyle ki sevgilinin dudağı, hastalıkları ıyleştiren İsa Peygamber'in dudağı gibi onun gönül derdinde şifasıdır. Emirî, sevgili sultana itaat etmesi gerektiğini ve eğer asilik yaparsa da

başının kılıçla vurulacağını farkındadır. Gönlündeki aşk acısıyla hasta ve güçsüz olan Emirî'ye herkes de yüz çevirince o da artık gönül derdiyle meyhaneye yönelmiştir.

90. Gazel: Emirî, Sultan Süleyman'ın lütfunun sadık kölesi olduğunu ifade etmektedir. Ancak, sevgili sultan âdeti onun gönlünü gam oklarının yağmuruna tutmaktadır. Zavalı Emirî de onun temrenine canını vermeye hazır olduğunu söyleyerek sultana duyduğu sadakat duygusuna dikkat çekmektedir. Sevgili, sanki aşk şarabını sunan bir sakidir. Mahmur âşık da kendine gelmek için sevgilinin kendisine lütuf kadehini sunmasını beklemektedir. Öyle ki aşk şarabıyla dolu olan bu kadeh, onu izzet makamına ulaştıracaktır. Ne yazık ki Emirî, tatlı canını sevgilinin yoluna feda etse de sevgiliden kendi payına düşen şey yine hicran acısı olacaktır.

91. Gazel: Sevgiliye iştihak duyan Emirî, ona yakın olmayı istemektedir. Öyle ki ona yakınlaşınca da neşelenip vuslata erecektir. Sevgilinin ağzını açılmamış bir gül goncasına benzeten Emirî, belki de bu benzetme ile sevgilinin suskun oluşuna kinaye yapmaktadır. Ancak, sevgilinin gonca ağzının güzelliği kendilerinde tecelli olunca gül de servi de nura kavuşacaktır. Emirî, Sultan Süleyman'ın saltanatının hep ebedî kalacağını söyleyerek bu saltanat günlerinin mutlu zamanlar olduğuna imada bulunmaktadır. Kendisinin ise sevgili sultanın keder ve gamından başka bir şey görmediğini ve kendisi için mutluluğun da sevgilinin dert ve mihnetini çekmek olduğunu, ifade etmektedir. Ancak, sakinin kendisine vereceği şarap, onu gönül kederinden kurtaracaktır. Böylece sevgilinin kederiyle kararan gündüzler, sakinin sunduğu şarapla aydınlık gecelere dönüşecektir. Yine de sevgilinin gamını, kendisi için lütuf gören Emirî, sevgilinin sefasının ve mutlu günlerinin hiç kimseye de baki kalmayacağına dikkat çekmektedir.

92. Gazel: Emirî, Kuran-ı Kerim'i ezberleyen yeni müslüman olmuş biri gibi sevgilinin lâl gibi kıymetli ve kırmızı olan dudağının sevdasını, gönlünde tuttuğunu söylemektedir. Ancak, sevgilinin siyah zülfünün dağınıklığı, âşığının gönlünü mecnuna çevirmiştir. Âşığın mecnuna dönenen gönlü de bedmest sözler tekrarlamaktadır. Yani vuslat arzusuyla Emirî, yaşadığı harablığı dile getirmektedir. Emirî, kendi gönlünün zamanın din şahı Sultan Süleyman'ın hizmetinde bulunan

Şeyh Sinan¹⁴ gibi şevk sarhoşluğu yaşadığına imada bulunmaktadır. Ancak, ilâhî aşkın sırrına herkesin eremeyeceğine dikkat çeken Emirî, ancak, buna Şeyh Sinan gibi Allah'ın muttali kıldığı kulların ulaşacağına imada bulunmaktadır. Öyle ki dört kutsal kitap olan; Tevrat, Zebur, İncil ve Kuran-ı Kerim'i okumakla bu sırra mazhar olunabilinseydi bu dört kitap, herkes tarafından hemen ezberlenmiş olurdu. Aşk belâsına düşen Emirî de mecazî manada, sanki arif kişiler anlamına gelen civanların lâl gibi değerli dudaklarından dinlediği hadisleri gece gündüz tekrar etmektedir. Böylece onun da Halvetî tasavvuf okulu kollarından Sinaniyye'nin kurucusu İbrahim b. Abdurrahmân el-Halvetî, yani Ümmî Sinan'ın (ö. 976-1568) müridlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

93. Gazel: Farsça, boy anlamına gelen sevgilinin kameti ve dudağı, âşığının gönlüne ilkbahar hazı vermektedir. Bu haz ile Emirî ilâhî aşk badesini içerek âdeta ruhunu tazelemektedir. Ancak, humarlığın zevki, bade içip kendinden geçmekle mümkün olacağından Emirî de pirin durmadan kendisine bu ilâhî aşk badesini vermesini arzulamaktadır. Tasavvufî manada sohbet meclisi olan meygede de gönlü hoş eden sevgili ile içilen meyın lezzetli olduğunu ifade eden Emirî, sevgili manasına gelen dilber tabiriyle sanki kâmil bir pire işaret etmektedir. Ne yazık ki onun gönlü hicran ateşiyle yanmaktadır. Onun yanan gönlü de tıpkı bir lâle gibidir. Emirî, sevgilinin gül yanağının ruhuna haz verdiğini ancak, bu hazzın nesrin ve gül bahçesinde bulunmadığını söyleyerek sanki maddî âlemeden soyutlanarak ruhaniyetin zuhur edeceğine imada bulunmaktadır.

94. Gazel: Emirî, kendisini Din Şah'ının meclisini aydınlatan bir muma benzetmektedir. Ancak, bir taraftan mum gibi kendisinden faydalanılsa da öteki taraftan da o, tükenmeye mahkum gibidi. Âdeta şahın zulmüyle o mum ölmektedir. Belki de onun ölümü, maddî bir ölümden ziyade ruhunun arınmasına işarettir. Âciz bir mum gibi Emirî de şahın cemalinin nuruyla aydınlanıp onun kadar yücelmeyi arzulamaktadır. Zira sevgili şahın gülyüzü ve aşk meyi, sanki aydınlığın kaynaklarıdır. Gecenin karanlığını da ancak, nuranî mey ve gülyüzlü sevgiliden gelecek ışık aydınlatacaktır. Emirî, mumun ucundaki sarı ışığı şahlık tacına

¹⁴ Ümmî Sinan hak. bkz. Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri** ,c.I , Matbaa-i Amire ,1333 h. İstanbul, s. 20-21.

benzetmektedir. Tacın maddî âlemi sembolize edeceği gibi tasavvufî manada da ruhu olgunluştan müridin de sembolü olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, Emirî şahlık tacının kendisi için önemli olmadığına ve mühim olan asıl şeyin öz olduğuna dikkat çekmektedir.

95. Gazel: Sevgilinin zülfü, âdeta âşığını kendisine hasret bırakmaktadır. Zira onun gülyüzünü görmek isteyen âşığına engel olmaktadır. Sevgilinin şeker gibi dudağı sanki onun tatlı dilli, hoş sohbetli olmasının işaretidir. Emirî de hoş sohbetli sevgiliye tamah ettiğini, yani düşkün olduğunu ifade etmektedir. Farsça sevgili manasına da gelen put tabiriyle Emirî, sanki kendi nefesine kinayede bulunmaktadır. Öyle ki putlarının derdine derman bulamayan tabibin kendisine eziyet etmesini istememektedir. Belki de tabip tabiri ile şeyh kastedilmektedir. Sevgilinin güzelliğinin ayı ve güneşi kışkandırdığını, aynı zamanda her ikisinin de bu güzelliğin zerresi olduğunu dile getirmektedir. Kendisi de aşk ehlîni var eden sevgilinin dert ve cefasını şevkle çekmektedir.

96. Gazel: Emirî, sevgilinin gül yüzünün yokluğunda gönlünün gül bahçesinden uzak kaldığını ve sevgilinin lâl dudağına meylettği için de aydınlık şarabına yüz çevirdiğini söyleyerek sanki dünyevî nefsin peşine düştüğüne imada bulunmaktadır. Zira dünyevî şehvetin figürü olan sevgilinin dudağı, âdeta âşığını eserat altına almış ve böylece âşığın nefsi de şehvetten kurtulmak için muvaffak olamamış gibidir. Ancak, üstündeki gömleği yırtıp çıplak kalmak isteyen Emirî, sanki dünyevî nefsinden arınmayı arzulamaktadır. Bu bağlamda, onun üstündeki “pîrâhem” de dünya malına kinaye olabilir. Öyle ki Emirî’nin de artık dünya malının yükünü sırtında taşımak istemediğini söylemek mümkündür. Zamanın kudretlisi Sultan Süleyman’ın dergâhına sığınmak isteyen Emirî, aynı zaman da buraya sığınan kimsenin bu dergâhtan uzak kalamayacağını söyleyerek sanki Sultan Süleyman’ın lütfunun bolluğuna ve dergâhının emniyetine işaret etmektedir. Ne var ki ay kadar yüce olan sevgili sultan, Emirî’nin sıkıntılı âşık gönlünden ve hastalıklı nefsinden haberdar değildir. Emirî de ancak, beşerî nefsin esaretindenden kurtulduğu vakit, kendisinin düşmandan uzak dosta yakın olacağını söyleyerek nefsin düşman olduğuna işaret etmektedir.

97. Gazel: Emirî, Sultan Süleyman'ın izzet ve hükümdarlık bakımından en yüce kişi olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki ay bile onun yüce fazileti karşısında güçsüz kalmaktadır. Mecazen Sultan Süleyman'ın yüceliği, onun güzel ahlâkına da kinaye olabilir. Emirî, yazgı kalemi tabiriyle Allah'ın kulların kaderlerini yazmış olduğu ezel diviti manasına da gelen “hâme-i ezel” ima etmiş olması muhtemeldir. Emirî de ay yüzlü güzellerin bu temiz öze, yani kadere sadık kaldıklarını söyleyerek Sultan Süleyman'ın da bu ay yüzlü güzellerden biri olduğuna imada bulunmaktadır. Âdeta sultanın yüzünün karşısındaki ayna, Allah'ın feyzini yansıtıyor gibidir. Bu bağlamda Sultan Süleyman'ın kâmil, yani olgun bir insan olduğunu söylemek de mümkündür. Emirî'nin yaralı gönlüne ondan gelen kirpik okları, âdeta kendisini kemal cizgisine yükseltmektedir. Âşık Emirî de bu cefa oklarına isteyerek katlanmaktadır. Zira, bu kirpik oklarının hedefinde olan âşık, aynı zaman da sevgilinin teveccühüne de mazhar olmaktadır. Ömrünün ödülü olarak gördüğü mey kadehini artık bırakmayacağını öyle ki bu aşk şarabının artık ömrünün dayanağı olduğunu ifade etmektedir.

98. Gazel: Emirî, pîr-i muğanın kendisine ebedî sarhoşluk kaynağı olan saf şarabı verirse kusur işleyeceğinden affa mazhar olmak için tövbe etsede artık bağışlanmayacağını ifade etmektedir. Tövbe ve züht, tasavvufî terbiyenin usulleri arasındadır. Belki de Emirî, kendi tasavvufî terbiyesinin yetersiz olmasından ya da hiç olmamasından ötürü, eline pirin şarabını almaya kendini layık görmemektedir. İnsanın dışı, âdeta insanın içini yansıtan bir ayna gibidir. Emirî'nin üstündeki yırtık gömlek de sanki onun ayrılık okuyla yaralanmış gönlünü yansıtmaktadır. Bu durumda, mühim olan gömleğin yırtığını dikmek değildir. Ona göre; aşkın edebi, defterle tahsil edilemeyeceği için bu edep susmakla elde edilmektedir. Sevgili sultana olan itaatını züht ve takvanın üstünde gören Emirî, sanki ona tevazu göstermekte ve ondan kormaktadır. Ancak, belki ona itaat etmesi, onda Allah'ın hikmetini görmesi ve öteki her şeyden uzaklaşmasıdır. Aşkı; tüm sıkıntıların dermanı, kilitli kapıların anahtarı olarak gören Emirî, kendisinin de sürekli aşk ilmiyle meşgul olduğunu dile getirmektedir.

99. Gazel: Emirî, pirin rehberliğinde huzur makamına varıp saf şarabı, yani ilâhî aşkın şarabını içmek arzusundadır. Zira pirin rehberi olduğu yol, âdetâ insanı yokluğa götüren ve geçici varlığı terkettiren manevî bir yoldur. Bu yol da manevî olgunluğu elde eden Emirî, huzur makamına ancak, kendisini manen olgunlaştıran pirin öncülünde varabileceğini, yani muaffak olup muradına kavuşacağını söyleyerek Hakk'ın makamının yüce bir makam olduğuna işaret etmektedir. Öyle ki kimsenin de rehbersiz bu yüce makama ulaşması imkansız gibidir. Zira Emirî de tarikat kaidelerini bilen şefkatli pir sayesinde Allah'a kulluk yapmaya yönelmektedir. Saf mey de ilâhî aşk yolunda âşığını mana sarhoşu eden içten bir arkadaş gibidir. Hakk'a tam anlamıyla yönelen ve ilâhî aşk şarabıyla kendisinden geçen yani Hakk'ı tefekkür eden Emirî âdetâ hakikat deryasında yani mutlak varlıkta kendi varlığının boğulduğunu ifade etmektedir. O, yine de sıdk ile yani doğrulukla ilâhî sevgilinin vuslatını arzulamaktadır.

100. Gazel: Emirî, hicran ateşinin gönlünün nişanesi olduğunu ve ancak, badenin gölünün ateşini söndüreceğini, ifade etmektedir. Bu gam ateşi, gönlünü perişan etmektedir. Ancak, Sultan Süleyman zamanın mutluluk ve güzelliklerin zamanı olduğunu belirterek artık bu demleri, gözyaşı dökerek andığını dile getirmektedir. Zira Sultan Süleyman'ın lütfundan uzak kalan Emirî, hicran ateşiyle yanmaktadır. Öyle ki bîçare Emirî ayrılık gecesi, sevgili sultanın dert ve keder kervanının kendisine ulaştığını ve bu sebeple ah çekip inlediğini söyleyerek âdetâ kendi gönlünü de sevgilinin gam ve keder kervanının konakladığı bir kervansarayla benzetmektedir. Kervansaraylar, kervanların kısa süreli konakladığı yerler olduğu için belki de Emirî, bu hicran ateşinin gönlünde fazla kalmayacağından umutludur.

101. Gazel: Hicran ateşiyle yanan ve sevgilinin vuslatına eremeyen Emirî, kanlı gözyaşları dökmektedir. Ancak, yine de yaşlı gözlerle vuslata ereceği zamanı beklemektedir. Kendisini, şem'in etrafında uçuşan bir pervaneye; şem'i de âdetâ sevgilinin aydınlık nuruna benzetmektedir. Bu aydınlık nura bazen vusul olan Emirî, bazen de bundan mahrum kalmaktadır. Sevgili sultanın geçtiği yollara gönlünü siper ederek onun kirpik okundan gönlünü korumaya çalışmaktadır. Ancak, gönlündeki

gamı izah etmenin mümkün olmadığını söyleyen Emirî, zaten bu gamın kendisine ay kadar yüce olan sevgiliden geldiğini ifade etmektedir .

102. Gazel: Emirî, âdeta Hakk'ın dostu olarak gördüğü sevgili sultanın ilâhî aşk dolu gönlündeki bir aşk damlasının toprağa düşmesiyle göklerin şevkle tesbih edeceğini söylemektedir. Böylece sanki, kâinatı ayakta tutan Hakk dostarının temiz gönlüne ve böyle bir gönüle sahip olan Sultan Süleyman'a da işaret etmektedir. Allah, sevgili sultanın ahlâkının ve beşerî güzelliğinin kaynağıdır. Böyle bir güzellik kaynağından beslenen Sultan Süleyman'ın gönlünün Allah sevgisiyle dolu dolu olması da muhtemeldir.

103. Gazel: Emirî, yırtık gömleğinden yaralı gönlünün görünemeyeceğini zira gönlünün ateşler içersinde olduğunu söyleyerek ıztrabını dile getirmektedir. Sevgili sultanın kılıncına başını teslim eden Emirî, böylece sultana duyduğu bağlılığa da dikkat çekmek istemektedir. Öyle ki onun uğruna ölmekten de korkmamaktadır. Kendi canını değersiz gören Emirî, kendisini bir av gibi avlayan sevgilinin atının terkisinde bile olmayı hak etmediğini düşünmekte zira kendi âciz bedenini ancak sevgili sultanın köpeklerine yem olmaya layık görmektedir. Yine de o, temiz bir gönülle bağlanmış olduğu sevgili sultanın aşkıyla meşgul olmaktadır.

104. Gazel: Âdeta sevgiliye olan özlem ve onun lâl dudağının şevkiyle âşık Emirî'nin gönlü, ıztrab çekmektedir. Vuslat arzusuyla perişan olan gönlünün inleyişinden sevgili de onun feryadını işitmez. Böylece sevgili, gam kılıcıyla âşığının gönlünü baştan sona yaralar. Artık âşığın bedeni, âdeta kendi gönlünü tutsak eden bir kafese dönüşmüştür. Gönlü de bir kuş gibi bu kafeste tutsaktır. Emirî, sevgili sultanın huzurunda boyun bükten ve ona bağlı olan çok gönül sahibinin olduğunu söyleyerek kendisinin de sıdk ile sultana bağlı olduğuna dikkat çekmek istemektedir. Kaybolmuş, yani aşk sarhoşu olmuş gönlünde sevgiliyi gizlediğini de âdeta itiraf etmektedir. Artık ancak, ecel onun inleyen gönlünü, varlığın hükmünden kurtarabilecektir.

105. Gazel: Korkusuz bir süvari gibi âşığını öldürme arzusuyla sevgili sultan, Emirî'nin gönlüne zulüm etmektedir. Sultan Süleyman'ın kılıç hamaili, sanki cefa

oklarıyla doludur. Ve âşık da âdeta bu okların hedefindedir. Güneşden daha parlak olan sevilinin yüzünün aydınlığı ile aydınlandığını söyleyen âşık, sanki sevgilinin lütfunun bolluğuna da işaret etmektedir. Emirî'de ruhunu huzura kavuşturacak ve kendisini hakikate ulaştıracak nur yüzlü sevgilinin şevkiyle ağlamaktadır. Artık onun gözü, sevgilinin nurlu yüzünden başka bir sureti göremez olmuştur. Ancak, sevgili sultan, kendisinden lütuf bekleyen Emirî'nin perişan hâline hiç nazar etmemektedir.

106. Gazel: Sevgilinin yüzünün nuru, sanki Hakk'dan bir zerre gibidir. Âdeta âşığın karanlık gönlü, bu nurlu yüzle aydınlanmaktadır. Emirî'nin gönlündeki aşkın kaynağı, belki de bu nurdur. Bazen ona özlem duyan gönül, sevgilinin nurlu yüzünü gören gözü; bazen de o nuru göremeyen göz, sevgilinin aşkıyla şevklenerek haset etmektedir. Âlem de eşsiz olan sevgiliyi arayan Emirî, kendi canı olan sevgiliden habersizdir. Emirî, o nurun tecelli olduğu cemali gören kişinin âdeta aşk sarhoşluğuyla kendinden geçerek ne yaptığını bilemez hâlde olduğunu söyleyerek kendisinin de böylesi bir hâlde olduğuna dikkat çekmek ister gibidir.

107. Gazel: Yüce sevgili, besmeleyle âşığının canını almak için hançer çekse de âşık, onun yoluna canını feda etmeye zaten razı olduğunu, ifade etmektedir. Emirî'nin bedeni, sevgilinin kılıcına; gönlü de sevgilinin gamına âdeta esir olmuştur. Öyle ki sevgili, âşığının hem gönlüne hem de bedenine hakimdir. Emirî, başkalarının aşk yüzünden çok az dert çektiğini ancak, sevgilinin ise kendi gönlüne çok aşk belâsı verdiğini, karşılığında ise ondan dertten başka hiç kulluk vefası görmediğini, ifade etmektedir. Artık gönlünü aşk belâsından kurtarmak isteyen Emirî, sevgilinin hançeriyle bir an önce ölmeyi arzulamaktadır.

108. Gazel: Serviye benzeyen sevgilinin gül yüzü, âşığının gönlüne âdeta dikenlerini batırmaktadır. Onun yoluna canını teslim eden Emirî, yine de gönlünü aşk belâsından kurtaramaz ve sevgilinin aşkıyla gönlü, durmadan figan etmektedir. Zira sevgili, kirpik okuyla Emirî'nin gönlüne yüz yara açmıştır. Öyle ki gül yüzlü sevgili, ona her bakışında kirpik okları, diken gibi âşığının gönlünü incitmeye devam etmektedir.

109. Gazel: Sevgilinin vuslat şarabıyla kadehinin dopdolu olduğunu söyleyerek Emirî, sevgiliden aşkın sarhoş olan ve vuslatı arzulayan gönlüne artık eziyet etmemesi için aman dilemektedir. Emirî, gönlünün gamdan kurtulması için bir sakiye benzeyen sevgilinin kendisine aşk şarabını sunmasını beklemektedir. Bu aşk şarabının, ilâhî aşkın şarabı ve sakinin de bîçare aşığa yol gösteren mürşit olduğunu, söylemek de mümkündür. Ancak, sevgili kendisinin yoluna başını koyan âşığına kılıncını çekmiştir. Böylece gönlü sevgilinin gamıyla huzur bulamayan Emirî, sevgilinin kendisine merhamet etmediğini dile getirmektedir. Emirî, sevgilinin gamına seve seve katlandığını ancak, vuslatı bekleyen gönlünün de sevgilinin hicran gecesi gibi karardığını, yani sevgiliye kavuşamadığını ifade etmektedir. Ne var ki âşığın gönlünde yine sevgilinin cemaline kavuşma arzusu vardır.

110. Gazel: Sevgilinin nergis çiçeğine benzeyen sarhoş gözünden uzak düşen âşık, hastalandığını ifade etmektedir. Artık sevgiliye kavuşamayacağını ve bütün ömrünün bîzar geçeceğini düşündüğü için de sevgilinin hicranından kurtulmak için ecelin ruhunu bedeninden götürmesini istemekte ve böylece ölümü arzulamaktadır. Zira Emirî, sevgiliye duyduğu aşka karşılık bulamamış ve artık ömrünün sonuna yaklaşmıştır. Sevgili, gam dikenleriyle âşığının gönlünü parçalayan ve yine o gönüle tesir eden kişidir. Emirî, sevgilinin hicran yükünün kendi gönlüne ağır geldiğini söylemekte ve biraz olsun bedeninin yükünün hafiflemesi için bedenine yük olan başından da sevgilinin kendisini kurtarmasını, istemektedir. Bu da ancak, sevgilinin kılıcıyla mümkündür. Zira sadece ölüm, hicran derdinin çaresi olacaktır. Yine de Emirî, sevgilinin eteğindeki toz gibi kendisinin de yoluna toprak olduğu sevgiliden vazgeçmeyeceğini, ifade etmektedir.

111. Gazel: Sevgilinin şarap gibi kırmızı dudağının sarhoşluğunu arzulayan Emirî, sürekli onun etrafındadır. Sevgilinin lebi, yani sözü sanki âşığının gönlünü şarap gibi sarhoş etmektedir. Sevgilinin gönlü de âdeta Hakk'ı yansıtan bir ayna gibidir. O da bu yüzden sevgili Sultan Süleyman'ın meclisine gidip lütuf bekleyen her dilenci gibi onu görmeyi arzulamaktadır. Öyle ki adını duyma arzusuyla da her gördüğü kişiye sultanı sual etmektedir. Kendisinin de onu selamlamak için daima o yüce sultanın dergâhına gittiğini ifade etmektedir.

112. Gazel: Emirî, sanki mecazî manada sevgilinin güzelliği tabiriyle onun ahlâkını kastetmekte ve bu güzellikten istifade etmek maksadıyla da çok cefa gördüğünü ifade etmektedir. Ancak, bu belâlar onun için âdeti nimete dönüşmüştür. Öyle ki kendisi gibi sevgilinin aşkıyla sarhoş olanlarla tanışmıştır. Peri yüzlü güzel sevgilinin sokağında âşık, ondan cefa göreceğinden emin olsa da yine de gönlü bu cefaya meylettği için oraya gitmeyi, arzulamaktadır. Ancak, kendisini sevgilinin cesur köpeklerinden, yani bendelerinden daha güçsüz görmektedir. Sevgili sultanın eşiğinin toprağını mecazen sanki olgunluk, saflık makamı olarak gören Emirî, sevgilinin ayağının altına yüzünü sürüp ihsan görmek arzusundadır. Zira Emirî, kendisine cefa eden sevgili sultanın lütuf ve vefasının da bol olduğuna imada bulunmaktadır.

113. Gazel: Kendisini, hakikî muhabbete götürecek ay gibi parlak ve yüce olan sevgili sultanın muhabbetine müptelâ olan Emirî, gördüğü belâ karşısında kendisinin bîçare kaldığını, ifade etmektedir. Maruz kaldığı belânın da kendi sadakatini sınavan bir sınav olduğunu söylemek mümkündür. Sevgilinin bedeni, âdeti her şeyden arınmış bir gümüş parlaklığındadır. Onun yokluğunda Emirî, gece gündüz kendi gönlünün keder içersinde olduğunu dile getirmektedir. Öyle ki gönül dermanının peşinde bu gönül kederine deva olacak tabibi aramaktadır. Zira sevgilinin aşkıyla çektiği gam ve dertle bütünleşen Emirî, sevgili sultanın onun bu hâline bakmasını, yani kendisine merhamet etmesini beklemektedir.

114. Gazel: Sevgilinin yolu, âdeti onun olgun ahlâkını sembol etmekte ve Emirî de bu yolun toprağı olmak yani olgunlaşmak peşindedir. Ancak, bu uğurda gönlünün cefadan başka bir şey görmediğini ve gönlünün de sevgilinin cefa oklarına maruz kaldığını açıkça ifade etmektedir. Ama yine de bu cefaya tahammül göstermektedir. Ancak, kendisinden başka kimseden vefa ve lütfunu esirgemeyen yüce sevgili, hicran acısıyla yanan Emirî'nin gönlünü âdeti kedere mahkum etmiş gibidir.

115. Gazel: Sevgilinin hicran acısıyla zavallı Emirî, ona kavuşmak arzusuyla ağlamaktan yorulduğunu, ifade etmektedir. Öyle ki gündüz sevgilinin vuslatına erme arzusunu herkese anlatmakta; gece de sevgilinin hicran gamıyla ağlamaktadır. Bu

ayrık kederiyle ağlayıp inleyen Emirî, kendisi için sabır dilemektedir. Zira, ancak, sabırla vuslata erebileceğini, böylece gönlünün gam ve kederden azad olabileceğini düşünmektedir. Ve sevgiliye kavuşan âşık Emirî, işte o zaman da mutluluk gözyaşları dökcektir.

116. Gazel: Emirî, sevgilinin zülfünün kendi gönüllerini bağlayan bir zincir olduğunu söyleyerek sevgili sultanın hükümlerine boyun eğip ona itaat ettiklerine dikkat çekmek istemektedir. Emirî, din şahı olan Sultan Süleyman'ı bir mürşit; kendilerini de onun yolunun müridleri gibi görmektedir. Ancak, sevgilinin siyah zülfü, ay gibi parlak yüzünü âdeta onlardan gizlemektedir. Emirî, bu nurlu yüzden mahrum kaldıklarına işaret etmektedir. Zira onlara yol gösteren ve gözlerine sürme olan sevgili sultanın ayağının toprağı olmadan yol almaları da mümkün değildir. Öyle ki yücelik ve doğruluk ehlî olan sevgili, bir servi ağacı gibidir. Emirî, kendilerini de zamanla yetişecek olan bu servi ağacının fidanlarına benzetmektedir. Ancak, sevgiliye meyleden bu fidanlar, onun cefasına da katlanmalıdırlar. Bu cefa, sanki onları manen olgunlaştıracak şeydir.

117. Gazel: Emirî, sevgilinin mahmur gözünün kendisini mey düşkünü ettiğini ve gönlüne de aşk okunun değdiğini, ifade etmektedir. Mecazen onun mey düşkünü olması, sanki ilâhî aşka yönelişidir. Bu yüzden sevgiliyi de ilâhî aşkın yolunda kendisine mürşit olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Sevgiliyi bir hurma ağacına benzeten Emirî, sanki kendisini de bu hurma ağacının gölgesinin önüne düşen bir serviye benzetmektedir. Zira sevgili sultan, âdeta hurma gibi olgun ve lütufkârdır. Böylece Emirî, mecazen kendisinin de sanki sevgili sultanın himayesine muhtaç olduğuna, imada bulunmaktadır. Gönlünü esir alan aşk cefasından bîcare düşen Emirî, sevgiliden kendisini dergâhından kovmamasını dilemektedir.

118. Gazel: Emirî, kendisine vefa etmeyen cefa çektiren sevgilinin yüzünden kadehdeki kırmızı şarap gibi ciğerinin kanlandığını ve artık kendi arzusuyla vuslat şarabına nail olduğunu söyleyerek de sanki ilâhî aşkın şarabıyla sarhoşluğunu ifade etmektedir. Ciğerinin kanla dolması, âdeta çektiği cefaya işaret etmektedir. Bunun da onu olgunlaştırdığını söylemek mümkündür. Emirî, Ruhü'l Kudüs tabiriyle Hz.

İsa'yı kastetmektedir. Sevgilinin dudağı da canı tazeleyen Hz. İsa'nın dudağı gibi meşhur olsa da Emirî, kendi gönlünün bundan mahrum kaldığına imada bulunmaktadır. Zira sevgili, onun gönlüne eziyet etmektedir. Emirî, sevgiliyi hurma ağacına benzeterek âdeta onun lütfuna işare etmekte ve bu lütfu mazhar olmayı arzulamaktadır. Sevgilinin lâl kımızısı dudağı ile kadehdeki meyın kırmızı renginin bir bedende iki can gibi olduğunu söyleyemektedir. Zira her ikisinin de gönlü, tekâmüle ulaştırdıklarını söylemek mümkündür .

119. Gazel: Emirî, ne sevgilinin vuslatına ne de kendi hicran derdine çare bulamadığını ifade etmektedir. Öyle ki kederli Emirî, sevgilinin cefasından ağlamayı da kendine âdeta huy edinmiştir. Camilerde imamın namaz kıldırıldığı kıblenin iç kısmı olan mihrabın kendisi için sevgilinin köpeklerinin ayaklarının altı olduğunu söyleyen Emirî, kıyamet gününe kadar da burada secde edeceğini ifade etmektedir. Köpek, sadakatli bir hayvan olarak bilinse de temiz olmadığından İslâmî inanışa göre haram görülmüştür. Ancak, sevgili sultanın köpekleri için tıpkı Ashâb-ı Keyhf'in köpeğı Kıtâmîr gibi Hakk'ı dost edinen sevgiliye vefalı dostlar olduklarını söylemek mümkündür. Sevgilinin muhabbetinden yoksun olan Emirî, bizzat sevgiliden gelen çokca cefaya maruz kaldığını da açıkça ifade etmektedir.

120. Gazel: Emirî, sevgili sultanın yüzünü, sanki Hakk'ın kelâmlarını eksiksiz yansıtan ilâhî bir kitaba benzeterek âdeta sevgilinin kâmil bir insan olduğuna işaret etmektedir. Öyle ki sevgilinin kalbi de Levh-i Mahvuz bir kitap gibidir. Emirî, kendisinin de aşkın ve şarabın peşinden giden lâkin dünyaya yüz çeviren bir rint olduğunu ifade etmektedir. Onun âlemin rüsvası olması, belki de bu sebeptendir. Zira, sevgilinin asitanesinde onun köpekleriyle, yani vefalı dostlarıyla sabah akşam bereber olmayı kendisi için bir lütuf olarak görmektedir. Eşik anlamına gelen asitane de sanki mecazen sevgilinin olduğu mekân ya da dergâhdır. Sevgili âdeta bir avcı gibi Emirî'nin gönlünü ve ruhunu avlamak için kendisine tuzaklar kurmaktadır. Böylece tasavvufî manada bir şeyh gibi âşığını ele geçiren ay yüzlü sevgilinin onun gönlünü de kendi gönlüne bağlamak niyetinde olduğunu söylemek mümkündür. Zaten Emirî de sevgilinin kılıncıyla şahadete ulaşmayı arzulamaktadır.

121. Gazel: Emirî, yaşadığı hicran kederine çare bulamadığını öyle ki aşkın kendisini, deli divane ettiğini ifade etmektedir. Sevgilinin hicranıyla süreki kan içtiğini söylen Emirî, sanki çektiği zorluğa işaret etmektedir. Zira gam yükünden gönlü bedbaht ve perişandır. Sevgilinin yolunun toprağına düşen hasta, yani âciz bedenini âdeta bu toprakda kaybolan bir toz zerresine benzeten Emirî, sevgili sultana tevazu göstermektedir. Kadir gecesi müslümanlar için çok değerli bir gecedir. Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi olan bu gece ihya gecesi olarak da bilinmektedir. Emirî de bu gece muradına kavuşacak herkes gibi Allah'dan sevgiliye kavuşmayı dilemektedir. Zira bu gecenin hatrına sevgili saçıyla gizlediği yüzünü, âşığına gösterebilir. Emirî, kendisine cefa veren sevgiliden vefa görmediğini ancak, kendisinin de dış görünüşünün aksine kalbi güzel bir rint olduğunu ifade eder.

122. Gazel: Gece sevgilin sokağında gözü yaşlı dolaşan kişinin kendisi olduğunu söyleyen Emirî, böylece riyakâr, yani iki yüzlü zahidin yolunda nefsin peşinden gitmekten vazgeçtiğini ve dine yöneldiğini, ifade etmektedir. Bunun için de bir pervane gibi bir mum olan sevgilinin alevinde âdeta yanmaya da razıdır. Ancak, kendisini nefsin şehvetinden kurtaracak şey de sakinin kendisine sunacağı aşk şarabıdır. Sevgilin saç, âdeta Emirî'nin gönlünü kendisine tutsak eden ilâhî bir esrar gibidir. Onun nurlu yüzünü gören âşık da sevgilinin nazarından kuvvetli bir şekilde etkilenmiştir.

123. Gazel: Emirî, eline altın para geçtiğinde mey içmek istediğinden söz etmektedir. Bunu gerçek manada söylememiş olabileceği gibi mecazen altın para tabirini, fırsat anlamında da kullanmış olabilir. Öyle ki onun fırsatını bulunca içeceği mey de ilâhî aşk şarabı olduğunu söylemek mümkündür. Kendini de ham, yani ruhî olgunluğa ulaşmamış görüyor olmalı ki gittiği yolun da ham bir yol olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden de muğbeçe sevgilinin kendisini aşkın menzili olan meyhanenin kapısından uzaklaştırmamasını zira buranın kadim, yani ezelden bendesi olduğunu belirtmektedir. Emirî, bende tabiriyle sanki ilâhî yolda kâmil sevgiliye bağlandığına, işaret etmektedir. Meyhane de âdeta o sevgilinin aşk dolu gönlüdür. Emirî, dindarlık peşinde putperes olduğunu ve bu yüzden kâfir olduğu için kendinden iğrendiğini ancak, artık sevgilinin ilâhî aşk dolu gölünün yoluna kendi

canını koyduğunu, ima etmektedir. Belki de sevgilinin kapısında kendini belli etmekten çekindiği için de ah edip ağlamaz.

124. Gazel: Güzelliğin baharı olan sevgilinin makamı, âdeta Emirî'nin ruhunu besleyen şerefli bir dergâh gibidir. Belki de bu yüzden bir gül gibi kendisini yetiştirecek bir bağbana, yani bağlanacağı bir mürşide ihtiyaç duymadığını ifade etmektedir. Ancak, servi gibi yüce olan sevgiliden hiç lütuf görmediğini, yine de ay gibi parlak sevgilinin gamına sabrettiğini söyleyen Emirî, sanki bir gün sevgilinin lütfuna mazhar olabileceğine işaret etmektedir. Öyle ki Emirî hiç kimsenin sevgilinin cefasına kendisi gibi katlanmayacağını da dile getirmektedir.

125. Gazel: Emirî, sevgilinin gümüş gibi parlak yüzü olmadan bostana meyil edemeyeceğini söyleyerek sanki mecazen gönlünün olgunlaşamayacağını ima etmektedir. Sevgilinin makamından uzak kaldığı zaman âdeta ölmeyi arzularcasına ruhun elbisesi olan bedeni yırttığını, ifade etmektedir. Bir muğbece gibi kendisine içki sunan sevgilinin şarabıyla sarhoşa dönmüş ve kendinden geçmiştir. Sevgilinin kendisine sunduğu şarabın ilâhî aşk şarabı olduğunu söylemek mümkündür. Kendisinin sevgilinin sokağındaki dostlarıyla birlik olduğunu söyleyen Emirî, sakinin kendisine vereceği badenin tıpkı bir ayna gibi varlığına yansıyan ve sevgilinin parlak yüzünden gelen ilâhî bir nur olduğuna dikkat çekmektedir. Sevgilinin ravzasından kovulmak istemeyen Emirî, kendisinin de gönlü aşk için yanmış bu ravzanın bülbülü olduğunu, ifade etmektedir. Ravzanın mecazen cennet manasında kullanıldığını ve Emirî'nin gönlünü yakan ateşin de ilâhî aşkın ateşi olduğunu söylemek mümkündür.

126. Gazel: Gönül gamıyla ağlayan âşık, âdeta sevgilinin gamından ruhuna güzelliklerin ulaştığını ima etmektedir. Öyle ki bu gamı kendisi için sevgilinin ihsanı olarak görmektedir. Sevgilinin çene çukurunu elmaya benzeten Emirî, sanki sevgilinin cana yakın olmasına da kinayede bulunmaktadır. Öyle ki sevgilinin bu cana yakın vasfı, aşk yolunda âşığının gönlünü âdeta umutlandırmıştır. Ancak, cefa dolu olan aşk yolunda ağlayan Emirî, sevgiliden kendi âciz gönlüne merhamet etmesini beklemektedir. Zira, kendisinin sevgilinin ravzasından uzak kalamayan gönlü yanmış bir bülbül olduğunu dile getirmektedir.

127. Gazel: Emirî, gönlündeki hicran ateşini söndürecek şeyin sakinin kendisine sunacağı aşk şarabı olduğunu, ifade etmektedir. Âşık gönlü, âdeta gam yükü taşımaktadır. Onun humar hâli, yani sarhoşluk derdi sanki sevgilinin vuslatına kavuşmayı arzulayan gönlünün harablığıdır. Artık o da sevgilinin lütuf kadehini, kendisine sunmasını beklemektedir. Öyle ki vuslat şarabından bir yudum içince gönlünün harablığının son bulacağını ima etmektedir. Gönlü sevgilinin saçıyla bağlı olan yani sevgiliye vefalı ve sadakatli olan Emirî, sevgilinin saçının ıstırabıyla vuslata eremeyen gönlünün perişan olmasını istemediğini de ifade etmektedir.

128. Gazel: Emirî, kendisinden gönlünü ve dinini götüren kâfir sevgilinin kendisini bazen vefayla bazen de cefayla öldürdüğünü söyleyerek kâfir tabiriyle, âdeta sevgili için uygun olmayan bir sıfat kullanmıştır. Ancak, ruhî heyecan yaşayan Emirî'nin bu sıfatı sevgili için bilinçli olarak kullanmadığını söylemek mümkündür. Zira kendisinin de sevgiliye meyil eden kişi olduğunu ve onun hicran ateşiyle yandığını dile getirmektedir. Ancak, vuslata ermek için sevgiliyle aralarındaki perdenin de kalkması gerekmektedir. Bunu gerçekleşmesi için Emirî, canını bile vermeye hazır olduğuna dikkat çekmekte böylece sanki kendi âciz bedeninin ruhuna karşılık değersiz olduğunu ifade etmektedir. Emirî, sevgilinin sokağında kendisinin yorgun düştüğünü söyleyerek sanki kendi gönlüne aşk yükü olan sevgilinin cefasına işaret etmektedir. Ancak, bu yorgunluktan kurtulup rahatlamak arzusundadır. Sevgilinin hicranıyla gönlü gamlı Emirî, sevgilinin kendisine vereceği aşk şarabının büyük kadehini, kendisi için gam yükünden daha ağır bir yük olmayacağına imada bulunmaktadır.

129. Gazel: Emirî, sevgilinin zülfü gibi kararan vefalı gönlünün yine sevgilinin vefa yüzüyle aydınlanacağına işaret etmektedir. Sevgiliye duyduğu tevazudan olacak âdeta kendi gönlüne yakın duran sevgilinin eteğini buruşturmaktan da çekinmektedir. Öyle ki yolundan gittiği sevgilinin tertemiz eteğini, kendi tozuyla kirletmek istemez. Sevgilinin temiz eteğinin onun gönlüne kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Sultan Süleyman'ın yolunun toprağında kendi âciz bedeninin bir toz zerresinden ibaret olduğunu ve ancak, kendisinden kalacak tek hatıranın da bu olacağını söyleyerek Emirî, sanki sultanın gönlünün olgunluğunun ve paklığının

yanında kendi gönlünün bir değeri olmadığına imada bulunmaktadır. Tabibin bile kendisinin gönül derdine çaresiz olduğunu söylemektedir. Zira onun gönül derdine sevgilinin hicranıyla duyduğu hasret sebep olmuştur. Ve âşıklar da bunu, sevgiliden âşığının gönlüne gelen ve itibar kazandıracak bir lütuf olarak görmektedirler.

130. Gazel: Meyhanede mey içmenin gönül derdine derman olduğunu söyleyen Emirî, canını da kendisine meyi sunan muğbeçe sevgiliye feda etmek arzusundadır. Zira sevgilinin onu ilâhî aşkın sarhoşluğuna ulaştıran kişi olduğunu söylemek mümkündür. Emirî, aşk yoluna yeni giren kişiye kinaye olan gencin kendisine yol gösterecek pirin dediklerini dikkatli dinlerse cefadan kurtulup vefa yüzüne, yani vuslata kavuşacağını ifade etmektedir. Bu doğrultuda sanki Emirî genç tabirini, kendisi için kullanmıştır. Emirî, kendisinden başka hiç kimsenin ona ulaşamaması için sakinin ilâhî aşkın şarabını, kendisine gizli vermesini arzulamaktadır. Öyle ki âşık da gönlünü ihya edecek bu nurlu şaraptan vazgeçmez. Zira Emirî, sakinin vuslat şarabından bir yudum içince kendisini bir mürşide bağlanmış bir mürit gibi tasavvur etmektedir.

131. Gazel: Farsça süzgün bakış anlamına gelen sevgilinin gamzesi, âdeta âşığının gönlünü inciterek onu olgunlaştıracak eğitimi vermektedir. Emirî, bu sürecin kendisi için hayli zor geçeceğine imada bulunur. Zira gül yüzlü sevgiliye âşık bir bülbül gibi gönlünün sevgilinin cefa dikenine tutulduğunu ve bu sebepten inlediğini söyleyen Emirî, ancak, sonunda bu bülbülün sevgilinin cefasından kurtulacağını, ifade etmektedir. Tasavvufî manada deyr, sanki insanlık âlemine kinayedir. Emirî de kendi gönlünün burada şad olduğunu söyleyerek manevî âlemde de gönlünün gamdan uzak olmasını, arzulamaktadır. Aksi hâlde, maddî âleme yönelip nefesine yenik düşerse gönlünü puta çevirmiş olacağını da ima etmektedir. Bu yüzden aşk şarabının sarhoşluğuyla kendinden geçen Emirî, sevgilinin cemalini gördüğü için âdeta bu sarhoşluktan ayılmak istemez. Öyle ki artık o, sevgilinin vefalı köpekleri ile yani dostlarıyla da dost olmuştur.

132. Gazel: Sevgilinin güzelliğiyle güzellik baharında açan güller, âdeta sevgilinin gül yüzünden beslenmekte, yani yetişmektedirler. Zira güzellik makamının ehlî olan sevgiliye bakan âşıklar, onun güzelliğinden etkilenmişlerdir.

Sanki sevgilinin gül yüzü de tüm güzelliklerin toplandığı mahaldir. Aynı zamanda sevgilinin güzelliği için onun olgun ahlâkının simgesi olduğunu söylemek de mümkündür. Emirî de bu güzellikten nasiplenene kişinin itibar kazanacağına işaret etmektedir. Ayrıca kendisinin de böyle bir itibar peşinde olduğunu söylemek mümkündür. Emirî, sevgilinin güzelliğini gül bahçesine; boyunu, servi ağacına; saçını da tüm bu güzellikleri gizleyen bir perdeye benzetmektedir. Belki de bu perdenin arkasındaki sevgiliye ulaşmak arzusuyla sevgilinin köpeğine, yani dostuna canını feda etmeye razı olan Emirî, bundan utanç duymayacağını ifade etmektedir.

133. Gazel: Emirî, kendi gönlünün sevgilinin nişanından mahrum olduğunu söyleyerek âdeta kendini, sevgili tarafından hor görülmüş bir miskin gibi görmektedir. Ancak, zamanında deyrde mey içmenin güzel olduğunu söyleyerek de sanki bu miskin hâliyle önceki abadlığını mukayese etmektedir. Emirî, asilerin lütuf ve rahmet sahibi sevgilinin yolunun toprağına can verince ruhî olgunluğa ulaşacaklarına imada bulunmaktadır. Kendi canı ise sevgilinin ayaklarının altında bir toz zerresi kadar değersizdir. Ama yine de sevgilinin lütuf ve rahmet kapısında âdeta bu kapının kendisine açılmasını, beklemektedir.

134. Gazel: Emirî, sabah vakti sakiden kendi şarap kadehini doldurmasını zira bu vaktin dua vakti olduğu için bu duanın da kabulünü dilemektedir. Tasavvufî mana ilâhî aşkın şarabıyla âşığın kadehini, yani gönlünü dolduran Hakk’dır. Belki Emirî de saki tabiriyle, Yüce Allah’a işaret etmektedir. Bu durumda, sabah vakti de o vakitte eda edilen namaza kinaye olabilir. Hakk’ın yolunda, kendisine âdeta rehberlik eden Sultan Süleyman’a canını feda ettiğini söyleyen Emirî, onu kendisini yetiştiren bir mürşit gibi görmektedir. Emirî de böylesi bir mürşide muhtaç olduğuna imada bulunmakta ve sevgili sultandan onun toprağında ölenler gibi kendisi için de lütuf bahşetmesini beklemektedir .

135. Gazel: Emirî, canlarına kasteden sevgili için kanlı gözyaşları döktüklerini söyleyerek sanki yaşadığı hicran acısına dikkat çekmektedir. Ancak, vuslat gecesi, gönlü sevgilinin aydınlık yüzüyle aydınlanan Emirî, bu geceden sonra sevgilinin kendisiyle kıyamete kadar konuşmayacağını zira sabah vakti artık vuslatın sona ereceğini ifade etmektedir. Emirî, kıyamet tabiriyle belki de kendi tabîî

hayatının sona ermesini kastetmiştir. Ne var ki sevgilinin ok menzilinde gönlü yüz parça olan Emirî, yine de sevgilinin kendi gönlünü bu okdan mahrum etmesini istemez. Onun gönlünü hedef alan ok, sanki sevgilinin cefa okudur. Emirî'nin de sevgilinin cefasına meylettiğini söylemek mümkündür.

136. Gazel: Aşk sarhoşu olan Emirî, âdeta ruhunu arındıracak beden elbisesini yırtıp kendini nefsin esaretinden kurtarmak arzusundadır. Zira ay kadar yüce sevgilinin kendisine sunduğu aşk şarabıyla gönlü coşmuştur. Böylece artık Emirî, varlıktan yüz çeviren yokluğa yönelen bir miskin gibidir. Sevgiliden sanki kendi gönlüne de kinaye olan kadehi, aşk şarabıyla bolca doldurmasını istemektedir. Ve o da düşmanlarının inadına bu aşk şarabını içmeyi arzulamaktadır. Ancak, sanki dünya âlemine kinaye olan deyre yönelince Emirî, züht yolundan ayrılacağına da imada bulunmaktadır.

137. Gazel: Emirî, dünyaya yüz çevirip âdeta aşkın menzili olan meyhaneye, yani sevgilinin dergâhına kendi gönlünün sığınmasını arzulamaktadır. Böylece sakinin kendisine sunacağı kırmızı şarap ile ebedî hayata kavuşacaktır. Zira bu şarabın ebedî hayatın kaynağı olan ilâhî aşkın şarabı olduğunu söylemek de mümkündür. Kadehinin, yani gönlünün bu şarapla dolmasını isteyen ve bu sebeple sevgiliye meyleden Emirî, sevgilinin kendisine uzak kalmasını da istemez. Öyle ki kendisinin aşkın rüsvası ve divanesi olduğunu söyleyen Emirî, âdeta sevgilinin aşkına mağlup bir hâlde gam köşesine çekilmiştir.

138. Gazel: Sevgilinin vuslatından uzak ve hicranıyla gam köşesinde ağlayan Emirî, âdeta gönlünün gam ateşinde bir kor parçası gibi yandığını ifade etmektedir. Kendi gönlünün bu gam ateşinden kurtulması için Emirî de sevgilinin vuslatına kavuşmak istemektedir. Âdeta sevgilinin kaşını mihraba benzeten Emirî, haddini aşarak buraya yüz koyup yani secde edemeyeceğini söyleyerek kendisini, sevgilinin huzurunda değersiz görmektedir. Öyle ki onun kiblesi sevgilinin serkeş atınının ayağı olmuştur. Artık sevgilinin gamından mutsuz olan bîçare Emirî de sakinin kendisine lütuf edeceği iki yudum şarabın peşine düşmüş gibidir.

139. Gazel: Emirî, dün gece gördüğü gümüş gibi parlak tenli sevgilinin kendisinden gömleğini aldığını söyleyerek âdetâ bundan duyduğu hoşnutluğu ifade etmektedir. Zira sevgili böylelikle Emirî'yi maddî âlemden koparmıştır. Bu bağlam da gömlek için bedeni esaret altına alan nefsi simgelediğini söylemek mümkündür. Ancak, artık âşğın gönlü, âdetâ sevgilinin av tuzağındadır. Emirî, sevgilinin bedenindeki gömleğin gül yaprağından olması hâlinde gıpta ettiği için o da kendi gömleğini yıratacağını ifade etmektedir. Belki de Allahın sevgiliye bir lütfu olarak gördüğü gül yapraklı gömleğe kendisi de sahip olmak için kendi gömleğini yırtıp üryan kalmak istemektedir. Emirî, tatlı sohbetli sevgilinin yokluğunda gönlünün gam yüküyle dolu olduğuna dikkat çekmektedir. Öyle ki artık o, Hüsrevi takip ederek lâkin güzel bir tarzla şiir söylemeye başlamıştır.

140. Gazel: Emirî, her dem kendi yanından geçen ve serviye benzeyen sevgilinin toprağında olmak arzusundadır. Böylece, servi gibi yüce olan sevgilinin toprağının da yüce olduğuna imada bulunmaktadır. Sevgilinin hicranıyla gönlünün yandığını ve bedeninin eridiğine yani zayıf düştüğüne dikkat çeken Emirî, sevgilinin onun bu hâline nazar etmesini istemektedir. Öyle ki onun gönül gamının devası, tabibte değil; sevgilidedir. Zira bu gamdan azad olmak için de sevgilinin merhametine muhtaçtır. Sevgilinin hurma ağacı gibi lütfunun bol olduğunu ima eden ve onun yoluna canını koyan Emirî, servi gibi yüce olan sevgilinin de kendisine teveccüh etmesini beklemektedir.

141. Gazel: Sevgilinin zülfüne esir olan Emirî, gönlünün avlanmış ve ona bağlanmış olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki sevgilinin dudağındaki siyah ben, âşğın putperest etmiştir. Gönlüne ıstırap veren okun sevgiliden geldiğini söyleyen Emirî, sevgiliden kendi hâlinin nice olduğunu sormasını beklemektedir. Kendisini sarhoş eden şey de sevgilinin mahmur, yani humar gözüdür. Sanki sevgilinin humar gözü, âşğın gönlündeki feyzin kaynağıdır. Sevgilinin köpekleriyle yani dostlarıyla dostluk kuran Emirî, böylece sevgili sultanın sokağına düşmüş ve onun suyunda elini yıkamıştır. Zira sevgili sultanın makam ve lütuf sahibi olduğunu ve Emirî'nin de kendi nasibinin peşine düştüğünü söylemek mümkündür.

142. Gazel: Emirî, aynanın sevgilinin gözüyle onun kudretli yüzünü gördüğünü söyleyerek sevgilinin kâmil, yani olgun bir zat olduğuna dikkat çekmektedir. Öyle ki onun yüzü, âdetâ âlemi aydınlatan ve doğruluktan söz eden bir güneş gibidir. Emirî, lütfun ve rahmetin sahibi sevgilinin toprağında kendisini havaya karışmış bir toz zerresi gibi değersiz görmektedir. Öyle ki muhafızın sevgiliyi görmek için kendisine engel olduğunu ima eden Emirî, artık sevgiliye kavuşamayacağından Allah’a dua ederek sevgilinin arzusunu kendi gönlünden çıkarmasını dilemektedir. Her zaman sevgiliden söz etmek isteyen Emirî, onun hakkında konuşmaktan utandığını söyleyerek sanki sevgiliye karşı hürmetsiz davranmaktan kaçınmaktadır. Ayrıca Emirî’nin utanç duygusunun olması onun iyi ahlâklı ve terbiyeli olmasının işareti de sayılabilir. Emirî, âdetâ canını sevgilinin yoluna koyup ve gönlünü de ona bağlayarak iki cihan servetine kavuşmayı arzulamaktadır.

143. Gazel: Emirî, sevgilinin cefa ile kendilerini öldürmek arzusunda olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki sevgili, vefa ahdî eden Emirî’ye bile cefa kılıcını çekmiştir. Sevgilinin karşısında güçsüz ve zayıf kalan Emirî, âdetâ sevgilinin kendisine göstereceği merhamete ve şefkate muhtaç gibidir. Kendisinin sevgilinin kapısının köpeği olduğunu söyleyerek de sevgiliye duyduğu vefa ve sadakat duygusuna dikkat çekmektedir.

144. Gazel: Sevgilinin yüzünün hasretiyle Emirî’nin yanan gönlünün gamı durmadan artmakta ve sevgilinin misk kokulu saçı, âşığı harap etmektedir. Bir taraftan sevgilinin dudağının üstündeki siyah ben, âşığın gönlüne cefa ederken; diğer taraftan sevgilinin gülüşü, âşığın gönlüne huzur vermektedir. Sevgilinin hicranında ölümü arzulayan Emirî, canını sevgiliye feda ettiğini de ifade etmektedir. Zira sevgiliyi kendisi için yaşam kaynağı olarak görmektedir. Öyle ki sevgilinin ayağının tozu, gözünün sürmesi olacağından yani gönül gözünü açacağından Emirî, sevgiliden kendi başının üstünden geçmesini istemektedir.

145. Gazel: Gül yüzlü sevgilinin dudağının üstündeki siyah beni ve hurma ağacı gibi güzel boyu, Emirî’yi her an öldürmekte, yani mecazen sanki ona ruhî heyecan vermektedir. Emirî, gül bahçesindeki dikenlerin sevgilinin ayağını

incitmemesi için de onun yoluna gül yaprakları dökmek istemektedir. Böylece Emirî'nin sevgiliye itibar gösterdiğini söylemek mümkündür. Zira sevgilinin ayak bastığı yer, âdeta gözün önündeki karanlık perdeyi kaldıran aydınlık kaynağıdır. Öyle ki kalbi canlandıran Hakk'ın nuru, sevgilide tecelli olmuş gibidir. Emirî, mürüvvet yolunda pirin elinden bir yudum şarap aldığını ve kendi kadehini de zühdün cübbesinde arındırdığını söyleyerek sanki kendi nefsinden kurtulduğuna dikkat çekmektedir. Buna göre, Emirî'nin kadehi de onu nefsin kötülüklerinden arınan kalbine kinaye olabilir.

146. Gazel: Genellikle hırka, tasavvuf erbabına ait bir elbise olarak bilinmektedir. Orada kendisinden hırka ve seccadesinin alınacağını söyleyen Emirî, bu sebepten ötürü zahidin meyhaneye gitmesini istemez. Tasavvufî manada meyhane, kalbi nefsin kötülüklerinde arındıran tasfiye yeri gibidir. Emirî de sanki zahit kişinin zaten ruhunun olgunlaşmış ve saflaşmış olduğuna imada bulunarak meyhaneye gitmesinin lüzumsuz olduğuna dikkat çekmektedir. Ya da Emirî, gerçek manada içki içilen yer olan meyhaneyi kastetmiş olabilir. Öyle ki zahit kişinin de burada kötü nefsin esaretine girmesinden Emirî'nin tedirginlik duyması muhtemeldir. Yıllanmış şarap anlamına gelen mey-i köhney'i sunan saki, bir mürşit gibi âdeta genç ve yaşlı müridlerinin gönüllerini, ilâhî nurla aydınlatmaktadır. Bu nurla, gönlünün aydınlanmasını arzulayanlardan biri olan Emirî'nin de nefsin hakimiyetinden kurtulması gerekmektedir. Ancak, böylelikle hakikî saadete ulaşması mümkündür. Aksi hâlde ömrü boyunca kötülük tohumu olan nefsin hasadını biçecektir. Emirî, şairlik üslubu bakımından kendisine Camî'nin nazım tarzını örnek almış; Hafız ve Hüsrev'in mana zenginliğinden istifade etmiş olduğunu da açıkça ifade etmektedir.

147. Gazel: Emirî, rindane bir hâlde meyhaneye yönelecekse kendi ruhunu ve ruhunu saran bedenine kinaye olan elbisesini, meye rehin vermesi gerektiğine, yani tam bir teslimiyete dikkat çekmektedir. Öyle ki bu meyın ilâhî aşkın şarabı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, Emirî de kendi nefsinden arınınca bu şarabı içip ihya olabilecektir. Emirî zihninde kendi kaşı ve ayva tüyleri gibi feleğin yeşil tarlasını ve yeni ayın orağını hayal ettiğini söyleyerek ömrünün hasadı olacak lütufa işaret etmektedir. Bunu da ancak, iyi amellerle elde etmesi mümkündür. Zira insan ne

ekerse onu biçer. Bu yüzden gönül hanesindeki karanlığı aydınlığa kavuşturmak isteyen Emirî'nin de kendi nefsî varlığından kurtulması gerekmektedir.

148. Gazel: Sevgili, âşığının gönlüne kasteden bir katil olsa da Emirî, sevgilinin yerinin kendi gözü ve gönlü olduğunu söyleyerek onun kendi gönlünden ve gözünden uzak olmasını istemediğini ifade etmektedir. Kendisini seher vakti sesini güle duyurmak için öten bir bülbüle benzeten Emirî, sevgilinin de kendi feryadını işitmesi için figan etmektedir. O, ilâhî aşkın yolunda karşısına çok fazla tehlikelerinin çıkacağını bilincindedir. Selâmete kavuşmak için de kendi yoluna devam etmesi gerekmektedir. Öyle ki sevgilinin de bu yolda her türlü tehlikelerden onu selâmete çıkaracak zat olduğunu söylemek mümkündür.

149. Gazel: Emirî, sevgilinin hicranında kendini perişan olmuş ağlayıp feryat eden biri gibi tasvir etmektedir. Gönlündeki imanın feyz kaynağı olan sevgiliyi görmeyi arzulamaktadır. Ne var ki yüce olan sevgiliden de çekinmektedir. Emirî, sevgilinin kendi gönlünü avladığını ancak, yine de ondan vazgeçemeyeceğini ifade ederek ona duyduğu vefa ve sadakate dikkat çekmekte ve sevgiliden kendisine uzanacak lütuf elini beklemektedir.

150. Gazel: Emirî, himmet umduğu sevgilinin asitanesinden, yani mecazen sanki dergâhından uzak kalamadığını söyleyerek sevgilinin gamına tahammül göstermek zorunda olduğuna da dikkat çekmektedir. Öyle ki sevgilinin cefa oku, sanki âşığını gaflet uykusundan uyandırmıştır. Bu sebepten Emirî'nin sevgilinin cefasına gönülden meylettiğini söylemek mümkündür. Zira sevgili sultanın zamanında mey perest olduğunu söyleyen Emirî, zahitlerin meclisinde adının da temiz anılmasını arzulamaktadır.

151. Gazel: Emirî, gerçekte sanki sevgilinin savaşçı bir sultan olduğunu açığa çıkarmak istercesine onu cana kasteden korkusuz bir süvari olarak tasvir etmektedir. Öyle ki kendi canını da sevgilinin atının gittiği yola teslim etmiştir. Ancak, sevgili cefasıyla sürekli onun gönlüne eziyet etmektedir. Bu yüzden Emirî, döktüğü kanlı gözyaşlarıyla Sultan Süleyman'ın kendisine ettiği zulüme dikkat çekmektedir. Âdeta âşığın gönlü, ay kadar yüce olan sultanın cefa okunun hedefindedir. Emirî, sevgiliden

gelen bu cefa oklarının kendisini imtihan ettiğini ifade etmektedir. Belki de sevgili, bu imtihanla âşığının sadakatini denemektedir. O hâlde Emirî, sevgilinin cefasına isyan etmeyerek ancak, bu imtihandan başarıyla geçebilecektir.

152. Gazel: Emirî, kadere tevekkül etmesi gerektiğini zira güzel yüzlü sevgilinin cefa ve mihnetinin kendilerinin yazgısı olduğunu, ifade etmektedir. Gönlü sevgilinin hicran acısıyla kanlanan Emirî, yaşadığı zorluklara dikkat çekmektedir. Ancak, yine de Emirî kendi başını, cefa veren sevgilinin ayağının altına koyarak âdeta sevgiliye vefa duygusunu göstermektedir. Ne var ki sevgilinin hicran gamına müptelâ olan âşık Emirî, kendisini bahtiyar edecek vuslatın itibarına nail olamadığını da ifade etmektedir. Sevgilinin aşk derdinin belâsını insanlardan saklayan Emirî, belki de bu belânın lütufa dönüşeceğini düşündüğü için bundan şikayetçi olmamaktadır. Bu yüzden de belâyı, kendisinden uzaklaştırmak için sürekli hamd etmektedir. Kendisini sevgilinin sokağında onun lütfuna muhtaç biri olarak tasvir eden Emirî, sevgiliden kendisine merhamet etmesini beklemektedir. Zira sevgili sultanın sokağının ilâhî tecelliyle dolu olduğunu ve Emirî'nin gönlünün de buna muhtaç olduğunu söylemek mümkündür.

153. Gazel: Emirî, gönül hanesinin sevgilinin aşkıyla süslendiğini söyleyerek âdeta viranenin hazineye dönüştüğü ifade etmektedir. Öyle ki sevgili, sanki âşığını dünyevî nefsin esaretinden kurtarmış ve manevî yolda kendi olgun ruhunun sıfatlarıyla onun gönlünü donatmıştır. Artık Emirî de gönlünü çalan bu sevgiliye kendini, teslim etmiştir. Zira sevgili, içmesi için ona aşk şarabının kadehini sunmuştur. Sevgilinin yüzünden yansıyan ilâhî nura müptelâ olan Emirî de gam ateşinde bir pervane gibi kendisinin yanmaya razı olduğunu, ifade etmektedir. Kendi toprağı kabul ettiği sevgilinin sokağına düşen Emirî, burada sevgilinin köpekleriyle yani vefalı dostlarıyla küçük bir ev kurduklarını dile getirmektedir. Bu evin de degâha kinaye olduğunu, söylemek mümkündür.

154. Gazel: Emirî, sevgilinin yüzünün parlak olması itibarıyla aya; boyunu da yücelik sembolü olan serviye benzetmektedir. Sevgilinin gençliğini, yani mecazen sanki yiğitliğini ortaya koyan yüzünün kem gözden korunması gerektiğine dikkat çeken Emirî, kendisinin ise sevgiliye hüsn-i zanla baktığına imada bulunmaktadır.

Öyle ki Emirî, onda yaratıcının kendisine ezel gününden bahsettiği ay gibi aydınlık ve yüce güzellikleri görmektedir. Bu güzelliklerin sevgilinin olgun ruhuna ait olduğunu söylemek de mümkündür. Emirî de kendi canının belâsı olan sevgilinin güzelliğine müptelâ olmuş gibidir. Ancak, tatlı dilli sevgili ağzını açtığı vakit cihanı ısırap sarmaktadır. Öyle ki sevgilinin aşkıyla âşıklar âdetâ kendilerinden geçmektedirler. Onları kendilerinden geçiren bu ıstırapın kaynağı da sanki gönlü ilâhî aşkla dolu olan sevgilidir.

155. Gazel: Sevgilinin cefasına meyleden Emirî, sevgiliye canını feda ettiğini söyleyerek âdetâ kendi gam yüklü gönlünü, sevgilinin ilâhî aşkla dolu gönlüne bağladığına imada bulunmaktadır. Böylece Emirî, sevgiliye duyduğu sadakate dikkat çekmektedir. Üstünde yünlü hırka ve boynu bükük bir vaziyette sevgiliyi anarak meyhanenin yolunu tutan Emirî'nin ilâhî aşkın peşine düştüğünü ve üstündeki yünlü hırkanın da kendi sûfiliğini sembolize ettiğini söylemek mümkündür. Emirî, miskini, yani siyah zülfünü satan sevgiliden bir tel bile alınmamış olduğunu söyleyerek de sanki sevgilinin ilâhî yolda gösterdiği gayret ve çabadan yeterince ibret alınamadığına işaret etmektedir. Oysa ki sevgilinin âdetâ ilâhî feyz kaynağı olan gözü, onun maneviyatını yansıtmaktadır. Ancak, Emirî kendisinin ise sevgilinin tatlı sohbetinden mahrum kaldığını ifade etmektedir.

156. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisi için verdiği ölüm hükmüne boyun eğerek hamd ettiğini, ifade etmektedir. Öyle ki onun ölümü, sanki sevgilinin lütfundan kaynaklanan manevî dünyaya yönelmesinin neticesidir. Emirî, tövbe etse de sakiden kendisini sarhoş edecek meyi eline zorla vermesini beklemektedir. Bu meyin ilâhî aşkın şarabı olduğunu söylemek mümkündür. Bunu içip kendinden geçen Emirî de âdetâ Hakk'a ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak, onun Hakk'ı bulması kendiliğinden olamacağından sanki sâlik'e kinaye olan sevgilinin onu zorlaması gerekmektedir. Emirî, kendisinin bazen gafil bir züht bazen de hakkikat yolunu bilen agah bir rint olarak bilindiğine dikkat çekmektedir. Ay yüzlü sevgilinin hicranıyla gül efsanesindeki âşık bülbül gibi inlediğini söyleyen Emirî, kendisinin de aşka esir olan bir rint olduğunu açıkça ifade etmektedir.

157. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisinden gönlünü ve dinini götürdüğünü söyleyerek âdeta âşığını ilâhî yola sevk etmek için sevgilinin gösterdiği gayrete dikkat çekmektedir. Kendisine sanki ilâhî feyz kaynağı olan sevgilinin tatlı dudağı, Emirî'nin gönlünü ve canını tatlılığıyla sarhoş etmekte ve sanki ona ebedî hayatı bahşetmektedir. Bu yüzden de Emirî, sevgiliden uzak kalmak istemez. Zira zaten sevgili, zülfünün tuzağıyla âşığını bir ceylan gibi avlamak niyetindedir. Sevgilinin gül yüzünden yansıyan meyin ışığından nesrin ve gül ağacına düşen çiğ taneleri, âdeta onların utanç duygularının ifadesi gibidir. Öyle ki nesrin çiçeğinin de utanç duygusuyla ağlayan Emirî'nin gözüne kinaye olduğunu ve artık gönlünün de ilâhî aşk ile huzura kavuştuğunu söylemek mümkündür.

158. Gazel: Emirî, sevgilinin dudağının üstündeki hâl'in yani benin sanki tasavvuf erbabının yolunu kesip Hakk'a ulaşmalarına engel olduğuna imada bulunmaktadır. Öyle ki sevgilinin gözü, âşıkların gönüllerini avlamak için onlara tuzak kurmakta âdeta onları imtihan etmektedir. Sevgilinin bahşedeceği lütuf ve güzelliklerin kölesi olan Emirî de sevgilinin kendisine vuslat meyini vermesini arzulamaktadır. Zira Emirî, zaten sevgilinin vuslat makamına ulaştığına da dikkat çekmektedir. Zülfüyle âşığının gönül kuşunu tuzağa düşürüp avlamak isteyen sevgili, âşığına yeme kinaye olan siyah hâl'i ile cilve yapmaktadır. Böylece âşığının gönlünü, kendi gönlünün esareti altına almış olacaktır. Emirî de ezel gününden kendisine nasip olan mey sarhoşluğuyla bu esaretin mekânından yani sanki sevgilinin ilâhî aşk ile dolu gönlüne kinaye olan meyhanesinden kurtulmak istemediğini, açıkça ifade etmektedir.

159. Gazel: Emirî, harabatda bir arada oldukları gönlü güzelliklere bağlı ve âdeta fâni nefisten kurtulan halis sevgiliye kendi gönüllerini bağladıklarını ifade etmektedir. Harabat'ın tekke ya da dergâha; halis sevgilinin de mürşit kişiye kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Kendisini tatlı dilli sevgiliyi arayan Ferhad'a benzeterek Emirî, yaşadığı hicran acısına da dikkat çekmektedir. Zira gönlünü hoş eden tattlı dilli sevgilinin sohbetinden mahrum kalmıştır. Ancak, Emirî sıdk ile yani takvayla dua edince kendisini şad edecek vuslata kavuşmak için asumanın kapılarının açılacağına, yani dualarının kabul olacağına inanmaktadır.

160. Gazel: Emirî, ilâhî aşkın kederinden kurtulup artık huzura vasıl olmak arzusundadır. Bu sebepten de Emirî'nin âdeta kendisini ruhen olgunlaştıran ve gönlü ilâhî aşk ile dolu olan lâle yüzlü sevgilinin cefasına meylettğini söylemek mümkündür. Sevgilinin aydınlık yüzünün yokluğunda kendi varlık gözünün karardığına ve sevgilinin ışıyla aydınlanmaya muhtaç olduğuna dikkat çeken Emirî, sanki sevgiliyi Hakk'ın feyz kaynağı olarak görmektedir. Öyle ki kendisinin de sevgilinin güzel sözlerine kinaye olan lâl dudağına hayran kaldığını ifade etmektedir. Emirî, gönlündeki ateşi söndürecek şeyi, yani mutluluk ilacı olan aşk kadehini sevgilinin kendisine uzatmasını istemektedir. Böylece sevgilinin cefasına meyleden Emirî'nin gönlü, manevî huzura kavuşmuş olacaktır. Ancak, Emirî bunun için elçinin sevgiliden getireceğı haberi beklemektedir.

161. Gazel: Sevgilinin güzelliğı, âdeta Hz .Yusuf'un güzelliğı gibi görenleri kendi cemaline hayran bırakmaktadır. Öyle ki sevgilinin cemalinin güzelliğı için mutlak güzel olan Hakk'ın tecellisi ve bunun da Hakk'ın sevgiliye bahşettiğı bir lütuf olduğunu söylemek mümkündür. Sevgilinin yolunun secdesine alınlarını koyan yani sevgilinin yolundan giden ve ona teslim olan ay yüzlülerin pişman olmadıklarını söyleyen Emirî, âdeta onların bu yoldan dönmeyeceklerine de işaret etmektedir. Zira Sultan Süleyman Han'ın eşiğinde ay ve güneş bile ona saygı duyarak âdeta onun azametini yüceltmektedir. Emirî, kendisini âlim sevgilinin karşısında gafil biri gibi görmektedir. Sanki sevgilinin gönlü, ilâhî hakikatlerin sırrına ermişken âşığın gönlü ise bundan mahrumdur. Sevgilinin sokağındaki köpeklere, yani sevgilinin vefalı dostlarına ziyafet vermek için canını sevgilinin eline bıraktığını söyleyen Emirî, sevgilinin menzilinde ziyan olmayacak canın değersiz olduğuna imada bulunmaktadır.

162. Gazel: Emirî, sevgilinin gaflet uykusuna dalan kendisinin yanından çekip gittiğinde gönül derdiyle inlediğini, ifade etmektedir. Sevgilinin ayak bastığı bostanda onun köpeklerinden yani vefalı dostlarından birini incitmediğini söyleyen âciz Emirî, âdeta kendisinin geniş gönüllü, yani hoşgörülü olduğuna dikkat çekmektedir. Öyle ki bir kuş gibi gönlü sevgilinin zülfünün tutsaklık tuzağına düşen âşık, artık bu esaretten kurtulamaz. Zira sanki aşk sarhoşluğuyla ne yapacağını

bilmeyen bir sarhoş gibidir. Ancak, bu sarhoşluktan ayılınca sanki kendi gönlüne de kinaye olan hüznlerin kulübesini aydınlatan sevgilinin gülyüzüne utancından bakamayacağını da ifade etmektedir.

163. Gazel: Emirî, bostanın yüce zatı olan sevgilinin gül bahçesinde güllerin açtığını söyleyerek âdeta sevgilinin de onları yetiştiren bir bahçıvan olduğuna imada bulunmaktadır. Bostan'ın ilâhî hidayet makamına; güllerin müridlere; bahçıvan sevgilinin de müridleri yetiştiren mürşide kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Emirî, kendi gönül derdine deva olan sevgilinin gamına canını feda ederek sevgiliye duyduğu kendi vefa duygusuna dikkat çekmektedir. Sevgilinin yokluğunda gündüzünün gece olduğunu söyleyen Emirî, âdeta sevgilinin gözünü aydınlığın nuru olarak tanımlamaktadır. Gonca dudağıyla âşığının yüzüne gülümsemeyen ve de ona vefa etmeyen sevgilinin Hakk'dan başkasına meyletmediğini söylemek mümkündür. Zira sevgili için canından vazgeçen yani tamamen sevgiliye teslim olan Emirî, sevgilinin de teslim olduğu cananın ilâhî sevgili olduğuna dikkat çekmeye çalışmaktadır.

164. Gazel: Emirî, baharın geldiğini ancak, gönüllerindeki sevgilinin kederiyle kendisinin âdeta kucağı kan dolu bir lâle bahçesine döndüğünü ifade etmektedir. Sevgilinin vuslatına erenlerin gül gibi açtıklarını kendisinin ise sevgilinin hicranıyla gönlünün gonca gibi kanla dolduğunu söyleyerek çektiği aşk ıstırabına dikkat çekmektedir. Sevgilinin hattını ilkbahara benzeten Emirî, sevgilinin yüzünde açan gülün hiçbir baharda açmadığını söyleyerek de sevgiliye övgüde bulunmaktadır. Emirî, bülbül gibi gül yüzlü sevgilinin gamıyla feryat etmek istemektedir. Ancak, sevgili âdeta buna engel olmak için âşığının ağzını mühürlemiştir. Emirî de gözünü yola dikmiş cefa çektiği kendi mihnet kulubesine gül yüzlü sevgilinin gelişini beklemektedir.

165. Gazel: Emirî, ay yüzlü sevgilinin kendi gönlünü ele geçirdiğini söyleyerek âdeta ona teslim olduğuna dikkat çekmektedir. Zira ilâhî feyzin kaynağı olan ay yüzlü sevgilinin yüceliğinden ve aydınlığından istifade etmek arzusundadır. Emirî, ilâhî aşkın sarhoşu olan sevgilinin mahmur gözüne yüz çevirirse artık gönlünün kendi yolunu tutacağını ifade etmektedir. Ancak, kendisini Hakk'ın yoluna vasıl

edecek rehber sevgili olmadan Emirî, gam denizinde yolunu şaşırان bir balık gibidir. Öyle ki bu balık, sevgilinin zülfünün tuzağına, yani ağına takılmıştır.

166. Gazel: Emirî, sevgilinin hicran gamının kendisini âdeta öldürdüğünü söyleyerek tıpkı bir ölünün dünyayı terkettiğı gibi dünyevî şeylerden vazgeçtiğine imada bulunmaktadır. Sanki sevgili, âşığını manevî veya maddî dünya arasında bir seçim yapmak için serbest bırakmıştır. Aşk sahoşluğuyla kendinden geçen Emirî de sevgilinin yoluna kendi canını teslim ederek tercihini yapmıştır. Öyle ki bu yolun ilâhî aşka giden bir yol olduğunu söylemek mümkündür. Artık Emirî, kendi gönlüne keder veren ayrılık hicranının son bulmasını dilemektedir. Böylece sevgilinin gam ateşinde gizlice yanan Emirî, apaçık vuslatın kendisini öldüreceğini, yani gönül kederinden kurtaracağını ifade etmektedir.

167. Gazel: Emirî, sevgilide zuhur eden güzel ahlâka ve yüce ruha övgüde bulunarak âdeta sevgilinin kâmil bir zat olduğuna dikkat çekmektedir. Zira belâğatli konuşan sevgili, ruhun huzur kaynağı olmuştur. Ancak, yine de yakut dudaklı sevgili cefasıyla âşığının gönlüne keder de vermektedir. Emirî, vuslatın kendi yüzünü güldüren benlik kapısı olduğununa imada bulunurken; sevgilinin hicranının ise kendisini mahkum eden bir miskinlik, yani yokluk kapısı olduğuna da işaret etmektedir. Öyle ki kendisinin de sanki sevgilinin bu miskinlik kapısında kar ve zarar gözetmeyen bir fakir olduğunu ifade etmektedir.

168. Gazel: Emirî, kendi saramış yüzü bir nasip görsün diye, âdeta sevgilinin ayağına yüz sürmek için onun sokağını mesken tutmak arzusundadır. Öyle ki Emirî'nin sararan yüzünün onun güçsüz ruhuna; sevgilinin ayağının da âşığının ruhuna kuvvet veren kudret kaynağına kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Zira sevgili, yüceliğı ve aydınlığı temsil eden bir aya benzemektedir. Ancak, Emirî yüzünü kendisinden gizleyen sevgiliye hicap içersinde baktığını söyleyerek sanki sevgiliden çekindiğine dikkat çekmektedir. Farsça gölge anlamına gelen “saye” mecazen sevgilinin lütfuna; cennetteki tuba ağacı da huzur ve saadete işaret etmekte öyle ki Emirî de sevgilinin yakınında, yani onun saadet gölgesinde kendi gönlünün huzur ve mutluluğa kavuşması için sevgiliden kendisine gelecek vuslat müjdesini beklemektedir. Kendi nazmında yüce Sultan Süleyman'ı bir inci gibi vasıflayan

Emirî, belki de bu benzetmeyle sultanın ruhî olgunluğa erişmiş kâmil kişi olduğuna imada bulunmaktadır.

169. Gazel: Kendi gönlünü sevgilinin gönlüne bağlayan Emirî, artık sevgilinin meclisinden başka bir meclise yönelmeyerek sanki kendisinin sevgilinin itaatında bir hizmetkâr olduğuna dikkat çekmektedir. Zira artık o, sevgilinin zülfüyle zincire vurulmuş bir tutsak gibidir. Emirî, her ne kadar gönül haraplığıyla kâfir olsa da yani gönlündeki aşkı inkar etse de yine de kendisi için sevgilinin gönlünü, saadet hanesi gibi görmektedir. Sevgilinin köpeğinin yani onun vefalı dostunun ayağını öpmek ve kendi canını da sevgiliye teslim etmekten başka bir arzusunun olmadığını ifade etmektedir.

170. Gazel: Emirî, sevgilinin kendisine kalben duyduğu nefrete işaret ederek kin kılıcıyla sevgilinin kendi gönlüne zulmettiğini ifade etmektedir. Bir an önce sevgilinin vuslatına kavuşmayı ve onun ay kadar parlak yüzünü görüp mes'ut olmayı arzulamaktadır. Ne var ki tıpkı Ferhad gibi o da sevgilinin hicranıyla çok cefaya katlanmış ve sabahlara kadar figan etmiş olsa da sesini sevgiliye duyuramamıştır. Ancak, Emirî kendisinin meyhanenin toprağı olursa döktüğü gözyaşıyla da bir puthane inşa edeceğini söyleyerek sanki meyhanenin toprağı tabiriyle manevî olgunlaşmayı; puthane tabiriyle de arif gönlü kastetmektedir. Öyle ki Emirî'nin de henüz manevî olgunluğa ulaşmamış olduğunu, tabiri caiz ise ham olduğunu, ancak, bu olgunluğa vasıl olunca kâmil bir gönüle sahip olacağını söylemek mümkündür.

3. 2. İşlendiği Konulara Göre Rubâiler

1. Rubâî: Emirî, saba rüzgârının kendisine sevgiliden haber getirdiğini ve onun şefkatinden bahsettiğini söyleyerek âdeta sevgilinin olgun, yüce ve merhametli bir gönüle sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak, Emirî kendisinin ise sevgilinin hicranıyla inleyen zavallı bir âşık olduğunu ifade etmektedir.

2. Rubâî: Sevgilinin zülfünü ve iki gözünü ambere, yani mecazen sanki gecenin karanlığına benzeten Emirî, kendisini de sevgilinin ay kadar parlak yüzüne ve bal gibi tatlı dudağına meyletmış bir karıncaya benzetmektedir. Zira sevgilinin yüzü ve bal dudağı, onun ruhunun güzelliğini ortaya koymaktadır. Öyle ki sevgilinin

bal dudağının etrafında dolaşan Emirî de kendini, sevgilinin karşısında bir karınca gibi âdeta âciz görmektedir.

3. Rubaî: Sevgilinin baştan ayağa kadar Hakk'ın vasıflarıyla şereflediğine ve âdeta sahip olduğu olgun ahlâkın da kendisini yüceltiğine dikkat çeken Emirî, baştan ayağa kadar kendi canını da sevgiliye feda ederek ona teslim olmak arzusundadır. Zira sevgili, sahip olduğu bu vasıflarla kâmil bir mürşit gibi ilâhî aşkın yolunda âşığının gönlünü aydınlatacaktır.

4. Rubaî: Emirî, kendi gönlünün kırık olduğunu ve gömleğinin de eteğine kadar yırtıldığını ifade ederek sanki aşk sarhoşluğuyla kendi geçici varlığından uzaklaştığına dikkat çekmektedir. Sevgilinin de kendi yüzündeki perdeyi kaldırmasını arzulayan âşık, böylece sevgilinin nuranî cemaline vusul olabilecektir. Ancak, sevgilinin yüceliğinin işareti olan ve mecazen de sanki sevgilinin soluğuna kinaye olan seher rüzgârı, âdeta Emirî'nin gönlüne verdiği kahırla onu ortadan kadiracak yani Hakk'a yönlendirecektir.

5. Rubaî: Nefsanî varlığından arınan ve ilâhî aşk sarhoşu olan Hakk dostu zahidin gönlü, sanki Emirî'nin gönlünü de ilâhî aşkla yüceltecektir. Zira sevgilinin âdeta kendi ruhundaki ilâhî güzellikleri âşığının ruhuna yansıtan bir ayna olduğunu söylemek de mümkündür. Ancak, Emirî bu güzelliklere vasıl olmak için mecazen sanki aşk sarhoşluğuna kinaye olan mey kadehini elinden bırakmamalıdır. Öyle ki aksi hâlde bunun eşeklik olacağını söyleyen Emirî, sanki ilâhî aşka ulaşmak için çaba ve gayretin önemine imada bulunmaktadır.

6. Rubaî: Sevgilinin lâl dudağının âdeta onun ilâhî aşk ile dolu gönlüne kinaye olduğunu söylemek mümkündür. Emirî de bu dudağın meyi ile yani bu gönüldeki aşk ile kendilerinin de sarhoş olduklarını ifade etmektedir. Emirî, sevgilinin yüceliği karşısında tevazu hâlinde yani alçak gönüllü olduklarını böylece benlik duygusundan arınıp hiçlik yolunu tuttuklarını söyleyerek âdeta kendi gönüllerinin de bu hiçlik yolunda yüceleceğine işaret etmektedir.

7. Rubaî: Emirî, kendisini heyecanladırان aşk şarabıyla dolu büyük kadehi, sevgilinin kendisine sunmasını arzulamaktadır. Öyle ki bu aşk şarabının ilâhî aşka

kinaye olduğunu ve bu aşkı, sevgilinin gönlünde sezen Emirî'nin de heyecana, yani şevke kapıldığını söylemek mümkündür. Ve Emirî de bu aşk şarabına kalbî niyazla ulaşmaya çabalamaktadır.

8. Rubaî: Emirî, tasavvufî manada ariflerin meclisine kinaye olan deyr-i muğan da kendisinin de ilâhî aşkın şarabıyla sarhoş, âşık bir rint olduğunu ve herkesinde kendisini böyle andığını, ifade etmektedir.

3. 3. İşlendiği Konulara Göre Kıt'alar

1. Kıt'a: Emirî, sanki kendisini ruhî olgunluğa erişmekten alıkoyacak şeylere kinaye olan âfetten sakınmak için zamanın ehlî olan sevgiliye meylettiğini söyleyerek onun gönlünün ilâhî aşkın feyzini yansıtan bir ayna olduğuna dikkat çekmektedir. Emirî de Hakk yolunda halka, yani dünyevî şeylere yüz çevirip kâmil sevgiliye yönelmenin kendisi için en iyi şey olduğunu, düşünmektedir .

2. Kıt'a: Emirî, kendi gönlünün huzura kavuşması için sevgili gibi tevekkül etmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Öyle ki maddî âleme kinaye olan halkın mihnetinden de ancak, tevekkül sayesinde kurtulabilecektir. Zira tevekkülün de kalbe huzur sağlayan, sabır ve teslimiyet hâli olduğunu söylemek mümkündür.

3. Kıt'a: Allah'a niyazda bulunan Emirî, ondan keremle aşkın şarabını kendisine lütfetmesini dilemektedir. Belki de zayı olan Emirî, bu lütf şarabıyla varlık bulacaktır. Kendisinin masum olduğunu, ancak, yine de ağladığını söyleyerek sanki Hakk'dan korktuğu için günah işlemekten de korktuğuna dikkat çekmektedir.

4. Kıt'a: Emirî, halkın okuyunca faydalanması için dönemin tefsircisi Hacı Mirza'nın yazdığı tefsirin, sanki tasavvuf ilmini öğretmede yetersiz olduğunu ima ederek yol gösterecek kâmil bir mürşidin olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

5. Kıt'a: Sevgilinin sohbetinden mahrum olan Emirî, yine de onun lütfuna vasil olmak için çabalamaktadır. Öyle ki mecazen sanki kendi gönlüne kinaye olan ve sevgili tarafından defalarca avlanan gönül kuşunun olgunlaşmasını istediğini lâkin uzaklaşıp uçmasını istemediğini ifade etmektedir. Zira, sevgili avladığı kuşları, yani olgunlaşmamış gönülleri kendi gönül hanesinde pişirmektedir.

6. Kıt'a: Emirî, Musul kadılarından bir pirin kendisine kadere razı olmamasını söylediğini, ancak, kendisinin de ona eğer eşek olmasaydın kadı olmazdın cevabını verdiğini ifade etmektedir. Zira kadere razı olmak, Hakk'a teslimiyetinin gereği sayılmaktadır. Emirî'de de böyle bir teslimyet inancının olduğunu söylemek mümkündür.

7. Kıt'a: Emirî, varlık davasından ziyade kendisini muvaffâk kılacak şeyin, şiir ve nesir olduğunu ifade etmektedir. Böylece, şiir ve nesir ile âlim gönüllerden kendisine gelecek lütfu bekleyen bir dilenci gibidir.

8. Kıt'a: Emirî, kendi divanındaki beyitleri, din sultanı Süleyman Şah adına kaleme aldığını söyleyerek âdeti kendisi için açılmasını beklediği lütfun kapısına işaret etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada XVI. yüzyıl Osmanlı şairlerinden biri olduğunu kabul ettiğimiz Emirî'nin gazel, rubaî ve kıt'a olmak üzere üç nazım şeklinden vücuda gelen divanı üzerinde duruldu. Divanda toplam 170 gazel, 8 rubaî ve 8 kıt'a mevcuttur. Dönemin kudretli hükümdarı Sultan Süleyman adına yazılan şiirler, âdetâ devrin şiir zevkini yansıtmaktadır. Şair bu şiirleri, divan edebiyatında en çok kullanılan bahir ve vezinlerde yazmıştır. Hezec, remel, muzari, hafif bahirleri ise şiirlerde en sık rastlanılan bahirler arasındadır.

Şiirler, dönemin sosyal ve kültürel yaşamın karakteristik özelliklerine ait unsurlar barındırmaktadır. Ayrıca, muhteva bakımından da incelediğimiz şiirler, divanın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Gazellerin merkezinde konumlanan kişi, dönemin güçlü hükümdarı ve Tanrı'nın da halifesi olan Sultan Süleyman'dır. Öyle ki tematik olarak övgülerle yüceltilen ve yeryüzünde Tanrı'nın temsilcisi olan hükümdarın Tanrı'ya izafe olabilecek özelliklere sahip insan tipolojisi, göze çarpmaktadır. Şiir içersinde kompozisyon; Tanrı ve Sultan Süleyman etrafında dönen daha sonra tevekkülle dönüşen bir örgüyü izlemektedir.

Emirî'nin şiirlerinde; Hâfız'ın da şiirlerinde geçen benzer mazmunlar göze çarpmaktadır. Kullanılan mazmunlar aynı olsa da söyleyiş yönünden farklılıklar vardır. Gazellerdeki mazmunlar; mey, harabat, saki, muğbeçe, muğan, meyhane, vb. hakikî manayı düşündüren mecazî bir hüviyete sahiptir. Emirî'nin şiirlerinde, divan edebiyatına ait birçok mazmun örneğine rastlamak mümkündür.

Kanunî Sultan Süleyman dönemi şairlerinden olan Emirî'nin yegâne eseri, edisyon kritikli metnini sunduğumuz şiirlerinden oluşan divanıdır. Teşbih, istiare ve mecaza dayalı sanatlar, Emirî'nin kişiliğini ve şairlik üslubunu esere yansıtmaktadır.

Emirî, gazellerinde Sultan Süleyman'a övgülerde bulunan rint bir şairdir. Bu durumdan mütevellit, şiirlerde ziyadesiyle rindane mizac, coşku, heyecan ve beşerî

aşk teması hakimdir. Emirî'nin şiirlerinde karşılaşılan tasavvufî yaklaşımların ise daha çok tedbirler düzeyinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın; daha sonra eser hakkında teferruatlı tetkik yapacak araştırmacılara katkı sağlayacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

- ABDÜLBAKİ Mahmut, **Baki Divanı**, haz., Sabahattin Küçük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- AK Coşkun, “I.Süleyman”, **Muhibbî Dîvânı: İzahlı Metin**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- AKGÜNDÜZ Ahmet, Said Öztürk, **Osmanlı Devletinin 700. Yılı: Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul, Osmanlı Araştırma Vakfı, 1999.
- ALTINAY Ahmet Refik, **Kadınlar Saltanatı**, c.II, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2000.
- BİLGE Reha, **1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail; Türkler, Türkmenler ve Farslar**, İstanbul, Giza Yayınları, 2010.
- BROWNE Edward Granville, **Ez Sa’di tâ Câmî**, çev. Ali Asgar-i Hikmet, Tahran, 1351 hş.
- CLOT Andre, **Muhteşem Süleyman: Osmanlı’nın Altın Çağı**, çev., Turhan Ilgaz, 5.bs., İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2005.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmet, “Zâtî”, **İA**, c.XIII, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1986.
- EMECEN Feriddun, “Selim I”, **DİA**, c.XXXVI, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009.

- FUZÛLÎ, **Farsça Dîvânı**, çev. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1950.
- GELEN Kasım, “Kânûnî Sultan Süleyman’ın Farsça Dîvânı”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1989.
- GÖKBİLGİN M.Tayyip, “Süleyman I”, **İslâm Ansiklopedisi**, c.XI, istanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1979.
- GÖKYAY Orhan Şaik; “Molla Hüsrev”, **DİA**, c.XXX, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2005.
- HÂFİZ Şirazi, **Divan**, Çev. Abdalbaki Gölpınarlı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- İNALCIK Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600**, çev., Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.61-108
- İNAN Kenan, “II.Bayezid Dönemi”, **Türkler**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, c.IX, 2002.
- İSEN Mustafa; A. Fuat Bilkan, **Sultan Şairler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.
- KABAKLI Ahmet, **Türk Edebiyatı**, c.II, İstanbul, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 1978.
- KARAHAN Abdulkadir, “Fuzûlî”, **DİA**, c.XIII, istanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1996.

- KARAHAN Abdülkadir, “Nev’î”, **İA**, c.IX, İstanbul, TDV. Yayınları, 1994.
- KARAHAN Abdülkadir, **Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figani ve Divançesi**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- KÖPRÜLÜ M. Fuat, “Bâkî”, **İslam Ansiklopedisi**, c.II, İstanbul, TDV. Yayınları, 1989.
- KÖPRÜLÜ M.Fuat, “Fuzûlî”, **İslam Ansiklopedisi**, c.IV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- KUMRULAR Özlem, **“Kanuni’nin Alman Seferi”; Türk Geliyor**, İstanbul, Tarih-Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi, c.36, say., 216, Aralık, 2001.
- LEWİS Bernard, **İstanbul ve Osmanlı İmparatorluğu Medeniyeti**, çev., Ömer Faruk Birpınar, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2006.
- LYBYER Albert Howe, **Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğunun Yönetimi**, çev., Seçkin Cılızoğlu, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 2000.
- DERMAN M.Uğur, vd., **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, ed., Ekmeleddin İhsanoğlu, c.II, İstanbul, İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları, 1998.
- FURUGİ Muhammed Ali-yi, vd., **Hayam Hayatı, Felsefesi, ve Gerçek Rubailer**, çev., Hasan Çiftçi, Orhan Başaran, Erzurum, Babil Yayınları, 2003.

- HÂFİZ Muhammed Şemsüddîn, **Dîvân-ı Hâfız**, Haz. Rıza Kâkâî Dehkerdî, 3.bs., Tahran, İntişârât-i Konknûs, 1377 hş.
- OKUMUŞ Ömer, “Abdurrahman Câmî”, DİA , c.XII, istanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1993.
- OKUR Münevver, **Cem Sultan: Hayatı ve Şiir Dünyası**, Ankara, 1992.
- OLGUN Tahir, **Edebiyat Luğatı**, haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul, Enderun Kitapevi, 1994.
- ÖZTUNA Yılmaz, **Devletler ve Hanedanlar Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, c.II, 3.bs., 2005.
- RAMÎ Şerafettin, **Enisü’l-Uşşak**, “Klasik Doğu Edebiyatlarında Sevgiliyle İlgili “Mazmunlar”,çev. Turgut Karabey, Numan Külekçi, vd., Ankara, y.e.y., 1994.
- ROBERT Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII.Yüzyılın Sonuna**, çev., Server Tanili, c.I, İstanbul, Adam Yayınları, 2001.
- SAMARCİC Radovan, **Sokullu Mehmet Paşa**, çev., Meral Gaspıralı, İstanbul, Nokta Yayınları, 2004.
- SARAÇ M.A Yekta, “Emirî”, **İA**, c.XI, İstanbul, TDV. Yayınları, 2006.
- SARAÇ M.A.Yekta, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**,istanbul, Bilimevi Yayınları, 2001.

- SEVENGİL Ahmet Refik, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.
- SHAW Stanford J., **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, çev., Mehmet Harmancı, c. II, 2.bs., İstanbul, E. Yayınları, 1994.
- SİRUS Şemsia, **Sebk-i Şinasi-yi Ş'ir: Virayış-i Dovvom**, 3.bs., Tahran, Neşr-i Mitra, 1383.
- ŞAKİROĞLU H.Mahmut, "Cem Sultan", **DİA**, c.XII, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- TÂHİR Mehmed, **Osmanlı Müellifleri** ,c.I , Matbaa-i Amire , İstanbul, 1333 h.
- TAHİR Olgun, **Baki'ye Dair**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1938.
- TANSEL Selahattin, **Sultan II.Bayezit'in Siyasi Hayatı**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları,1966.
- TURAN Şerafettin, "Bayezid II", **DİA**, c.V, İstanbul, İSAM: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992.
- UĞUR Ahmet, **Yavuz Sultan Selim'in Siyasi ve Askeri Hayatı**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c.II, 1949.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı,

Osmanlı Tarihi: II.Selim'in Tahta Çıkışında 1699 Karlofça Antlaşmasına Kadar, c.III, 2.bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1973.

VATİN Nicolas,

Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar: Doğu Akdeniz'de Savaş, Diploması ve Korsanlık 1480-1522, çev., Tülin Altınova, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.

WOODHEAD Christine; Metin KUNT,

Kanuni ve Çağı Yeni Çağda Osmanlı Dünyası, çev., Sermet Yalçın, yay., haz., Ayşe Ozil, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Yavuz Sultan Selim'in Farsça Dîvânı, çev., Ali Nihat Tarlan, İstanbul, S. Sertoğlu Kitapevi, 1944.

YAZICI Tahsin,

“Hâfız-i Şîrâzî”, **DîA**, c.XV, istanbul, İSAM : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997.

YILDIRIM Nimet,

Fars Mitolojisi Sözlüğü, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2008.

YILMAZ Muammer,

Cem Sultan, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.

YÜCEL Yaşar, Ali SEVİM,

Klasik Dönemin Üç Hükümdarı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMİRÎ DİVANI

(METİN)

آغاز دیوان به نام شاه زمان سلطان سلیمان خلد ایام دولته

غزلیات امیری

1

1

رجز مثنی سالم [مستفعطن مستفعطن مستفعطن مستفعطن]

- 5b ای کز¹ گلی رخسار تو در سینه دارم خارها زان خارها بر چهره ام پیدا شده گلزارها
کو خار هجرش متصل سر رشتهء جانم گسل چون دوخت نتوان چاک دل زین سوزن و زان تارها
آن والی صاحب قران سلطان سلیمان زمان گویم دعایش هر زمان او را دم این است بارها
در کلبهء غم بر سرم آیی نیایی پیکرم بس خاک خواری بر سرم که افتاده زان دیوارها
چون زان بُت آشفته مو آرم به سوی قبله رو بسته چو از هر تار مو بر گردنم زَنارها
بوده امیری ذو فنون در عقل او پیش از جنون طفلان دوانندش کنون در کوچه و بازارها

2

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

- 6a غیر اندوه و غم و درد ندارد دل ما گویی از محنت و غم گشته مُخَمَّر گل ما
بر گذشتم ز ره زهد ریایی ای دل تا شده کوی خرابات مغان منزل ما
مشکلم نیست به جز درد خمار ای ساقی جرعه ای بخش که تا حل شود این مشکل ما
حاصل جان به ره شاه سلیمان نداشتم وه چه باشد که قبولش شود این حاصل ما
تیر مژگان به دل زار امیری چو زدی ناوکی چند نگه دار برای دل ما

3

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

- بس که شد دود دل از سوز غمت حاصل ما خواهد آتش به جهانی زدن آه از دل ما
کی توان ترکِ تمنای تو کز روز ازل کشته شد تخم وفای تو در آب و گل ما

¹ در متن: از

پیشتر زانکه تو ما را بگشی می میرم	که مبادا شوی آزرده دم بسملِ ما
قتلِ ما را نتوان گفت که حیف است ولیک	حیف باشد چو تویی را که شود قاتلِ ما
دل ز دست داد امیری و دران کوی فتاد	دستِ افتادهء خود گیر برای دلِ ما

4

و له

هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

بیمارِ سرِ کوی تو بودن هوسِ ما	پا بوسِ سگانِ تو بود مُلتمسِ ما
زین سان که به کنجِ غمت آوارهء لردم	جز آه جگر سوز نشد همنفسِ ما
بیچارهء عشقم نبرم چاره به هر کس	تا از کرم و لطف شدی چاره رسِ ما
با جسمِ ضعیف و تنِ بیمار کشم آه	پشت مگر این باد برد خار و خسِ ما
بر تافته ام همچو امیری ز کسان روی	تا رو به تو آریم که هستی تو کسِ ما

5

و له

خفیف مسدس مخبون محذوف [فاعلاتن مفاعیلن فعولن]

خاکِ پای تو کحلِ دیدهء ما	دیده را روشنی ز پای شما
بر دلم داغِ غم چنان مانندی	که نیابم به عمرِ خویش دوا
به وفای تو گشته ام مشهور	تا به کی می گشی مرا به جفا
بهرِ تسکینِ دردِ مهجوران	نظری می کنی ز روی وفا
هر زمان با سگانِ آن سرِ کوی	ای امیری مکن دیگر غوغا

6

و له

هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

ای داغِ غمت در دلِ ما کرده اثرها	در سینه ام از آتشِ عشقِ تو شررها
----------------------------------	----------------------------------

نخلی شده اکنون و برو رُسته ثمرها	از بس که زدی تیرِ جفا بر تنِ زارم
زان رو که فزون است دران راه خطرها	بی راهروی وادی عشقت نتوان رفت
افتاده به کویت ز چه بود این همه سرها	گر نیست ترا ریختنِ خونِ فقیران
آورده پی جرعهء می روی به درها	بودم چو امیری به غمِ مغچه ها زار

7

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

که تا گلهای حسرت بشکفتد ما را ازان گلهها	ز آب دیده گل کردم به راه عشق منزلها
نهاده در کمان تیر و فتاده در پی دلها	مرا زان چشم و ابرو این عجب آمد که او هر دم
الا یا ایها السّاقی ادر کأسا و ناولها ²	منم بی هوشِ مخموری و محتاجم به یک جرعه
غم و دردت بود مشکترین جمله مشکلهها	مرا از عقدهء زلفت گره در دل بسی باشد
7b چنان کز سرکشی گشتی به غم شمع محفلها	چرا از سوزِ دل هر دم نسوزم همچو پروانه
گذشتیم از درِ مقصود و بر بستیم محملها	ز طعنِ دشمن و جورِ رقیبانِ سرِ کویت
متی ما تلقی من دع هلهما تهوی التّیبا و ا	حضورِ جاودانی ای امیری گر همی خواهی

8

و له

مضارع مثنی اعراب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

چندان که نیست قُوتِ آه و فغان مرا	دردا که ساخت داغِ غمت ناتوان مرا
هر جا که می روم غمِ تو هم عنان مرا	خواهم که سر نهم ز جفایِ تو در جهان
باشد که این بلا برسد ناگهان مرا	تیغتِ بلایِ جانِ من است دست از او مدار
گویا جفا و جورِ تو شد توامان مرا	خود را دمی ز جورِ تو خالی ندیده
دستِ فراق می کشد اندر میان مرا	گفتم به وصل همچو امیری نهم قدم

² دیوان حافظ، بر اساس نسخه تصحیح شده غنی-قزوینی، به کوشش رضا کاکائی دهکردی، چاپ سوم، تهران 1380، ص. 89.

9

و له

مجتث مٹمن مخبون محذوف [مفاعلتن فاعلتن مفاعلتن فعلن]

گشوده نرگس مستت به بسته خوابِ مرا	چو تابِ سنبل زلفت بُرده تابِ مرا
8a ز چاکِ سینه بین این دلِ کبابِ مرا	چو لاله دارم از عشقت درونِ پر آتش
به وصلِ خویشتن آباد کن خرابِ مرا	مرا دلیست خراب از بالایِ هجرانت
که نیست ذره به دلِ مهرِ آفتابِ مرا	ز سوزِ مهرِ رُخت سوخت آنچنان دلِ من
ز خاکِ پُر کنی این دیده پُر آبِ مرا	کشم ز گریه فغان چون امیری از غم کاش

10

و له

مجتث مٹمن مخبون محذوف [مفاعلتن فاعلتن مفاعلتن فعلن]

ولی خمارِ سحر می شود بهانه مرا	به دل رسید هوای مَیِ مغانه مرا
که یک دمی نتوان یافتن به خانه مرا	هوای خانهء میخانه آنچنانم ساخت
که هر که دید بدانست از این نشانه مرا	شدم به مستی و رسوایی آنچنان مشهور
اگر دمی نخورم مَیِ غمِ زمانه مرا	دمادم قدحی ده مرا که رنجه کند
بیفکنید بر آن خاکِ آستانه مرا	ز جورِ یار چو میرد امیری ای همدم

11

و له

رمل مٹمن محذوف [فاعلتن فاعلتن فاعلتن فاعلتن]

8b سیلِ اشکم هر زمان خواهد برد زان کو مرا	بس که گردون افکند در کویِ آن بدخو مرا
چون کنم در کویِ او چون نیست آبرو مرا	هر زمان خواهم که آیم روی بر پایش نهم
محتسب هرگز نمی یابد به جست و جو مرا	من که گشتم غرقِ مَیِ از یُمنِ پیرِ می فروش

طَرّه مشکین چو بر رخسارِ یارم حلقه زد گاه بی حالم کند گاهی به حال آن بُو مرا
گر به عشقِ یار فانی شد امیری باک نیست از غم و اندوه فارغ ساخت عشقِ او مرا

12

و له

رمل مثنی‌م مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن]

چشمِ مستِ تو نماید ره بیداد مرا وه چه بیدادگری کو ندهد داد مرا
سوزِ عشقِ تو مرا شهرهء شهری کرده بس که باشد ز غمت ناله و فریاد مرا
ای که داری ز غلامانِ خود آزاد بسی از غلامیِ خود ای مه مکن آزاد مرا
مُردم از ضعف به کویت نکشیدم آهی از سرِ کویِ تو ترسم ببرد باد مرا
از امیری ز چه پرسی تو ز نامِ دگران غیرِ نامت نبود چیزِ دگر یاد مرا

13

و له

مضارع مثنی‌م اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

هر دم به شیوه ای گُشد آن نازنین مرا گاهی به ناز می‌گُشد و گه به کین مرا 9a
بر خاکِ آستانِ تو کان سجده گاه ماست دایم رُخ نیاز بود بر زمین مرا
رفتم به آرزویِ تو زینِ عالمِ خراب با داغِ حسرت که بود بر جبین مرا
تا کرده ام به کُفرِ سر زلفت آرزو نه دل بماند در غمِ تو و نه دین مرا
فارغ شد از نشاطِ امیری به شامِ غم روزی که بود درد و غمت همنشین مرا

14

و له

رمل مثنی‌م مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن]

یا بده رحمِ خدایا دلِ مهرویان را یا بیر از دلِ ما داغِ غمِ ایشان را

من که خو کرده به دردم چه کنم درمان را	ناصحا درد دل ما چه بَری پیش طیب
صرف یک جرعهء می کرده سر و سامان را	من که هستم به غم مغیچه ها باده پرست
دل که با وصل تو شاد است چه کند هجران را	ماه من از در خود دور مینداز مرا
9b آن پری چهره بُرد از کف او ایمان را	تا نظر کرد امیری به زُخ مغیچه ای

15

و له

رجز مثنی مطوی مخبون [مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن]

بِه که بداردم فلک ساغر آفتاب را	ماه من ار دهد به من جام شراب ناب را
مست به سوی بُتکده بُرده من خراب را	داد شراب بیخودی مغیچه از کف کرم
پیر مغان رهی نما چند گشم عذاب را	من به درون بُتکده محتسبم به جست و جو
رو تو غیمتی شمر عشق و می و شباب را	پیری و نوجوانی هر دو به وقت خود خوشند
گر بنهی ز کف دمی موسم گل شراب را	ره ندهند امیریا مغیچگان ترا به خود

16

و له

هزج مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

بگذار که تا بوسه زنم آن کف پا را	بنمود رخ آن ماه و بگفتم که خدا را
زنهار فراموش مکن جانب ما را	هرگه شود که میل جفایت به فقیران
جز شربت درد تو ندیدیم دوا را	چندان که دواي دل سودا زده کردم
10a کز دست تو دل خون شده صد بی سر و پا را	یا رب که توای شوخ بلا وه چه بلایی
تا کرده ز ابروی تو محراب دعا را	هرگز نکند میل امیری سوی مسجد

17

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

که کس خالی ندید از داغ مَهرویان دل ما را	به داغ لاله رویان ساختند گویا گل ما را
--	--

اگر پیمانِ صحبت بگسلد ساقی ندارم غم	که آخر پُر شود پیمانه زان پیمان گسل ما را
به قتلَم چون کشیدی تیغ جان کردم نثارِ تو	چون بر دستِ تو جان دادم بکن باری بحل ما را
چو پرگارم به دورِ نقطهءِ خالِ تو سرگردان	که دوران می کند گاهی جدا گه مُتَصَل ما را
اگر همچون امیری با سگانت حالِ دل گفتم	مکن در پیشِ مردم ای مَه من مُنْفَعِل ما را

18

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

ای که وصلم طلبی فکرِ محال است تُرا	این چه فکرست برو این چه خیالست تُرا
بهرِ هجرم شبِ غم مرغِ سحر خوان گوید	مژده بادا که دگر صبحِ وصالست تُرا
از چه رُو تاب دهی ای مَه من حلقهء زلف	گویا آن سببِ زیبِ جمالست ترا 10b
نیست کارم به جز از پیروی خاطرِ تو	ما مَلُولیم از آن کس که ملالست تُرا
رفته هوش از تو امیری ز غم لاله زُخان	شهره بودن به جنون شاهدِ حالست تُرا

19

و له

مجتث مثنی مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعلن]

زهی به حسن و ملاحِت هزار زار تُرا	اسیرِ عارضِ تو همچو من هزار تُرا
چو بلبلم که به وصفِ رُخت کنم شادی	فغان و ناله کنان گلشنِ عذارِ تُرا
مکش تو دامت از گُشتگانِ اهلِ وفا	اگر به خاکِ شهیدان فتد گُذار تُرا
منه تو باده ز کف زان که پیرِ دیرم گفتم	که می رهاند از اندوه روزگار تُرا
امیری ار گُشادت یار رو نگردانی	چو یار قتلِ تو خواهد چه اختیار ترا

20

و له

هزج مثنی سالم [مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن]

ز بس کز سوزِ عشقت می کشم آه و فغان امشب	بخواهم کرد ظاهر بر کسان رازِ نهان امشب
---	--

- 11a اجل دارد به من از رویِ کینِ چندین جفاکاری
 که می مانم عجب گر می دهد ما را امان امشب
 مرا یک دم امان ده ای اجل بهرِ خدا امروز
 که گویم با سگانِ آن سرِ کو داستان امشب
 نظر افکن به بیمارِ غمت کز وی دمی مانده
 که فردا را نبوده هیچکس هرگز ضَمان امشب
 به آه و ناله تا کی می دهی دردِ سرِ خلقی
 بنه دستِ خموشی ای امیری بر دهان امشب

21

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

مرا هر گه فتد در دل خیالِ روی یار امشب
 ز دیده سیلِ اشک آید مرا بی اختیار امشب
 ز سوزِ داغِ عشقش ناله و افغان بسی دارم
 که در هجران مرا تا صبحدم اینست کار امشب
 بده ساقی ز دردم و رهان ما را به یک جرعه
 چو می دانم که خواهد کرد ما را بی قرار امشب
 نصیحت گو چه می خواهی ز جانم بگذر از پندم
 زبان کوتاه کن ما را دمی با ما گذار امشب
 چنان کرده خیالِ آن پری پیکر امیری را
 که سر در کوه و صحرا می نهد دیوانه وار امشب

22

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

- 11b کارم افتاد به یک مغیچهء مست امشب
 که من از مستیِ وی داده دل از دست امشب
 ساخت دیوانه مرا جلوئه مستانهء او
 می کنم من ز جنونِ نالهء پیوست امشب
 نیست ممکن که خلاصی بود از زلفِ ویش
 دل که در حلقهء زلفش شده پایست امشب
 شمعِ آن چهره چو پروانه وجودم را سوخت
 که نمانده اثر از هستیِ من هست امشب
 آنچنان خورد امیری ز کفِ مغیچه می
 که دلِ زارِ وی از ننگِ خودی رست امشب

23

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

گر تیغ بهرِ گشتنِ ما می کشد حبیب
 گردن نهاده ایم چه گویم یا نصیب

چون خوش دلیست داغِ جفایش دلِ مرا	مَنّت چرا کشم منِ دل خسته از طیب
گر نیست قصدِ بردنِ دلها چرا نهد	خالِ سیه به روی چو مه از برای زیب
تاکی جفا و جور کشم من ز ناکسی	یا رب که گم شود ز سرِ کویِ او رقیب
ای ماهِ من به قتلِ امیری مکن شتاب	کو می رود به داغِ غمِ عشقِ عَن قریب

24

و له

رمل مَثمن محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

ای ز شمعِ عارضتِ مه را بود صد گونه تاب	12a مه مگو پیشِ رُخت باشد سخن در آفتاب
می کشم در کویِ تو چندینِ بلا از ناکسان	هیچ نشنیدم که در جَنّت دهند کس را عذاب
سالها بیهوشیِ خواهم ز مستی باشدم	تا که یک دم بینم آن رخسارِ زیبا را به خواب
چون خیالِ دیدنِ رویت مرا در دل فتاد	همچو مرغِ نیمِ بسمَل داردم در اضطراب
بس که آمد بر تنِ زارِ امیری ناوکت	گُشتهء عشقست نظر کن در وی و زو رو مَتاب

25

و له

رمل مَثمن محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

تا به شیرینی زدی زان خطّ لب نقشی بر آب	خط کشیدی بر لبِ آبِ حیات از مُشکِ ناب
غنچه سان در پرده ای وز تُستِ دلها غرقِ خون	وه چه باشد گر چو گُل از چهره بر داری نقاب
محنتِ هستی مرا از جانِ خود بیزار کرد	هیچ کس یا رب مباد از هستیِ خود در عذاب
گرچه مستم محتسب بُویِ شراب از من مجوی	کز منِ دلسوخته ناید به جز بُویِ کباب
گر به بیداری دمی دیدی امیری رُوی یار	دیدهء غم دیده اش هرگز نکردی میلِ خواب

26

و له

مَجَنّت مَثمن مخبون محذوف [مفاعِلن فاعِلن مفاعِلن فاعِلن فاعِلن]

گُشادِ کارِ من از ساقیست و از میِ ناب	12b دری ز میِ کده بُگشای ای مُفَتّحِ باب
---------------------------------------	--

اگرچه تیره دل و ناتوان شدم ز خُمار	به نور باده مرا ساقیا دمی در یاب
روم به میکده گاهی و گه به بُنخانه	رهی نمای مرا پیرِ راهِ راهِ صواب
من ار ز مستی اگر سجده کرده ام پیشت	ز من مرنج که دیوانگیست عالم آب
اگرچه باده پرستی نصیبت از ازلست	امیری آنچه نصیبت از آن تو روی متاب

27

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

گرچه ویران گشت روز و روزگارم از شراب	تا قیامت زین سبب سر بر ندارم از شراب
ساقیا رنجِ خمارم می گُشد بهرِ خدا	جرعه ای ده تا شود دفعِ خمارم از شراب
گر به مستی در لبِت کردم طمع ساقی مرنج	زین چنین بدمستیِ خود شرمسارم از شراب
گرچه بینی از شرابم ظاهرا بر خرقه داغ	داغِ پنهانی بسی بر سینه دارم از شراب
ای امیری عیب پنهان کردنت از کس چه سود	زآنکه شد صد عیبِ پنهان آشکارم از شراب

13a

28

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای از فروغِ روی تو فرخنده آفتاب	وز بندگانِ حُسنِ تو یک بنده آفتاب
چون بر فروخت شمعِ جمالت به بزم می	بی تاب شد ز تابِ تو شرمنده آفتاب
تا مهرِ حسنِ شاه سلیمان عیان شده	خواهد شدن ز مهرِ رُخش زنده آفتاب
چون شد عیان به روی زمین روی مَهوش	بگریخت بر فلک ز تو تابنده آفتاب
باشد امیری از دل و جان بندهء درت	ای آفتابِ روی تُرا بنده آفتاب

29

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای از صفایِ رویِ تو روشن تر آفتاب	وز مهرِ عارضت به فلک انور آفتاب
-----------------------------------	---------------------------------

شب ز آفتابِ روی تو و روشنی می	شد روزِ روشنم چه کنم دیگر آفتاب
از بس که بود مه خجل از شمعِ عارضت	پنهان کند به شامِ غم من سر آفتاب
ای پیرِ دیر از دلِ من تیرگی ببر	یک جرعه می ببخش ز جامِ زر آفتاب
بر آستانِ دوست امیری مکان گرفت	ساید چو از غلّو مکان سر بر آفتاب

30

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

ز بس کآمد مرا بر سینه زخمِ تیرِ آزارت	گهی می میرم و گه زنده می گردم به دیدارت
به مستی گر شدم رسوا چه منعم می کنی زاهد	به کارِ خود مرا بگذار رو تو از پیِ کارت
بدانسان جلوه گر شد حسنِ روز افزونت ای دلبر	که با داغِ غمت رفتیم باشد حق نگهدارت
مکش بر دیگران تیغ و مده آزارِ جانم را	بکش تیغ و بکش ما را که باشد اجرِ سیارت
چو کردی پیرِ دیر از صدقِ ارشادِ امیری را	به عزمِ توبه و تقوی به گردن بسته زُنارت

31

و له

مجتث مثنی مخبون محذوف [مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعلن]

ز بس که بر تنِ زارم رسید تیرِ غمت	نشانه ایست که سر می نهیم در قدمت
چنان که پُر شده از زخمِ ناوکت تنِ من	صحیفه ایست برو داغهایِ درد و غمت
درونِ کعبهء وصلِ تو ره چه سان یابم	چو نیست بادِ صبا محرمِ حریمِ درت
به سانِ مهرِ گیا جا دهم به دلِ تیرت	ز ناوکی که رسد بر دلِ من از ستمت
ز پا فتاد امیری و دلِ بداد از دست	در آن دمی که رُخت دید و زلفِ خم به خمت

32

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

خرامان می روی ای من غلامِ سروِ آزادت	بود کاید دمی ز فتادگانِ خویشتن یادت
چه منت می نهی بر جانم ای گردونِ دون پرور	که یک شب شاد نگذاری مرا در محنتِ آبادت

درون سینه جا کرده ست یار ای دل مکن ناله ز طبع نازکش ترسم به تنگ آید ز فریادت
حدیثِ غصّه و اندوه و غم را از دلم بشنو مباد هرگز که گردد غم به گردِ خاطرِ شادت
ز جورِ چرخ اگر داری امیری غصّه صابر باش که دادت می دهد آخر تُرا سلطانِ بیدادت

33

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

مرا به کویِ فنا باز منزل افتاده ست برفت تن ز غم و کار با دل افتاده ست
14b منم به کویِ خرابات با دو مغیچه ای مُریدِ پیرِ مغانم که کامل افتاده ست
بُکش به تیغِ جفا و رهان مرا ز غمت که جانِ خسته به تیغِ تو مایل افتاده ست
منم ز فرقتِ تو زارِ ناتوان شده ای بیا بیا که مرا کار مشکل افتاده ست
نصیحتم چه دهی ناصحا ز جور مهی چو کارِ من به یکی شوخ قاتل افتاده ست
امیری از دل و جان شد غلامِ مقبولت نظر به حالِ وی افکن که قابل افتاده ست

34

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

به کویِ تو همه شب ناله و فغانِ منست غمت بلایِ دل و دلِ بلایِ جانِ منست
لبت که رشکِ دمِ عیسیست به جان دادن ولی چه سود که او دُور از دهانِ منست
به سویِ من گذری کن که تا دهم جانت را چرا که سروِ قُدت آفتِ روانِ منست
تنی که بود به کویت فتاده زار و نزار چو نیک در نگری مشّتِ استخوانِ منست
کنون که خاکِ رهِت شد امیری بی دل بگو ز لُطف که او خاکِ آستانِ منست

35

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

15a خدنگِ مغیچه ای در درونِ جانِ منست به کویِ پیرِ مغان ناله و فغانِ منست

درون ساغرِ صافی نگر تو حُمرتِ می	که آن نشانه ای از چشمِ خونِ فشانِ منست
هزار تیغِ بلا بر من از تو گر آید	دلَم خوشست که آن بهر امتحانِ منست
به عشقِ مغیبه ای آنچنان شدم مشهور	به هر کجا که روم ذکر داستانِ منست
ز نیستیست امیری که بی نشان افتاد	درین ره آنکه نشان نیست آن نشانِ منست

36

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

منم که کعبهء کویِ تو قبله گاهِ منست	طوافِ کویِ تو کردن دلیلِ راهِ منست
ز فرقتِ تو چنان زار و نا توان گشتم	که اشکِ سرخ و رخِ زرد من گواهِ منست
اگر به خاکِ رخت رویِ بی خودی ماندم	به خاکِ پایِ تو سوگند کان گناهِ منست
بر آستانِ کسی سر فرو نمی آرم	جز آستانِ وصالت که آن پناهِ منست
ندیده ام چو امیری به جز جفا چیزی	15b به غیرِ لشکرِ اندوه گوی سپاهِ منست

37

و له

مضارع مثنیٰ اخرب [مفعول فاعلاَتِن مفعول فاعلاَتِن]

دُردي می ز هجرت در می کشم به یادت	تو صاف باده می نوش آبِ حیاتِ بادت
بر ما غمت دمام راهِ نشاط بسته	یا رب مباد هرگز غمگین درونِ شادت
ما را اگرچه باشد دردِ خمار در سر	هرگز تهی مبادا جامِ می مُرادت
از کارِ زهد و تقوی گویی نشد گشادم	دیرِ مغان گشاده ست رو تا بود گشادت
گر کرده ای امیری و سجاده ات می آلوده	در کوچهء خرابات پاکست اعتقادات

38

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلاَت مفاعِلن فاعِلن]

بر گرد لب گشیده خط از مشکِ ناب چیست	بر آفتابِ ظلمتِ شب از نقابِ چیست
-------------------------------------	----------------------------------

گر غنچه با لب‌ت نَزده لافِ همدمی	پس رفتنش ز شرم رُخت در حجاب چیست
ای دل به وصلِ دوست چه تعجیل می‌کنی	یک دم قرار گیر تُرا اضطراب چیست
گاه عتابِ دل بری و گه کُشی به ناز	ای من سگِ تو این همه ناز و عتاب چیست
گر می‌پرست نیست امیری به دُور یار	افتادش به می‌کده مستِ خراب چیست

39

و له

هزج مثنی‌اخر مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

تا سنبلِ مُشکین که به نُخ گشته نقابت	صد عاشقِ دیوانه به هر گوشه خرابت
گویی که مرا قتلِ تو باشد هوس این دم	ای عمرِ گران مایه بگو چیست شتابت
گر نیست تُرا بردنِ دلها ز چه داری	بر زیرِ بُناگوش سر زلفِ به تابت
گر کرده‌ام از لعلِ لب‌ت بوسه تمنّا	خود گو تو درین ای مه من چیست جوابت
تا چند شوی مُعْتکفِ دیر امیری	وقتست که روی بر سر تقوی و انابت

40

و له

هزج مثنی‌اخر مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

رفت از برم آن یار و نکرد هیچ اقامت	باشد شبِ هجرانِ وِیم روزِ قیامت
زلفِ سیهش گرچه بلای دل و دینست	لیکن گُشدم دم به دم آن عارض و قامت
از بس که دلم سوختهء داغ غم اوست	داغش نرود از دلِ ما تا به قیامت
چون قدرِ وصالش دلِ دیوانه ندانست	سودی نکند از مژّه باران ندامت
گفتم چو امیری شوم از باده سر افراز	رفتم به در می‌کده از راه سلامت

41

و له

مجتث مثنی‌مخبون [مفاعیل فعلاطن مفاعیل فعلاطن]

جفا و جورِ تو بر دل مراست عینِ عنایت	که شکرِ آن نتوانم کنم چه جای شکایت
--------------------------------------	------------------------------------

ز بس که از غمِ دردِ فغان و ناله کشیدم	عجب مدار که درد تو مُهلکست به غایت
رسید لشکرِ غم بر سرم ز ساقی دوران	به جز شراب مرا همدی نکرد حمایت
به سانِ ذره شد از غم تنم ز جورِ تو ای مه	ز بس که خاطرم آزار می کنی ز جفایت
قدح چه پُر کنی از می برای قصدِ امیری	مرا که جرعه ای از ساغرِ تو هست کفایت

42

و له

هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

می خوردنِ ما آن لبِ شیرین شده باعث	ترسم شکند ساغرِ ما سنگِ حوادث
بودند به دورِ شه دین مهر و دگر ماه	رخساره زبانش از آنها شده ثالث
صد داغِ بلا آتشِ عشقت به دلم سوخت	تا حالِ سیه بر رخِ خویت شده حادث
ماه نو اگر با خمِ ابروی تو زد لاف	چشمانِ تو گردند بران قولِ مباحث
گر گشت امیری به جنونِ شهره شهری	باعث به جنون سلسله زلفِ تو باعث

43

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعیل فعلاتن مفاعیلن فعولن]

چو مستیم ز شرابِ مغانه شد باعث	پی صبحِ خُمارم بهانه شد باعث
فغان و ناله بلبل که بود از غم گل	صبح کردنِ من آن ترانه شد باعث
چون دید حالِ لبش دل به دامِ زلف افتاد	که مُبتلایی دل آب و دانه شد باعث
ز من ز مستی و دیوانگی چه می پرسی	جنونِ من ز شرابِ شبانه شد باعث
ازان برم چو امیری به سویی میکده ره	مرا چو جور و جفای زمانه شد باعث

44

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعیل فعلاتن مفاعیلن فعولن]

مهی که کرد دلم را به یک نگه تاراج	مجو تو چاره مر او را به غیرِ باده علاج
هزار نکته رسد بر دلم به مدحتِ شاه	چو روی بحر که از باد خیزدش امواج

جنونِ عشق بُتانم کشد به رسوایی	بیار باده که حاضر شدست ما یحتاج
ز باده لبِ لعلش دلم شود زنده	چو جوهریست که دارد بها به مُلک و خراج
بیا به میکده زاهد ز می مُعالجه کن	تو از دماغِ مُخَبَّط مرا ز ضعیف مزاج
امیری ار شده محتاج و تو به حُسن غنی	تو ملکِ حسنی و خلقی به حسنِ تو مُحْتَاج

45

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فععلن]

بوده در دیرِ مغان مغیچه ای شوخِ فصیح	که ز انفسِ خوشش تازه شود روحِ مسیح
باغبان گفت که سروم چو قُدّ گل رخِ نُست	راست مانند اگر گفته دروغیست صریح
مرده را زنده کند شاه سلیمان به سخن	چون گشاید به جفا آن لبِ شیرینِ ملیح
شد مُصَلّا به دو جامم گرو باده فروش	رفته از جامِ دگر پیشِ مُصَلّا تسبیح
ای امیری مده از دست می و عشقِ بُتان	بشنو این نکته تو از من که حدیثیست صحیح

18a

46

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فععلن]

منم فتاده به کویِ مغان برایِ قدح	سری نهاده به کف کرده ام فدایِ قدح
ز بس که خون خورم از دیده بی لبِ لعلش	دو دیده گشته مرا پُر ز خون به جایِ قدح
قدح چو بر لبِ من لب نهاد از سرِ شوق	ازان شدست مرا ورد لبِ دعایِ قدح
قدح چو بر سرِ اخلاص می بُرد ما را	ز جان و دل طلبم از خدا صلاّیِ قدح
دران دمی که شود پُر قدح ز باده ناب	امیری از سرِ مستی شده گدایِ قدح

47

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فععلن]

چه سان به کعبه وصلِ تو پا نهم گستاخ	بران حرم چو نیارد گذر صبا گستاخ
-------------------------------------	---------------------------------

چه سان شکایتِ هجرش کنم به گستاخی	شهی که می نتوان کردنش دعا گستاخ
چو پیشِ مغچه ام دید دل بداد از دست	ز بس که طعنِ مرا کرد پارسا گستاخ
کسی که او نشده خاکِ راهِ اهلِ فنا	قدمِ چگونه نهد در ره فنا گستاخ
چو لافِ مهرِ تو دارد امیرِ بی دل	فتاده است به کویِ تو این گدا گستاخ

48

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب [مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن]

بر جسمِ ناتوانم چون ناوکت گذر کرد	مانندِ شاخِ سروی از سینه سر به در کرد
فارغِ نشسته بودم در کنجِ نامرادی	عشقت بلا و محنت از بهرِ ما خبر کرد
چون بهرِ قتلَم آید سلطانِ دینِ سلیمان	در پیشِ ضربِ تیغش دل سینه را سپر کرد
گفتم مگش به نازم ای نازپرورِ من	چندان که گفتم او را او ناز بیشتر کرد
گر شد اسیرِ خوبان در عاشقی امیری	ناصح مده تو پندش تا بود این هنر کرد

49

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

ز بس افغانِ کنانِ گریم ز جورِ شهنسوارِ خود	شده خلقی ز من حیران و من حیرانِ یارِ خود
ز من کاری به جز بوسیدنِ پایش نمی آید	همه کس در پیِ کاری و من در فکرِ کارِ خود
به وصلش شاد بودم قدرِ وصلش را ندانستم	به داغِ دُوریم افتاده دُور از لاله زارِ خود
برو ای باغبانِ وصفِ گلِ سُوری مکن پیشم	که در دل خارِ غم دارم ز هجرِ گلِ عذارِ خود
شهیدِ عشقِ گشتم ای امیری از دمِ تیغش	ز خونِ دیده رنگین می کنم لوحِ مزارِ خود

50

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیلن فاعلن]

گفتی توان به آن مه نامهربان رسید	گر بگذری ز خود به خدا می توان رسید
----------------------------------	------------------------------------

کآسان نمی توان به مه آسمان رسید	ای دل غبار نا شده گرد رُخش مگرد
وہ چون کنم کہ دل شد و کارم به جان رسید	خالش دلم ربود و لبش قصدِ جان نمود
دیگر چه چاره تیغ چو بر استخوان رسید	گفتی کہ چاره صبر بود زخمِ تیغ را
کارِ من از جفای تو اکنون بدان رسید	از جور گفته اند کہ بی دین شوند خلق
کان نوبهار را کہ تو دیدی خزان رسید	دیگر تو از امیری بی دل مجو نشاط

51

و له

مجثث مٹمن مخبون محذوف [مفاعلاتن مفاعلاتن فعلن]

19b هلالِ ابروی خود را نمود شاهدِ عید	معاشران به صُراحی نویدِ یار رسید
کہ غیرِ ذکرِ نگارم نماند گفت و شنید	دگر نصیحتِ خود واعظا مگوی مرا
کسی کہ لذتِ تیغِ حیب را نچشید	کجا میانہء عشاق سر فرود آرد
رقیب از طرفی دیگرم دهد تهدید	زمانہ از طرفی بر دلم نهد داغی
کہ هیچ کس نشنید و بہ هیچ گوشہ ندید	چنان ز دردِ تو زارست امیرئ مسکین

52

و له

رمل مٹمن مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

لطفِ گفتارِ ترا راحتِ جان ساخته اند	قدّ دلجویِ ترا سروِ روان ساخته اند
در دلم محنت و اندوهِ نهان ساخته اند	زلف و رخسارِ تو از فتنه گری ای مه من
کین دلِ زارِ مرا بهر بُتان ساخته اند	هدفِ تیرِ بلاکن دلِ بیمارِ مرا
صورتِ خوبِ تو روزی کہ عیان ساخته اند	مانده بر تختہء هستی رقمِ کلکِ قضا
بر دلم ناوک و از سینه نشان ساخته اند	چشم و ابروی تو هر دم فکنند از سرِ ناز
چشمِ امید بہ حالش نگران ساخته اند	با سگانِ تو امیری شدہ تا یارِ مُقیم

20a

53

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

دو چشم دُر فشانم تا سحر خون بار می گردد	دل من هر شیی با درد و محنت یار می گردد
که بی رویش مرا در دیده هر گل خار می گردد	مگو ای باغبان در پیش من وصفِ گل رعنا
ولیکن چون کنم کان مانع دیدار می گردد	دهم تسکینِ دل هر گه نهم رخ بر کفِ پایش
که عاشق باز از آنجا با دل افگار می گردد	چه خاصیت بود خاکِ سر کوی ترا یا رب
همه شب با سگت گرد در و دیوار می گردد	امیری را به حالش یک نظر کن زانکه در کویت

54

و له

مجث مثنی مخبون محذوف [مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعلاطن]

گاهی که چشم تو از ناز فتنه انگیزد	هزار دل شده با خاکِ ره در آمیزد
بلای جان من آید نهالِ بالایش	به رقصِ دلبرِ من آن دمی که بر خیزد
چنان که بادهء لعل تو روح بخش بود	عجب بود که مسیحا ز باده پرهیزد
دمی ز درد تو خالی ندیده ام خود را	به هر کجا که غمی هست در من آویزد
امیری از غمِ ایام روی بر تابد	ز باده ساقی مهوش چو در قلدح ریزد

55

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای خوش دمی که بر کفِ من جام باده بود	مستِ خرابِ مغیچه پیشم فتاده بود
بیهوش باده یار و من از باده سرگران	من رو به روش مانده و او سر نهاده بود
چندان جفا که آمد ازان بی وفا مرا	مهر و وفای خویش چو دیدم زیاده بود
پیرِ مغان چو کرد اشارت به می مرا	از حاصلاتِ عمر مرا این اراده بود
کردی فدای مغیچه جانت امیر یا	گویی مگر که مادرِ دهرت نزاده بود

56

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

آن بی وفا نگر که نظر سوی ما نکرد	چندان که کرد وعده به وعده وفا نکرد
زلفش دلم اسیرِ جفا کرده آنچنان	هر چند که خواستم برهانم رها نکرد
آن شهسوار آمد و بگذشت ز من به ناز	چشمش که داد وعده به قتل چرا نکرد
فارغ ز جورِ مغیجگان نیست یک دمی	آن کس که آستانِ مغان التجا نکرد
چندان که کرد گریه امیری ز درد یار	رحمی برین غریب ز بهر خدا نکرد

57

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ماهِ نوی که می شود از آسمان پدید	یا نونِ ابروی تو بود یا هلالِ عید
ماهِ نو از شفق چو برون گشت آشکار	باید دران زمان ز می ارغوان کشید
بیمارِ دردِ مغیجگانم به بتکده	جز شربتِ شراب نباشد مرا مُفید
با من ز سرِ باده چو گفت پیرِ می فروش	گفتم بیار می که زمانِ طرب رسید
عیدی و خوش دلیِ امیری به وقتِ گل	آنکه اگر که باده ننوشد بود بعید

58

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن]

ای خوش آن دم که کسی دامنِ یاری گیرد	ساغرِ می ز کفش بهرِ خماری گیرد
دل که دیوانه شد از دردِ غمِ مغیجگان	کی تواند که به یک جای قراری گیرد
تا به کی ناله کنان از پیِ خوبان گردد	این دلِ سوخته باشد پیِ کاری گیرد
مرد آنست که نهد پای به لذاتِ جهان	بُگذرد از همه و دامنِ یاری گیرد
چون امیری به سرِ کوی تو از پای فتاد	با سگانت همه شب ناله و زاری گیرد

59

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن \ فعلاتن \ فعلاتن فعلن]

طفل اشکم به رخت زان به تظالم افتد	که ترا بر من بیچاره ترخم افتد
آنچنان کرد مرا مغیچه رسوای جهان	که مرا هر که بیند به تبسم افتد
پیش رخسار تو زان دیده دم از گریه نزد	پرده در زود ز طاق دل مردم افتد
دل به درد و غمت ای دوست بسی خوشحالت	همچو مفلس که به اسباب تنعم افتد
اختر گریه امیری چه سبب بود ترا	بی سبب نیست ز چشم تو که انجم افتد

60

و له

مجث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعلن]

ز درس و بحث علومم چه کار بگشاید	چو غیر شاهد و می در دلم نمی آید
به حسن خلق و لطافت تو آنچنان خوبی	که حسن خوبی تو هیچ در نمی باید
می که از ازلم قسمتست می نوشم	ز قسمت هر چه خورم زاهدم چه فرماید
ز بزم مغیچگان دور باش ای زاهد	که دامن تو مبادا به باده آلاید
ز درگاه تو امیری که قبله گاه ویست	به هر کجا که رود خاطرش نیاساید

61

و له

مجث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعلن]

مرا ز علم و ورع هر چه بود رفت به باد	شدم به گوشهء میخانه هر چه بادا باد
ز دست مغیچه ها باده نوش و فارغ باش	که پیر دیر مرا کرد این چنین ارشاد
بنوش باده و با مهوشان به عشرت کوش	چرا که نیست مدار زمانه را بُنیاد
خراب چون که بخواهد شد این جهان خراب	به یک دو ساغر می کن سرای تن آباد

به کوی توسست امیری فتاده با سگِ تو ازان کند ز جفایِ تو هر زمان فریاد

62

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فععلن]

22b	آن مَه مغچه بر کف می نابی دارد	با من از مستیِ خود ناز و عتابی دارد
	حلقهء زلف نهد بر رُخِ خوی کردهء خویش	باغِ حسنش چه بلا آبی و تابی دارد
	پیش ازین بود به وصلش دلِ غمگین شادان	این دم از دردِ فراقش چه عذابی دارد
	صوتِ بلبل چو بود فیضِ رسان در همه حال	زان که زوراقِ گل او طُرفه کتابی دارد
	هیچ از حالِ امیری نشد آن مَه واقف	کز غمِ هجر بسی حالِ خرابی دارد

63

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاععلن]

	آن جفاجو بهرِ تاراجِ دل و جانم رسید	دردِ پنهانی که در دل بود درمانم رسید
	چون دران کشور نمی بینم دمی مهر و وفا	اشکِ خونین از جفایش تا به دامنم رسید
	شد گلستانی تنم از سنگِ آن بدخو مرا	داغِ خون آلودگان بر جسمِ عریانم رسید
	رُخ بر افروزد ز می آید به قصدِ خونِ من	شاد باش ای دل که باز آن نا مسلمانم رسید
23a	چون امیری بعد ازین در کنجِ غم خواهم نشست	زانکه صد جور و جفا از اهلِ دورانم رسید

64

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن فعلاتن مفاععلن]

مگر که کرد غم و دردِ ما بیان کاغذ	که از زبانِ قلم می کند فغان کاغذ
ز برگِ گل ورقی در خیال می آرم	بود که چهرهء خوبان کشم دران کاغذ
ز جورِ یار و ز بیمِ رقیب خواهم داد	به دستِ شاه سلیمان دین روان کاغذ

ز درد دوری او مرغِ نامه بر خواهم که تا برد سوی آن شوخِ دل ستان کاغذ
 ز درد هجر امیری چو می دهد جان را به جانبِ تو فرستاده است ازان کاغذ

65

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

چندانکه می شود تنِ زارم ز عشق پیر دل همچنان به داغِ جوانان بود اسیر
 نقاشِ صنّع صورتِ خوبان چو زد رقم نامد چو نقشِ صورتِ خوبِ تو دل پذیر
 گر آفتاب با تو زند لافِ حسنِ خویش این روشنست که حسنت ازو هست بی نظیر
 با دیگران وفات بود با منت جفا گویا نیافتی تو کسی را ز من فقیر 23b
 جانی به کف گرفته امیری رود ز شوق بهرِ سگانِ تو برد این تُخَفُّهُ الحقیّر

66

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ما را بود ز جورِ تو هر دم غمی دگر وز تابِ میِ جمالِ ترا عالمی دگر
 با داغِ حسرتِ تو گرفتارِ محنتم غیر از غمِ تو نیست مرا همدمی دگر
 تا از طوافِ کعبهء وصلت شدم جدا هرگز ندیدم دل ز غمت حُرّمی دگر
 زان ناوکِ جفای تو در سینه جا دهم چون نیست بنده را به جز او مَحرمی دگر
 چون رانده شد امیری بی دل ز درگهت هر دم بود ز هجرِ تو اش ماتمی دگر

67

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

اگر از شوقِ لعلت پُر میِ گلگون بود ساغر توان نوشیدنش گر خود همه گردون بود ساغر
 چو منعِ ساغرِ عشرت نماید زاهدم غم نیست که ما را بهرِ دفعِ حُزنِ دهرِ دون بود ساغر
 گدایِ بزمِ سلطانِ سلیمان تا شدم از صدق دمادم از شرابِ عشرتم افزون بود ساغر 24a

چو دلخواهی نگیرد ساغرم هرگز ننوشم می که دلخواهی به عشقِ ساقی موزون بود ساغر
امیری چون شدی فانی ز آبِ لعلِ رُمَاطنی که گشته از شرابِ بی خودی اکنون بود ساغر

68

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

شد گُلشنِ جمالِ تو ام نوبهارِ عمر عمرِ منی و بی تو نخواهم مدارِ عمر
روزم به شامِ تیره هجرت چو بُگذرد باشد ز فرقتِ تو سیه روزگارِ عمر
روزی که بر سرم قدمِ رحمتِ آوری هوشم چنان رود که ندانم شمارِ عمر
ای عمرِ من به کلبهء ویرانم ار رسی خواهم دو دیده پیشِ تو کردن نثارِ عمر
دل در جهان میند امیری که مرغِ روح نزدیک شد که بر پرد از شاخسارِ عمر

69

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلتن]

در جهان جز غمِ او نیست مرا کارِ دگر کارم اینست ندارم به جز او یارِ دگر
چون تو ای مغیبه ما را به ره کُفر بری ما نخواهیم به جز زلفِ تو زُنارِ دگر 24b
از تو هر چند رسد بر تنِ من خارِ جفا نتوانم که کنم روی به گلزارِ دگر
بس که از هجرِ تو بر سینه زدم سنگِ جفا دل بود ریش مرا سینهء افکارِ دگر
واعظا پندِ امیری مده از بهرِ خدا که مرا گفته ای این موعظه صد بار دگر

70

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

بس که دارم بر تن از پیکانِ آن سیمین عذار گُلشنی ماند که گیرند رخنه هایش را به خرا
ساقیا می ده مرا وز دردِ عشقم وا رهان زانکه آمد جان به لب ما را ز تشویشِ خمار
سالها تیرِ غمت در سینه می دارم نهان تا ز بهرِ قتلِ من آید تُرا روزی به کار

زان شدم خاکِ رخت تا بر سرم مانی قدم
 باشد اُمیدم که نومیدی نیابم از درت
 گر تُرا عارست ازین ای جانِ من معذور دار
 چون امیری کو شد از لُطفِ شما اُمیدوار

71

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

چندان بسوخت از غم آن شمعِ دل فروز
 تا دیده بی رُخش نگشایم به سویِ غیر
 25a کاخی فتاده سوزِ درونم به رویِ روز
 کردش به ناوکِ مژده غمزه تیر دوز
 بازاکه تن به بادِ فنا رفت بی رُخت
 تا در چمن ز عارضِ تو گل خجل شود
 بنشین به بوستان و ز میِ چهره بر فروز
 ندهند آه شب به همه مُلکِ نیم روز
 با آه و ناله باش امیری که اهلِ درد

72

و له

مجث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فاعِلاتن مفاعِلن فعل]

نکرده یک نظرم از سرِ وفا هرگز
 ز جورِ او تنِ من خاک شد به رهگذرش
 نگفته یک سختم از ره جفا هرگز
 نکرده از سرِ ناز او گذر به ما هرگز
 دواي دردِ دلم را طیب چون داند
 چو نیست دردِ فراقش مرا دوا هرگز
 ز بس که نالهء دريوزه بر درش کردم
 نگه نکرد به سویِ من گدا هرگز
 امیری از سرِ اخلاص بر سرِ کویش
 به غیرِ او نکند بر کسی دعا هرگز

73

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعِلاتن فاعِلاتن فاعِلاتن فاعِلن]

چون ز عشقم کام نبود دل به فرمانم هنوز
 چون به پایت سر نهم شاهِ زمان عیسم مکن
 25b ترکِ خوبان گر کنم آن نیز نتوانم هنوز
 زانکه سر از پا و پا از سر نمی دانم هنوز
 هست عُمری تا شهید لعلِ جان بخشِ تو ام
 بوی جان یابند خَلق از قبرِ ویرانم هنوز

توبه و زهدم چه جمعیت دهد زان رو که من گه ز عشق و گه ز مخموری پریشانم هنوز
چون امیری از غم هجر و ز دورانِ فراق با سگانش بر سرِ آن کو با فغانم هنوز

74

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

باشد مرا به سینه ز عشقت شَرر هنوز دارم هوای سوزِ تو پیرانه سر هنوز
خونم ز دیده رفت به یادِت ولیک هست از خارِ خارِ عشقِ تو خون در جگر هنوز
تا داده ای تو وعده به قتلَم ز بیمِ آن باشد دلِ شکستهء من در خطر هنوز
سنگِ جفا که بر تنِ بیمارِ من زدی مانده ازان به سینهء زارم اثر هنوز
افتاده خوار و زار امیری ز هجرِ تو افغان کنان به کوی تو با چشمِ تر هنوز 26a

75

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فاعِلاتِن مفاعِلن فعل]

ز سوزِ هجرِ تو ما را ملالتست امروز به حالِ خویش نَیمِ وه چه حالتست امروز
ز مستیِ شب و فریاد و ناله در کویت مرا ز روی تو ای مه خجالتست امروز
قدحِ چو بر کفِ من پیرِ می فروش نهاد دلم خوشست که به مستی دلالتست امروز
روم به میکده وز می کنم علاجِ دماغ به سوی ساقی و مُطرب حوالتست امروز
امیری ار رسدت جامِ می ز مغیچه ای اگر کنی تو توقفِ جهالتست امروز

76

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعِلاتِن فاعِلاتِن فاعِلاتِن فاعِلن]

وه که آن کافر به مستی آفتِ جان گشت باز بر رهش بُردم سری با خاک یکسان گشت باز
توبه از می داد ما را زاهدِ خلوت نشین توبه چون کردم همان دم دلِ پشیمان گشت باز
من که دارم بر میان زُنار هستم بُت پرست باعثِ این دین مرا آن نا مسلمان گشت باز

26b چون رَوی سَوی مغان بر یَدِ عشقِ مغبِچه جان فدای آن پری نا کرد نَتوان گشت باز
چون امیری خرقهء تقوی به پیشِ می فروش کرد رهنِ باده از میخانه عُریان گشت باز

77

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای همنشین ز حالِ من مُبتلا می‌پرس حالِ دلِ شکستهء ما را ز ما می‌پرس
دردِ مرا دوا مکن ای هم نفسِ دگر از ما ز دردِ پرس و لی از دوا می‌پرس
ای دل ز عشقِ پرس خطرهای راهِ عشق از آشنا به جز سخنِ آشنا می‌پرس
چون کامِ دل ز یار به خاصان نصیب شد از ما به غیرِ محنت و درد و بلا می‌پرس
چون نیست در زمانه امیری وفا ز کس بنشین به گوشه ای و طریقِ وفا می‌پرس

78

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

خرقه و سجاده کردم وقفِ پیرِ ره شناس راست می گویم نگویم این سخن را در لباس
از رخِ پیرِ مغان وز نورِ روی مغبِچه آفتاب آید ز روزن تا کند نور اقتباس
27a می کنم جان همچو فرهاد از غمِ شیرین لبی حالِ من با حالِ مجنون کی توان کردن قیاس
چون مسیحا روح بخش است روضهء دیرِ مغان پا به عزّت نه در آنجا این سخن را دار پاس
چون شدم بیمارِ مخموری ز بزمِ مغبِچه جامی از پیرِ مغان دارد امیری التماس

79

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتن مفاعِلن فعل]

دلا ز میکده رفتن همین گُناهم بس گدائی در میخانه عَزّ و جاهم بس
اگر ز ظلمتِ خَطّت بُرون شدن خواهم خیالِ آن گلِ رخسارِ شمعِ راهم بس
مکن شکایتِ جورِ زمان تو ای همدم که لطفِ شاه سلیمانِ دین پناهم بس

به دفع لشکر غم در فضای میخانه صفِ صُراخی و خُم هر طرف سپاهم بس
اگر به قتلِ امیرِست دعویست جانا دو چشمِ فتنهء مردم گشت گواهم بس

80

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

حسنِ روی تو ز گلزارِ جهان ما را بس باده و مغچه و دیرِ مغان ما را بس
گفتی ای مغچه کز دستِ منت آفتهاست غمزهء شوخِ تو ای آفتِ جان ما را بس 27b
چون ز وصلِ تو شدم دُور به صد محنت و درد دل به هجرانِ تو خورسند همان ما را بس
سوزِ عشقِ تو ز اربابِ محبت جویند بر دلم داغِ وفایِ تو نشان ما را بس
ای امیری ز نو و کهنهء عالم بگذر باده گر کهنه بود تازه جوان ما را بس

81

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعل]

چگونه بر نخورم از نهالِ تیرِ غمش که یافت پرورش از آبِ خنجرِ ستمش
ز گرمیِ نفسم آتش آن چنان افزود که سوخت بر جگرِ سوزناک داغِ غمش
اگر بها طلبد حسنش از هزار یکی هزار یوسفِ مصری بود بهایِ کمش
ز دود آه نهان گشته در پیشِ کردم مگر چو سایه توانم فتاد در قدمش
نشد به آبِ حیات آرزو امیری را ازان دمی که چشیده حلاوتِ ستمش

82

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

کُشت از یک نگهم شیوهء چشمِ سیاهش میرم از غم که فتد جانبِ غیری نگهش 28a
گر دهد جرعهء می شاه سلیمان ما را وانگهی گر کُشدم هیچ نباشد گنهش

دل چو از غُصّه دوران سوی میخانه شتافت	هر حوادث که رسد نیست جز آنجا پنهش
دل که در دیرِ مغان بود ز من شد غایب	کاش پرسید از آن مغبجهء گج گلهش
تیره شد چشمِ امیری ز غمِ ای بادِ صبا	چشمِ دارم که غباری برسانی ز رهش

83

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

در چمن سرو سَهی از هوسِ بالایش	اوفتد سایه صفت تا که بیوسد پایش
ناصحا چند نصیحت دهی از صبرِ مرا	چاره گر هست بیر از سرِ من سودایش
گر کند ناوِکِ مژگانش به صد رخنه تنم	از دلِ غمزده بیرون نرود غمِ هایش
چشمِ او فتنه و بالاش بالایِ دلِ ما	لعلِ او شَکَر و دلِ طوطیِ شگرخایش
چون امیری ز فراقِ رُخ دلدار مُدام	با سگانِ سرِ آن کوی بود غوغایش

84

و له

مقارب مثنیٰ سالم [فعولن فعولن فعولن فعولن]

مهی کو نیاید ز من هیچ یادش	جفاجو بود این بود اعتقادش
ز روی گل افتاد محروم بلبَل	ازان اوفتد آتش اندر نهادش
عزیزی که میخانه را کرد بُنیاد	خدایا ز خیری چنین ده مُرادش
شب از سوزِ غم سوخت پروانه خود را	که بر عمر گویا نبود اعتمادش
امیری نویدِ جفایت چو بِشنید	ندیده کسی غیرِ امروز شادش

85

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

از صومعه به میکده بُردیم رَختِ خویش	کردم به وجهِ می همه شادم ز بختِ خویش
باشم گدایِ خاک نشینانِ میکده	با دولتی که شاه ندارد ز تختِ خویش

طوبی چو دید قَدّ تو کوثر لبست	شرمنده شد ز جَنّت و آب و درختِ خویش
با مغیچه ز میکده رفتم به بُتکده	کردم به رهنِ باده همه رخت و بختِ خویش
در راهِ عشق چون که سُبک باریت خوشست	آتش بزن ز آهِ امیری به رختِ خویش

29a

86

و له

مجثث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعل]

صدای مغیچگانم سحر رسید به گوش	که نیست وقتِ صَبحی بیا و باده بنوش
منم به دیرِ مغان مست و رند و دُرد آشام	ز دستِ مغیچهء باده نوشِ رفته ز هوش
برو تو زاهدِ خود بین مرا به زُهدِ مخوان	بین به دُرد کشانم به صد فغان و خُروش
بگیر دامنِ پیرِ مغان ز راهِ نیاز	بنوش جامِ لبالب به یادِ باده فروش
امیری از غمِ خوبان چو گشته ای فانی	ز روی صدق بیا جامهء فنا در پوش

87

و له

مجثث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعل]

ترا چو هست عذاری چو گلستان آتش	بنفشهء خطِ تو گشته دودِ آن آتش
ز بس که سوخت دلم در هوای هجرانت	ز سینه شُعله رُود تا بر آسمان آتش
ز سوزِ هجرِ تو دادیم جان و دل بر باد	جنونِ عشقِ تو تا زد به خان و مان آتش
نشانِ داغِ تو بر سینه خواستم پنهان	چه سود آن که کند ظاهر آن نشان آتش
بسوختم ز غمت چون امیری بی دل	تو فارغی و مرا در غمت به جان آتش

29b

88

و له

مجثث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعل]

چو تیغِ کین بکشی بر سرم به قصدِ قصاص	ز شوقِ روی تو دل در بدن بود رَقاص
به راهِ سرورِ سلطانِ دین سلیمان شاه	منم که از دل و جان مانده ام سرِ اخلاص

بدواد مغچه ام مَی برای دفعِ خُمار	چو بود آب بقا یافتم ز مرگ خلاص
شراب وصل چشانی به خیل مشتاقان	قدح برای من از زهرِ هجر داری خاص
مران ز درگهت ای ماهِ من امیری را	که شُهره گشت به عشقت میانِ عامّه و خاص

89

و له

مجثث مثنی مخبون محذوف [مفاعلاتن مفاعلاتن فعل]

درِ مغان به رُحم بسته زاهدِ مرتاض	دری به خیر گُشا ای کریمِ پُر فیاض
لبت که دردِ دلم را دوا کند به دمی	چو باشد از دمِ عیسی دوا پذیر امراض
مکن تو سرکشی ای شمع پیش رخسارش	30a که بر سرِ تو مبادا رسد دمِ مقراض
چنان به عشقِ تو بیمار و ناتوان گشتم	که هر که دید مرا می کند ز من اعراض
ریاضِ میکده از دست مده امیری وار	مبین به جانبِ هر روضه ای ز روضِ ریاض

90

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

مغچه چون داد جامی دادمش جان در عوض	بر میان زُنار بسته بُرده ایمان در عوض
بندهء سلطان سلیمان شاهم از آیین فقر	کو خطا بیند ز ما زو هست احسان در عوض
تیرِ بارانِ غمت تا بر دل زارم رسید	می دهم جان را برای نوکِ پیکان در عوض
ساقیا جامی گرم فرما که مخمورم بسی	تا که بخشد ایزدت از آبِ حیوان در عوض
جانِ شیرین داد امیری در ره جانان ولیک	نامده از قسمتش جز زهرِ هجران در عوض

91

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعل]

در دلم نیست به جز وصلِ دلارام نشاط	دارم از لعلِ لبش وز می گلفام نشاط
کاش آن غنچه دهن جلوه کند بر گل و سرو	30b تا بیفزاید ازان سرو و گل اندام نشاط

عَیش و دورانِ تو ای شاه سلیمانِ زمان	همه جاوید بماناد در ایام نشاط
نیست در بزم نشاطم به جز از درد و غمش	کین همه محنت و دردست برو نام نشاط
ساقیا باده بده از غم و دردم برهان	زانکه از باده بود روز مرا شام نشاط
عَیش و دورانِ امیری اگر از دست برفت	نیست جاوید به کس عِشرت و ایام نشاط

92

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

دل که از سودایِ لعلت وصفِ جانان کرده حفظ	هست همچون نو مسلمانی که قرآن کرده حفظ
از پریشانیِ زلفت این دلِ مجنونِ من	بوده سر تا سر سخن های پریشان کرده حفظ
دل ز شوقِ خدمتِ سلطانِ دین شاهِ زمان	شد زیادهش آنکه حالِ شیخِ صنعان کرده حفظ
نکته ای از سرِ عشقت خواندندش دُشوار دید	آنکه خوانده چار دفتر را و آسان کرده حفظ
در بالایِ عاشقی مانده امیری روز و شب	تا حدیثی از لبِ لعلِ جوانان کرده حفظ

93

و له

مضارع مثنی اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

دارم ز قامت و لب آن نوبهار حظ	وز جامِ باده و رُخ آن گلغذار حظ
ای پیرِ دیر باده مرا دم به دم بده	بی باده نیست چون که مرا از خمار حظ
با دلبری به میکده گر جاکنی دمی	باشد دران زمان ز می خوشگوار حظ
بیچاره ای که سوختهء داغِ هجرِ تُست	با داغِ تو چه سان کند از لاله زار حظ
محظوظ نیست از گل و نسرين بوستان	دارد امیری از رُخ آن گلغذار حظ

94

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

تا که یک شام به بزم شه دین در شد شمع	مرده و کشتهء آن شاه ستمگر شد شمع
--------------------------------------	----------------------------------

شعلهء آتش رخسارِ تو ای شاهِ زمان	یعنی از نورِ جمالِ تو مُنَوّر شد شمع
آنچنان سرکشی و شعلهء حسن افروزش	کی تواند به قد و روش برابر شد شمع
ساقیا بزمِ مرا نور مده شمع امشب	کز می روشن و زان چهره مُیَسّر شد شمع
ای امیری گذر از افسرِ شاهی چون شمع	زانکه او افسرِ زر داشت دران سر شد شمع

95

و له

مجث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلاتن مفاعلاتن فعل]

ز حُسنِ یار به نظاره ای شدم قانع	ولی چه سود که زلفش بود مرا مانع
طَمع نبود مرا کامِ دل ز لعلِ لبش	به خندهء شکرینش مرا کند طامع
دوا پذیر ندیدم بالایِ درد بُتا	برو طبیب مکن رنجِ خویش را ضایع
چه حُسنست این که شده رَشکِ آفتاب و قمر	که ذَرّه ای ز جمالش جهان شده لامع
کشید درد و بلایت امیری از سر شوق	که این بِلَیّه بود اهلِ عشق را واقع

96

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

بی گلِ رویت دلم را باشد از گلشن فراغ	با لبِ لعلِ تو دارم از می روشن فراغ
پاره سازم پیرهن هر دم منِ مجنون صفت	خواهم از عشقِ تو غُریانی ز پیرهن فراغ
رو تو ای دل سوی درگاهِ سلیمانِ زمان	زانکه حاصل نیست کس را جز دران مَأمن فراغ
من چنین بیمار و آن مه فارغ از دردِ دلم	و چه سان سازم گرش باشد ز حالِ من فراغ
چون امیری گر خلاصی یابد از ننگِ وجود	خواهد ار از دوستانِ یاری و از دشمن فراغ

97

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن]

مه با جمالِ شاه چو زد دعویِ شرف	از شرمِ روی او فلکش رانده هر طرف
---------------------------------	----------------------------------

تا شد رقم ز کِلکِ قضا حُسنِ مهوشان	نامد برون چو جوهرِ پاکِ تو از صدف
گر آینه به روی تو خواهد برابری	از تیرِ آهِ من شود او عاقبت هدف
تا ناوکت به سینهء مجروحِ من رسید	مژگانِ تو برای منند بر کشیده صف
بر عُمرِ اعتمادِ امیری مکن دگر	فرصت شمار عمر و منه جا می ز کف

98

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

نهاد پیرِ مغان بر کفت چو بادهء صاف	به زُهد و توبه دگر خویش را مدار معاف
ز چاکِ پیرهنم دوختن چه سود کند	مرا چو هست ز تیغِ فراق سینه شکاف
چو نیست دفترِ آدابِ عشق جز حرفی	سخن دراز مکش گرنه ای ز اهلِ خلاف
اطاعتِ تو مرا به زُهد و طاعتِ دیر	چو گفته اند که بالای طاعتست انصاف
ز درسِ عشقِ امیری دمی مشو خالی	چو نیست فَتَح ز مِفْتَاح و کَشَف از کَشَاف

99

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِل]

مقامِ اَمَن و می صاف و پیرِ دیر شفیق	اگر تو مردِ رهی می شمارش از توفیق
طریقِ زُهدگذار و به سوی میکده رو	بگیر راهِ طریقت به اَمَرِ پیرِ طریق
رفیقِ من می نابست که غم برد ز دلم	درین زمانه دریغا که نیست همچو رفیق
چو من به باده فتادم مپرس کیفیتش	که از حقیقتِ دریا خبر نداد غریق
وصالِ یارِ گزین ای امیری از سرِ صدق	که شیوه ای به ازین نیست نزدِ اهلِ طریق

100

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِل]

مراست ز آتشِ هجرت به دل نشانِ فراق	کجاست باده که آتشِ زَنَم به جانِ فراق
------------------------------------	---------------------------------------

33a ز آتشِ غمِ هجرِ تو خان و مانم سوخت که باد سوخته در دهر خان و مانِ فراق
 خوش آن زمان که به بزم شه سلیمان فر بریزم اشک و دهم شرحِ داستانِ فراق
 کجاست وصل که آید ز لطف اندازد مُفارقت به میانِ من و میانِ فراق
 شبِ فراقِ امیری به آه و ناله گذشت چو می رسد غم و دردش ز کاروانِ فراق

101

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

بس که بی وصلِ تو گریانِ کدم سوزِ فراق اشکِ خونین رود از دیده مرا روزِ فراق
 می کنم گریه که باشم به تماشا گه وصل مردم دیده ما آب بَرَد روزِ فراق
 من چو پروانه صفت گردِ سرت می گردم گه مرا سوزِ وصالست و گهی سوزِ فراق
 سینه کردم سپر از هجرِ تو در رهگذرت تا رسد بر دلِ من ناوکِ دل دوزِ فراق
 ای امیری چه دهم شرحِ غم و سوزِ دلت تا ازان مه شده مکتوبِ غم اندوزِ فراق

102

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعل]

33b ز جامِ عشقت اگر ذره ای فتد بر خاک ز شوق سجده نماید مُسَبِّحِ افلاق
 چو حسن و خُلُقِ تو ای شاهِ دینِ کرا داده چنان که داده تُرا حُسنِ پاک ایزدِ پاک
 ز زُهد و توبه چه سان نگذرم به چالاکی گهی که بگذرد از پیشم آن قدِ چالاک
 حریمِ دیرِ مغان دارم و دو مغبچه ای فتاده مست ز جامِ می و به خرقهء چاک
 مگو که سجده کنان کیست بر سرِ کویم امیرِست که ز عشقت نهاده رو بر خاک

103

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعل]

مرا ز چاکِ گریبان نمود سینهء چاک ز چاکِ سینه نماید درونِ آتشناک
 ازان نهم سرِ تسلیم بر دم تیغت که مستِ نازی و از گُشتنم نداری باک

سرم غذایِ سگت کن اگرچه صَیدِ تو ام	چو نیست لایقِ آویختن بران فتراک
گره فتد به دلِ غنچه و ز غم سوزد	چو در چمن رود آن مه به روی آتشناک
کسی که عشقِ بُتان را به پاک بازی کرد	امیرِست به کویت فتاده با دلِ پاک

104

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

ای ز شوق لبِ لعلِ تو جگر خواری دل	وز هوایِ سرِ زلفِ تو نگون ساری دل
دل زارم به تو گر عرضه کند زاری خویش	نالیه زارِ مرا نشنوی از زاری دل
بس که چاکست ز شمشیرِ غمت سر تا پا	قفسی گشته تنم بهر گرفتاری دل
در سرِ زلفِ تو از بس که گره شد دلها	نشناسم دلِ خود باز ز بسیاری دل
من تُرا طالب و تو در دلِ گم گشته نهان	چه کنم گر نکنم میلِ طلبکاری دل
چون دلِ زارِ امیری بشد از هستی خویش	وقت شد ای اجل آخر که کنی یاری دل

105

و له

مضارع مثنیٰ اخرب [مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن]

آید برای قتلِ آن شهسوارِ قاتل	گردد دلم ز جورش هر دم به باده مایل
سلطانِ دین سلیمان آمد برای قتلِ	تیغِ جفاست کرده در گردنش حمایل
روشنترست آن رو از آفتابِ روشن	از آفتابِ روشن دارم بران دلایل
از بس که گریه کردم در اشتیاقِ روشن	گر بود نقشِ غیری از دیده گشت زایل
چندانکه بر در او دریوزه کرد امیری	یک ره نظر نیفکند بر حالِ زارِ سایل

106

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

رُخت در سینه تا جا کرد و مهرت در دلم منزل	حسد دارد دلم بر دیده و دیده حسد بر دل
---	---------------------------------------

تو خود پیوسته با من بوده ای چون جان و من غافل	تُرا عُمَری به عالم چون دلِ نایاب می جُستم
که چون چشمِ تو گردد بر جمالتِ مستِ لا یعقل	کسی کو می به طاقِ ابرویت نوشد عجب نبود
چنان کز مشکلاتِ بحثِ علمی مردمِ جاهل	مُدَرِّس تا نُکاتِ درسِ عشقت دید عاجز شد
که مَه گاهی درین منزل کند جاگه دران منزل	ازان شد ای امیری دیدهء دل منزلِ آن مَه

107

و له

هنج [مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن]

جانم فدای راحت در دیده ساز منزل	خنجر کشید آهی ای مَه به عزمِ بِشمل
آن هم ز من گرفتگی من بودم و همین دل	تن شد اسیر تیغت دل مانده بهرِ درد
عشقت بالای جانست ما راست کار مشکل	هرکس ز عشق دارد اندک بلا و دردی
35a زان رو که مهرِ خوبان جز درد نیست حاصل	ای دل مگو که دیدم مهر و وفا ز خوبان
بهرِ خدا که منماید در قتلِ او تَکاسُلْ	خواهد که گشته گردد در کویِ تو امیری

108

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

وز گلی رویش مرا صد خار می ماند به دل	می رود آن سرو و آن رُخسار می ماند به دل
زانکه در عشقش فغان و زار می ماند به دل	گر دهم جان در رهش ناید مرا بر دل گزند
بُگذرد آن از من و آزار می ماند به دل	تیرِ مُژگانش که آید بر دلِ صد چاکِ من
خار هایم زان گلِ رخسار می ماند به دل	گر نظر افتد مرا بر گلستان بی روی او
صد بلایش زان ره و رفتار می ماند به دل	یک ره از سوی امیری بُگذرد آن سَروِ ناز

109

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

پُر کن از بادیه و صلت قدح مالا مال	ای بُتِ مُغیبه از رنجِ خمارِ بَد حال
35b تا بَرَد از دلِ بی چارهء من زنگِ مَلال	ساقیا بادیه ز لعلت به من غمزده ده

کشتهء تیغِ تو ام بر سرِ راه افتاده	من چنین زار و تو بی رحم ز من فارغِ بال
من که بودم به غمت شاد و به وصلت خورسند	تیره کرده شبِ هجرِ تو مرا روزِ وصال
آنچنان مستِ جمالِ تو امیری شده است	که ز هستیِ خودش هیچ نیاید به خیال

110

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

چنان که افتاده دُور از نرگسِ مستِ تو و بیمارم	جا عجب نبود چو نرگسِ گر سر از بر نمی دارم
شبِ هجرتِ اجل کاش از تنِ زارم بُرد جان را	که من بی وصلِ تو جانا ز غمِ خویش بیزارم
ز مَهرت من چنین بیمار و تو نا مهربان یا رب	سر آید زندگی بر من چه غمرست این که من دارم
مرا خود سینه گشته چاک چاک از خار خارِ غم	تو هم ناصح چه ناخن می زنی بر جانِ افکارم
ز بارِ هجر چون کردی گران بارم بیا جانا	بگش تیغ و ز بارِ سر بکن باری سُبُکبارم
دوایِ دردِ هجران نیست غیر از شربتِ مردن	محلّست ای اجل گر می کنی یک جرعه در کارم
اگر گردم امیری خاکِ پایِ یارِ خود روزی	عُبار آسا دگر دامنِ او از دست نگذارم

36a

111

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

باده دورِ لبِت زان مست می گردد مدام	تا به مستی زان لبِ میگون رسد یک دم به کام
آن نه عکسِ تُست در آینهء جامِ شراب	بلکه جانی یافته از لعلِ جان بخشِ نو جام
گر روم در بزم سلطان سلیمان دُور نیست	زانکه شه را هر گدا بیند به روزِ بارِ عام
ز ارزوی آنکه شاید بِشَنوم نامِ تُرا	هر کرا از دُور بینم پرسمش اوّل ز نام
زان امیری می نهد بر درگهش پیوسته رُو	تا دران حضرت سلامی گوید و پس وَالسَّلام

112

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

به دورِ حُسنِت از هر گوشه ای چندین بلا دیدم	خوشم زان رو که خود را با سگانت آشنا دیدم
---	--

نگفتم با تو ای دل بر سر گُویش مرو هر دم
 که من یک بار رفتم زان پری رو صد بلا دیدم
 هر آن گردی که خیزد از کف پای سگان تو
 به چشم نا توان خویش آن را توتیا دیدم
 ازان مالیده ام بر خاک پایت دیده خود را
 36b علاج روشنی دیده را زان خاک پا دیدم
 جفا هر چند که آمد بر امیری زان پری پیکر
 جفا و جور آن بد مهر را عین وفا دیدم

113

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعل]

به داغ عشق تو ای ماه مبتلا شده ام
 بلاست عشق تو درمانده بلا شده ام
 ز سوز سینه مرا روز و شب قراری نیست
 دران دمی که ازان سیمتن جدا شده ام
 دواى درد غمت از طیب می جویم
 به درد چند زینم از پی دوا شده ام
 مرا که بود ازین پس سری و سامانی
 خراب کرده آن شوخ بی وفا شده ام
 همی گشم غم و دردت به جان امیری وار
 ز بار عشق تو بنگر چه سان دو تا شده ام

114

و له

هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

خواهم که شوم خاک رهت راه ندیدم
 جور و ستمت جز دل غمخواه ندیدم
 هر چند رسد تیغ تو بر سینه زارم
 زخم دم تیغ تو به دلخواه ندیدم
 هر دم دهیم مژده به قتل از دم تیغت
 37a آن مژده کزان لب دهیم آه ندیدم
 صد گونه وفا می کند آن مه به رقیبان
 جز جور و جفا بر دل ازان ماه ندیدم
 روزی که شدم خسته هجرت چو امیری
 شادی و طرب زین دل گمراه ندیدم

115

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن]

ز فرقت تو من زار ناتوان گریم
 ز وصل همچو ثوی مانده ام ازان گریم

به روز دردِ وصالِ به هر کسی گویم	چو شب رسد همه شب در غمت نهان گیریم
ز داغِ دُوری و دردِ صَبُوریت مَـا را	عجب مدار که با ناله و فغان گیریم
بدم به وصلِ تو شاد و ز هجر ترسیدم	کنان چو کرده به من رو زمان زمان گیریم
ز دردِ هجرِ تو همچون امیرئ بیدل	همین که یادِ وصالِ کنم همان گیریم

116

و له

خفیف مسدس مخبون محذوف [فاعلاتن \ فعلاتن \ مفاعلن فعلن]

خَمِ زلفِست بلاست می گویم	رشتهء جانِ ماست می گویم
زلفِ خَمِ گشته بر رُخت ای مَه	کج نشینیست راست می گویم
خاکِ پایت که کُحلِ دیدهء ماست	دیده را رهنماست می گویم
در میانِ نهالِ سَـروقدان	قَدْ تو خوش نماست می گویم
ای طیب از دَوای مَن بُگَـذر	دردِ مَن بی دواست می گویم
بر امیری مزن تو بیهوده تیغ	کز تو اینها جفاست می گویم

117

و له

مجثث مثنی مخبون محذوف [مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعل]

دو چشمِ مستِ تو ای شُوخِ می پرست به هم	به جانِ خسته دلان ناوکش نشست به هم
به دورِ وصلِ تو فارغ شدم ز جورِ رقیب	من و سگانِ درت داده ایم دست به هم
مکن تو نسبتِ نخلِ قَدَت به سروِ سَـهی	که پیشِ سایهء قَدَت فتاده پست به هم
تویی نهاده به هر چینِ زلفِ دامِ بلا	منم اسیرِ بلا مانده زان شکست به هم
مرانِ امیرئ بیچاره را ز درگه خویش	که زار ماندهء آن کوست از اَلَسْتُ به هم

118

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

- 38a بسی خونِ جگر چون جامِ ازان پیمان شکن دیدم که یک دم بادهء وصلش به کامِ خویشتن دیدم
نموداریست از روح القدس گویا دهانِ او که نبود هیچ پیدا گرچه او را در سخن دیدم
پس از غُمری همین شد بهره از عمرِ خود حاصل که بر نخلِ قدّ دلجویش آن سیبِ ذّقتن دیدم
چنان یک رنگ شد با عکسِ لعلش می که در ساغر چو دیدم هر دو را گویی دو جان در یک بدن دیدم
به وصفِ آن دهن گفتم امیری لب گشایم من چو خاتمِ غنچه را مُهرِ خموشی بر دهان دیدم

119

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

- به روزِ وصلِ آن مه دردِ خود را گر دوا یابم به شامِ غمِ دوی دردِ هجران از کجا یابم
چنان با جورِ او در گریه خو کردم منِ غمگین که آبِ دیده شُوید هر کجا حرفِ وفا یابم
ز سجده بر نخواهم داشتن سر تا به روزِ حشر چو محرابِ کفِ پای سگانش هر کجا یابم
ز مهرش نیست خالی سینهء پُر دردِ من یک دم ولیکن زان پری بر خویشتن چندین جفا یابم
نکرده بر امیری هیچ کس جور و جفا هرگز جفایِ کو رسد هر دم مرا زان بی وفا یابم 38b

120

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

- روی تو مُصَحِّفِست بَرِو آیتِ کلام خَطِّیست بر رُخت که به خوبی شده تمام
می خواره ایم و عاشق و بد نامِ خلقِ شهر رنیدیم و لا یبالی و رسوای خاص و عام
این دولتم بس است که بر آستانِ تو افتاده ایم با سگِ کوی تو صبح و شام
داریم مهوشی که کند صیدِ جان و دل از زلفِ حلقه کرده و بر رخ نهاده دام

دارد امیری از دم تیغست شهادتی تعجیل تر به قتل من بی گناه حرام

121

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

چه سازم چاره از هجران یارِ خود نمی دانم	شدم دیوانه و تدبیر کارِ خود نمی دانم
به جز خون خوردنِ هجرایِ خود نمی بینم	به جز غم شادی در روزگارِ خود نمی دانم
تنِ بیمار کو با خاکِ راه افتاده در کویت	غباری جز وجودِ خاکسارِ خود نمی دانم
مُرادِ خویش جویان هر کسی را در شبِ قدرست	شبِ قدری به جز موی نگارِ خود نمی دانم 39a
به صد جور و جفایم چون امیری راندی از کویت	که آن جور و جفا جز اعتبارِ خود نمی دانم

122

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

شب از دیوانگی در کوی او با چشمِ تر کردم	چو در کویِ به بینم محرمی دیوانه تر کردم
مرا زهدِ ریایی ساخت رسوای جهان ای دل	ره بُخانه بنما تا ز دینِ خویش بر گردم
تویی شمعِ شبستانی برو ز بی کسی ما را	منم پروانه سان گه زیرِ پا گه گردِ سر گردم
چو جان آهنگِ رفتن می کند ساقی بده جامی	که پیش از تلخی جان دادن از خود بی خبر گردم
امیری گر شدم پا بسته زلفش ندانستم	که رویش بینم و زان سان گرفتارِ نظر گردم

123

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

ای بُتِ مغیبه بنما به سوی خُم راهم	که زر نقد به کف دارم می می خواهم
از درِ میکده ای مغیبه دُورم مفکن	زانکه من بنده دیرینه این درگاهم
بُتِ پرسنی بودم شیوه پی دین داری	کافرَم زانکه ازین شیوه بود اکراهم 39b
نقدِ جانی که مرا هست کنم صرفِ رخت	بوسه گر زان لبِ شیرین بدهی ناگاهم

بر دَرت همچو امیری نگشتم ناله و آه که مبادا که کند پرده گشایی آهم

124

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای نوبهارِ حُسنِ مقامِ تو دیده ام	در دیده جای کن که تویی هر دو دیده ام
ای باغبان به سوی گلستانِ مخوان مرا	چون در دلست خارِ گلِ نو رسیده ام
آن سروِ قد که لطفِ قدش دل برد ز ما	نخلیست از مُراد ولی بر ندیده ام
آمد به قتلَم آن مَه و بر کف گرفته تیغ	من منتظر به راه غمش آرمیده ام
دیوانه دیده ام ز غمش در جهان بسی	دیوانه دیده ام چو امیری ندیده ام

125

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

میلِ بُستان چو کنم بی رُخِ آن سیم تنم	خواهم از فرقتِ او جامهء جان چاک زنم
ساخت آن مغچه از باده چنانم بیهوش	که مرا یاد نیاید به دل از خویشتم
آنچنان با سگِ کویش بودم یکتایی	که به خود هیچ تَصَوُّرِ نکنم این که منم
ساقیا باده بده آینه سان تا نگرم	که کند جلوه درو گُلِ رُخِ سیمین بدنم
مکن از روضهء کویت چو امیری دورم	زانکه من بلبَلِ دل سوختهء این چمنم

126

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

باز در دیرِ مغان از غمِ دل می زارم	عالمی را ز غمِ خویش به جان می آرم
دستِ اُمید ز بُستانِ جهان در چینم	گر دمی دست بران سببِ زنخدان آرم
آن دلِ زارِ پریشان که مرا بُد روزی	در خَمِ حلقهء آن زلفِ پریشان دارم
رَحِمِ کن بر دلِ بیمارِ من از جور گذر	کین دل از دستِ جفایت به فغان می آرم

چون امیری مکن از روضهء کویت دورم زانکه من بلبلِ دل سوخت زین گلزارم

127

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

40b	دل سوزدم ز هجرِ رُخ یارِ مهوشم	ساقی بیار باده که بَنشانَد آتشم
	جانِیست پُر ز غم من دیوانه را به کف	دارم برای مغیجگانِ پری و شَم
	ای مغیچه ز دردِ خمّارم بسی خراب	جامی گرم نَمّا که به روی تو در کشم
	گردم ز خویش بیخود و گیرم ره نجات	از بادهء وصالِ تو گر جرعه ای کشم
	با زلفِ یار همچو امیری دلم خوشست	لیکن ز تابِ حلقهء زلفش مُشَوّشَم

128

و له

هزج مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

ای کافرِ بد مهر که بُردی دل و دینم	گاهی به وفا می‌کُشی و گاه به کینم
گر سوخت به سودای سرِ زلفِ تو خلقی	لیکن منِ دل سوخته زان حالِ چینم
آن مغیچه تا از رُخ خود پرده بر انداخت	جان گشت فدای رُخ آن پرده نشینم
در کوی تو وامانده تری نیست جز از من	آن بخت کجا آنکه دمی با تو نشینم
کردم چو امیری ز فراقِ غمِ دل فاش	یک رطلِ گرانم ده و در جُرمِ مینم

129

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

ز مهرِ عارضش پیوسته روشن بود کارِ من	چو دل در زلفِ او بستم سیه شد روزگارِ من
چو بر خاکم رسی جانا ز خاکم دامت در چین	مبادا کو رسد بر دامنِ پاکتِ غبارِ من
تنِ فرسوده بر خاکِ ره سلطان سلیمان نه	که ماند بر سرِ کوبشِ غباری یادگارِ من
مجو دردِ دلم را از طیبِ ای همنشین آخر	که او باشد چو من عاجز ز دردِ بیقَرارِ من

ازان بر سینه سوزم چون امیری داغ حسرت را که نزد عاشقان اینست نشانِ اعتبارِ من

130

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای دل در آ به میکده و باده نوش کن	جان را فدای مغبجهء می فروش کن
بگذر جور و روی به راه وفا بنه	هان ای جوان نصیحتِ پیرانه گوش کن
ساقی به بزم مغبجه پنهان میم بده	تاکس خبر برون بُرد لب خموش کن
خواهی ز حُسنِ مغبجه یابی ره نجات	از دستِ او بگیر می و رو به رُوش کن
ساقی چو یافت از تو امیری می وصال	یک جرعه باده نذرِ من خرقه پوش کن

131

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

غمزه را تعلیم از بهرِ دل آزاری مکن	دردِ من بین و به خون ریزِ منش یاری مکن
آخر ای بلبل ز دردِ گل دمی خاموش باش	من گرفتارم به خارِ غمِ تو خود زاری مکن
چون شدی ای دل مُقیمِ دیر زین پس غم مخور	با وجودِ کعبه در بُتخانه معماری مکن
داشتم بیهوشی از مستی که یارم رُخ نمود	دیده کو زین خواب هرگز میلِ بیداری مکن
چون دران کو ای امیری با سگش گشتی رفیق	با چنین یاری دگر آهنگِ بیزاری مکن

132

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

گل گل شکفته حُسنِ تو ای نوبهارِ حُسن	بالا گرفته از گلِ روی تو کارِ حُسن
مه بر فلک به گردش و گل در چمن به ناز	پیدا شده به دورِ رُخت اعتبارِ حُسن
مجنون فغان و بی خودیت را به ماگذار	زان رو که نیستی تو چو من بقرارِ حُسن
حُسنِ تو گُلستان و قَدّت سرو بوستان	زلفت ز سرکشِ است شده پرده دارِ حُسن

جان کرده ای فدای سگِ یار امیریا در طور عاشقی نشدی شرمسارِ حُسن

133

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

از من پرس حالِ دلِ یارِ مهربان	دل شد به گوی یار ندارم ازو نشان
خوش آن زمان که در قدمِ پیرِ می فروش	در دیر با دو مغچه بودم قدح کشان
هرگه که یار جلوه کند بر سمنده ناز	باشد فدای خاکِ رهش فرقِ سرکشان
گاهی که بر سرم قدمِ رحمتِ آوری	گردم غبارِ پای تو ای شاهِ مهوشان
دارد فغان و ناله امیری ز دردِ یار	دیوانه گشته از غمِ عشقِ پری و شان

134

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

صبح است ساقیا قدحم پُر شراب کن	وقتِ دعاست حاجتِ ما مُستجاب کن
ای دل طپدنت همه دم از برای چیست	گاهی به ناله باش و گهی اضطراب کن
جان را فدای شاه سلیمان چو کرده ام	خواهی به ناز پرور و خواهی عتاب کن
مُردم ز حسرتِ دم تیغِ ستمگرت	یک ره ز بهرِ تشنه لبِ خود شتاب کن
ای شاهِ من امیری بیچاره را ز لطف	از خیلِ گشته های خود او را حساب کن

135

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

چشمِ خون ریزت به قصدِ خونِ ما بر هم مزن	رویِ منما آتشِ رخساره در عالم مزن
با شبِ وصلتِ دلم فارغ ز روزِ روشنست	با من صبحِ جدایی تا قیامت دم مزن
این دلِ صد پاره ام منزلگه پیکانِ تُست	ناوکت ای جانِ من بر قلبِ نا محرم مزن
دل به وصلتِ شاد باشد از غمِ هجرش مسوز	محنتِ آبادی چنین از سوزِ غم بر هم مزن

ای امیری تا به کی در عشقِ من زاری کنی چون شدی عاشقِ دگر لاف از دلِ خرمِ مزین

136

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

ز مستی تا دریدم جامه بر تن نمی دانم گریبان را ز دامن
خوش آن وقتی که آن مه جامِ گل رنگ نهادی بر کفم بر طرفِ گلشن 43a
ز جورِ مغیچه وز دردِ عشقش بخوام ساختن در دیر مسکن
قدحِ پُرکن ز بزمِ وصلت ای مه بده تا در کشم بر رگم دشمن
به کوی دیر رفتم چون امیری برو زاهد کجا زهد و کجا من

137

و له

رجز مثنیٰ سالم [مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن]

ای دل برو در میکده جایی دگر مأوا مکن جز دردِ عشقِ مغیچه در سینهء من جا مکن
ساقی پی فرخندگی گر بایدت پابندگی خواهی که یابی زندگی در جام جز صہبا مکن
در گلستان ای سیم بر می ریزی اندر جام زَر افکن درو یک ره نظر میلِ گلِ رعنا مکن
رسوای عشقت گشته ام دیوانه و سرگشته ام در گنجِ غم بنشسته ام بیشم ازین رُسوا مکن
بگذر امیری از غمت چون نیست چیزی حاصلت از هر چه هست بگسل دلت جایی دگر شیدا مکن

138

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعل]

چو نیست وصلِ تو ام ای مرا تو آفتِ جان بود ز هجرِ تو ام دیده ها ستاره فشان 43b
بیا که بی تو دلم آخگرست سوزنده مرو ز دیده ازین پس بر آتشم منشان
مرا چه حد که کنم سجده پیشِ ابرویت چو هست قبله ام از پایِ توسنِ تو نشان
ز دورِ اهلِ زمان ناخوشم من ای ساقی کرم نما و مرا ساز از دو جرعه خوشان

منم امیری بیچاره از غمت خسته ز نیم خورد خودت جرعه ای مرا بچشان

139

و له

منسرح مثنی مطوی موقوف [مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان]

دُوش به من رُخ نمود آن بُتِ سیمین بدن	هوش ز من در ربود آن مَه گِلِ پیرهی
هر شکن زلفِ او دامِ دلِ بیدلانست	بهر شکستِ دلم کرده شکن بر شکن
بر تنِ او پیرهی گر بود از برگِ گل	پاره کنم من ز رشک بر تنِ خود پیرهی
بر دلِ من کوه غم هست ز شیرین لبی	بارِ دلم بی سُتون من به تهش کوه کن
بُرده امیری به شعر گوی ز میدانِ نظم	پیرو خسرو شده لیک به وجهِ حسن

140

و له

مضارع مثنی اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

هرگه گذر کنی به من ای سروِ نازِ من	باشد به خاکِ پای تو روی نیازِ من
بُگذاخت تن ز هجر و دلم سوخت از غمت	جانا بین ز هجرِ تو سوز و گدازِ من
درد و غمِ تو چاره چه سان جویم از طیب	از روی مرحمت چو تویی چاره سازِ من
عشقت رسید و رازِ نهانی ز دل ببرد	زان رو برون شد از دلِ بیچاره رازِ من
نخلِ قدت که جانِ امیری فدای اوست	یک ره به سوی او گذر ای سروِ نازِ من

141

و له

مضارع مثنی اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

زلفت که شد نهالِ قدم را شکست ازو	دارم دلِ شکسته ولی پای بست ازو
حالِ لبِت که کرد ز دین بی خبر مرا	این جانِ زار ماندهء من بُت پرست ازو
بُگشاده لب به پرسِ حالِ اسیرِ خود	هر ناوکی که بر دلِ زارم نشست ازو
قدّ تو خوش خرام و رُخت آفتی دگر	چشمِ تو پُر خمار و من زار مست ازو

چون با سگش امیری بی دل گرفت اُنس در کوی او فتاد بشسیم دست ازو 44b

142

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

آینه هم به دیده او دید روی او	ور نه چه تاب داشت که بیند به سوی او
زان رو بهر شهرهء عالم شد آفتاب	کز صدق زد چو صبح دم از مهر روی او
گردد سحاب رحمت و بارانش آب لطف	گردی که بر هوا رود از خاک کوی او
گیرم ز پیش چشم من او را برد رقیب	یا رب چه سان برد ز دلم آرزوی او
خواهم که متصل سخن او کنم ولیک	شرم آیدم ز خود که کنم گفت و گوی او
خواهی امیری از دو جهان دولت وصال	پیوند کن به رشتهء جان تار موی او

143

و له

خفیف مسدس مخبون محذوف [فاعلاتن مفاعیلن فعلن]

تا نمودی جفات با ما تو	قل خود گفته ایم ما با تو
می گشی هر دم به تیغ جفا	چون زدم حرفی از وفا با تو
نا توانم ز مردم چشممت	که شود همنشین چرا با تو
کرده ای در دو دیده منزل خویش	و چه خوش باشد این دو جا با تو 45a
چون امیری سگیست از در تو	بارها گفته ایم ما با تو

144

و له

رجز مثنیٰ مطوی مخبون مفتعلن مفتعلن مفاعیلن

سوخت ز فرقت رُخت این دل غم فزای تو	و که خراب دارم طرهء مُشکسای تو
خال لب ز یک طرف هست بلای جان من	وز طرفی دگر گُشد خندهء دلگشای تو
جام میم که داده ای ای شه خسرو زمان	داده ز دهرم آگهی جام جهان نمای تو

بی تو مَماتِ خویش را دل طلبد به آرزو ای تو حیاتِ جانِ من جان بودم فدای تو
 بر سرم ار قدم نهی از سرِ ناز یک دمی گُحلِ بصر بود مرا گردِ غُبارِ پای تو
 دیرِ مغان امیرِیا هست نصیبت از ازل مغیچه ها به کف قدح داده به جان صلائی تو

145

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن]

می گُشد هر دم مرا نخلِ قدّ رعنائی او هست رُویش چون گل و خالِ لیش بالای او
 برگِ گل خواهم که سازم قَرشِ راهِ آن نگار تا نگرده رنجه از خارِ گلستان پای او 45b
 دیده دل روشنی دارد ز یمنِ مقدمش زانکه در دیدست گاهی و گهی دل جای او
 داد پیرِ دیرم از راهِ مُروّت جرعه ای چون ردای زُهد را کردم قدحِ بالای او
 ای امیری جان فدا کردم به عشقِ مغیچه صد چو جانِ من فدای ناز و استغنائی او

146

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

زاهدان بهرِ خدا جانبِ میخانه مرو و نه چون من شودت خرقه و سجاده گرو
 به می گُهنه ده و ساقی نَورا را در یاب زر و سیمی که به دستت فتد از کهنه و نو
 با تو ای مَه سخنی هست مرا پنهانی گر ز وَصلت طلبم ماهِ من او را بشنو
 چون تو خواهی برِ نیکی مَفشان تخمِ بدی تا شود حاصلِ غمِ تو به هنگامِ درو
 در ره نظّم امیری رَوش جامی یافت مددش معنی حافظ شُد و رُوحِ خُسرو

147

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

چون شدم جانبِ میخانه به رندان پی رو نیست وجهِ میمِ ار جان گرو و جامه گرو 46a
 چون خطِ سبزِ کمان ابرویم آمد به خیال مزرعِ سبزِ فلک دیدم و داسِ مَه نو

بی خود افتاده بُدم چون به خود آمد دلِ من	یادم از کِشته‌ء خویش آمد و هنگامِ درو
خانه‌ء دل ز غمت تیره و من زار ز غم	آفتابی بیفکن بر دلِ زارم پرتو
به خودیِ خود امیری تو به جایی نرسی	خودی خویش بیفکن تو و بی خویش برو

148

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

چشم و دلست جای تو جایی دگر مرو	بیرون میا ز دیده وز دل به در مرو
چون می روی به کوی وی ای دل ز من شنو	جایی که قتلِ تُست ازان بیشتر مرو
صبح است با خود آی و شنو نالهء مرا	بی خود چنین به نغمهء مرغِ سحر مرو
ای دل به راهِ عشق خطرها بسی بود	بشنو سخن چو بُو الهَوَسان این سفر مرو
دارد امیری از گذرِ دیده صد بلا	خواهی سلامتت سوی آن ره گذر مرو

149

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلن]

سوی آن چشم نیبم چو به افغانم ازو	تابِ آن زلف ندارم چو پریشانم ازو
خواستم صورتِ او از دلِ من پاک رَوَد	بتکده گشته ولی خانهء ایمانم ازو
تا سخن گفته ام از غنچهء سیرابِ لبش	مانده از شرمِ رُخش سر به گریانم ازو
این دلِ غم زده ام صیدِ کمانِ ابرویست	ترکِ او چون بتوان کرد که قُربانم ازو
دامنِ صبرِ امیری که ز هجرت شده چاک	دستِ اُمید همان به که بر افشانم ازو

150

و له

مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

آن سرکز آستانِ تو دُورست خاکِ به	در سینه ای که درد و غمت نیست چاکِ به
هر دیده ای که رخنهء تیغِ غمت ندید	از حسرتِ جفای تو او خوابناکِ به

شادی به وصلم ارچه دهی ناصحا مرا کین جان زار ماندهء من دردناک به
خواهم حیات از دم تیغ ستمگرت آن کس که نیست گشتهء تیغ هلاک به
گشتی تو می پرست امیری به دور یار نام تو از جریدهء زهاد پاک به

151

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

تویی ای شهبوارِ حُسن قصدِ این و آن کرده منم افتاده در راهِ سَمندت تَرکِ جان کرده 47a
ز بی مِهری فلک هرگز نمی خواهد دمی شادم غم و دردی که دارم با جفایت هم عِنان کرده
ز بس پنهان خورم خون از غم شاهِ سلیمان بخت سِرشکِ سُرخ بر زُخسارهء زردم عِیان کرده
ز هجرت مرده ام ای مه مکش تیغِ جفا بر من مکش چندانکه گفتم آن جفاجو آنچنان کرده
اگر صد پاره سازد سینهء زارِ امیری را خوشم زان رو که با من از سرِ ناز امتحان کرده

152

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

قضا تا صورتِ خویش ز تصویرِ جفا کرده بلا و محنت و دردش رقم بر جانِ ما کرده
دلی دارم ز حسرت خون شده از درد هجرانش سری دارم به راهش آن جفاجو زیرِ پا کرده
به وصلش شاد بودم قدرِ نزدیکی ندانستم به داغِ دوری آن بد مهر ما را مُبتلا کرده
بالای دردِ عشقش تا کی از مردم نهان دارم به حمدِ الله که زخمِ خنجرش دفعِ بلا کرده
ز بس دریوزه کردم چون امیری بر سرِ کویش که تا از مرحمت یک ره نظر سوی گدا کرده 47b

153

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

عشقت درونِ سینهء من خانه ساخته گنجیست جای خویش به ویرانه ساخته
دارد مرا به قیدِ جُنون دامنِ زلفِ او دل از کفم ربوده و دیوانه ساخته

از کف نهاده جام و به پیمانه ساخته	خون می خورم ز دیده به دورانِ زلفِ یار
بر گردِ شمع روی تو پروانه ساخته	مسکین دلم کز آتشِ غم بود مُبتلا
شب با سگانِ کوی تو کاشانه ساخته	در کوی تو فتاد امیریِ خاکسار

154

و له

رمل مثنی‌مخبون محذوف [فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن]

چشمِ بد دُوز رویت که جوانی شده ای	ای به رُخساره چو مَه سروِ روانی شده ای
که به خوبی چو مَه و مهر نشانی شده ای	این چه حُسنست که خدا داد تُرا روزِ ازل
راست گویم که مرا آفتِ جانی شده ای	با چنان قامت و رخسارهء زیبا که تُراست
48a در ملاحظت به سخن شُورِ جهانی شده ای	در فصاحت لبِ شیرین چو گُشایی به سخن
از خودت پرس که آشوبِ جهانی شده ای	چند پرسی ز غم و دردِ امیری جانا

155

و له

هزج مثنی‌مخرّب مکفوف محذوف [مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن]

جانی تو و کردم به فدایت دل و دیده	جز جور و جفایت دلِ غمدیده ندیده
با خرقهء پشمینه و با پشتِ خمیده	بر یادِ تو ای مغبچه در دیر فتادم
صد نافه چو آن طُره به یک مو نخریده	ای مُشک تو خود را بر زلفش چه فروشی
چشمت مرسا با همه اخلاقِ حمیده	دل بردن و تن گشتن و جان سوختنت کار
تا از لبِ شیرینِ تو دُشنام شنیده	از ناله و فریاد فرو ماند امیری

156

و له

مقارِب مثنی‌سالم [فعولن فعولن فعولن فعولن]

گـردن نـهـا دیم اَلْحُکـمُ للهِ	چون حُکمِ قتلم کردی به دلخواه
گر توبه کردم بود آن به اکراه	ساقی چو مستم می ده به دستم

48b گاهم برانند گاهي زهاد غافل رندان آگاه
تا گفت بلبل افسانه گل کردیم صد آه از هجر آن ماه
باشد امیری پیشیت اسیری رندیسست عاشق والله و بالله

157

و له

رمل مثنی محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

بُرده ای دل از من و هم غارت دین کرده ای دین و دل بُردی ز من جانا چه آیین کرده ای
دُور نبود کز لبَت جانم اگر یابد حیات زانکه در جان و دلم بسیار شیرین کرده ای
دام زلف افتاد بر روی تو یا رب از چه رُوست گویا قصدِ شکارِ آهوی چین کرده ای
بَر گِلِ رُویت عَرَق از تابِ می گر شد پدید ژاله افشان بر گِلِ سُوری و نسرین کرده ای
ای امیری جامِ می در گش نشین فارغ ز دهر خاطرِ شادت چرا از دهر غمگین کرده ای

158

و له

مضارع مثنی اُخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

49a خالِ لبَت که رهزنِ اربابِ دین شده آشوبِ دین و آفتِ روی زمین شده
چشمِت گرفته ناوکِ مژگانِ آبدار از بهرِ صَید کردنِ دل در کمین شده
گفتی به ناز کز می وصلت دهم مُراد ای من غلامِ نازِ تو ای نازنین شده
دامِ بلاست زلفِ تو و دانه خالِ او مرغِ دلم به دامِ بلا دانه چین شده
بیرونِ مرو ز میکده یک دم امیریا خوش باش کز ازل چو نصیبِ تو این شده

159

و له

مضارع مثنی اُخرب [مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن]

ماییم در خرابات با دلبرانِ ساده هم دین ز دست رفته هم دل ز دست داده
گر کوهکن به سختی می کند جُوی شیرین جان می گنم من از هجر از کوهکن زیاده

کرد او به وصل شادم رفت و نکرد یادم	داغِ بالای هجران بر جانِ ما نهاده
بیهوشم و خرابم از خود خبر ندارم	بی خود ز خویش گشته در پای خُم فتاده
کردم دعای وصلش هم چون امیری از صدق	درهای آسمان شد بر روی من گشاده

160

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

خداوندا به داغِ عشق از عالم فراغم ده	49b به هجرِ لاله رویی چاشنی درد و داغم ده
بود تاریک بی رُخسارت ای مَه دیدهء بختم	منِ بد روز را از پَرَتوِ رُویت چراغم ده
منم حیران شده بر غنچهء لعلِ لبَت جاننا	تو ای گل غنچه ام از ساغرِ نرگس ایام ده
به درمانِ دماغم ساقیا بر دار ساغر را	دمی زان آبِ آتشناک از بهرِ دماغم ده
امیری بر جفایت خویشتن را منتظر دارد	چو آیی بهرِ قتلَم بر رَسولِ خود بلاغم ده

161

و له

رمل مثنی مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

ای ز ادراکِ جمالت همه را حیرانی	یُؤسُفِ عَهدی و در حُسنِ نداری ثانی
بس که سودند جبینها به رهِت ماه و شان	کس ندیدست ازیشان گره پیشانی
مهر و مَه از پی تعظیم و شرف روی نهند	بَر درِ بارگه شاه سلیمان خانی
یار داناست به حالِ دلِ بیچارهء من	منِ بیچاره چه گویم به همه نادانی
می نهم جان به کف و بر سرِ کویت آیم	تا سگانِ سرِ آن کوی کنم مهمانی
هر که جان باخت سوی منزلِ جانان ره بُرد	50a ای امیری تو به جان باز چرا می مانی

162

و له

هزج مثنی سالم [مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن]

رود در خواب آن سُوخ ار کنم دردِ دل و زاری	به پیشش دردِ دل افسانهء خوابست پنداری
---	---------------------------------------

سگش را کی دهم آزار در بوسیدنِ پایش	که ناید از من بیچاره هرگز مردم آزاری
دلَم گر شد گرفتارِ سر زلفش عجب نبود	خلاصی ناید از مرغی که باشد در گرفتاری
ازان سازم به مستی بی خودی زیرا که از خجلت	که نتوانم نظر سویش کنم در وقتِ هُشیاری
شود روشن امیری کلبهء احزانت آن روزی	که آن شوخ جفا جو بُگذرد با روی گلناری

163

و له

مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف [مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن]

ای سروِ سر فراز ز بُستانِ کیستی	چون گل شُکفته ای ز گُلستانِ کیستی
درمانِ من به جز غم و دردت علاج نیست	جانم فدات از پیِ درمانِ کیستی
روزم شبست بی تو و شب تا به روز غم	ای نُورِ دیده شمعِ شبستانِ کیستی
هرگز چو غنچه لب نَگشادی به روی من	50b ای بی وفا تو غنچهء خندانِ کیستی
در کوی تو فتاد امیری ز جان گذشت	ای جانِ من بگو که تو جانانِ کیستی

164

و له

مضارع مثنیٰ اخرب [مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن]

آمد بهار و ما را بر سینه داغِ یاری	چون لاله زار گشته دارم ز خون کناری
هر کس به وصلِ یاری باشد چو گل شُکفته	ما را دلی چو غنچه پُر خون ز گُلعداری
خَطِ تو نوبهارِ یست چون گل شُکفته رویت	نشکفته این چنین گل در هیچ نوبهاری
تا چند باشم از تو چون غنچه مُهر بر لب	خواهم کنم چو بُلبل فریادِ صد هزاری
آمد گل و امیری سوزد به گنجِ محنت	چشمی به ره نهاده در انتظارِ یاری

165

و له

متقارب مثنیٰ سالم [فعولن فعولن فعولن فعولن]

چو بر قلبم ای مَه شکست آوری	ز شُخوی دلَم را به دست آوری
-----------------------------	-----------------------------

تو ماهی و چشمم بود منزلت	چه باشد که در وی نشست آوری
به راهت رو ای دل به چشمش مبین	چو رو را بدان تُرکِ مسّت آوری
چو خواهم که بندم به زلفت دلم	بر غمِ منش در شکست آوری
امیری چو ماهیست در بحرِ غم	ازان طُره او را به دست آوری

166

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

تا به کی ای غم مرا از هجرِ یارم می‌گشی	زار گشتم از غمش دیگر چه زارم می‌گشی
اختیاری نیست ما را گر رود جان در رخت	لیک در مستی تو هم بی اختیارم می‌گشی
از برای گشتم بس بود تیغِ فرقت	از پیِ وصلت به داغِ انتظارم می‌گشی
ساقیا می‌را به من چند آنکه بتوانی بده	ورنه ای ساقی ز اندوهِ خمارم می‌گشی
تا به کی سوزی امیری را تو پنهان از غمت	سوزیم پنهان و در وصل آشکارم می‌گشی

167

و له

رمل مثنیٰ مخبون محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن]

حُسنِ رفتارِ تو و سروِ روان هر دو یکی	لُطفِ گفتارِ تو و راحتِ جان هر دو یکی
تا رسد از تو به من هر نفسی جور و جفا	دو لبِ لعلِ تو دارند زبان هر دو یکی
من که با نام و نشان بر درِ وصلت بودم	کرده هجرِ تو مرا نام و نشان هر دو یکی
هرکسی را غمِ سُودست و امیری فقیر	هست در کوی تو اش سود و زیان هر دو یکی

168

و له

رمل مثنیٰ محذوف [فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن]

بر سرِ کوبت مرا بُودی دمی جا کاشکی	سودمی رُخسارِ زردم را بران پا کاشکی
ماه من تا چند بینم مهرِ رویت در حجاب	بیفکنی بُرقع ز روی عالم آرا کاشکی

من که فارغ کرده ام از سایه طُوبی	سایه کردی بر سرم آن سرو بالا کاشکی
چون که امروز از جمالت نیست ما را بهره ای	وعده و صلت بیفتادی به فردا کاشکی
ای امیری دُرِ نظمت چون بود در وصفِ شاه	جا نیابد غیرِ گوشِ شاهِ والا کاشکی

169

و له

مجتث مثنیٰ مخبون محذوف [مفاعِلن فعِلاتن مفاعِلن فعل]

به غیرِ دیرِ مغان دل مرو دگر جایی	چو بسته ای تو به زنجیرِ زلفِ ترسایی
منم که کافرِ عشقم به دیرِ مستِ خراب	یقین شدم که به از دیرِ نیست مأوایی
دلَم چو کرد تمنای پای بوسِ سگت	به غیرِ دادنِ جان نیستش تمنایی
تو می روی به دو صد نازِ حُسن از پیشم	منم که می رودم جان ز ناشکیبایی
اگر به میکده افتی امیرِ پارسا روزی	نه مردمیست از آنجا اگر بُرون آیی

170

و له

هزج مثنیٰ سالم [مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن]

خوش آن روزی که بر کف تیغِ کین بیداد می کردی	من بیچاره را از روی کین هم یاد می کردی
ز بس زاری که کردم بر درت دیدارِ نَمودی	چه بودی یک دم ای مَه گر دلم را شاد می کردی
به دورِ حسنِ تو فرهاد اگر بودی درین عالم	به شیرینی چه خون ها در دلِ فرهاد می کردی
ز دوری رُخت شب تا سحر در نالهء زارم	شنیدی گر دمی این ناله صد فریاد می کردی
امیری گر شدی خاکِ درِ میخانه ات منزل	ز آبِ دیده ات بُتخانه ای بُنیاد می کردی

رباعیات

1

و له

52b از باد صبا دوش شنیدم بویست می گفت به من وصف رخ دلجویت
نا دیده جمال تو شدم عاشق زار ای وای بران زمان که بینم رویت

2

و له

دو چشم خوش و دو زلف عنبرسایت با روی مه و دو لعل شگر خایت
ای مورچه بر گرد لبش تند مگرد ترسم که به انگبین بماند پایت

3

و له

دو زلف خوش و دو لعل شگر خایت دو چشم خوشت با رخ مه سیمایت
سر تا پایت سرشتهء لطف حق است سر تا پایم فدای سر تا پایت

4

و له

دیدم من دل شکسته بر طرف چمن پیراهن گل چاک شده تا دامن
گفتم که گشاد پرده ای روی ترا باد سحر از میانه بر خاست که من

5

و له

53a در میکده گر تو بت پرست خواهی شد ور زاهد خشک حق پرست خواهی شد
مگذار ز کف ساغر می کاخر کار چون ساغر باده دست به دست خواهی شد

6

و له

ای از می لعلت همگی مستی ما پیش قد سرو تو بود پستی ما
ور زانکه نگردي غمت هم دستی ما بر گردیدی به نیستی هستی ما

7

و له

ساقی چو بود بادهء تو شور انگیز یک رطل گران به سویم آور و بر خیز
ور زانکه به عذر توبه لب بگشایم بنده از مرا و باده در حلقم ریز

8

و له

در دیر مغان اگرچه مستم هستم ور عاشق رنید می پرستم هستم
از هرچه گمان برند و گویند مرا من خود آنم و چنان که هستم هستم 53b

قطعات

1

و له

خواهی که ترا ز کس گزندی نرسد با اهل زمان چو آینه یک رو باش
آن به اگر از خلق بتابی رو را یعنی که مباش با کس و با او باش

2

و له

اگر خواهی خضور خویش ای دل همیشه شیوهء خود کن توکل
چو خواهی و ره می از منت خلق توکل کن توکل کن توکل

3

و له

یا رب بود از کرم بیخشی گنهم زان روی کزان حال تباهی دارم
گر هست گنهم و لیک نومید نیم همچون تو گیریم عذر خواهی دارم

در حق ملا مرزای کاتب

خواججه میرزا نوشت تفسیری که شود خلق مُستفید ازو 54a
چون بدیدند سر به سر او را هیچ معنی کسی ندیدند درو

در حق نعمت جنگ

داد از دسـتِ نـعـمـتِ جـنـگِ ی که شدم مـن ز صـحـبـش دـل سـرد
مـرغ چـنـدـی ز دَـهـر بـود مـرا گفـتمـش پـخـتـه کـن بـرای دـو مـرد
او ز دسـتم گـرفـت مـرغـان را بُرد در خـانـه ای بـپـخت و بـخـورد

در حق قاضی موصل

بـه مـن گـفـت پـیری ز قـاضـی مـوـصـل بـه اـمـرِ قـضـا کـاش راضـی نـمی شـد
بـدو گـفـتم آن خـود خـری بـود گـفـتا اگـر خـر نـمی بـود قـاضـی نـمی شـد

و له

امـیری را مُـراد از شـعر و انـشا نـه از دَـعـوی گـری و خـود نـمـایـسـت
سـخن دـانـان هـمـه صـاحـب دـلـانـند مُـرادش از در دلهـا گـدایـیـسـت
54b

تاریخ کتاب

امـیری را شـد از آـیـات دـیـوان بـه نـامِ شـاهِ دین سـلـطـان سـلـیـمـان
اگـر خـواهی کـه تـاریخـش بـدانی ز نُهـصـد تـا ز [====] شـش دـان

فهرست اوزان

رمل

رمل مثنی محذوف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

غزلیات : ۳ ، ۱۱ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۲۷ ، ۶۳ ، ۷۳ ، ۷۶ ، ۷۸ ، ۹۰ ، ۹۲ ، ۹۶ ، ۱۰۸ ،
۱۱۱ ، ۱۳۱ ، ۱۳۵ ، ۱۴۵ ، ۱۵۷ ، ۱۶۶ ، ۱۶۸ ،

رمل مثنی مخبون محذوف (فاعلاتن [فاعلاتن] فاعلاتن فاعلن)

غزلیات : ۲ ، ۱۲ ، ۱۴ ، ۱۸ ، ۲۲ ، ۴۵ ، ۵۲ ، ۵۶ ، ۵۹ ، ۶۲ ، ۶۹ ، ۸۰ ، ۸۲ ،
۸۳ ، ۹۱ ، ۹۴ ، ۱۰۱ ، ۱۰۴ ، ۱۰۹ ، ۱۲۵ ، ۱۲۳ ، ۱۲۶ ، ۱۴۶ ، ۱۴۹ ، ۱۴۷ ،
۱۵۴ ، ۱۶۱ ، ۱۶۷ ،

رجز

رجز مثنی سالم (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

غزلیات : ۱ ، ۱۳۷ ،

رجز مثنی مطوی مخبون (مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن)

غزل : ۱۵

رجز مثنی مطوی مخبون (مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعله)

غزل : ۱۴۴

هزج

هزج مثنی اعراب مکفوف محذوف (مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)

غزلیات : ۴، ۶، ۱۶، ۴۰، ۳۹، ۴۲، ۱۱۴، ۱۲۸، ۱۵۵

هزج مثنی سالم (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

غزلیات : ۷، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۳۲، ۳۰، ۴۹، ۵۳، ۶۷، ۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۱۸،

۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۱، ۱۲۹، ۱۳۶، ۱۵۲، ۱۵۱، ۱۶۰، ۱۶۲

خفیف

خفیف مسدس مخبون محذوف (اصلم) فاعلاتن [فعلاتن] مفاعله فعلن

غزلیت : ۵، ۱۱۶، ۱۶۳

مضارع

مضارع مثنى اُخْرَابِ مَكْفُوفٍ مَحْذُوفٍ (مفعول فاعلاتن مفاعيل فاعلن)

غزليات : ٨ ، ١٣ ، ٢٣ ، ٢٨ ، ٢٩ ، ١٣٨ ، ٥٠ ، ٥٥ ، ٥٦ ، ٥٧ ، ٦٥ ، ٦٦ ، ٦٨ ، ٧١ ، ٧٤ ، ٧٧ ،
٨٥ ، ٩٣ ، ٩٧ ، ١٢٠ ، ١٢٤ ، ١٢٧ ، ١٣٠ ، ١٣٢ ، ١٣٣ ، ١٣٤ ، ١٤٠ ، ١٤١ ، ١٤٨ ، ١٥٠ ، ١٥٣ ،
١٥٨ ، ١٦٣ ،

مضارع مثنى اُخْرِبْ (مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

غزليات : ٣٧ ، ٤٨ ، ١٠٥ ، ١٥٩ ،

مجثث

مجثث مثنى مَخْبُونٍ مَحْذُوفٍ (اصلم) (مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن)

غزليات : ٩ ، ١٠ ، ١٩ ، ٢٦ ، ٣١ ، ٣٣ ، ٣٤ ، ٣٥ ، ٣٦ ، ٣٣ ، ٣٤ ، ٣٦ ، ٣٧ ، ٤٦ ، ٥١ ، ٥٤ ،
٦٠ ، ٦١ ، ٦٤ ، ٧٢ ، ٧٥ ، ٩٧ ، ٨١ ، ٨٦ ، ٨٧ ، ٨٨ ، ٩٨ ، ٩٥ ، ٩٨ ، ٩٩ ، ١٠٠ ، ١٠٢ ،
١٠٣ ، ١١٣ ، ١١٥ ، ١١٧ ، ١٤٨ ، ١٦٩ ،

مجثث مثنى مَخْبُونٍ (مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعلاَتِن)

غزل : ٤١

منسرح

منسرح مثنى مطوى موقوف (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان)

غزل : ۱۳۹

متقارب

متقارب مثنى سالم (فعولن فعولن فعولن فعولن)

غزليات : ۸۴، ۱۵۶، ۱۶۵

فهرست اسماء و قبایل و امکنه و کتب

ج

جَنّت ۸۵ / ۲۴ غزل

جامی (عبد الرحمن) ۱۴۶. غزل

ح

حافظ (شیرازی) ۱۴۶. غزل

خ

خسرو ۱۴۶. غزل

خواجه میرزا ۴. قطعه

س

سلیمان (پادشاه دولت عثمانی) ۲ / ۲۸ / ۵۴ / ۴۸ / ۶۴ / ۶۷ / ۷۹ / ۸۲ / ۸۸ / ۹۰ / ۹۱ / ۹۶ / ۱۰۰
۱۰۳ / ۱۰۵ / ۱۱۱ / ۱۲۸ / ۱۳۴ / ۱۵۱ / ۱۶۱ غزل ۸ / قطعه

ش

شیرین (معشوقهء فرهاد) ۹۹. غزل

شیخ صنعان ۹۲. غزل

ع

عیسی (پیغمبر) ۳۴. / ۸۹. غزل

ف

فرهاد (عاشق شیرین) ۷۸. / ۱۷۰. غزل

ق

قدس ۱۱۸. غزل

قرآن ۹۲. غزل

م

مجنون (عاشق لیلی) ۷۸. / ۹۲. / ۹۶. / ۱۳۲. غزل

مسلمان ۶۳. / ۷۶. / ۹۲. غزل

مسیح- مسیحا (لقب حضرت عیسی) ۴۵. / ۵۴. / ۷۸. غزل

مصر ۸۱. غزل

ی

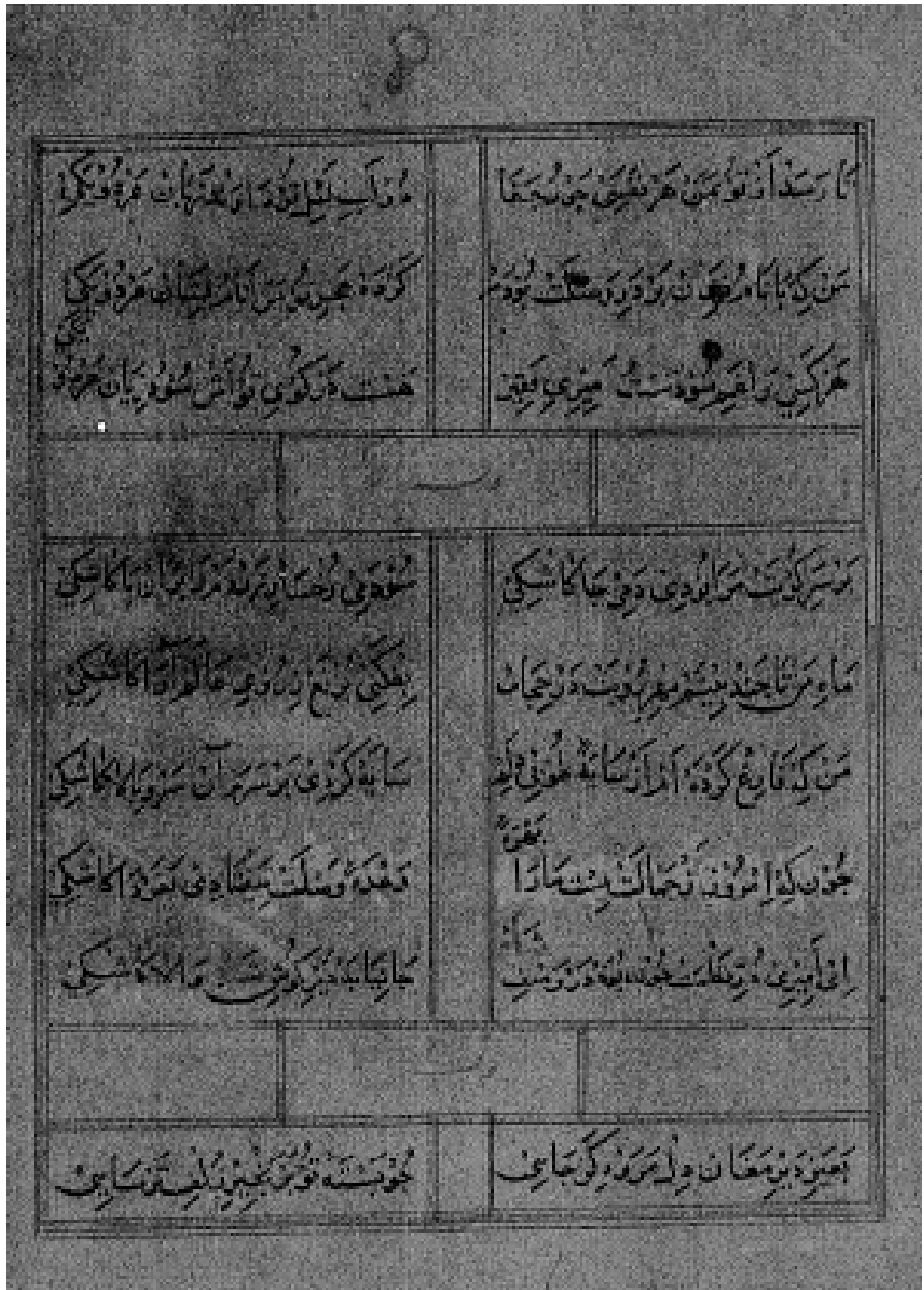
یوسف (پیغمبر) ۸۱. / ۱۶۱. غزل

EK: YAZMA NÜSHADAN RESİMLER

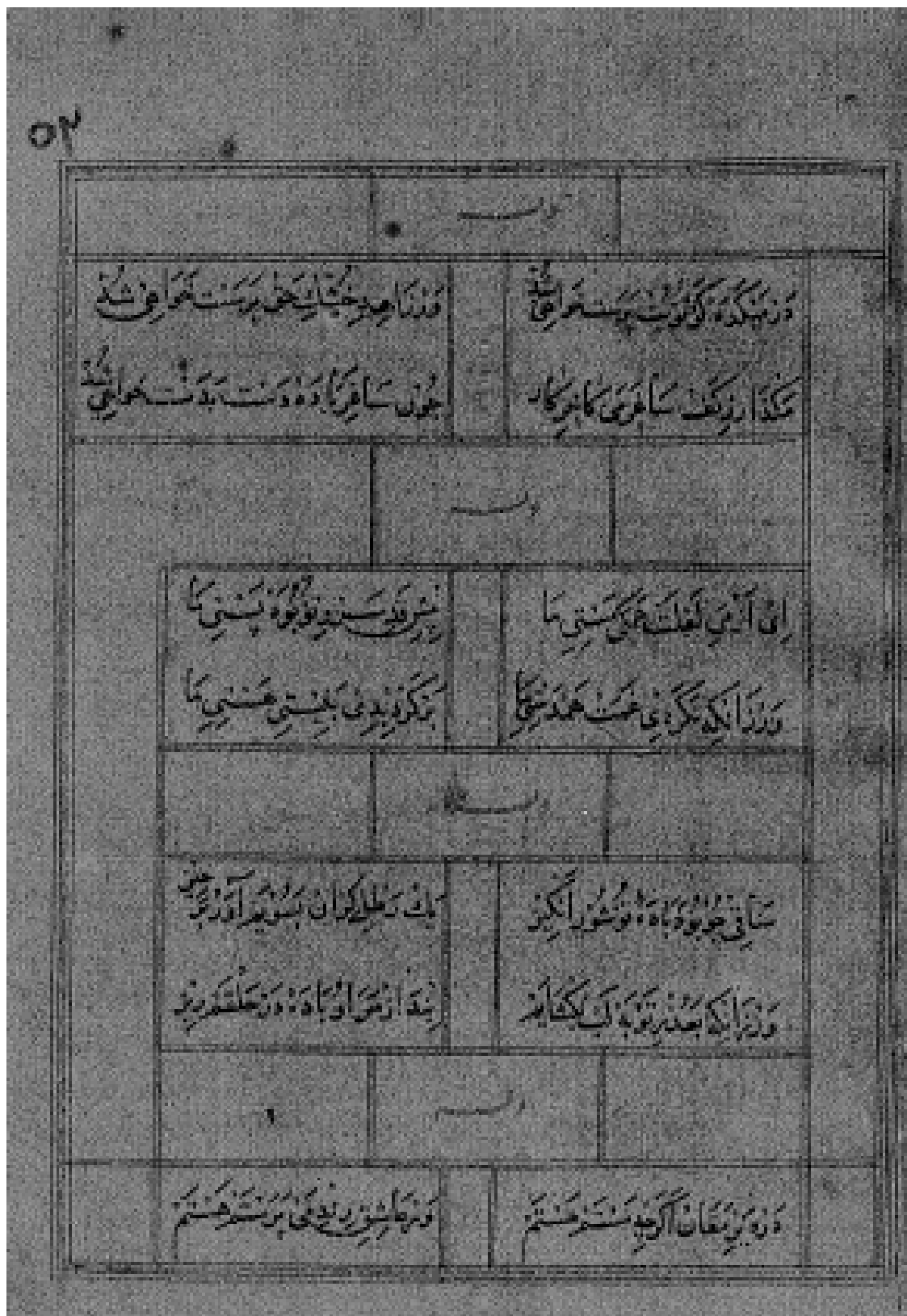

5b: İlk Gazel Sayfası

یغیر شد که نه از دیر نیست مایه ای میزد آدن جان نیستش مستغای ستر که میرد و مر جان را شکیلا این که سره نیست از اینجا اگر برون آیی	شکر که کار عشق در دست غراب و از جو کرد نه پای پای بوی گشت تو میروی بد و سدا ز حسن از چشم اگر یک که آتی امیر با رعد و غمت
من بعد از آن روزی که غمنازی کردی جد بودی یکدیگر ای نه کرده از شادی کردی بشنیدی جد تو نهاد دل ز خواهی کردی شنیدی که من این کاله صد فریادی کردی ز آب دیده ات گمانه بنیادی کردی	غمش آن روزی که بر کف تیغ کیند او شکری ز بس زاری که کرده ز دست و پا از محوری بد و حسن تو ز خواه اگر بودی درین عالم بد و قوی زخت شب تا سحر و زاله زار من آیینی که شدی خاله در میخانه ات منزه

52a: İlk Rubai Sayfası

53a: Son Rubai Sayfası

